

**İKİ DÜNYA SAVAŞI
ARASINDA
(1918-1939)
ÇORUM'DA
İZ BIRAKANLAR**

Tuğba Gülen

Çorum 2015

Baskı Bilgileri

Birinci Baskı

Ağustos 2015

Yayına Hazırlayan / Kapak Tasarım

İrfan YİĞİT

ISBN: 978-605-65890-0-3

Grafik & Tasarım:

Bir Medya

Yeniyol Mh. Gazi Sk. No: 9/13

Tel: (+90-364)-225 66 64 ÇORUM

www.birmedya.net

Baskı & Cilt:

Salmat Basım Yayın Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 26062

Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1 İskitler/Altındağ/ANKARA

Tel: (+90-312) 341 10 20

www.salmat.com.tr

İsteme Adresi

Çorum Belediyesi Kent Arşivi

Yeniyol Mah. Gazi Cad.

Turgut Özel İşmerkezi Kat:4 ÇORUM

0364 225 08 10 / 1539-1541

Bu eser Çorum Belediyesi'nin Kültür Yayınıdır

PARA İLE SATILAMAZ

TAKDİM

20. Yüzyıl, önceki çağlara göre olağanüstü hızlı gelişmelerin yaşandığı ve bu gelişmelerin kendinden sonraki zamanları bütünüyle etkilediği bir yüzyıl oldu. Bu yüzyılda ortaya çıkan gelişmeler; askeri, idari, iktisadi, teknik alanlarda etkili olduğu gibi bilim, sanat, kültür ve düşünce alanında da köklü değişimlere sebep oldu.

20. yüzyıl, Türkiye Tarihi açısından da bir dönüm noktası... Dünya tarihinin en güçlü devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti ile itilaf devletleri arasında 1914’de başlayan Birinci Cihan Harbi, hem nedenleri itibariyle hem de sonuçları itibariyle Türkiye’yi varlık ve yokluk mücadelesi vermek zorunda bıraktı ve bütün dünyayı etkiledi. Savaş sonrasında, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen sona ermiş ve itilaf devletleri Anadolu’yu işgal etmeye başlamıştır. Türkiye, bütün mazlum milletlere örnek olan 1915 Çanakkale Zaferi’nden aldığı ruhla, işgallere karşı 1919 yılında yeniden mücadeleye başladı. Türk Milleti, bu mücadeleyi imanı ve azmiyle kazanarak Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini attı ve devlet olarak yeniden yapılanma sürecine girdi.

Binlerce yıllık geçmişe sahip olan ve birçok önemli medeniyete ev sahipliği yapan Çorum, Birinci Cihan Harbi’nde, Kurtuluş Savaşı sürecinde ve Türkiye Cumhuriyeti’nin

kuruluş aşamasında milletçe verdiğimiz mücadelede, en etkili illerden biri oldu. Diğer taraftan cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, idari, iktisadi ve toplumsal olarak yaşadığı değişime şahitlik etmesi bakımından da önemli iller arasında yer aldı. Çorum, insan kaynağı ile tarihi birikimi ile cumhuriyetin kuruluş sürecine büyük katkı sağladı.

Kültür yayınlarımız arasında “**İki Dünya Savaşı Arasında Çorum’da İz Bırakanlar**” adıyla neşrettiğimiz eserde, 1918 ve 1939 yılları arasında şehrimizdeki yönetici, esnaf, eğitimci, hukukçu, sağlıkçı, sanatçı, STK mensubu, din adamı olan insanların birlik-beraberlik ve kardeşlik ruhuyla ülkesine ve şehrine yapmış olduğu hizmetler anlatılıyor. Bu eserle birlikte, 20. yüzyılda Çorum ve çevresinde olan hadiselerin, değişimlerin şekillenmesinde etkili olan ve bölge hafızasında yer ederek ilimizde iz bırakan kişiler hakkında bilgi sahibi oluyoruz.

“**İki Dünya Savaşı Arasında Çorum’da İz Bırakanlar**” adlı eseri kaleme alan Tuğba Gülen hanımefendiyi ve eserin hazırlanmasında emeği geçenleri tebrik ediyor, Çorum’un kültür hafızasına katkı sağlayan herkese teşekkür ediyorum...

MUZAFFER KÜLCÜ
BELEDİYE BAŞKANI

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	III
İÇİNDEKİLER	V
ÖNSÖZ.....	XI

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA (1918-1939) ÇORUM'DA İZ BIRAKANLAR.....	1
GİRİŞ	3

I. BÖLÜM

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA ÇORUM VE ÇEVRESİ	5
Milli Mücadele'de Çorum ve Çevresi.....	7
Mondros Mütarekesi'nin İmzalanması ile Çorum ve Çevresi.....	7
Kuvâ-ı Milliye'nin Çorum ve Çevresinde Örgütlenmesi	10
Kongreler Döneminde Çorum ve Çevresi	11
TBMM Açılışında ve Muharebeler Döneminde Çorum ve Çevresi.....	22
Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunda Çorum ve Çevresi.....	42
İkinci Dünya Savaşı Arifesinde Çorum ve Çevresi-Savaş mı Barış mı?	46

II. BÖLÜM

MÜLKİ İDARİ AMİRLER-MİLLETVEKİLLERİ VE BELEDİYE

BAŞKANLARI.....	55
Mülki İdari Amirler	57
Mutasarrıflar ve Valiler	57
Süleyman Sami Kepenek.....	58
Samih Fethi Bey	59
Ali Cemal Bardakçı	61
Bahaddin Bey.....	65
Ahmet Cevdet Ertuğrul.....	67
Hasan Faiz Ergun.....	69
İsmail Adil Güven.....	71
Akif Hikmet Aykaç	72
Hakkı Haydar Berksun	75
Osman Ziya Tekeli.....	77
Mustafa Süreyya Yurdakul.....	79
Mustafa Salih Kılıç.....	82
İki Dünya Savaşı Arasında Çorum İlçeleri Kaymakam Listesi	83
Milletvekilleri.....	86
Dr. Atıf Bey.....	86
Abdurrahman Dursun Yalvaç.....	87
Hüseyin Ferit Törümküney.....	89

Mehmed Fuat Tek	90
Mehmet Haşim Apaydın	92
Abdullah İsmet Eker	93
Sıddık Mumcu	97
İsmail Kemal Alpsar	98
Mustafa Elvan Cantekin	101
Mehmet Münir Çağıl	103
Ahmet Ziya Tonguç	105
Bekir Kayalı (Bekir Karamemet).....	106
Nebi Yıldırımtekin (Nabi Rıza Bey).....	107
Eyüp Sabri Akyol (Akgöl).....	108
Ali Rıza Özenç.....	110
Çorum ve İlçeleri Belediye Başkanları.....	112
Çorum Belediye Başkanları.....	112
Kadifeoğlu Şükrü Bey.....	112
Secâddinoğlu Zarif Bey.....	112
Benderlioğlu Nuri Bey.....	113
Dr.Akif Tevfik Bey.....	114
Hasan Ölçek	115
Suheyp Rumi Karafakıoğlu.....	116
Abdullah Muhsin Doğu.....	120
Şevket Velipaşazade	122
Baha Çorbacıoğlu.....	124
Dr. Pertev Kalelioğlu.....	126
İki Dünya Savaşı Arasında Çorum İlçeleri Belediye Başkanları Listesi	128

III. BÖLÜM

CEMİYETÇİLER VE ASKERLER.....	131
Cemiyetçiler.....	133
Bozdoğan İsmail.....	134
Dr. Akif Tevfik Bey	134
Enbiyazade İsmet Bey.....	134
Damat Şükrü.....	134
Kamil Yöney	134
Kavukçuzade Latif Ağa.....	134
Madanoğlu Hacı Salim Ağa	136
Mahir Tümer	136
Müezzinoğlu Hacı Ahmet Bey.....	136
Osman Köstekçi	137
Süleyman Köstekçi.....	138
Tütüncüzade Mehmet Efendi	139
Tütüncüzade Şükrü Efendi	140

Velipaşazade Şevket.....	142
Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üyeleri Listesi.....	142
Askerler.....	143
Hasan Tahsin Beştepe.....	144
İbrahim Hakkı.....	145
İsmail Hakkı Arat.....	146
Mehmet Emin Yazgan.....	148
Mehmet Rıza Karanaka.....	149
Mustafa Zihni Akbay.....	150
Osman Kamil.....	151
Recep Vehbi.....	152
Yusuf Kamil.....	153

IV. BÖLÜM

EĞİTİMCİLER-HUKUÇULAR-SAĞLIKÇILAR VE

HABERLEŞMECİLER.....	155
Eğitimciler.....	157
Ahmet Safi Eralp.....	157
Ayetullah Bey.....	157
Behram Lütfi Bey.....	158
Şükrü Damatoğlu.....	159
Hasan Eşref Ertekin.....	161
Mahir Tümer.....	164
Naim Osman Atalay.....	165
Neşed Köseoğlu.....	166
Sadi Leblebici.....	167
İki Dünya Savaşı Arasında Kayıtlarda Geçen Çorumda Görev Yapmış Milli Eğitim Mensupları Listesi.....	168
Hukukçular.....	169
Hıfzı Veldet Velidedeoğlu.....	169
M.İhsan Sabuncuoğlu.....	171
Kamil Yöney.....	172
İki Dünya Savaşı Arasında Kayıtlarda Geçen Çorumda Görev Yapmış Hukuk Mensupları Listesi.....	173
Sağlıkçılar.....	176
Bedri Bilginer.....	176
Diş Hekimi Ferdane Bozdoğan (Erberk).....	177
Diş Hekimi Galip Kemal Bey.....	178
Dr. Akif Tevfik Bey.....	179
Dr. Ali Rıza Bey.....	179
Dr. Atıf Bey.....	179
Dr. Eyüp Sabri Bey.....	179

Dr. Halid Kaya	179
Dr. Hasan Saim Uzel (Çelebioğlu).....	180
Dr. İsmail Memduh Bey.....	181
Dr. Memduh Çapar.....	182
Dr. Memduh Özçam.....	182
Dr. Pertev Kalelioğlu.....	182
Dr. Saffet Bey.....	182
Dr. Zühtü Bey.....	183
Haberleşmeciler	183
Hüsni Bilgenoğlu.....	183
Mithat Bey.....	183
İki Dünya Savaşı Arasında Kayıtlarda Geçen Çorumda Görev Yapmış Haberleşmecilerin Listesi.....	184

V. BÖLÜM

DİN ADAMLARI	185
Çerkez Şeyhi Hacı Ömer Lütfi Efendi	187
İsmail Hakkı Efendi (Ünal).....	189
İskilipli Atıf Efendi	190
Kürt Hacı Mustafa Efendi	192
Mehmet Tevfik Ergun.....	194
Şeyh Abbas Külahi.....	195
Urlu Hafız Arif Gevenci Hoca	200

VI. BÖLÜM

SANATÇILAR VE SPORCULAR	203
Sanatçılar.....	205
Abdülbaki Fevzi Ulubay	205
Abdurrahman Sarıoğlu (Hilali)	205
Abdülkadir Uslu (Kadriya)	206
Ali Açık	206
Ali Rıza Karagöz.....	206
Bektaş Haydar	207
Hacı Ahmet (Zühdü)	207
Halil Rıfat Arıncı.....	208
Hamdi Ahmet Serbestzade	208
Hasan Çıtak (Kör Hasan)	208
Hasan Hüseyin Çirkin	209
İfakat Hanım.....	209
Mazlum Kenan Köstekçi.....	210
Sabri Dil	210
Sporcular	211
Mehmet Ali Demir Kaya.....	211
İhsan Yıldız.....	211

VII. BÖLÜM

TÜCCÂR	213
Ahmet Ayazoğlu	215
Ahmet Ersoy	215
Alaybeyoğlu Tevfik	216
Alemderoğlu Mustafa	216
Aleybeyoğlu Naim	216
Alioğlu Hürşit	216
Benderlioğlu Ahmet	217
Bilaloğlu Ahmet	217
Ceritoğlu Ahmet	217
Ceritoğlu Süleyman	217
Davutoğlu Şevket	218
Emir Hüseyin Ramiz	218
Emirosmanoğlu Emin	218
Evcioğlu Osman	219
Faruk Çağlar	219
Hacı Abdurahmanoğlu Veli	219
Hakkı Bilal	220
Harzadınlı Emiroğlu Osman	220
Hasan Seydim	220
Haşhaşoğlu Osman	221
Hayriye Sol	221
Hüseyin Erkoç	221
İlhan Göreyen	221
İsmail İstanbulluoğlu	222
Kalelioğlu Nuri	222
Kalelioğlu Şevket	222
Kavukçuoğlu Abdüllatif	223
Kürtoğlu Ömer	223
Memduh Hafızoğlu	223
Mustafa Arapoğlu	223
Mustafa Başaran	224
Müezzinoğlu Rüştü	224
Nazif Özçeleli	224
Nuri Bilal	225
Ömer Nortah	225
Pertev Kalelioğlu	225
Sadık İstanbullu	226
Sefa Atalay	226
Seyidoğlu İsmail	226
Terlemezoğlu İlhan	226

Terlemezoğlu Salim	227
Tevfik Uzel	227
Turđuođlu Ahmet.....	227
Tuzcuoğlu Zarif.....	228
Tütüncüzade Şükrü.....	228
Ulemaoğlu Bedri.....	228
Velipaşazade Şevket.....	228
Yağcıoğlu Abdülkerim	228
Zehra Koçak.....	229

VIII. BÖLÜM

HALK KAHRAMANLARI	231
Hacı Ebubekir Sıddık Çorbacı	233
Hafız Hacı Rüştü Efendi	234
Hatice Kadın.....	236
İstiklal Madalyası Sahibi Çorumlular	237
İstiklal Savaşı'nda Şehit Olan Çorumlular.....	241
Mustafa Hökerek.....	263
SONUÇ	265
KAYNAKLAR	271
EKLER	283

ÖNSÖZ

Bu kitap, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda Prof. Dr. Azmi Süslü'nün danışmalığında hazırlanmış” İki Dünya Savaşı Arasında Çorum ve Çevresinde İz Bırakanlar” tezinin düzenlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada 1918-1939 tarihleri arasında Çorum ve çevresinin idari, siyasi, sosyal ve iktisadi hayatı ve bunlara yön veren isimlerden kaynaklarda tespit edilebilenler ve hakkında net bilgilere ulaşılabilenler ele alınmıştır. Çorum yerel tarihinde bu zaman dilimini kapsayan biyografik ya da sadece bir alan üzerinde yoğunlaşmış çok değerli çalışmalar vardır, bunlara yenilerinin eklenmesi de bilimin doğal gereğidir, ancak idari, siyasi, sosyal ve iktisadi açıdan Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında bölgeye kimlerin hizmet ettiğine, şekillendirdiğine dair bir bilimsel çalışmaya ulaşılammıştır. Çalışmamızda bu eksikliğin bir nebze olsun giderilmesi amaçlanmıştır.

Konuyla ilgili birinci elden kaynaklar için TBMM Arşivi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Daire Müdürlüğü Arşivi, Çorum Belediye Başkanlığı Kent Arşivi, Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi incelenmiş, kişilerin hayatta kalmış olan akrabası ve tanıdıkları ile mülakatlar yapılmıştır. Ayrıca çalışmada ATESE Arşivinden yararlanılarak basılan “Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri” adlı eserin I. ve II. cildinden de büyük ölçüde yararlanılmıştır. Çorum, İskilip, Ankara'da bulunan halk ve üniversite kütüphanelerinde çalışmalar yapılmış, burada bulunan tutanak, basılı eser, süreli yayın ve günlük gazeteler taranmış, elektronik yayınlar incelenmiştir. Bu incelemelerde çalışmaya yön veren kaynaklar arasında Resmî Gazete, Çorum Gazetesi, Çorumlu Dergisi, Çorum Hâkimiyet Gazetesi araştırmaları ve Çorum'un değerli büyüğü, Abdulkadir Ozulu'nun 1921-1926 Çorum Gazeteleri Çevirileri adlı eseri, yerel tarihçilerimizin yaptığı çalışmalar, Çorum'un güzide kişiliklerinin kaleme alıp da yayınlamadıkları eserler, araştırmalarda adı geçen kişilerinin akraba ve tanıdıkları ile yapılan mülakatlar önemli yer tutmaktadır.

Bir Çorumlu olarak, büyüdüğüm ve hayatımı devam ettirdiğim bu şehirde olsa hizmet etmek amacıyla gerçekleştirdiğim bu çalışmada; birçok değerli kişi, kurum ve kuruluş beni destekledi. Öncelikli olarak kitap haline getirilen bu tezin hazırlanmasında danışmanım olan, bana yol gösteren, Prof. Dr. Azmi Süslü'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmanın kitap olarak yayınlanmasını sağlayan Çorum Belediye Başkanı Sayın Muzaffer Külcü'ye, Belediye Başkan Yardımcıları Sayın Zeki Gül'e, Sayın Turhan Candan'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca kitabın hazırlanmasında emeği geçen Çorum Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Sayın Mustafa Ercan'a, Çorum Belediyesi Kent Arşivi çalışanlarına ve kitabın hazırlanmasında emeği çok olan Sayın İrfan Yiğit'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde desteğini esirgemeyen Hitit Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Reha Metin Alkan'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu bağlamda çalışmanın oluşumunda yararlanılan kaynaklara ulaşmamı sağlayan kurumlara, kurum çalışanlarına, Çorum çalışmaları için rehberim ve hocam olan Abdulkadir Ozulu'ya ve Çorum'a dair bilgilerini sanatçı hassasiyetiyle aktaran Hasan Tuluk'a, bana her konuda yardım eden dayım Atilla Kayım'a ve anılarıyla Çorum'un geçmişinin gözümde canlanmasını sağlayan anneannem Nermin Kayım'a ve babaannem Hatice Muazzez Gülen'e, mülakat yaptığım ve eserlerinden yararlandığım değerli Çorumlu büyüklerim; Abdullah Kavukçu, Arif Hikmet Arslan, Atilla Bozdoğan, Enver Leblebicioğlu, Eyyüp Erkan Damatoğlu, İhsan Mağden, Latif Kavukçu, Mehmet Tütüncü, Mustafa Dizdaroğlu, Nermin Kayım, Oğuz Leblebicioğlu, Oğuzhan Velipaşaoğulları, Osman Boyabatlı, Özden Uzel, Ümit Uzel ve Teoman Erberk'e, arşivinden yararlanmamı sağlayan Çorum Ticaret ve Sanayi Odası'nın değerli mensuplarına teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam sürecinde beni destekleyen Prof. Dr. Neşe Özden'e, Yrd. Doç. Dr. Hülya Çağırın Kendirli'ye, Yrd. Doç. Dr. Özlem Sir Gavaz'a, Yrd. Doç. Dr. Sait Kofoglu'na, Yrd. Doç. Dr. Ebru Aylar'a, Yrd. Doç. Dr. Cihat Savsar'a, Yrd. Doç. Dr. İsmail Yıldırım'a H.Ü. Proje Koordinatörlüğü Eş Başkanı Okt. Mehmet Aydıncal'a, Okt. Mustafa Bahar'a, Öğr. Gör. Selma Yılmaz'a, Öğr. Gör. Gülcan Afşin Güneş'e ve Arşiv Uzmanı Mustafa Tatlısu'ya teşekkür ederim.

Çalışmaya son şeklinin verilmesinde büyük emeği olan Öğr. Gör. Hacer Ölçer'e ve engin bakış açısı ile çalışmaya destek veren Gökhan Akın'a çok teşekkür ederim.

Bu uzun süreçte benden ümidini hiçbir zaman kesmeyen, Beyza – Vehbi Kabasakal, Elif - Elvan Duru, Figen-Serkan Yılmaz çiftlerine, ailemiz için yaşam kaynağı olan kardeşim Merve Gülen'e, duasını eksik etmeyen canım annem Aliye Gülen'e ve babam Ali Gülen'e şükranlarımı sunarım.

Tuğba Gülen
Ankara - Çorum 2015

**İKİ DÜNYA SAVAŞI
ARASINDA
(1918-1939)
ÇORUM'DA
İZ BIRAKANLAR**

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde hem İpekyolu'nu hem de Şehzade Sancağı olan Amasya'yı merkeze bağlayan yol üzerinde olması Çorum'un önemini artırmıştır. XIX. yüzyılın sonlarında Çorum kentinde başlayan değişim XX. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür. Ancak Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı büyük sıkıntılar bütün ülkede olduğu gibi Çorum'u da olumsuz etkilemiştir.

XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın ilk yılları Osmanlı Devleti için büyük sıkıntıları da beraberinde getiren yıllar olmuştur. 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı'nın ardından 1911-1912 Trablusgarp Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları Osmanlı Devleti'nde büyük toprak ve büyük moral kaybına neden olmuştur. 1914 yılında Avrupa'da İttifâk Devletleri ve İtilâf Devletleri arasında başlayan Birinci Dünya Savaşı'na, 2 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Devleti, İttifâk Devletleri'nin yanında girmiş ve savaşın bütün yükünün acısını ve kaybını en ağır şekilde yaşamıştır. Adları Yavuz ve Midilli'ye çevrilen iki Alman Zırhlısının Boğazları geçmeleri ve donanmanın Rus limanlarını bombalamasıyla Türk Ordusunun da müdahil olmaya başladığı Osmanlı Devleti'nin son büyük savaşı, Birinci Dünya Savaşı, 30 Ekim 1918'te Mondros Ateşkes Mütarekesi'nin imzalanmasıyla sona ermiştir.

Bu zaman diliminde yönetimde etkin olan İttihâd ve Terakkî Fırkası dağılmış, Osmanlı Devleti; kendisini tamamen parçalamak isteyen işgallerle karşı karşıya kalmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliği ile Milli Mücadele Amasya Tamimi'nde yol haritasını belirlemiş, Erzurum ve Sivas Kongresi ile Anadolu'nun işgaline karşı mücadeleye başlanmıştır. 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclis'in açılması ile Anadolu topraklarında kurulacak olan yeni devletin temelleri iyice belirmiştir. Topyekûn bir mücadele ile düşmanın püskürtülmesinin ardından Anadolu topraklarında Cumhuriyet ilan edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Atatürk ve kurucu kadronun gerçekleştirdiği inkılâplar ile birlikte siyasi, iktisadi ve sosyal açıdan gelişmeye başlamıştır.

Araştırma bu gelişmelerle birlikte, İki Dünya Savaşı arasında Çorum ve çevresinde iz bırakan kişiler, bulunabilen kaynaklar çerçevesinde incelenmiştir.

Birinci bölümde araştırma aralığına giren dönemde Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde bütün yurt çapında gerçekleştirilen Milli Mücadele

hareketinin Çorum ve çevresinde şekillenmesi, Cumhuriyetin ilanı ve bunun şehre yansımaları ve son olarak da İkinci Dünya Savaşı arifesinde Türkiye ve Çorum'un genel durumu işlenmiştir.

Diğer yedi yöümde ise incelenen zaman aralığında Çorum'da görev yapan mülki idari amirler, milletvekilleri ve belediye başkanları, cemiyetçiler, askerler, eğitimciler, hukukçular, sağlıkçılar, haberleşmeciler, din görevlileri, sanatçılar, sporcular, tüccâr, halk kahramanları incelenmiştir. Çalışmada mülki idari amirlerin, milletvekillerinin ve belediye başkanların tasnifi kronolojik olarak yapılmış, ardından gelen bölümlerde alfabetik sıra gözetilmiştir.

Araştırmada çalışılan dönemlerin, Türkiye'de her yönüyle geçiş dönemini kapsamaması hasebiyle belgelerdeki isimlerde bazı değişiklikler olduğu tespit edilmiş, bu durumlarda resmî kaynaklar esas alınmış ve isim düzenlemeleri bu doğrultuda araştırmaya yansıtılmıştır. Ayrıca birebir alıntı yapılan bölümlerde de belgelerde geçerli olan imla kuralları kullanılmıştır. Hakkında gerekli bilgi bulunmayan iz bırakanların ise sadece isim listeleri verilmiştir. Bu tez çalışmasında, Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı sonrası işgal görmemiş bir kentin, vatan bütünlüğünü korumak için nasıl savaş verdiği, Cumhuriyetin ilanı ve sonrası yaşanan gelişmelerin Anadolu'da bir kentin hafızasına nasıl kaydedildiği ve daha da önemlisi insanların aldıkları eğitimin, iş tecrübelerinin, tercihlerinin, karakterlerinin sadece bireyin kendi hayatını değil, bir şehri ve geleceğini nasıl etkileyip, şekillendirdiği müşahede edilmiştir.

Böylece Çorum ve çevresi örneğinde görülenlerden hareketle, aynı zamanda İki Dünya Savaşı arası Türkiye'sinin bir panoraması ile birlikte, kahramanlarının tipik bir incelemesinin de yapıldığı kanaatine varılmıştır.

I. BÖLÜM

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA
ÇORUM VE ÇEVRESİ

Milli Mücadele’de Çorum ve Çevresi

Milli Mücadele’de Çorum’da, İttihâd ve Terakkî Fırkası ile Hürriyet ve İtilâf Fırkası arasındaki çekişmenin taşraya olan yansımaları, Mondros Mütarekesi sonrası Anadolu’nun işgaline karşı ortaya çıkan Kuvâ-ı Milliye örgütlenmesi, kongreler ve Ankara’da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisine Çorum’un desteği, iç isyanlara karşı gösterilen direnç, Milli Mücadele’ye verilen büyük destek birçok kaynakta yerini bulmuştur.

Mondros Mütarekesi’nin İmzalanması ile Çorum ve Çevresi

Bütün Osmanlı Devleti’nde olduğu gibi XX. yüzyılda Çorum’un çehresini de belirleyen unsur İttihâd ve Terakkî Cemiyeti olmuştur. İttihâd ve Terakkî’nin o dönemde 400.000 kadar üyesi vardır ve hiyerarşisi içerisinde taşradaki şefler, şef yardımcıları, komite ve kulüp sekreterlerinin sayısı neredeyse 10.000 kişilik bir grubu oluşturmuştur.¹ Çorum’da İttihâd ve Terakkî Cemiyetinin Şubesinin açılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, İkinci Meşrutiyet ilanı sırasında, 1908 yılında açıldığı düşünülmektedir. İttihâd ve Terakkî Cemiyeti’nin Çorum’da örgütlenmesi için İdadî Edebiyat ve Fransızca Öğretmeni Münif Kemal ile o zaman Çorum’da görevli bulunan Yüzbaşı Selahaddin öncülük etmişlerdir. Cemiyet, Çorum’da 1908’de İkinci Meşrutiyet ilanından sonra Osmanlı Meb’ûsân Meclisine Mehmet Münir Bey’i ve Ali Osman Bey’i seçip İstanbul’a göndermiştir. İkinci dönemde Osmanlı Meb’ûsân Meclisine ise Çorum’u temsilen Mehmet Münir Bey ve İsmet Bey katılmışlardır.²

Çorum; Osmanlı Devleti’nin bu dönemde içerisinde bulunduğu siyasi ve askeri olayları yakından takip etmiş, özellikle Balkan Savaşları sonrası yaşanan göçlerde Balkan Muhacirlerine sahip çıkan şehirlerden olmuştur.

¹ Taner Timur, “*Ulusallaşma Süreci İttihâdçılık ve Devrim*”, 100. Yılında Jön Türk Devrimi, Sina Akşin, Sarp Balcı, Barış Ünlü (ed.), İstanbul, Ekim 2010, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, s.54

² Çorum İl Yıllığı 1967, Ankara, [y.t.y], Dönmez Ofset, s. 95 (Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile n yürürlüğe girmesi ile Mehmet Münir; Bey “*ÇAĞIL*”, İsmet Bey de “*EKER*” soyadını almıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda da gençlerini Osmanlı Devleti'nin savaştığı her cepheye gönüllü olarak göndermiştir.

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan taht adayı Arşidük Fransuva Fernidand'ın Bosna'da Gavrilo Princip adında Sırp bir genç tarafından öldürülmesiyle başlayan³ Birinci Dünya Savaşı'nda sona gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu yenilen grup, sırasıyla barış antlaşması taleplerinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti ise bu isteğini İspanya aracılığıyla ABD Başkanı Wilson'a göndererek gerçekleştirmiştir. Ardından 27 Ekim'de Mondros'ta Agamemnon zırhlısında Amiral Calthorp ile Hüseyin Rauf Bey başkanlığındaki Türk heyeti arasında başlayan görüşmeler sonunda oluşturulmuş Mondros Mütarekesi de 30 Ekim 1918'de imzalanmış, ertesi gün yürürlüğe girmiştir.⁴

Osmanlı Devleti için tam bir çöküş belgesi olan Mondros Mütarekesi'ne göre Osmanlı bağımsızlığı artık fiilen sona ermiştir. Osmanlı Devleti'nin defn merasimi gibi olan Mondros Mütarekesi; barış antlaşmasının imzalanmasını beklemeden, İtilâf Devletleri'ne savaş sırasında yapılan gizli antlaşmalarda belirlenen yerlerin işgal hakkını vermiştir.⁵ 25 maddeden oluşan Mütarekenin özellikle 7. ve 24. maddeleri memleketin işgali için İtilâf Devletleri'ne zemin hazırlamıştır. Bunun ardından Musul, Samsun, Merzifon İngilizler, Antalya Konya, Alaşehir İtalyanlar, Güneydoğu Anadolu Fransızlar, Doğu Anadolu Ermeniler Batı Anadolu ve Trakya Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. ⁶Ancak araştırma konumuz olan Çorum ve çevresi işgallerden uzak kalmıştır.

Bu zeminin oluşturulmasında da savaşın sonunda memleketin içine düştüğü karışıklıktan ve Mondros Mütarekesi maddelerinden yararlanmayı isteyen azınlıklar İstanbul merkezli birçok cemiyet kurmuş, zararlı çalışmalara başlamışlardır.

³ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Cilt IX, Ankara, 1999, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.365

⁴ A.g.e., s.559

⁵ Oral Sander, Osmanlı Devleti'nin Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme, Ankara, 2000, İmge Kitabevi, s.311

⁶ Mehmet Kılıç, Savaş Çöküş ve Mütareke Yılları, İstanbul, 2010, Okan Üniversitesi Yayınları No.8, s.158-159

Bu cemiyetlerin arasında Mavri Mira, Rum Göçmenleri Merkez Komisyonu, Pontus Rum Cemiyeti, Etnik-i Eteryay, Rum-Ermeni Komitesi Ermeni Taşnak-Sütyun ve Hınçak Cemiyeti, Alyans İsrailit Cemiyeti yer almıştır. Çorum’da da Pontus Rum Cemiyeti’nin faaliyetleri görülmüştür. Cemiyetin bölgedeki faaliyetlerin organizasyonun da üç de Türk’ün bulunduğu bilinmektedir⁷Çorum’da hem kentsel hem de kırsal nüfusun çoğunun Müslüman olması, bölgede Rum Pontus Cemiyetinin etkinliğini kısıtlamıştır. Samsun civarında büyük bir milis gücü grubuna kumanda eden Pontusçu General Aonya’nın etkileri sadece Çorum’un kuzeyinde hissedilmiştir.⁸

Mütareke döneminde Çorum’da Rum çetelerden çok geleneksel olarak Anadolu’da görülen çetelerin baskıları hissedilmiştir.80 kişilik Kördede Çetesi; Çorum ile Dersim arasında, Hamamözü yöresinde; Musa Çavuş Çetesi, Dört Tepe yöresinde; Eset Çetesi faaliyet göstermişlerdir. Anadolu’da Rum çetelerinin baskısının yoğun olduğu yörelerde bu geleneksel çeteler direniş güçlerine dönüşüyorken, Çorum’da böyle bir dönüşme olmayacaktır. Bu çeteler Süleyman Sami Bey’in mütareke dönemindeki mutasarrıflığı sırasında tenkil edilmişlerdir.⁹

Süleyman Sami Bey’in mutasarrıflığının sona erdiği tarihe kadar Çorum yöresinin asayiş en düzenli bölgelerinden birisi olmuştur. İşgal kuvvetlerinin Samsun’da ve Merzifon’da askeri müfrezeleri olmasına karşın Çorum’da böyle bir müdahale söz konusu olmamış, bu nedenle de Çorum’da büyük çaplı direnişin örgütlenmesine ihtiyaç duyulmamıştır.¹⁰ Ancak Çorum halkı kendi şehrinde işgal görmese de çevresinde gerçekleşen işgallere karşı tepki göstermek ve ulus olarak topyekûn verilecek Milli Mücadele’ye destek vermek için örgütlenmeye başlamıştır.

⁷ Çorum İl Yıllığı 1967, s.95

⁸ İlhan Tekeli, “Mütareke ve Kurtuluş Savaşında Çorum”, Çorum Tarihi, 5. Hitit Festival Komitesi, [y.t.y.], s.169

⁹ M.İhsan Sabuncuoğlu, Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II Kısım, Çorum, 1971-1973, Kardeş Matbaası, s. 6-10

¹⁰ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 170

Kuvâ-ı Milliye'nin Çorum ve Çevresinde Örgütlenmesi

Çorum'da Kuvâ-ı Milliye direnişinin örgütlenmeye başlaması 1919 Mayıs ayından sonra olmuştur. Bu süreçte Çorum'da iki önemli olay karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, Hürriyet ve İtilâf Fırkası taraftarı olan Samih Fethi Bey'in Çorum Mutasarrıflığına atanması ve faaliyetleri, ikicisi ise 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'yi başlatmak için giriştiği çabalarının bütün Anadolu'da olduğu gibi Çorum'da da yankılanmasıdır.

Mütareke sonrasında İttihâd ve Terakkî Fırkası yıkılmış, liderleri yurt dışına gitmiştir. 21 Aralık 1918'de Meclis-i Meb'ûsân dağıtılmış ve Damat Ferit Paşa yeni hükümeti kurmak ile görevlendirilmiştir.¹¹ Ancak ülkede örgütlü bir siyasal güç kalmamıştır. 1911'de kurulan, 1913 Bâb-ı Ali Baskını ile etkinliğini kaybeden Hürriyet ve İtilâf Fırkası 1919 yeniden siyasal faaliyetlerine başlamış, 4 Mart 1919'da Damat Ferit Paşa Kabinesinin kurulması ile iktidara gelmiştir. Ancak Anadolu'daki örgütlenmesi Birinci Dünya Savaşı öncesindeki durum gibi değildir. İttihâdçuların lider kadrosu boş olduğu hâlde, İttihâdçılar yine de meclise, orduya, polise, posta ve telgraf servislerine ve diğer birçok kuruluşa hâkim olan yapılarını korumuşlardır.¹² Hürriyet ve İtilâf Fırkasının İttihâdçı kadroları değiştirecek bir kadrosu yoktur. İlk kademedeki yapabilecekleri valileri ve mutasarrıfları değiştirerek Anadolu'da kendi örgütlenmelerini başlatmak olsa da, güçlü İttihâd ve Terakkî Cemiyetinin yerel örgütleri ve büyük ölçüde bu kadrolara dayanan Müdafaa-ı Hukûk Cemiyetleri ve Kuvâ-ı Milliye örgütleri bu değişime direnmişlerdir.

Ankara'ya Muhittin Paşa'nın vali, Çorum'a da mutasarrıf olarak Samih Fethi Bey'in atanması Hürriyet ve İtilâf Fırkasının iktidar olması ve yeniden örgütlenme girişiminin bu yöreye yansımalarıdır.

Çorum'da Hürriyet ve İtilâf Fırkasının bu yeniden örgütlenme çabasının karşısında yer alabilecek iki örgüt karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi kapanmış olmalarına rağmen İttihâdçı birçok kişinin üyesi olduğu

¹¹ Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev.: Metin Kıratlı, Ankara, 2000, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 240

¹² Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Çev.: Yasemin Saner, İstanbul, 2011, İletişim Yayınları, s.203

ve Sivas Kongresi sonrası kurulan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti Çorum Şubesi, ikincisi ise Birinci Dünya Savaşı sırasında kurulmuş olan İhtiyât Zâbitleri Cemiyetidir.¹³ Bu cemiyetlerin üyeleri Milli Mücadele’ye hem destek sağlamış, hem de Çorum halkından gelen desteği organize etmiştir.

Kongreler Döneminde Çorum ve Çevresi

Çorum’da gelişmeler devam ederken 19 Mayıs 1919’da Mondros Mütarekesi sonrası geride kalan Türk kuvvetlerinin dağıtılmasını teftiş amaçlı İstanbul’dan verilen emirle Mustafa Kemal Paşa Anadolu’nun Karadeniz kıyısında Samsun’a çıkmıştır.¹⁴ Kendi amacı ise Anadolu’da gerçekleştirilen haksız işgallere karşı Milli Mücadele hareketini başlatmak ve örgütlemek olmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın bu örgütlenme sırasında izlediği yol; Samsun, Havza, Amasya, Erzurum, Sivas ve sonunda da Ankara güzergâhı olacaktır. Çorum, bu güzergâhta olmamasına karşın Amasya’ya ve Havza’ya çok yakın olmasından ötürü örgütlenme çalışmalarının içinde yer almıştır.¹⁵

Mustafa Kemal Paşa Samsun’da bir hafta kaldıktan sonra 25 Mayıs’ta Kavak üzerinden Havza’ya geçmiş, 12 Haziran’a kadar orada kalmıştır. Her gittiği yerde asker sivil yöneticilerle, halkla, halkın sözü geçen ileri gelenleriyle görüşmüş; ülkenin her tarafındaki yöneticilere telgraflar çekerek onları Milli Mücadele için hazırlamıştır. 28 Mayıs’ta Havza’dan valilere, bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum’daki XV. Kolordu, Ankara’daki XX. Kolordu, Diyarbakır’daki XII. Kolordu Komutanlıklarına ve Konya’daki Ordu Müfettişliğine gönderdiği genelge ile Milli Mücadele için ilk aşamada yapılacakları açığa kavuşturmuştur.¹⁶ IX. Ordu Müfettişi sıfatıyla tüm askeri, mülki yöneticilerden buldukları yörelerde protesto mitingleri tertiplemesi istemiş, böylelikle Milli Mücadele ruhunu uyandırmayı amaçlamıştır.

Bu gelişmeler sırasında Rauf Bey Bandırma’dan Anadolu’ya geçmiş, Batı Anadolu’da kısa bir incelemeden sonra Ankara’da XX. Kolordu Komutanı

¹³ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş... a.g.m., s.170

¹⁴ Bernard Lewis, a.g.e., s. 243

¹⁵ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş... a.g.m., s. 171

¹⁶ Suna Killi, Türk Devrim Tarihi, İstanbul, 2008, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.26

olan Ali Fuat Paşa'nın¹⁷ yanına gelmiştir. Rauf Bey'in Ankara'ya gelişi şifreli olarak Havza'ya bildirilmesi üzerine; Mustafa Kemal Ali Fuat Paşa'yı telgrafla Havza'ya çağırmıştır.¹⁸

Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'daki etkinliklerinden iyice kuşkulanan İstanbul Hükûmeti, 8 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nezâreti tarafından gönderilen telgrafla İstanbul'a geri çağırmıştır. Mustafa Kemal ise Harbiye Nezâretine çağırılma nedenini soran bir cevap telgrafı göndererek zaman kazanmayı amaçlayıp, 13 Haziran 1919'da Havza'dan ayrılmıştır.¹⁹

Bu zaman diliminde Çorum'a bakıldığında 12 Haziran 1919'da Tosya- Osmancık - Merzifon yolu ile Havza'ya gitmek için yola çıkan Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'ya geçmesi üzerine Sungurlu - Çorum yolunu izleyerek Amasya'ya gitmiştir. 16-17 Haziran 1919'da Ali Fuat Paşa, Rauf Bey ve arkadaşları İbrahim Süreyya ve Recep Zühtü ile Çorum'a gelmiş ve Müezzinoğullarının evinde misafir olmuşlardır. Çorum'da kaldıkları sırada Ali Fuat Paşa Çorum'un ileri gelenleri ile konuşarak Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın ve Çorum Mutasarrıfı Samih Fethi Bey'in tutumlarına dikkatlerini çekmiştir.

Bunun üzerine Ali Fuat Paşa bölgede İtilâfçı olarak bilinen kişileri toplayıp, Milli Mücadele'ye destek vermelerini istemiş ve önde gelen birkaç İtilâfçıyı gözaltına alıp ikna olmalarını sağlamıştır. Bundan sonra ilde bu firkanın faaliyetleri hemen hemen son bulmuştur.²⁰

12 Haziran 1919 Amasya'ya gelen Mustafa Kemal Paşa'ya, 19 Haziran 1919'da Ali Fuat Paşa, Rauf Bey ve Refet Bey de katılmış, ertesi gün hep birlikte Milli Mücadele'nin programını belirleyecek hummalı bir çalışmaya başlamışlardır. Amasya'da Saraydüzü Kışlası olarak bilinen V. Kafkas Fırkasının hizmet binası olarak kullanılan yerde, 22 Haziran'a kadara

¹⁷ Soyadı Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile Ali Fuat Paşa "CEBESOY" soyadını almıştır.

¹⁸ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 71

¹⁹ Ahmet Mumcu, Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul, 2007, 22. Baskı, İnkılâp Kitabevi, s. 34

²⁰ Çorum İl Yıllığı 1967, s.96

devam eden çalışmalara; Albay Arif Bey, Albay Selahaddin Bey, Albay Kazım Bey de katılmıştır II. Ordu Komutanı Cemal Paşa ve XV. Kolordu Komutanı Kazım Paşa²¹ Amasya’ya gelmemiş fakat kendilerine toplantının gidişatını ve alınan kararlar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmalar sürerken Kazım Paşa; Vilâyât-ı Şarkıyye-i Müdâfaa-ı Hukûk- ı Milliyye Cemiyetinin Erzurum Şubesinde, 10 Temmuz’da bir kongre düzenleneceği, Amasya’daki bulunan komutanlarının da kongreye davetli olduklarını bildirmiştir.²² Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele için planladığı güzergâhı bu davet üzerine değiştirerek Sivas’tan önce Erzurum’a gitmeyi ve orada doğu illeri adına düzenlenecek kongreye katılmayı milli gaye için önemli görmüştür²³.

Mustafa Kemal Paşa; 21-22 Haziran 1919 gecesi Amasya’da Emir Subayı Cevat Abbas’a tarihe “*Amasya Tamimi*” olarak geçen Milli Mücadele’nin ilk önemli belgesin yazdırmış, sivil ve asker Anadolu’daki tüm makamlara “*şifre*” ile bildirmiştir.²⁴

Anadolu ve Rumeli’deki kurulan yerel cemiyetlerin birleştirilmesi, kongreler toplayarak milletin kesin kararına dayalı yeni bir yönetim, siyasal güç oluşturulması gerekliliğini açıklayan ve Türk İnkılâp Tarihinin ihtilal belgesi özelliğini taşıyan Amasya Tamimi’nde Sivas’ta toplanacak kongre için Müdâfaa-ı Hukûk ve Redd-i İlhâk cemiyetlerince ve belediyelerce delegeler seçilmesi, kumandanların yerlerini terk etmemesi ve işgallere karşı direnmeleri telkin edilmiştir.²⁵

Tamimi; Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Ali Fuat Paşa, Refet Bey imzalamış, Kazım Paşa ve Cemal Paşa telgrafla onay vermişlerdir.²⁶

Ali Fuat Paşa; Amasya Tamimi’ni imzaladıktan sonra Çorum-Yozgat yoluyla 26 Haziran 1919’da Ankara’ya geri dönmüştür.²⁷

²¹ Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile Cemal Paşa “*MERSİNLİ*”, Kazım Paşa da “*KARBEKİR*” soyadını almıştır.

²² Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1988, Merk Yayıncılık, s. 52

²³ Mesud Aydın- Korkud Aydın, a.g.e., s.177

²⁴ Suna Killi, a.g.e., s. 28

²⁵ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 172

²⁶ Gazi Mustafa Kemal, Nutuk, Cilt I, Ankara, 1999, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.44-47

²⁷ Ali FuatCebesoy, Milli Mücadele Hatırlıları, İstanbul, 2010, Temel Yayınları, s.134-135

Mustafa Kemal Paşa; 25 Haziran 1919'a kadar Amasya'da kalmış, 27 Haziran 1919'da Sivas'a varmıştır. O günlerde Dâhiliye Nâzırı Ali Kemal Bey, Mustafa Kemal'in görevinden alındığına dair genelge yayınlamıştır. Bu genelge ile her yerde eksik olmayan yıkıcı ruhlu kimseler, hemen Mustafa Kemal'e karşı propagandaya ve çalışmaya girmişlerdir. Mustafa Kemal'i engellemeye çalışanların başında İstanbul tarafından Elazığ Valisi olarak atanan Kurmay Albay Ali Galip Bey olmuştur. Mustafa Kemal, Sivas Valisi Reşit Paşa ve halkının verdiği destekle Ali Galip Bey ile Kolordu Komutanlığında konuşmuş, 27-28 Haziran gecesinde de Erzurum'a doğru yola çıkmıştır.²⁸ Yolda Erzincan'da iken padişahın kendisini İstanbul'a çağırın bir telgraf almış, bu telgrafi görevinden ayrılmayacağını bildirerek yanıtladıktan sonra 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a varmıştır. 7-8 Temmuz 1919 gecesi Mustafa Kemal askerlik mesleğinden kesin olarak çekilmiştir.²⁹ Mustafa Kemal bu tarihten sonra Resmî görev ve yetkiden ayrılmış olarak yalnız milletin sevgisine, şefkat ve cömertliğine güvenerek onun bitmez verim ve güç kaynağından esin ve kuvvet alarak vicdani görevini yapmaya devam ettiğini belirtmiştir.³⁰

Mustafa Kemal'in Erzurum merkez delegesi ve Hey'et-i Temsilliye'nin Başkanı olarak katıldığı Erzurum Kongresi'ne 23 Temmuz -5 Ağustos 1919 tarihleri arasında Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'den gelen 56 delege katılmıştır.³¹ Erzurum'da tek katlı bir okul binasında toplanan delegeler Milli Mücadele'nin milli birlik temellerini atmayı hazırlamışlardır.³² Mustafa Kemal'in de kongreye katılmasıyla Erzurum Kongresi, bölgesel özelliklerinden sıyrılmış, Milli Mücadele'nin programının belirlendiği, milli sınırlarının temellerinin atıldığı Milli Mücadele'nin önemli bir adımı hâline gelmiştir.

Hey'et-i Temsilliye Başkanı olarak Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'nin hazırlıklarını yapmak üzere 29 Ağustos'ta Erzurum'dan ayrılmış

²⁸ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 49-51

²⁹ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 172

³⁰ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 65

³¹ Suna Killi ,a.g.e., s. 31

³² Mahmut Goloğlu, Erzurum Kongresi, İstanbul, Şubat 2008, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 85

ve 2 Eylül’de Sivas’a gelmiştir.³³ Mustafa Kemal’in görevden alınmasının ardından III. Kolordu Kumandanı Refet Bey ile Canik Mutasarrıfı Hamit Bey de görevden alınmıştır. Ali Fuat Paşa görevden alınmasına rağmen Amasya Tamimi’ne uygun olarak görevini bırakmamış, Milli Mücadele’ye devam etmiştir.

İstanbul Hükûmeti etkili olduğu yerlerde Sivas Kongresi’ne delege seçimleri engellenmeye çalışmıştır. Ankara’da Vali Muhittin Paşa; Ali Fuat Paşa’nın gayretlerine rağmen, Sivas Kongresi’ne delege seçilmesini önlemiştir. Ankara’nın sancaklarında ise Ali Fuat Paşa etkili olmuş, bu yörelerin delegeleri Sivas’a gitmiştir. Çorum delegeleri de bunlar arasında olmuştur.³⁴ Çorum delegesi olarak Sivas Kongresi’ne katılanlar Mehmet Tevfik Efendi ve Dursun Bey’dir.³⁵ 4 Eylül’de başlayıp 11 Eylül 1919’da sona eren Sivas Kongresi Milli Mücadele’nin kongreler dönemini kapatıp, Türkiye Büyük Millet Meclis’ine yönelen gelişmeleri hızlandıran kongre olmuştur.³⁶ Kongre’nin başında manda ve himaye fikri tamamen reddedilmiş, bütün cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti adı altında birleştirilerek, milli güçler tek bir çatı altında toplanmıştır. Erzurum’da benimsenen kararlar yeniden ilan edilmiştir. Hey’et-i Temsilliye tekrar oluşturulmuş Mustafa Kemal tekrar Hey’et-i Temsilliye’nin başkanı seçilmiştir. Bu heyet bundan böyle Milli Mücadele’nin yürütme organı olarak çalışmıştır.³⁷ Sivas Kongresi’nde çeşitli düşüncelere sahip 38 delegenin görüşleri bağdaştırılmıştır. Bütün engelleme girişimlerine karşın bu kongrenin toplanması ve Erzurum Kongresi’nde belirlenen ve Sivas’ta netleşen Milli Mücadele’de izlenecek yolun belirlenmesi Anadolu’da uyanan ruhu daha da güçlendirmiştir. Çorum’da da Sivas Kongresi sonrası kurulan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti’nin şubesi faaliyetlerine hızlıca başlamıştır.

³³ Ahmet Mumcu, a.g.e.,s. 40

³⁴ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 172

³⁵ Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile Tevfik Bey “*ERGÜN*”, Dursun Bey de “*YALVAÇ*” soyadını almıştır.

³⁶ Suna Killi, a.g.e., s. 44

³⁷ Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye’nin Tarihi...a.g.e., s.226

Sivas Kongresini engelleme hareketine girişen Ankara Valisi Muhittin Paşa önce Hacı Bektaş'a giderek çelebi ve babalardan yardım istemiş ve bir sonuç alamadığı için Çorum'a gelmiş, Mutasarrıf Samih Fethi ve Kastamonu'daki 58. Alay Kumandanı Mustafa Bey ile işbirliği yapmak üzere çalışmalara başlamışsa da başarı gösterememiştir.³⁸

Ankara Valisi Muhittin Paşa dışında Ankara'nın eşrâfi ve Ankara kadrosu Mustafa Kemal Paşa'ya ve Ali Fuat Paşa'ya destek vermişlerdir. Bunlardan Ankara Valiliği kadrosundaki Mektupçu Halet Efendi, valiliğe gelen bütün gizli bilgilerin kopyasını Ali Fuat Paşa'ya iletmıştır. Vali Muhittin'in büyük bir gizlilikle planladığı her şeyden günü gününe haber alınmıştır. Çorum'da da muhalefet giderek atmıştır. İstanbul'daki valiler toplantısından dönen Vali Muhittin Paşa, aldığı yeni emirlerle daha da sertleşip baskıyı artırınca Ankara ileri gelenleri, Milli Mücadele taraftarı Defterdar Yahya Galip Bey'in evinde toplanmışlar ve Vali Muhittin Paşa'yı bertaraf etmeye karar vermişlerdir.³⁹

Gelişmeler Sivas'taki Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmiş ve Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın tutuklama kararı; "*Cereyan-ı milli aleyhinde ki harekâtı-ı hainnesi takarrür eden ve devren Çorum'da bulunan Ankara Valisi Muhiddin Paşa'nın derdesiğle mahfuzan Sivas'a sevki zımında Yirminci Kolordu Kumandanlığı ile Beşinci Kafkas Fırkası kumandanlığına emir verilmesi takarrür etti.*" cümleleri ile alınmıştır.⁴⁰

Muhiddin Paşa, Ali Fuat Paşa'nın Ankara'daki arkadaşları Mehmet Bey, Ömer Bey ve Halis Bey'in hazırladıkları bir plan doğrultusunda Hamidli Rıza Bey tarafından Sungurlu - Keskin ilçeleri arasında tutuklanarak 19 Eylül 1919'da Sivas'a gönderilmiştir.

Muhittin Paşa'nın Sivas'a gönderilmesi üzerine Çorum, derhâl İstanbul Hükümeti ile ilişkisini kesmiştir. Çorum Mutasarrıfı Samih Fethi

³⁸ Ali Fuat Cebesoy, a.g.e., s. 256

³⁹ Ayfer Ertan, Milli Mücadele Döneminde Çorum ve Çevresi, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, s. 52

⁴⁰ Bekir Sıtkı Baykal, Heyet-i Temsiliyye Kararları, Ankara, 1989, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.3

Bey’de “mahfuzen” Sivas’a götürülmüştür.⁴¹ Daha sonra her ikisi de yine “mahfuzen” İstanbul’a yollanmışlardır.

Ankaralılar Vali Vekilliğine milli harekettten yana olan defterdar Yahya Galip Bey’i getirmiş ve İstanbul’un gönderdiği yeni Vali Ziya Paşa’yı kabul etmeyerek geri göndermişlerdir.⁴² Çorum’da ise Mutasarrıf Vekilliğine çekingen tabiatlı Defterdar Sabri Bey görevlendirilmiştir.⁴³

Öte yandan Anadolu’daki Milli Mücadele’ye olan desteği ve birleşme hareketini engellemeye çalışan İstanbul Hükûmeti ile iletişimin kesilmesiyle ilgili telgraflar 12 Eylül 1919’da XX., XV., XIII. ve III. Kolordu Kumandanlıklarına çekilmiştir.⁴⁴ Çorum’da İstanbul’da Ali Rıza Paşa Hükûmeti kuruluncaya kadar Anadolu Hareketi’nin yanında yer almaya başlamıştır.⁴⁵ Çorum Mutasarrıfı Samih Fethi Bey’in Sivas’a gitmesinin ardından Çorum İstanbul ile olan iletişimini kesmiştir.⁴⁶

Giderek güçlenen Milli Mücadele ruhunun karşısında İstanbul son çare olarak Mustafa Kemal’le iletişime geçmek için O’nun Selanik’ten tanıdığı Abdülkerim Paşa’nın arabuluculuk yapmasını görmüştür. Abdülkerim Paşa ile Mustafa Kemal arasındaki 8,5 saat süren telgraflaşma Çorum Tarihi açısından da önemlidir. Nutuk’ta da yer alan telgraf şöyledir:

“Temel olarak alınan bildiri içindekilerinin Ferit Paşa ve arkadaşlarına yönetilmiş bir haykırış ve çıkışma olduğunun, azıcık düşünme ve inceleme ile ortaya çıkacağı besbellidir. Padişahın yüreğini derin üzüntülere uğratan davranışlar ve işler, ulusumuzca değil, ama Ferit Paşa, Dâhiliye Nâzırı Âdil Bey, Harbiye Nâzırı Süleyman Şefik Paşa ve bunların çalışma arkadaşları bulunan Harput Valisi Ali Galip Bey, Ankara Valisi Muhittin Paşa,

⁴¹ Çorum İl Yıllığı 1967, s. 97

⁴² Mahmut Goloğlu, Sivas Kongresi, Ankara, 1969, Başnur Matbaası, s. 31

⁴³ Çorum İl Yıllığı 1967, s. 98

⁴⁴ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 191-193

⁴⁵ Taha Niyazi Karaca, Son Osmanlı Meclis-i Mebussan Seçimleri, Ankara, 2004, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.296

⁴⁶ Kamil Erdeha, Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler, İstanbul, 1993, Remzi Kitabevi, s.244

Trabzon Valisi Galip Bey Kastamonu Valisi Rıza Bey, Konya Valisi Cemal beylerce işlenmiştir. Malatya’da ki alçakça girişim Çorum’daki haince düzen Konya’da yapılan çılğınca girişim, gerçek evreleriyle size bildirilmişse sizi de çözüme başlangıç olmak üzere düşündüğümüz noktadaki yanılmanızdan dolayı özürlü sayarız.”

18 Eylül 1919 tarihli Hey’et-i Temsilliye kararında da aynı konuya değinilmiştir.

“Ankara Valisi Muhittin Paşa’nın ve Çorum Mutasarrıfı Samih Fethi Bey’in aleyhtarlığı yüzünden Çorum Livası Hareket-i Milliye’ye iştirak etmemiş iken hasıl olan vaziyet-i ahire üzerine Zat-ı Şahane’ye kabine hakkında protesto telgrafi keşide edildiğinden bu livanında bu suretle Hareket-i Milliye’nin iltihakı ta’min kılındığı belirtilmiştir.”⁴⁷

Nutukta yer alan “Çorum tertibi hainâmesi” ifadesi Çorum halkının değil, İstanbul Hükûmetinin atadığı, hükûmete sadık vali ve mutasarrıfının davranışlarının sonucudur.⁴⁸ Çorum; Milli Mücadele döneminde vatani için üstüne düşeni yapmaya çalışmıştır.⁴⁹

Çorum halkının ve memurlarının Milli Mücadele’yi desteklediğini gösteren başka bir belgede Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti Hey’et-i Temsilliye’si namına Erzurum’da XV. Kolordu Kumandanlığına yazdığı 20 Eylül 1919 tarihli ve 240 numaralı telgrafında görülmüştür.⁵⁰

“Çorum Sancağı bir yandan İçişleri Bakanı’nun sürekli kışkırtıcılığı ve gözdağı ile öte yandan Ankara Valisi Muhittin Paşa’nın kandırması ile son günlere dek ulusal akımdan bütünü ile kopuk bulunuyordu. Ama yurdun her köşesinde olduğu gibi burada da yurtseverler bağımsızlık ve ulusal varlık

⁴⁷ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 238

⁴⁸ Yaşar Akbıyık, “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Çorum”, Türk Yurdu, Cilt 7, Sayı 122, Ankara, Ekim 1997, s. 60

⁴⁹ Bu ifade ile ilgili olarak 1927 yılında dönemin Çorum Milletvekili İsmet Eker; Mustafa Kemal ile iki kez görüşmüş ve bu sözlerin Çorumluları çok üzdüğünü ifade etmiştir. Mustafa Kemal bu meselelerin Çorum’daki bir iki idarecinin Milli Kurtuluş Hareketine aykırı olduğunu tüm halkın bu suçlama ile hiçbir zaman ilgili olmadığını belirtmiştir. (Çorum İl Yıllığı 1967, s. 94)

⁵⁰ Ayfer Ertan, a.g.e., s. 56

üzerinde çalışmaktan geri kalmamış ve sonunda hükûmetin ülkeye olan hainliği büsbütün açığa çıkınca Mutasarrıfı başta olmak üzere bütün Çorumluların bütün ulusla birleştiğini içeren telgraf padişaha sunulmuştur.”⁵¹

Çorum’da ilçeler milli çalışmalarını desteklemişler ve kongre kararlarına bağlılıklarını bildirmişlerdir. Sivas’taki Kongre’ye Kaymakam Vekili imzası ile Osmancık kazasında mücadeleye karar verildiği duyurulurken, Alaca kazasında Belediye Reis ile beraber ulemadan, eşraftan, tüccârdan birer temsilcinin imzaladığı telgrafta;

“Memurlar, eşrâf ve bütün millet bugün kongre Hey’et-i muhteremesine her bir mevcudiyetle merbut bulunduğunu arz ile tazimat mahsusamızın kabulünü tazarru ederiz.” diyerek bağlılıklarını göstermişlerdir.⁵²

İskilip Kaymakamı Tahsin imzası ile çekilen bir telgrafta da kongre kararlarının halk tarafından tasvip edildiği kabine çalışmalarının da milli çıkarlara aykırı görüldüğünden halk ve memurlar birlik içinde itimatsızlıklarını bildiren bir telgrafın padişaha çekildiğini açıklamıştır. Mecitözü Kaymakamlığından çekilen telgrafta da; memleketi parçalamak tehlikesinden kurtarmak için hiçbir siyasi başarı elde edemeyen ve milli iradeyi taşıyamayan Ferit Paşa Kabinesine kazanın memurları, halkı ve eşrâfının birlik hâlinde itimatsızlıklarının beyan edildiği Der Sâadet’e bildirilmiştir.⁵³

Bu dönemde Hey’et-i Temsilliyyenin siyasi varlığı güçlenmeye devam etmiştir. Mustafa Kemal; Hey’et-i Temsilliyye Başkanı olarak Kafkasya’da incelemeler yapmak üzere gelen Amerikalı General Harbord ile 22 Eylül 1919’da görüşmüş, milli örgütlenmenin nedenleri ve amaçlarını kurula açıklamıştır.⁵⁴

Sivas Kongresi’nin 11 Eylül 1919’da son bulmasının ardından 12 Eylül 1919’da Sivas halkının da katılımı ile yapılan oturumda heyecan verici konuşmalar yapılmış, millet hâkimiyetinin ve İstiklal ruhunun daima Türk

⁵¹ Mustafa Onar, Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları I, Ankara, 1986, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 178

⁵² Bayram Sakallı, Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma, Ankara, 1998, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/863, s. 17-19

⁵³ Ayfer Ertan, a.g.e., s. 58

⁵⁴ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 231

kalplerinde yaşayacağı ve Anadolu'nun her türlü direnişe hazır olduğunu bütün dünyaya ilan edilmiştir.⁵⁵

Sivas Kongresi'nin sonuçları açısından Milli Mücadele ve Mustafa Kemal'in Anadolu'daki üstünlüğünü kanıtlamıştır. Buna daha çok dayanamayan Damat Ferit Paşa hükûmetten çekilmiş yerine Anadolu'nun daha sıcak baktığı Ali Rıza Paşa 30 Eylül 1919'da hükûmeti kurmak ile görevlendirilmiştir.⁵⁶

Ali Rıza Paşa Hükûmeti Anadolu hareketinin baskısı ile kurulmuştur. Ancak hükûmetin amacı; Anadolu hareketini yeniden İstanbul'un siyasi denetimi altına sokmak olacaktır. Ali Rıza Paşa Hükûmeti bu çelişkiyi daima içinde taşıyacak ve kararlarında bu çelişkiyi çözümlenememiş olmasının etkileri sürekli olarak gözlenecektir.⁵⁷Yeni hükûmet ve Hey'et-i Temsilliyyenin yaptığı görüşmelerde temel konularda fikir birliği sağlanmış ve 7 Ekim 1919'da İstanbul ile görüşme ve haberleşme yasağı kaldırılmıştır.⁵⁸

İstanbul Hükûmeti adına Bahriye Nâzırı Salih Paşa ile Hey'et-i Temsilliyyenin 20 Ekim 1919 Amasya'da başlayan görüşmeleri 22 Ekim'de sona ermiştir. Üç gün süren görüşmeler sonunda ikişer sayı olmak üzere beş tane protokol imzalanmıştır.⁵⁹ Amasya Protokolü olarak anılan bu belgenin Mustafa Kemal'in de belirttiği gibi; kendisi ve arkadaşlarına iktidar mücadelesinin orta yerine girme olanağı sağlayacak olan Meclis'in İstanbul dışında toplanması esasının Salih Paşa'ya kabul ettirilmiştir.⁶⁰İstanbul Hükûmeti Anadolu'daki Sivas ve Erzurum Kongrelerinde alınan kararları tanımış, seçimin yapılıp, Meb'ûsân Meclisinin toplanması için seçim hazırlıkları başlamıştır. Hey'et-i Temsilliyye üyeleri ve görev yaptığı bölgelerden telgraf ile çağrı yapılan komutanlarla 16-29 Kasım 1919 tarihleri arasında Sivas'ta toplantılar yapılmıştır.⁶¹ Bu toplantıda meclisin İstanbul'da toplanmasına rıza gösterme, seçilecek Mebûslar ile ilgili temel konular ve

⁵⁵ Ahmet Necip Günaydın, Milli Mücadele Sivas 108 Gün, Sivas, 2008, Sivas 1000 Temel Eser No: 11, s.160

⁵⁶ Ahmet Mumcu, a.g.e., s. 42

⁵⁷ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 177

⁵⁸ Orhan Doğan, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XIX-XX. Yüzyıl Türkiye Tarihi), Ankara, 2011, 3. Basım, Okutman Yayıncılık, s.176

⁵⁹ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 325

⁶⁰ Sina Akşin, Son Meşrutiyet 1919-1920, İstanbul, Eylül 2010, III. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.42

⁶¹ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s. 363-367

izlenecek yol hakkında bilgilendirilmesi, Müdâfaa - ı Hukûk yanlısı kuvvetli bir grup kurulması, Hey’et - i Temsilliyyenin görevine devam etmesi kararına varılmıştır.⁶² Mustafa Kemal bu toplantıda varılan kararlar doğrultusunda seçilen milletvekillerine, İstanbul’a gitmeden önce kendisiyle görüşmek üzere Eskişehir’e gelmeleri yolunda bir yönerge göndermiş ve Anadolu Hareketinin yönetim yeri olarak her yönden daha güvenilir, İstanbul’la daha rahat ulaşım sağlanabilir bir yer olarak görülen Ankara’yı seçmiş ve buraya geçmiştir. 27 Aralık 1919 tarihinden sonra Milli Hareket’in yeni yönetim merkezi Ankara olmuş, Hey’et-i Temsilliye Ankara’ya taşınmıştır.⁶³

İstanbul’da toplanacak Meclis için iki dereceli seçim yapma kararı alınmış, 1919 yılının son aylarında Osmanlı Devleti’nin son genel seçimleri yapılmıştır. Meclis-i Meb’ûsân üyeleri Müdâfaa- ı Hukûk Cemiyetinin tam denetimi altında bütün Anadolu’da seçilmişlerdir.⁶⁴ Meclise 168 kişi seçilmiştir.12 Ocak 1920’de Meclis-i Meb’ûsân İstanbul’da 72 Mebûs ile açılmıştır.⁶⁵

Çorum’da 23 Aralık 1919’da yapılan seçimde, İstanbul Meclisi için iki Mebûs seçilmiştir.⁶⁶ Hey’et-i Temsilliye Çorum Mebûsluğu için Ahmet Rüstem Efendi’yi aday olarak belirlemiştir. Fakat Ahmet Rüstem Efendi seçilmemiştir.⁶⁷ Seçilen iki Mebûstan biri Enbiyazade İsmet Bey’dir. Bunda tüm kaynaklar hem fikirdir. İkinci Mebûs hakkında, kaynaklar arasında farklılıklar göze çarpmaktadır.1967 Çorum İl Yıllığı’nda İsmet Bey gibi bir önceki Meclisde Çorum Mebûsu olan Münür Çağal’ın Mebûs seçildiği yazılmıştır.⁶⁸ Mahmut Goloğlu’nun Osmanlı Meb’ûsân Meclisi’nin 168 kişilik listesinde Çorum’un ikinci Mebûsunun ismi İsmail Kemal Bey olarak görülmektedir.⁶⁹

⁶² Orhan Doğan, a.g.e., s. 178

⁶³ Suna Killi, a.g.e., s.57

⁶⁴ Eric Jan Zürcher, , Modernleşen Türkiye’nin Tarihi...a.g.e., s. 226

⁶⁵ Mahmut Goloğlu, Sivas Kongresi...a.g.e., s. 193

⁶⁶ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s. 178

⁶⁷ Ayfer Ertan, a.g.e.,s. 58

⁶⁸ Çorum İl Yıllığı 1967, s. 97

⁶⁹ Mahmut Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet1920, Ankara,1970, Başnur Matbaası, s. 295 (Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile 2 Ocak 1935’te yürürlüğe girmesi ile İsmail Kemal Bey; “ALPSAR” soyadını almıştır.

Meclis açılmadan önce Ankara’da; Mustafa Kemal’in Meclis Başkanı seçilmesi ve Mecliste Müdâfaa-ı Hukûk Grubunun kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak çalışmalarına başlayan Son Osmanlı Meb’ûsân Meclisi Mustafa Kemal’i başkan seçmediği gibi Müdâfaa-ı Hukûk Grubunu da kurmamış yerine Felâh-ı Vatan Grubu’nu kurmuştur. Buna rağmen Meclis 28 Ocak 1920’de Erzurum ve Sivas Kongrelerine dayanan ve toprak bütünlüğü ile Milli bağımsızlık üzerinde temel istekleri ifade eden Misâk-ı Milli ilan etmiş ve Milli Mücadelede izlenecek yol netleştirilmiştir.⁷⁰

TBMM Açılışında ve Muharebeler Döneminde Çorum ve Çevresi

İstanbul’da bu gelişmeler yaşanırken Anadolu’yu işgaller ve isyanlar sarmıştı. Mondros Mütarekesi sonrası Batı Anadolu’da Yunan işgaline; Güney Anadolu’da Fransız işgaline karşı tepkiler ve direniş bütün yurttta büyüyerek devam etmiştir.

İtilâf devletleri hem İstanbul’daki hem de Anadolu’daki gelişmeleri yakından takip ediyor ve Anadolu hareketine ılımlı bakan ve bu yönde politika izleyen Ali Rıza Paşa Hükûmetini baskı altında tutmaya çalışmıştır. Milli Mücadele yanlısı olarak gördükleri Harbiye Nâzırı Cemal Paşa ile Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa’nın görevlerinden alınmalarını sağlamışlardır.⁷¹Köprülü Hamdi Bey’in 26-27 Ocak 1920’de Gelibolu’da bulunan Fransızlara ait Akbaş Cephaneliği’ni basarak buradaki Fransız askerlerini esir alması, silahları Anadolu’ya geçirmesi öte yandan 16 Şubat 1920’de Ahmet Anzavur’un Biga Ayaklanması’nı başlatması ve Yunanlıların 3 Mart 1920’de Gölcük Yaylası’nı ve Bozdağ’ı işgal etmesi üzerine Ali Rıza Paşa Hükûmeti istifa etmiştir.4 Mart 1920’de Mustafa Kemal Meclis-i Meb’ûsân Başkanlığına ve Padişaha telgraflar çekerek milli istek ve eğilimlere cevap verecek bir hükûmet kurulması gerekliliğini dillendirmiştir.⁷²

Yayınladığı bildiri ile Anadolu’daki milli kuruluşlara telgraf çekerek İstanbul üzerindeki baskının artırılmasını istemiştir. Mustafa Kemal’in bildirisi

⁷⁰ Bernard Lewis, a.g.e., s. 250

⁷¹ Ahmet Mumcu, a.g.e., s.59

⁷² Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s.523-533

doğrultusunda İstanbul’a çekilen telgraflar arasında Çorum Müdâfaa- ı Hukûk Cemiyeti Reisi Doktor Akif Tevfik Bey’in, Müftü Ali Hoca’nın, Çorum Belediye Reisi Benderli Nuri Efendi’nin⁷³ de telgrafları vardır.⁷⁴ Bu tepkilerin ardından 8 Mart 1920’de sadrazamlık görevi Bahriye Nâzırı Salih Paşa’ya verilmiştir. Aynı gün İtilâf Yüksek Konseyi İstanbul’un işgalini pekiştirme kararı vermiştir.16 Mart 1920’de İngiliz kuvvetleri İstanbul’a girmiş ve İstanbul resmen işgal edilmiştir. İşgalin ardından içlerinde Mebûslarında bulunduğu 150 kişi tutuklanmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Meb’ûsân Meclisi 18 Mart 1920’de son toplantısını yaparak Meclis toplantıları sonlandırma kararı vermiştir.⁷⁵

Osmanlı başkentinin işgali ve Meclis-i Meb’ûsân’ın kapatılmasının ardından Mustafa Kemal 19 Mart 1920 günü mülki amirlere ve kolordu kumandanlarına en geç on beş gün içinde bir seçimin yapılmasını ve Ankara’da olağanüstü yetkili bir Meclisin toplanacağı kararını bildirmiştir.⁷⁶

Bu talimatname gereğine yapılan seçimler sonucunda Çorum’dan beş kişi Büyük Millet Meclisi için seçilmiştir. Bunlar, Ferit Bey; Fuat Bey, Haşim Bey, Mumcuzade Sıddık Bey ve Doktor Atıf Bey’dir. Doktor Atıf Bey, “*kanâati siyasiyesine uygun bulmadığından*” Mebûsluktan istifa etmiştir. Seçimde beş kişiden sonra yer alan iki kişide Mebûsluğu kabul etmediğinden sırada üçüncü olarak yer alan Sabızkade Abdurrahman Dursun Bey seçilmiştir. Bu Mebûslara Son Osmanlı Meb’ûsân Meclisi Mebûslarından kaçarak gelen Enbiyazade İsmet Bey’de 21 Temmuz 1920’de katılmıştır.

Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara’da açılışı ile birlikte milletin haklı davasını savunmaya başlamıştır.⁷⁷ Bu sırada Çorum’a Mutasarrıf Vekili olarak Cemal Bey atanmış⁷⁸ ve Çorum’a gelişinden bir

⁷³ Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile Benderli Nuri Bey; “*BENDERLİ*” soyadını almıştır.

⁷⁴ Mahmut Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet... a.g.e., s.308

⁷⁵ Bernard Lewis, a.g.e., s.251

⁷⁶ Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., s.563

⁷⁷ Mehmet Sayar, Türk Devletlerinde Meclis(Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk, Ankara, 1999, Atatürk Araştırma Merkez Yayınları, s.34

⁷⁸ Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile Cemal Bey; “*BARDAKÇI*” soyadını almıştır.

gün sonra Ankara’da Büyük Millet Meclisi açılmıştır.⁷⁹ Cemal Bey Çorum Mutasarrıflığı görevine 13 Mayıs 1920’de başlamıştır.⁸⁰ Cemal Bey yapmış olduğu bir kabul töreninde görüştüğü Çorum halkına Meclisin açılmasının anlamını bütün detayları ile açıklamış, milli birlik ve beraberliğin öneminden söz etmiş, ilçe ve köylere gönderdiği genelge ve bildirimlerinde Milli Mücadele için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretmiştir.⁸¹

Büyük Millet Meclisi’nin ileriki günlerde yaptığı işlerden biride hükûmeti kurmak olmuştur.24 Nisan günü Mustafa Kemal, oturuma katılan 120 üyeden 110’nun oyu ile meclis başkanlığına dolayısıyla hükûmet başkanlığına seçilmiştir.⁸² Ankara’nın Anadolu için siyasal merkez olmasının karşısında, İstanbul’da Hükûmeti kurma görevi 5 Nisan 1920’de tekrar Damat Ferit Paşa’ya verilmiştir. Kurulan İstanbul Hükûmeti, Ankara’nın siyasi gücünü bertaraf etmek için Büyük Millet Meclisi’ne karşı ayaklanmalara destek vermeye ve organize etmeye başlamıştır.⁸³

Ayaklanmalar genellikle İstanbul’dan o çevreye gönderilen kişiler tarafından başlatılmıştır. Marmara çevresinden başlayarak Ankara’ya doğru yöneldiği görülmüştür. 16 Şubat-17 Nisan 1920 arasında Biga yöresinde İkinci Anzavur Ayaklanması, 13 Nisan-31 Mayıs 1920 arasında Birinci Düzce Ayaklanması 8-22 Mayıs 1920 Anzavur’un Adapazarı Harekâtı, 13 Mayıs-27 Ağustos 1920 Birinci Yozgat ve Zile Ayaklanması ile 8 Ağustos 1920 İkinci Düzce Ayaklanması çıkmıştır.⁸⁴

Çorum’u yakından ilgilendiren ayaklanmalar ise Yozgat ve Zile Ayaklanmaları olmuştur. Çorum’da Büyük Millet Meclisine karşı ilk girişim seçimlerde Çorum Mebûsluğunu üçüncü sıradan kazanıp ancak “*kanâati siyasiyesine*” uymadığı için Mebûsluktan çekilen Doktor Atıf Bey ve Hürriyet ve İtilâfçılar’dan Kadifeoğlu Abbas’ın Çorum Hıdırlık Mevkii’nde

⁷⁹ Çorum İl Yıllığı 1967, s.100

⁸⁰ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s.11

⁸¹ Cemal Bardakçı, Anadolu İsyancıları, İstanbul, 1940, Koşgun Basımevi, s.104

⁸² Suna Killi, a.g.e., s.75

⁸³ Bernard Lewis, a.g.e., s.251-252

⁸⁴ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.180

sancak açarak, İstanbul Hükûmeti tarafından Dürrizade Efendi’nin Anadolu Harekâtı karşısı verdiği fetvayı okumaları olmuştur. Girişimleri başarısızlık ile sonlanmıştır.⁸⁵

Çorum’u etkileyen diğer bir ayaklanma girişimi Zile Ayaklanması’dır. Bu ayaklanmanın başlangıcı Kaman ve Yıldızeli’nde ortaya çıkan olaylar olmuştur. Sivas Posta Nakliyatı tâahhüden Postacı Nazım ve Kara Mustafa, bu yörenin köylerini, Düzce ve Bolu isyancılarından bazılarıyla birlikte dolaşarak, “*Halife Ordusu*” ismiyle bir güç oluşturmaya çalışmışlardır. Hayvan ve yol vergilerin artırılacağı, yeniden seferberlik ilan edileceği, Kuvâ-ı Milliyye’nin yaptığı işler konusunda Padişah’ın rızasının olmadığı, bunları önlemek için Halife Ordusu Samsun’a geldiği haberlerini yayarak, 14 Mayıs 1920’de Kaman’da ayaklanma başlatmışlar, Çamlıbel’de bir müfreze esir ederek ayaklanmanın etki alanını genişletmeyi başarmışlardır. Kolordu Komutanlığı 27-28 Mayıs 1920 gecesi Yıldızeli Ayaklanması’nın önem kazandığını, asilerin Yıldızeli’ni basacaklarının haber alındığını, Yıldızeli Müfrezesinin mecbur olursa Sivas üzerine çekilerek Yıldızeli’nin gerisindeki boğazları tutacağını bildirmiştir. Gerek ayaklanma bölgesinde bulunan, gerekse bu bölgeye yakınlardan gönderilen birliklerin sayısı azdır.⁸⁶ Bunun üzerine Ankara bir yandan Akdağ Askerlik Şubesi Başkanı’na mahalli kuvvet oluşturması için emir verirken, bir yandan da Doğu Anadolu’daki XV. Kolordu Kumandanı Kazım Paşa’dan yardım istemiştir.⁸⁷

Bu ayaklanma oldukça düzenli bir şekilde planlanmıştır. Asiler her yönden Zile bölgesini ele geçirmeyi ardından sırası ile Çorum ve Yozgat’a yürümeyi, böylece Ankara’yı zapt ederek burada bir hükûmet kurmayı amaçlamışlardır.⁸⁸ Halifeciler; Avukat Ali Bey’in elebaşılığında Zile’de ayaklanmışlar bunun üzerine 3 Haziran 1920’de Süvari Binbaşı Hilmi Bey Komutasındaki iki dağ topu ile takviyeli Çorum Müfrezesi Zile’ye gönderilmiş,

⁸⁵ Çorum İl Yıllığı 1967, s.98-99

⁸⁶ Kenan Esengin, Milli Mücadele’de Ayaklanmalar, İstanbul, 1975, Ağrı Yayınları, s.136

⁸⁷ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.182

⁸⁸ Ayfer Ertan, a.g.e, s.77

af çıkartılmıştır. Postacı Nazım ve arkadaşlarının 6-7 Haziran 1920’de Zile’ye yaptıkları baskın ile ayaklanma büyümüştür. Çorum Müfrezesi kaleye çekilince, III. Kolordu Komutanı Selahaddin Bey de Yarbay Cemil Cahit Bey komutasındaki V. Tümeni Zile’ye göndermiştir. Zile sırtlarına yerleşen tümen 8 Haziran’da ilerlemeye başlamıştır. Halifecilerin bölgedeki etkinliğinin artmasının üzerine Tümen Kumandanı Mecitözü, Merzifon, Amasya, Turhal Müdâfaa- ı Hukûk Cemiyetlerinden yardım istemiştir. Yıldızeli Müfrezesi’nin de katılımıyla Zile’ye yürümüş ve 12 Haziran 1920’de asileri dağıtmıştır.⁸⁹ 12 Haziran’da Zile’den kaçanlar Alaca’nın Kapaklı ve Sultan köylerinde bulunan Çapanoğullarına katılmışlardır. Köylülerin hayvanlarını almışlar Alaca üzerine yürümüşlerdir. 14 Haziran 1920’de ayaklanma Yozgat’a sıçramıştır.⁹⁰

Büyük Millet Meclisinin açılmasından sonra ortaya çıkan ayaklanmalardan en etkili olanlardan biri işte bu Yozgat’taki Çapanoğulları ayaklanması olmuştur. 1782 -1812 tarihleri arasında Çapanoğulları en parlak dönemlerinde nüfuzunu Yozgat dışında Çankırı, Amasya, Şark-i Karahisar, Sivas, Kayseri, Halep, Adana, Tarsus, Konya Ereğlisi, Niğde, Kırşehir ve Ankara’ya kadar yayılmış, tesirlerini Çorum’dan Maraş’a kadar birçok yerde hissettirmiştir.⁹¹ Bölgede büyük etkiye sahip olan Çapanoğullarının mutasarrıflık görevi İttihâd ve Terakkî ile muhalefete düşmeleri sonucunda görevden alınmaları ile sonlanmıştır. Çapanoğulları Milli Mücadele’ni de İttihâdçuların bir iktidar elde etme oyunu olarak değerlendirmişlerdir.⁹² Yozgat’taki ilk başkaldırı Mebûs seçimleri için gerçekleşmiştir. Seçimlerle ilgili olarak; Edip ve Celal Beyler söz alıp:

“Böyle şey olmaz, seçim emri Kanun-ı, Esasiye göre Hukûk-u Hazret-i Padişahındır. Biz buna razı değiliz.” demişlerdir.

Yozgat Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi’nin sert yanıtları üzerine seçim

⁸⁹ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.182

⁹⁰ Tayyar Anakök, Çorum Tarihi ,[y.y.y.], 1950, s.161

⁹¹ Özcan Mert, Çapanoğulları, Ankara, 1980, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.74

⁹² Ahmet Yaşar Ocak, “Milli Mücadelede Çapanoğlu İsyanı”, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, Cilt VII-X, Ankara,1970-1973, s.86

yapılmıştır.⁹³ Çapanoğlu kardeşler toplantıyı terk etmiş, 30 imzalı bir telgrafla “Ankara’da bir meclis toplanmasının Padişah arzusuna ve kanunlarına aykırı olduğunu” bildirmişlerdir.

16 Mayıs 1920’de Çapanoğulları Yozgat’ta bir at yarışı düzenlemişlerdir. Bu yarışmalara gelen Hacı Bekir, Zileli Musa, Osmaniye köyünden Meşeci İdris ve arkadaşları Çapanoğlu Edip Bey’in evinde misafir edilmiş ve gizli toplantılar yapılmıştır. Daha sonra köylere dağılarak Ankara aleyhinde propagandalarına hız vermişlerdir.⁹⁴ Yozgat’ta bir hareketin hazırlanmakta olduğu Ankara tarafından öğrenilmiş ve Antep bölgesindeki Kuvâ-ı Milliye Müfreze Kumandanlarından Kılıç Ali Bey Ankara’dan aldığı emir üzerine 1 Haziran’da Yozgat’a gelmiştir. Genelkurmay Başkanlığı Çapanoğullarının Ankara’ya gönderilmelerine karar vermiştir. Bunun üzerine Çapanoğullarının evinin çevresine asker yerleştirilmiştir.⁷ Haziran’da Çapanoğullarını tutuklama kararı verildiğinde, Çapanoğullarının eski dostu olan Ankara Vali Vekilinin haber vermesi üzerine Çapanoğulları kaçmışlardır. Bu gelişmenin ardından ayaklanma hızlanmış, Boğazköy, Hamit, Yenihan’da ayaklanmaya katılmışlardır.⁹ Haziran’da Yozgat’ta sıkıyönetim ilan edilerek, başına da tümen komutanı yetkisiyle Kılıç Ali Bey getirilmiştir.⁹⁵

Sorgun yönüne kaçan Çapanoğulları; küçük kardeşleri Halit Bey’le birleşmişlerdir. Halit Bey’in de ayaklanmaya katılmasıyla isyancıların sayısı artmıştır. İsyancılar Alaca, Sungurlu, Cile, Akmağdeni, Sorgun ve Boğazlıyan bölgelerinde propagandalarını artırmışlardır. Kendisine, “*Halife Orduları Kumandanı*” unvanını veren Celal Bey bölgenin hatırı sayılır kimselerine mektuplar yazarak kendi saflarına çekmeye çalışmıştır.⁹⁶ 12 Haziran 1920’de Zile’den kaçanlar Alaca’nın Kapaklı ve Sultan köylerinde bulunan Çapanoğullarına katılmışlar, köylülerin hayvanlarını alıp Alaca üzerine yürümüş ve bir yönetim oluşturmuştur.⁹⁷ Çapanoğulları 13 Haziran’da Yozgat’ı

⁹³ Avni Doğan, Kurtuluş, Kurtuluş Sonrası, İstanbul, 1964, Dünya Yayınları, s.58

⁹⁴ Kenan Esengin, a.g.e., s.133

⁹⁵ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş... a.g.m., s.183

⁹⁶ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.m., s.100

⁹⁷ Ayfer Ertan, a.g.e., s.82

kuşatmışlar ve 14 Haziran'da ele geçirmişlerdir. Kılıç Ali Bey'in kuvvetleri dağılmış kendisi Boğazlıyan'a çekilmiştir. Çapanoğlu Celal Bey Boğazlıyan'da Kılıç Ali Bey'e gönderdiği mektupta amaçlarının Mustafa Kemal'i yakalamak olduğunu, bunun için Kırşehir Mebûsu Rıza Bey ile haberleşmeye çalıştıklarını, yakında Ankara'ya yürüyeceklerini bildirmişlerdir.⁹⁸ Buna rağmen ayaklanma Ankara yönüne değil, daha çok Çorum'a doğru yönelmeye başlamıştı. 16 Haziran'da Çapanoğlu Halit Bey Sungurlu'yu işgal etmiştir. İsyancıların isyan ettiği bir başka bölge Akdağmadeni olmuştur. İsyancılar Sivas Kongresine katılan Hacı Tatlızade Bahri Bey'in evini ve Hükûmet Konağını yakmışlar, hapisneden mahkûmları çıkararak kendilerine katmışlar, Kaymakam Tahir Bey ile Askerlik Şubesi Başkanı Sivaslı Binbaşı Ahmet Beyi Sorgun'un Alışar köyünde kurşuna dizmişlerdir.⁹⁹ Küre'den Alaca'yı savunmak için gelen kuvvetler, Çapanoğullarının 800 kişilik süvarisi karşısında dağılmıştır. Alaca 16 Haziran'da isyancıların eline düşmüştür. Bundan sonra Çapanoğullarının kuvvetleri Çorum'a 15 kilometre uzaklıktaki köylere kadar girmişler ve gözcülerini Hatap Boğazı'na kadar göndermişlerdir.

Ayaklanmanın daha da yayılması üzerine Zile yöresinde halifeci güçlerin faaliyetleri yine artmıştır. 15-16 Haziran gecesi Artova ve Çamlıbel Karakolları basılmıştır. Yıldızeli Karakolu da baskına uğramıştır.¹⁰⁰

Zile ve Yozgat'taki ayaklanmalarının gelişmesi, Çorum'a stratejik bakımdan çok önemli bir konum kazandırmıştır. Çorum isyancıların eline geçerse, Zile ve Yozgat ayaklanmalarının birleşmesine sebep olacak; bölgedeki sorun iyiden iyiye büyüyecekti. Bu durumu Genelkurmay Başkanlığından Çerkeş'de bulunan Albay Refet çekilen telgrafa yansımıştır.¹⁰¹ Bu telgrafa; *“Yozgat düştükten sonra Çorum ve Çankırı'nın da tehlikeye girmesinin muhtemel olduğu”* dillendirilmiştir.¹⁰²

İsyanın yayılması üzerine bölgede mübalağalı bir Çapanoğlu propagandası sürdürülmüştür. Yayılan söylentilere göre Çapanoğulları 350

⁹⁸ Mahmut Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet... a.g.e., s.199

⁹⁹ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş... a.g.m., s.183

¹⁰⁰ Çorum İl Yıllığı 1967, s.100

¹⁰¹ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş... a.g.m., s.183

¹⁰² Kenan Esengin, a.g.e., s.138

süvari 800 piyade ile Yozgat’a hücum etmişlerdir. Daha büyük kuvvetlerle Mecitözü’ne doğru yürüyerek Çapraşık ve Yozgat civarında toplanmışlardır. Halit Bey kumandasında 200 kişilik bir Çapanoğlu müfrezesi, Sungurlu’dan İskilip ve Çorum’a doğru yola çıkmıştır.¹⁰³

İsyan bölgesinin her köşesinde tedbirler alınmaya başlanmıştı. İskilip Kaymakamı 45 kişilik bir gönüllü müfrezesi yola çıkarmıştır. Harar köyündeki Tabur Kumandanlığına Çorum’dan 75 kişi gönüllü gönderilmiştir. Çapanoğullarına karşı olanların maneviyatını güçlendirmek için Çorum Mutasarrıfı tarafından Çapanoğullarını yakalamak için Ankara’dan 600 süvari ve 2000 piyadenin yola çıkarıldığı haberi yayılmıştır.¹⁰⁴

20 Haziran 1920’de Çorum kendisini savunmak için önemli bir gün yaşamış, Mutasarrıf Cemal Bey’in örgütlediği bir toplantı yapılmıştır. Mutasarrıf, Şair Kul Mustafa’nın şiirlerini okumuştur. Bu şiirde Çorumlu Mütessellim Süleyman Ağa’nın şakilere karşı Çorum’u çoluk çocuk ile nasıl müdâfaa ettiği anlatılmaktadır. Şiirin okunması bitince, manifatura tüccarı Süccaeddinzade Mehmet Bey ayağa kalkarak, Mutasarrıfa;

“Kul Mustafa’nın destanında sözü geçen Mütessellim Süleyman ağa şimdi sizsiniz. Ne yapmak lazım geliyor, maksuda varmak için ne yolda hareket icap ediyorsa emrediniz, emirlerinizi derhal yerine getirilelim. Hepimiz 300 sene önce yaşamış olan dedelerimize layık çocuklar olduğumuzu ve onların ahvâdı bulunduğumuzu âleme isbat edelim.” demiştir. Bunun üzerine Mutasarrıf, bir Müdâfaa Heyeti bir de Levâzım heyeti olmak üzere 2 heyet seçilmesini istemiştir.¹⁰⁵

Müdafaâ Heyetine Albaybeyzade Hacı Sait Bey başkan olmuştur. Heyete Yiğitbaşı İsmail Kâhya ve adamları da katılmıştır. Daha toplantı halinde iken heyete 200 gönüllü yazılmıştır. Bu heyet hem şehri savunacak hem de şehirde âsâyişi sağlayacaktır. 160 asker köylerde nöbet tutarak haberleşmeyi

¹⁰³ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.184

¹⁰⁴ Tayyar Anakök, a.g.e., s.161

¹⁰⁵ Cemal Bardakçı, a.g.e., s.224-225

sağlayacaklardı.¹⁰⁶ Çorum halkı şehri savunmak için çalışıyordu. Hıdırlık Şeyhi Abbas Efendi; Hıdırlık Tepesi'nin batı yamaçlarına siper kazdırmış, mezar taşlarını korkuluk hâline getirmiştir.¹⁰⁷

Levâzım Heyeti gereği kadar kazan, karavana ve sahan toplayarak orduya hediye etti. Aynı gün toplanan para toplamı 15.000 liraya ulaştı.¹⁰⁸ Osmancık Müftüsü de Ankara Hükûmeti kuvvetlerine yardımcı olmak için 21 kişi gönüllü toplayarak yola çıkarmıştır.

Aynı günlerde 19 Haziran 1920'de Genelkurmay Başkanlığı Çerkez Ethem bölgedeki ayaklanmayı bastırmakla görevlendirilmiştir.¹⁰⁹ Çerkez Ethem'e bu görevlendirme Genelkurmay Başkanı Albay İsmet imzası ile telgrafla iletilmiştir. Ethem Bey'in I. Kuvâ-ı Seyyâre Birliğinin ayaklanma bölgesine gönderilmesi kararına varılmıştır. 19 Haziran'da Ankara'ya gelen Ethem Bey'in Kuvvetleri 70 subay, 2100 er 1300 hayvan, bir dağ bataryası, (4 top) bir sahra topu, 8 makineli tüfeklik gücü içermekteydi.¹¹⁰

Çerkez Ethem Yozgat'ı kuşatırken isyan bölgesinin kuzeyinden ve batısından Çolak İbrahim Bey komutasında, II. Kuvâ-ı Seyyâre ve Albay Refet Bey kuvvetleri ile ilerlemiştir. 21 Haziran'da Albay Refet Bey Çankırı'ya gelmiş, buradan Çorum Mutasarrıfı ile konuşmuştur. Çorum Mutasarrıfı asilerin şehre çok yakın olduğunu belirtmiş, Albay Refet Bey'in kuvvetlerinin bir an önce gelmesini istemiştir. Refet Bey askerlerinin ve atların çok yorgun olduğunu, ancak ertesi gün hareket edebileceklerini bildirmiştir. Mecitözü'nden Mülazım Münir Bey'in bir makineli tüfek ile Çorum'a hareket ettiğini bildirmiştir.¹¹¹

21 Haziran Çorum'u savunan güçlerden Binbaşı Mehmet Bey; Kara Hacıp ve Sarı Süleyman köylerini isyancıların elinden geri almıştır. Çorum'un savunmasında yer alan diğer isimler Kara Yusuf, Kırkdilimli Nuri Bey ve Yüzbaşı Remzi Bey isyancıların daha da ilerlemesini güçlkle önlerken,

¹⁰⁶ Tayyar Anakök, a.g.e., s.163

¹⁰⁷ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e, s.49

¹⁰⁸ Tayyar Anakök, a.g.e., s.163

¹⁰⁹ Orhan Doğan, a.g.e., .s.196

¹¹⁰ Kenan Esengin, a.g.e., s.141

¹¹¹ Cemal Bardakçı, a.g.e., s.233-234

Çorum’da Albay Refet Bey kuvvetlere katılmak üzere bir miktar jandarma ve ücretli asker beklemiştir.¹¹² 23 Haziran’da Albay Refet Bey hâlen Çorum’a ulaşmamıştır. Yozgat’ın Ethem kuvvetlerince geri almak üzere olduğu konusunda da Çorum’a bir bilgi ulaşmamıştır. Yöneticiler Albay Refet Bey gelinceye kadar vakit kazanmaya çalışmıştır. Çorum ileri gelenleri toplanarak, vakit kazanmak için Çapanoğulları’na daha fazla Müslüman kanının dökülmemesi, şehirlerin, kasabaların ve köylerin harabe olmasını önlemek için bir heyet gönderilmesine karar vermişlerdir. Mutasarrıf Cemal Bey’in böyle bir girişim konusunda Ankara’nın görüşünün alınmasını gerekli olduğunu belirtmesi üzerine, 23 Haziran 1920’de Çorum’dan Ankara’ya bir telgraf çekilmiştir. Telgrafıta; “*Çorum uleması, eşrâfi ve esnafı ve münevverlerinin bir toplantı yaparak, Çapanoğullarının Çorum’a saldırmalarını önlemeye karar verdiğini ve bunun içinde evlatlarını silahlandırdıklarını*” bildirmiştir.¹¹³

Çorum’da bu gelişmeler cereyan ederken, 20 Haziran’da Ankara’dan hareket eden Çerkez Ethem 23 Haziran sabahı Yozgat’a girmiştir. Sabah şehrin batısından giren Çerkez Ethem kuvvetlerine dayanamayan isyancılar, doğruya doğru çekilerek Akdağmadeni yönünde şehri terk etmişlerdir. Çerkez Ethem kuvvetleri hemen bir askeri mahkeme kurarak içlerinde 12 kişiyi idam etmişlerdir. Çapanoğlu Celal ve Edip Beyler kaçmışlardır.¹¹⁴

Çerkez Ethem Yozgat’ta 200 kişilik bir müfreze bırakarak 24 Haziran’da isyancıların toplanmakta oldukları Alaca üzerine yürümüş ve bölgeyi kuşatmıştır. 26 Haziran’da Alaca’ya girmiştir.

24 Haziran’da Çorum’a Albay Refet Bey’in 500 kadar süvariyle sabahın erken saatlerinden İskilip’ten merkeze hareket ettiği ve Yozgat’ın geri alınmış olduğu bildirilmiştir. 25 Haziran’da Refet Bey Çorum’a gelmiş, Çorumluların yardımı ile kuvvetlerini güçlendirmiştir. Çorum’dan 150 kişilik milis kuvveti ve subay olarak Köstekçioğullarından Osman, Çorbacioğullarından Sıddık ve Cemal, Kavukçulardan Rıfat¹¹⁵ ve Tozburunlu

¹¹² Tayyar Anakök, a.g.e., s.163

¹¹³ Cemal Bardakçı, a.g.e., s.257-258

¹¹⁴ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.186

¹¹⁵ Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile Köstekçioğlu Osman; “KÖSTEKÇİ”, Çorbacioğlu Sıddık ve Cemal; “ÇORBACI”, Kavukçulardan Rıfat ise “KAVUKÇU” soyadını almıştır.

Ahmet katılmıştır. Refet Bey bölgedeki küçük güçlerin temizlenmesi ile uğraştıktan sonra 29 Haziran'da Çorum'a dönmüş Mecitözü yolu ile Zile'ye hareket etmiştir. Çorum Müdâfaa- ı Hukûk Cemiyeti, takımlarıyla birlikte 100 at satın alarak, Refet Bey'in birliğine hediye etmiştir.¹¹⁶

Dağılan Çapanoğulları kuvvetleri Alaca ve Yozgat arasında sarp bir boğaz olan Arapseyf'te toplanmışlardır. 2 Temmuz 1920'de Çerkez Ethem Arapseyf Boğazı'nda asileri çevirerek, asilere büyük kayıp verdirmiştir. Çapanoğlu Halit Bey yaralı olarak kaçmıştır. Çerkez Ethem kuvvetlerin dağılık olan kısımlarının temizlenmesini diğer birliklere bırakarak 6 Temmuz 1920'de Batı Cephesi'ne doğru yola çıkmıştır.¹¹⁷

12 Temmuz 1920'de asiler Zile'de etkisiz hâle getirilmiş, 22 kişi idam edilmiştir. Böylelikle Yozgat ve Zile Ayaklanmasının birinci safhası bastırılmıştır.¹¹⁸

Temmuz ayında sönen Yozgat ve Çorum yöresindeki ayaklanmalar Eylül ayında tekrar canlanmıştır. Tokat, Kırşehir ve civarında nüfuz sahibi ailelerden biri olan Aynacıoğulları da Çapanoğulları gibi, Ankara'da oluşan yeni siyasi güç merkezi karşısında, çıkarlarını tehlikede gördükleri için TBMM'ye karşı ayaklanmışlardır. Yozgat'ın Çekerek Özüveran köyünde oturan Aynacıoğulları çevrelerinde topladıkları kişilerle birlikte ayaklanarak Akdağmadeni ve köyleri basmışlardır. Birinci Yozgat Ayaklanması'ndan bağışlananlardan kurulan 5000 kişilik bir gönüllü alayı, cepheye gönderilmek üzere Yozgat'a gönderilmiştir. Bunlar cepheye gitmeyerek, kaçmışlar, ayaklanarak; 6 Eylül'de Erbaa'yı 9 Eylül'de Zile Ortaköy'ü basmışlardır. Aynacıoğlu İsyanı'nı bastırmak için gönderilen Binbaşı Ali Galip Bey komutasında ki Kuvâ-ı Milliye kuvvetleri Akdağdeni'nin Koyuncu köyü civarındaki müsademede esir düşmüşlerdir. Yörede "*Kör Hoca Olayı*" diye tanınan bu olayda, Ali Galip Bey ve 6 arkadaşı şehit edilmiştir. Sorgun'daki milli kuvvetlerden bir grup Jandarma Binbaşı Naci Bey komutasında Ortaköy'e gönderildiyse de yolda baskına uğrayıp esir edilmiştir. Bu gelişmeler Amasya ve Tokat arasında da hareketler başlamış, Çengelhan basılmıştır. Yozgat'tan

¹¹⁶ Cemal Bardakçı, a.g.e., s.266-268

¹¹⁷ Çorum İl Yıllığı 1967, s.101

¹¹⁸ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.186

kaçan asiler Kırşehir’in Nogay Kızıközü köyünde toplanmış, üzerlerine gönderilmiş Jandarma Müfrezesinin subay ve erlerini şehit etmişlerdir.¹¹⁹

Bunun üzerine Eskişehir’e dönmüş olan İkinci Kuvâ-ı Seyyâre Komutanı Çolak İbrahim Bey’in kuvvetleri ayaklanmayı bastırmakla yeniden görevlendirilmiştir. İbrahim Bey Yozgat’a gitmiş, oradan 21 Eylül’de Karakaya’ya doğru yola çıkmıştır. 23 ve 25 Eylül’deki çatışmalarla çeteleri dağıtarak 29 Eylül 1920’de Akmağden’e girmiştir. Buna rağmen ayaklananlar Çorum için tehlike olma özelliğini kaybetmemiştir. 23 Kasım’da Mecitözü Kaymakamlığından Çorum Mutasarrıflığına çekilen bir telgrafta ayaklananlarının 600 kişilik bir kuvvetle Kargı ve Doğla köylerini bastığı, söz konusu köylerin Mecitözü’ne 2,5 saat uzaklıkta bulunduğu, o gece ya da ertesi sabah mutlaka Mecitözü’nü de basacaklarını belirtilmiştir. Mecitözü Kaymakamı; bir süvari birliğinin hızla bölgeye gönderilmesini istemiştir. Mutasarrıf Cemal Bey derme çatma da olsa bir birlik oluşturarak bu birliği Mecitözü yönüne göndermiştir. İsyancılar bölgeden bir birliğin geldiği haberini alınca Mecitözü’ne yapacakları saldırıdan vazgeçmişlerdir.¹²⁰ İsyancılar uzun bir süre Yozgat, Çorum, Amasya, Alaca, Mecitözü, Sorgun, Sungurlu, Yenihan, Akmağdeni, Tokat ve Artova bölgesi için tehlike oluşturmaya devam etmiştir.

Ayancıoğulları ile birlikte faaliyetlerde bulunan Yunan işbirlikçisi Kâtil İlyas Çetesi de Çorum bölgesinde etkili olmuştur. Ancak Çorum Mıntıka Komutanlığı baskısı sonucunda Çorum’da daha fazla tutunamayıp, Boğazlayan’a geçmiş, oradan da Çorum Mıntıka Komutanlığı ve Çorum Menzil Müfettişliği gönderdiği dilekçe ile affını istemiştir.¹²¹ Bölge de görevlendirilen Çolak İbrahim Bey kuvvetlerinin, iki ay süren uğraşları sonucu ayaklanan kuvvetler tamamıyla dağılmış, Alaca’nın Karatepe köyünde saklanan Çapanoğlu Halit Bey Amasya Divanı Harbi’nde yargılanarak idam edilmiştir.¹²²

¹¹⁹ Mahmut Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet... a.g.e., s.236

¹²⁰ Cemal Bardakçı, a.g.e., s.283-287

¹²¹ Ayfer Ertan, a.g.e., s.91-92

¹²² Çorum İl Yıllığı 1967, s.102

Milli Mücadele yıllarında Çorum isyanların olumsuz etkilerinin yanında eşkıyaların ve hapisanelerden firar edenlerin yaptıkları soygun, adam kaçırmaya ve cinayet olayları ile de karşı karşıya kalmıştır. Uzun süren savaşlar Anadolu’da âsâyişin bozulmasına neden olmuştur. Çorum’da bu dönemde kol gezen eşkıyaların sayısı oldukça fazladır. Dönemin en ünlü eşkıyası Kör Dede lakaplı Ali Murtaza’dır. Ali Murtaza 50-80 kişiden oluşan çetesi ile sadece Çorum’da değil, Dersim, Sivas ve Ankara’da da faaliyetler göstermiştir. Ankara Valisi Süleyman Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine gönderilen yazıda; *“1918’inde Çorum Mıntıkasında isyana devam eden Kör Dede; Zile tarafına kaymı ve buralardaki köylülere çok acımasızca davranmıştır”* denilmiştir.¹²³

Bu dönemde Çorum ve çevresinde eşkıya çetelerinin neden oldukları karışıklığa bir de devlet adına görevini kötüye kullanan aşar toplayıcılarının yarattığı huzursuzluklar eklenmiştir. Çorum ve çevresinde cereyan eden bu olaylar sonucunda Ankara Hükûmeti tedbirlerin artırılması konusunda halktan bu konuda istifade edilmesini buyurmuştur

Bu dönemde Çorum’da gördüğümüz diğer bir problem de firarı olayları olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Merkez Ordusundaki firarı olayları, bağlı birliklerin Batı Cephesi’ne ya da diğer bölgelere sevki sırasında meydana gelmiştir. 18 Mart 1921’de Merzifon’dan Batı Cephesi’ne harekete geçen V. Fırkaya bağlı VI. Alay II. Tabur’dan hareket gecesi 42 er, Çorum’a varan Topçu Taburundan da 22 erin firar ettiği Merkez Ordusuna bildirilmiştir. Bu firarilerin amaçlarının Batı Cephesi’ne gitmekten kurtulmak olduğu XV. Kolordu Komutanı tarafından bildirilmiştir.

Merkez Ordusu bölgesindeki Hristiyanlardan oluşturulan Amele Taburlarının da da firar olayları meydana gelmiştir. Çorum’da da bu taburdan 33 er firar etmiştir. Sonunda alınan tedbirler sonucunda iki hafta içerisinde Çorum’da birçok firari yakalanmıştır.¹²⁴

Bu ayaklanmalarında bastırılmasından sonra, Çorum’un Milli Mücadele’deki işlevi, bir ayaklanma bölgesindeki direnç noktası olmaktan

¹²³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.EUM 6. Şube , Dosya No:52, (10.Ca.1336)

¹²⁴ Ayfer Ertan, a.g.e., s.97

çıkılmış, Milli Mücadele’yi hem asker gücü hem de mali olanaklarıyla destekleyen bir mutasarrıflık hâline gelmiştir.¹²⁵

Çorum Milli Mücadele boyunca silah ve mühimmat, erzak ve teçhizat naklinde önemli bir yığınak ve nakliye merkezi olmuştur.¹²⁶ Milli Mücadeleyi yürekten destekleyen Çorum Halkı, Anadolu’nun işgalini de sessizlik ve eylemsizlik içerisinde kalmamıştır. 16 Mart 1920’de İstanbul’un İngilizler tarafından resmen işgal edilmesinin ardından bütün yurttaki eğitimci kadınlarımız tarafından düzenlenen sayısız mitinglerden birisi de 17 Mart 1920 tarihinde Çorum’da gerçekleştirilmiştir.¹²⁷ Çorumlular tamamen kendi imkânlarıyla milli kuvvetler oluşturmuş, Batı Cephesi’ne çok sayıda asker göndermişlerdir. Mutasarrıf Cemal Bey’in imzasını taşıyan ve Dâhiliye Vekâletine gönderilen 12 Temmuz 1920 tarihli 472 numaralı yazıda “...üç yüzü süvari olmak üzere toplam beş yüz kişilik bir kuvvetin Alaca’dan temin edilerek gönderildiğini Çorum’dan İlaşeten 100 at tedarik edilerek Refet Bey Kıtâatına verildiği, Sungurlu’dan 100 at ve 75 gönüllü ita kılındığı maruzdur...” belirtilmiştir.

Milli Müdafâ Vekili’nin Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Riyâseti’ne 28 Temmuz 1920 tarihinde gönüllü ve milli kuvvetlerle ilgili sunduğu raporun ekinde; Çorum’da Dede Farukzade Hüseyin Gazi ve Azizzade Veli Beyler’in önderliğinde 19 Temmuz 1920 tarihinde gönüllü bir milli birlik teşkil edilerek vatan ve millete hizmete hazır hale getirilmiş olduğu belirtilmektedir.¹²⁸

Milli Mücadele’ye destek için Çorum’da Hilâl-i Ahmer menfaatine bir eğlence tertip edilmiş ve tüm Çorum halkının davet edilmiştir.¹²⁹

11 Temmuz 1921 tarihli Çorum Gazetesi’nin ilanında; “Çorumlu tüccârlardan Şücaaddinzade Hüseyin Efendi, memleketin selamet ve İstiklal i uğruna canlarını feda edip aziz ciğer-parelerini asil milletimizin omuzlarına

¹²⁵ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş... a.g.m., s.188

¹²⁶ Ayfer Ertan, a.g.e., s.101

¹²⁷ İsmail Çolak, Kurtuluş Savaşı’nın Eğitim Ordusu Kuvay-ı Milliyye, İstanbul, 2008, Nesil Yayınları, s.79

¹²⁸ Bayram Sakallı, a.g.e., s.21

¹²⁹ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri, Cilt I, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, s.53

birakan şehidamızın yavrularını düşünerek, 112 şehit yavrusunun elbise ve sairesini bizzat yaptırarak onları da mahdumu ile sünnet ettirmiştir.” bilgisine yer verilmiş; gazetede bütün Çorumluların bu hareket içerisinde görme arzusu dillendirilmiştir.

Çorum Gazetesi'nin 18 Temmuz 1921 tarihli haberinde, Yunan taaruzuna karşı Türk Ordusunun muzaffer olabilmesi için Çorumlu mektep çocukları, ulema, devrişân, memûrin ve eşrâftan müteşekkil binlerce halkın bir cemaat hâlinde Çorum'da yatan Suheyb Rûmi Hazretleri'nin merkadi münevveri altında toplanarak Türk Ordusu'nun zaferi için kurbanlar keserek, dualar edildiği yazılmıştır. Yine Çorum Gazetesi'nde 25 Temmuz 1921 tarihinde yer alan haberde, yurt genelindeki olayların akıbeti ve gelişmeleri yakından takip eden Çorumluların bu ihtiyacını karşılamak için Belediye Dairesi toplantı salonunun yarısı Mutasarrıf Beyefendi'nin delaletleri ile İstihbarat odası olarak açılmış, herkesin orada oturarak gazete, ajans, kitap ve saireyi mütalaa edebilecekleri bildirilmiştir.

Çorum'un cephe gerisinde verdiği desteğinin bir diğer önemli kanıtı da, şehirde savaş gazileri için kurulan hastanedir. Bu Hastanenin açılışının şehir halkı üzerinde yarattığı heyecan 12 Eylül 1921 tarihli Çorum Gazetesi'ne şu satırlarla yansımıştır.

*“Dinin ve milletin yurdun halası uğrunda çarpışan kahramanlardan yaralı düşenlerin tedavi ve istirahatlarını temin için memleketimizde bu mübarek gazilere yer hazırlanmıştır. Bize bahşedilen hisse-i şerefi bütün manasıyla ifa ve onların mübarek yaralarını samimi, müşfik kucağımızda tedavi etmek duygusuyla hepimiz büyük bir sevinç içinde bekliyorduk...”*¹³⁰

Çorum Menzil Hastane Ser Tabibi Binbaşı Mustafa Kazım'ın 10 Ekim 1921 Çorum Gazetesi'ne verdiği ilanda; *“Hastanemizde yatan gazilerimize bundan evvel Mutasarrıf-ı Liva Cemal Bey Efendi'nin aile-i muhteremleri Hanımefendi'nin bazı hediyeleri ile gazileri ziyaret maksatıyla iki defa hastanemize teşrif etikleri gibi bu kere de yine kendileri başında oldukları halde, Çorum'un eşrâf-ı mutebaranı hanımları gazilerimize giydirilmek*

¹³⁰ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.79-83-91-128

üzere kendi imal kerdeleri olan hasta takyesi ve peşkirleri yed be yed gazilere tevdi etmek suretiyle alıcenapluklarını ve hakiki Türk anası olduklarını ispat etmişlerdir.” cümlelerine yer vererek teşekkür etmiştir.¹³¹

Çorum’un Batı Cephesi için de önemi büyüktür. İkinci İnönü Muharebesi’nde Samsun-Çorum karayolu ulaşımı büyük önem teşkil etmektedir. 3 adet makinalı tüfek, 148 adet Rus tüfeği, 1.737 Alman tüfeği, 1.198 Avusturya tüfeği, 100 adet İngiliz tüfeği, 1252 Alman sürgü kolu, 1132 sandık Alman piyade cephanesi, 300 sandık küçük çaplı mavzer cephanesi, 3.900 adet Rus piyade cephesi, 973 sandık Avusturya piyade cephanesinden oluşan piyade silah cephanesiyle, 480 sandık İngiliz top mermisi, 200 atım çabuk çabuk ateşli top mermisinden oluşan top cephanesi, Samsun-Çorum-Sungurlu-Yahşihan karayolu ile Samsun’dan Ankara ve dolaylarına nakledilmiştir. Ankara ve dolaylarına nakledilen bu malzemeler Doğu Cephesinden ve Rusya’dan gelen silah ve cephanelerdir.

Bu dönemde Samsun-Çorum-Yozgat-Yahşihan karayolu ile Ankara ve dolaylarına nakledilen çeşitli silahların toplam ağırlığı 12 ton 500 kilodur. Çeşitli cephaneye toplam ağırlığı ise 965 tondur. Yine bu yol izlenerek iletilen gıda maddesi 58 ton donatım malzemesi ise 83 ton olarak kayıt edilmiştir.¹³²

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri’nin yaşandığı dönemde ise yine Samsun-Çorum-Yozgat-Yahşihan-Ankara Karayolunun kullanıldığını görmekteyiz. Bu yol ile cepheye 7 adet anahtarlı mavzer tüfeği, 1.193 adet Manliher tüfeği, 15 adet Belçika tüfeği, 184 adet 98 modeli tüfek 5.869 adet ve 50 sandık çeşitli tüfekler 4.189 adet çeşitli kasatura, 17 adet makineli tüfek, 494 muaddel maksim makineli tüfek iğnesi, 211 kutu makineli tüfek şarjörü, 6 sandık ve 69 kutu makineli tüfek şeridi, 451 sandık Alman piyade cephanesi 788 sandık Osmanlı cephanesi, 56 sandık Avusturya piyade cephanesi, 4.339 sandık İngiliz ve Manliher cephanesi, 196 sandık Rus piyade cephanesi, 4920 sandık ve 591 adet çeşitli piyade cephanesinden oluşan piyade silah ve cephanesiyle 3 adet dağ topu, 2 adet kudretli dağ topu, 16 adet kudretli dağ

¹³¹ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.164

¹³² Ayfer Ertan, a.g.e., s.105

topu kalkanı, 7 adet dağ topu kalkanı, 5 sandık top kaması, 11 sandık İngiliz top mermisi, 648 adet çabuk ateşli dağ top mermisi, 99 adet dağ krupp, 169 sandık 75 mm.'lik mermi, 127 sandık çabuk ateşli krupp şarapneli, 8 atım çabuk ateşli krupp dağ şarapneli, 525 sandık ve 125 atım top mermisinden oluşan top ve cephanesi Samsun'dan Ankara'ya nakledilmiştir. Bu evrede nakledilen silahın toplam ağırlığı 96 ton, çeşitli cephaneye toplam ağırlığı 1.531 ton'dur. Ayrıca 11 ton gıda maddesi ve yem ile 84 ton donatım malzemesi sevk edilmiştir.¹³³

1921 yılının Kasım ve Aralık ayları ile 1922 Ocak, Mayıs ve Haziran ayları itibariyle Samsun-Çorum-Çankırı-Yahşihan-Ankara karayolu ile yapılan ulaştırma hizmetlerinde nakledilen çeşitli silah 154 ton iken çeşitli cephaneye 1.945 tondur. Ayrıca 287 ton gıda maddesi ve yem ile 1.515 ton donatım malzemesinin de sevki gerçekleşmiştir.

Batı Cephesinde Yunanlılar ile devam eden Kütahya Eskişehir Muharebesi'nin sonunda Mustafa Kemal 21 Temmuz 1921'de tekrar saldırıya geçen düşman karşısında direnme gücünü kaybetmeme amacıyla orduyu 25 Temmuz 1921'de Sakarya'nın doğusuna çekmiştir. Bunun ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi içinde ve dışında savaşın kaybedilmesiyle ilgili birçok tartışmalar yapılmış, sorumlular aranmış, sonunda herkesin üstünde durduğu ve birleştiği bir çözümde karar kılınmıştır. Bu karar ülkenin tüm gücüyle bu savaş için hazırlanması ve bu hazırlığında tek elden yönetilmesi gerekliliğidir. Bu yönetim işi için herkesin onay verdiği tek isim de Mustafa Kemal olmuştur. 5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal 144 sayılı Kanun ile Başkomutanlık görevine atanmış ve Meclisin yetkileri 3 aylığına Mustafa Kemal'e devredilmiştir. Mustafa Kemal başkomutan olarak ilk olarak 7-8 Ağustos 1921'de Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni yayınlamıştır.¹³⁴

Bu emirler kısaca şöyledir: Her hane halkı bir takım iç çamaşırı ve bir çift çamaşır verecek, tüccâr ve halk elinde bulunan ordunun teçhizatı askerine giyeceği ve yiyeceği olarak kullanabileceği tüm malların % 40'nı orduya verecek, bu borç daha sonra ödenecektir. Ordu ihtiyacı için el konulan taşıtların

¹³³ Ayfer Ertan, a.g.e., s.106

¹³⁴ Ahmet Mumcu, a.g.e., s.81

dışında halkın elinde kalan taşıtlar aracılığıyla ayda bir defa olmak üzere 100 km geçmemek koşuluyla ordu hesabına taşıma yapacaktır. Halkın elinde bulunan her türlü silah ve cephane orduya teslim edilecektir. Bu emirleri yerine getirmek için Tekâlif-i Milliye Komisyonları kurulmuştur. Bu komisyonlara kaymakam, mal müdürü en büyük askeri amir belediye ve Ticaret ve Sanayi Odasının seçtiği iki üye ve Müdâfaa- ı Hukûk Cemiyetlerinden iki üye katılmıştır.

Bu emirlerle birlikte taze kan kazanan Türk Ordusu; Sakarya Meydan Muharebesi’nde büyük bir başarı kazanmış, savaşları ordular değil, milletler yapar, gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.¹³⁵

Çorum halkıda, Sakarya Savaşı sırasında çıkartılan Tekâlif-i Milliye Emirleri tüm Anadolu halkıyla birlikte yerine getirmiştir. Çorum Gazetesi’nin 13 Ağustos 1921 tarihli sayısında yer alan bir makalenin başlığı, “*Tekâlif-i Milliye Emirleri Can Baş Üstüne*”, olarak yayımlanmıştır.¹³⁶ Bu başlık Çorum’un emirlere bakış açısını özetler niteliktedir.

Çorum’da kurulan Tekâlif-i Milliye Komisyonu da hemen işe koyulmuş ve halkın verdiği desteği organize etmiştir. Sungurlu halkı Sakarya Meydan Muharebesi’nin kazanılmasının ardından Tekâlif-i Milliye Emirleri mucibince kazada tüccâr ve ahalinden yüzde kırk emvâl-i muhtelifenin bedeli olan 30 bin kûsur lirayı orduya bağışlamıştır.¹³⁷ 19 Aralık 1921 tarihli Çorum Gazetesi’nin haberinde;

“*Çorum tüccârından Şücaadin ve Seydimzadelerden vaz-ı yed edilen 10 çuval un ile 1.167 kilo arpa ve Çorum komisyonunca alınan 135 tane çuval ile 24 top kaput ve bez, 40 arşın yünlü ve ipekli kumaş esmani mukarrer olan 56.250 kuruşu mumaileyha adı geçenler kendi istek rızalarıyla hükûmete terk ve teberru eylemek suretiyle ibrazı hamiyet eylemiştir.*” satırları yer almıştır.

“*Ayrıca Akçakoyun, Körücek, Karacaviran, Akpınar, Sarıkaya, Yedigöz ve Hazrak köyleri namına Hazrak Karyesi Papazı Leonid ve Körücek*

¹³⁵ Orhan Doğan, a.g.e., s.231

¹³⁶ Ayfer Ertan , a.g.e. , s.113

¹³⁷ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.130

Karyesi Papazı Nikola Efendiler tarafından Hilâl-i Ahmere üç yüz lira teberru edilerek muavenet-i insiyankarane bulunmuşlardır.” satırları Çorum Gazetesi'nin 34. sayısında dikkati çeken diğer önemli bir haberdir.

Yine aynı gazetenin 3 Temmuz 1919 tarihli basımında “*Tüccâr ve eşrâftan Tütüncüzade Şükrü Efendi Samsun Tekâlif-i Milliye komisyonuna verdiği, üç kıta mazbata muhteviyatı olan 93.352 buçuk ve Çorum Tekâlif-i Milliye ve Vesait-i Nakliye komisyonlarına verdiği 4 kıta mazbata muhteviyatı 32.495 kuruş ki ceman 125.847 buçuk kuruş matlubunu bil-rıza hazineye terk ve teberru etmek suretiyle ibraz-ı asar hamiyet eylemiştir.”* haberine yer verilmiştir.

Çorum Gazetesi'nde geçen bir başka haber de ise Çorum Ravza-i Nisvân Mektebi muallimleri tarafından örülen 79 takkenin hastanede yatan gazilere hediye edildiğini yazmaktadır. Bu haber, küçükte olsa herkesin elinden geldiği kadar Milli Mücadele'ye ve Tekâlif-i Milliye'ye destek verdiğinin göstergesidir.

Çorum halkının Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni uygulama konusundaki hassasiyeti üzerine Müdâfaa-ı Milliye Vekâleti Çorum halkına ve Mutasarrıfına teşekkürlerini sunarak bu azmin devamını dillendirmişlerdir.¹³⁸

Çorum'daki Hıdırlık Şeyhi Abbas kurduğu taşıma örgütü ile çok büyük işler başarmış, Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin Çorum'da uygulandığının önemli göstergelerinden biri olmuştur. Başlangıçta 36 devesi ve 6 çift atlı arabasıyla Samsun'dan Çorum'a, Çorum'dan Sungurlu yolu ile Yahşihan'a ve yine Çorum'dan Yozgat yolu ile Ankara'ya cephanesini ve askeri malzeme nakletmiştir.¹³⁹

Başkumandanlık Muharebesi'nin de başladığı 1 Ağustos-18 Eylül 1922 tarihleri arasında bu yol ile Batı Cephesine, 503 adet çeşitli tüfek, 15 adet kasatura, 6 adet süngü, 2 adet tabanca, 4.011 sandık ve 18.962 adet piyade cephesine 168 adet bomba, 360 adet mızrak, 10 adet çeşitli top, 52.715 atım çeşitli top cephanesinden 18 sandık çeşitli barut ve 7 sandık dinamit

¹³⁸ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.236-79-197-590

¹³⁹ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s.50

nakledilmiştir.¹⁴⁰ Batı Cephesi’nin önemli savaşlarında Çorum üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmiş; lojistik desteğin sağlanmasında ve ikmal maddelerinin cepheye ulaştırılmasında aktif rol oynamıştır.

Bu tarihlerde Kurtuluş Savaşı’nın örgütlenmesinde önemli bir dönüşüm yaşanmıştır.8 Kasım 1920’de Ali Fuat Paşa Ankara’ya çağrılarak yerine Garp Cephesi Kumandanı olarak Albay İsmet Bey görevlendirilmiştir. Böylelikle milis güçlerden düzenli orduya geçiş hızlanmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, düzenli ordu ile bir devlet şeklinde örgütlenmiştir. Böyle bir yapılanmada, her yörenin halkına düşen görev; düzenin kurallarına göre, konulan vergileri ödemek, ordu için belirli yaş gibi gruplarının askere gitmesi ve bunun gibi görevlerin yerine getirmesi olacaktır.

Ankara Hükûmeti; Anadolu’da denetimi sağladıktan sonra, orduyu askere alma yoluyla kurmuştur. Askere alma, ancak Ankara Hükûmetinin denetimi altında bulunan yerlerden yapılabileceği için, Düzenli Ordunun asker ihtiyacını büyük ölçüde Ankara yöresinin çevresinden sağlanmışlardır. Bu özellik Milli Mücadele’de şehit olanların sayılarının illere göre dağılımında kendini göstermiştir.¹⁴¹

Türkiye Büyük Millet Meclisinin İcra Vekâleti Celilesi’nce ibraz olunan Büyük Taarruz Savaşı’nın başladığı ve bütün memurin ve fedakâr halkımızın maddeten ve manen yardımlarına devam eylemleri rica haberi üzerine; Çorum halkı ulema, meşayih, eşrâf ve esnaf hükûmet havalisi üstüne düşeni yapmaya hazır olduğunu belirtmiş, Suheyb-i Rumi Hazretleri türbesine giderek kurbanlar kesmiş ve ordumuzun muzafferiyeti için dualar etmiştir.¹⁴²

İzmir’in işgalden kurtulması haberi ile birlikte Çorum’da dükkânlar ve mağazalar bayraklarla donatılmış, herkes ne yapacağını bilmez bir vaziyette kimi yekdiğerinin eline sarılmış, sevinç gözyaşları dökülerek şükür secdesine kapanmak üzere camilere koşulmuştur. Geceleyin fener alayları yapılmış ertesi gün davullar çalınmıştır. Meydana teller gerilerek Kral Konstatin, Hacı

¹⁴⁰ Ayfer Ertan, a.g.e., s.110

¹⁴¹ İlhan Tekeli, Mütareke ve Milli Mücadele...a.g.m., s.188

¹⁴² Çorum, 28 Ağustos 1922, s.1

Anestive avenesinin heykelleri yakılarak samimi tezahüratlarla gösterilere nihayet verilmiştir.¹⁴³

Milli Mücadele boyunca üstüne düşen görevi yerine getiren Çorum halkı, yurt genelinde olup biten olayları sığağı sığağına takip etmiş ve yardımlarına, desteklerine olayların gidişatına göre yön vermişlerdir. Örneğin 18 Eylül 1922 tarihli Çorum Gazetesi haberi ile Batı Cephesi'nde başarı kazanıldıktan sonra Yunan işgali nedeniyle uğradıkları tahribat sonucu evsiz ve zor durumda kalan bölge halkının ihtiyaçlarını karşılamak için Çorum halkı hizmete çağrılmıştır.¹⁴⁴

Çorum'un Karadeniz ile Ankara'yı bağlayan yol üstünde bulunması Milli Mücadele esnasında Ankara'yı ziyaret eden yabancıların Çorum'dan geçmesi neden olmuş ve Ankara'nın eğilimlerine paralel olarak gelen bu misafirler Çorumlular tarafından ağırlandı. Bunlar arasında General Frunze de Sovyetler Birliği'nden Ankara'ya giderken ve dönerken Çorum'da gecelemişlerdir.¹⁴⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunda Çorum ve Çevresi

29 Ekim 1923'te bütün yurttaki gibi Çorum'da da sevinç ve coşku ile karşılanmıştır.30 Ekim 1923 tarihli Çorum Gazetesi'nde Cumhuriyetin ilan edildiği övgü ile anlatılırken aynı gün ki gazetenin fevkalade adlı ilavesinde Mustafa Kemal için övgü dolu açıklamalar bulunmaktadır.¹⁴⁶Ankara'nın başkent olmasından ardından daha önceden Ankara'ya bir sancak olarak bağlı olan Çorum 20 Nisan 1924 tarihinde il olmuştur.¹⁴⁷Cumhuriyet ilanının estirdiği değişim rüzgârı bütün yurttaki esmeye başladığı gibi Çorum'da başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında Çorum ilinin nüfusu; 247.602 olduğu ve nüfusunun % 17'si kentlerde, %82,3'ü ise kırlarda yaşadığı tespit edilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴³ Çorum, 18 Eylül 1922, s.4

¹⁴⁴ Ayfer Ertan, a.g.e. ,s.117

¹⁴⁵ İlhan Tekeli, Mütareke ve Milli Mücadele... a.g.m., s.189

¹⁴⁶ Çorum, 30 Ekim 1923,s.1

¹⁴⁷ Çorum İl Yıllığı 1967, s.25

¹⁴⁸ Cevdet Yılmaz, "Çorum İli Nüfusunun Sosyo-Ekonomik Yapısı, Demografik Nitelikleri ve Coğrafi Dağılım Özellikleri", Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu, Cilt III, Çorum, 2008, Lider Matbaacılık A.Ş., s.1365-1366

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımda makineleşme teşvik edilmiştir. Bu durum Çorum’u da etkilemiştir. Özellikle 1927 ve 1928 yılı tarım teknolojisinde oldukça önemli hareketlenme gelişme söz konusudur.1930’lu yıllarda hükûmetin teşviki ile geleneksel teknolojide sürüm hayvanında öküzün yerine atın kullanılmaya başlanması, sabanın yerini pulluk alması şeklinde bir değişme görülmeye başlamıştır. Çorum’un ekonomisinin il dışı pazarlar için üretimi yapılan esas tarımsal üretim buğdaydır. Mirza Gököl’ün Türkiye buğdayları üzerindeki araştırmalarına göre 1927-1933 yılları arasında Türkiye’de bir dönümden 85 kilo ürün alınırken, Çorum’da bu rakam 138 kilo’dur. Çorum Buğday verimliliğinde bu dönemde Türkiye birincisi olmuştur ve bu birincilikte tarım teknolojisinin gelişmesinin payı büyük olmuştur.¹⁴⁹

O dönemde Çorum sanayisine baktığımızda; en eski fabrika olarak Üyük un fabrikasını görüyoruz. Çevirici güç olarak motor kullanan ilk fabrika 1924’te Belediyenin kurduğu elektrik fabrikası ile 1926 yılında kurulan hıvardır. 1927 yılında Çorum’daki 1176 işletmeden sadece on ikisinin de beş kişiden fazla kişinin çalıştığı tespit edilmiştir.

Bu dönem sağlık çalışmalarına baktığımızda; Çorum’da ilk hastanenin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Birinci Dünya Savaşı’nın ikinci yılında Doktor Akif Bey; günümüz de Albayrak İlkokulu olarak kullanılan binadaki hastaneye atanmıştır. Bu hastaneden 1925 yılında 50 yatak kapasiteli memleket hastanesine dönüştürülmüştür. Yatak sayısı; 1933’te 75’e, 1937’de 85’e ve 1940’da 100’e çıkartılmıştır. 1930 yılında Çorum Özel İdaresi doğum ve çocuk hastanesi yaptırmıştır. 1933 yılında ise Küçük Sıhhat Okulu açılmıştır. Bir bölge de gelişmişliği en önemli göstergelerinden biri sağlık hizmetleridir. Çorum’da ki sağlık gelişmeleri o zaman ki Çorum basınına da yansımış,1931 Sıhhat Müdürlüğü bütçesi 17.044 Lira, 1937 Sıhhat Müdürlüğü bütçesi 19007 Lira olarak verilmiştir.¹⁵⁰

Cumhuriyetle birlikte kültürün oluşumundaki birinci aşamasında; yani Türk toplumunun hayatının her alanında büyük değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Cumhuriyetin başında Tevhîd-i Tedrisat Kanunu kabul

¹⁴⁹ İlhan Tekeli, “1923-1950 Döneminde Çorum’da ki Gelişmeler”, Çorum Tarihi, [y.t.y.], 5.Hitit Festival Komitesi, s.204-209-214-218

¹⁵⁰ Çorumlu, 15 Temmuz 1938, s.3

edilmesinden sonra medreseler ve mahalle mektepleri kapatılmıştır.1924'te Çorum'daki Osmani, Mecidî, Terakkî, Hürriyet, Ravzâ-ı Nisvân, Nume-i Nezahât okulları kapatılmıştır. Yerine karma eğitim ile yeni bir eğitim anlayışı ile eğitim ve veren İstiklal, İnkılâp, Albayrak, Cumhuriyet, Gazipaşa ve Tanyeri İlkokulları açılmıştır.¹⁵¹Bir tane de anaokulu açılmıştır.1925'te bir İdadi, ortaokula dönüştürülmüştür. Çorum'da yine 1925'te ilk kez bir kız ortaokulu açılmıştır. Daha sonra bu iki ortaokul 1928'te birleştirilerek karma eğitim vermeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Çorum Ziraat Okulu, ziraat eğitiminde reform yapmak için 1928'de kapatılmıştır.1933 yılında Küçük Sağlık Mektebi açılmıştır.1942 yılında bu okul kapatılarak, binasında Erkek Sanat Okulu ve Akşam Kız Sanat Okulu açılmıştır.¹⁵²

Harf İnkılâbının gerçekleşmesinin ardından Çorum'da Latin alfabesi ile okuma yazma öğretmek için millet mektepleri açılmıştır. Ve 1929-1938 yılları arasında 16-45 yaşları arasında 9710 kişi ulus dershanesi belgesi almıştır.¹⁵³

Cumhuriyetin ideolojisini yaymak için kurulan halkevleri 1932 -1951 yılları arasında Türk toplumunun çağdaşlaşmasında büyük bir misyon yüklenmiştir. Çorum Halkevi 1933 Şubat'ında açılmıştır.¹⁵⁴Çorum dokuz kol hâlinde faaliyet göstermişlerdir.1933'de ki Çorum Halkevi broşüründen edindiğimiz bilgiler ışığında Dil Tarih Edebiyat Şubesi denetimi altında Vali Cemal Bey ve dönemin eğitimcileri tarafından konferanslar verilmiştir. Yine aynı şube Çorum çevresinde kullanılan öz Türkçe kelimeleri derleme çalışmaları yapmıştır. İçtimai Yardım Şubesi tarafından Balıkesir Muallim Okulu ve Gazi Enstitüsü eğitim gören Çorumlu öğrencilere maddi yardımda bulunulmuştur. Güzel Sanatlar Şubesi ise haftanın iki gecesi keman, mandolin, cümbüş kursları verilmiştir. Bu kurslarda yetişen öğrenciler tarafından birçok

¹⁵¹ T.C. Çorum Vilayeti (TCCV) Çorum'da Cumhuriyetin On Beş Yılı, İstanbul, 1938, s:42

¹⁵² İlhan Tekeli, 1923-1950 Döneminde Çorum...a.g.m., s.219-220

¹⁵³ Tahir Kodal, “Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti'nin Nüfus Özellikleri”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı: 1, Elazığ, 2009, s.247

¹⁵⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 490 100, Kutu No: 493, Dosya No: 1986, Sıra No: 2 (24 Şubat 1935)

konser verilmiştir. Yine bu şube tarafından bando takımı kurulmuştur.¹⁵⁵Çorum Halkevi’nin faaliyetleri basında da yer almıştır Sadi Leblebici tarafından verilen müzik dersi, Halil Fehmi tarafından verilen yabancı dil dersi verdiği kayıtlara geçmiştir.¹⁵⁶ Dönemin Çorum Valilerinden Ziya Tekeli’nin10 Ekim 1936 tarihiyle Ankara’ya gönderdiği yazı ile dil bayramının 4. yıl dönümünün 26 Eylül 1936 tarihinde Çorum, Alaca ve Osmancık’ta konferanslarla ve şiirlerle kutlandığı anlaşılmaktadır. ¹⁵⁷

Yine basında 26 Eylül 1938’de Dil Bayramı yapıldığı dil hareketinin başlangıcı hakkında konferans verildiği gazete yapraklarına yansımıştır. Çorum’da Cumhuriyetin getirilerini gösteren diğer bir haber ise Çorumlu Dergisi’nde şöyle yer almıştır. “*Bundan sonra bir ortaokul talebesi karışık dil devrine ait birkaç parça ile sade dil zamanına ait birkaç şiir okumuş ve bunları birbirleriyle mukayese etmiştir. Daha sonra bir halk saz şairi tarafından halk diliyle yapılmış ve Çorum bölgesine mahsus türküler söylenmiş ve böylece toplantıya son verilmiştir.*”¹⁵⁸

Çorumlu Dergisi’nin 1938 de ki sayılarına göre halk için tarih amaçlı geziler düzenlenmiş, piyano, matematik, Fransızca dersleri verilmiş, Cumhuriyet Baloları hazırlanmış, sağlık taramaları yapılmış, yoksul düğünlerine bando iştiraki sağlandığı belirtilmiştir.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi ilan edildiği andan itibaren Cumhuriyet, Çorum’un ruhunu değiştirmiştir.

¹⁵⁵ Çorum Halkevi Broşürü, 29 Birinci Teşrin-i Sani 1933, Çorum Vilayet Matbaası, s.5-12

¹⁵⁶ Çorumlu, 29 Birinci Teşrin 1938, s.46-47

¹⁵⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No: 1167, Dosya No: 98, Sıra: 2 (10 Ekim 1936)

¹⁵⁸ Çorumlu, 15 Eylül 1938, s.32

İkinci Dünya Savaşı Arifesinde Çorum ve Çevresi - Savaş mı Barış mı?

Lozan Barış Antlaşması'nın 24 Temmuz 1923'te imzalanmasıyla Türkiye her hususuyla olmasa da Misâk-ı Milli dâhiline egemen bir devlet olarak kurulduğunu bütün dünyaya kabul ettirmiştir. Dış politikada Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923-1945 dönemi boyunca yürüttüğü dış siyaset, ihtiyatlı, gerçekçi ve genel olarak statükonun ve 1923'te güçlkle kazanılmış zaferin muhafazasını amaçlayan bir siyaset olarak nitelendirmiştir.

Lozan sonrası ilk yıllarda Avrupa'daki diplomatik çekişmelerden ayrı olarak Türkiye ile büyük güçler arasında sürekli bir hassasiyet oluşmuştur. Türkiye kendi egemenlik haklarını azami şekilde savunmaya özellikle önem vermiştir. Fransa ve İngiltere'nin ise kapitülasyon düzeni sırasında kazanılmış eski uygulamaları terk etmekte zorlandığı görülmüştür. Avrupalı güçlerin büyükelçiliklerini Ankara'ya taşımayı reddetmeleri Türk Maarif Vekâleti'nin misyoner okulları üzerindeki yetkisi, Lozan'da İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan geçişleri denetlemesi amacıyla oluşturulmuş olan Uluslararası Komisyonun serbestlik derecesi ve İstanbul'daki Ortodoks Patrikhanesi'nin Uluslar-ötesi niteliğiyle ilgili olarak sürtüşmeleri olmuştur. Bütün bu konular sonunda Türkiye'yi memnun edecek şekilde halledilmiştir.

1920'lerin sonlarıyla 1930'ların başları, Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerinde iyileşme sahne olmuştur. İtalya ile 1928'de bir saldırmazlık antlaşması akdedilmiş ve kısmen İtalya'nın diplomatik çabaları sayesinde Yunanistan'la barış sağlanmıştır. Bulgaristan'ın Paktı toprak iddialarına karşı müşterek endişenin etkisiyle 9 Şubat 1934 yılında Yunanistan Yugoslavya, Romanya ve Türkiye'nin üyesi olduğu bir Balkan Paktı gerçekleştirilmiştir. Ancak, İtalya'nın Habeşistan'ı işgali ile Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan İtalyan tehlikesi Türkiye'yi bir yandan İngiltere'ye bağlanmaya götürürken, öte yandan Orta Doğu devletleri ile de bir takım savunma tedbirleri almak zorunda bırakmıştır.8 Haziran 1937 tarihinde Irak, İran, Afganistan ve Türkiye arasında Sâdâbat Paktı imzalanmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Fahir Armaoğlu, 20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt I-2: 1914 1995), İstanbul, 2005, XV. Baskı, Alkım Yayınevi, s.338 347

Batıya olan güvensizliğin hüküm sürdüğü Milli Mücadele sonrasındaki dönem boyunca, Türk dış siyasetinin köşe taşlarından biri de Sovyetler Birliği’yle iyi ilişkilerin korunması olmuştur. 1930’larda da Sovyetler Birliği ile ilişkiler olumlu bir çizgide tutulmuştur.

Sovyetler Birliği, Türk dış siyasetinin biricik dayanağı da değildir. Türkiye’nin komşularıyla olan yakınlaşmasından başka batılı güçlerle olan ilişkilerinde de bariz şekilde gelişme yaşanmıştır. Bu iyileşmenin temelinde Türkiye’nin Fransa ve İngiltere ve birlikte statükoyu kati olarak desteklemesi ve Avrupa haritasını yeniden çizmek isteyen Nazi Almanya’sı ve Faşist İtalya gibi “*revizyonist*” güçlerin ihtiraslarına karşı çıkması yatmıştır.

Müttefikli Sovyetler Birliği’nin “*anti-revizyonist*” kampa katılması Türkiye’nin batıyla olan yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Türkiye 1932 yılında Milletler Cemiyetine katılmıştır. Sonraki dönemde gitgide gerginleşen uluslararası durum nedeniyle Nisan 1936’da Lozan Antlaşmasını imzalamış devletlere bir nota göndererek boğazların silahlardan arındırılması konusunda bir değişiklik yapılmasını istemiş ve olumlu cevap almıştır. Montreux’de bir konferans toplanmış ve Türkiye boğazlarda ki tam egemenliğini yeniden kazanmıştır. Ancak bu sırada Türkiye ve Fransa’nın arası İskenderun Sancağı (Hatay) sorunu nedeniyle ilişkileri gerilecek, Hatay’ın 7 Eylül 1938 yılında bağımsızlığını ilan etmesi ardından da 29 Haziran 1939 yılında aldığı Meclis kararı ile Türkiye Cumhuriyeti’ne bağlanmasıyla sorun çözülmüş olacaktır.¹⁶⁰

1930’lu yılların sonlarına doğru Türk liderlerinin en büyük endişesi İtalya’nın olası bir saldırısı olmuştur. Nisan 1939’da Arnavutluk’un işgal edilmesi bu endişeleri daha da perçinlemiştir. Türkiye Fransa ve İngiltere birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Almanya, Adolf Hitler’in Ocak 1933’te iktidara gelmesi ile çok köklü bir rejim değişikliği içine girmiştir. Almanya savaş zamanı ekonomik seferberlik durumunu barış zamanında da sürdürerek Avrupa’nın endüstri gücü olmayı başarmıştır.¹⁶¹

¹⁶⁰ Eric Jan Zürcher, a.g.e., s.241-299

¹⁶¹ William H. McNeil, Dünya Tarihi, Çev.: Alaeddin Şenol, Ankara, Nisan 2007, 12. Baskı, İmge Kitabevi, s.705

Ağustos 1939'da Hitler Almanya'sı ile Stalin Rusya'sının Doğu Avrupa'yı aralarında bölüştükleri Molotov-Ribbentrop Paktının beklenmedik duyurusu 19 Ekim 1939 imzalanan İngiliz-Fransız-Türk karşılıklı yardım antlaşmasının imzalanmasını hızlandırmıştır. Antlaşama Avrupalı bir devletin Akdeniz'de savaşa yol açan bir saldırı eylemi hâlinde Türkiye'nin Fransa ve İngiltere ile etkin bir şekilde işbirliği yapmasını şart koşmuştur.

Avrupa'da iplerin iyice kopma noktasına gelmesinin ardından 1 Eylül 1939 sabahı Alman ordularının Polonya'ya girmesiyle birlikte İkinci Dünya Savaşı başlamış olmuştur.¹⁶² Ardından geçen süreçte İtalya'nın 10 Haziran 1940'ta Fransa'ya ve İngiltere'ye savaş ilan etmesiyle İngiliz-Fransız-Türk karşılıklı yardım antlaşmasında öngörülmüş olan durum (Causus Foederis)¹⁶³ açıkça ortaya çıkmıştır. Ne var ki Fransa'nın yenilmiş olması güç dengelerini kökten değiştirmiştir. Türkiye ek protokolü mazeret göstererek var gücüyle savaşın dışında kalmaya çalışmıştır. İngiltere Hükûmeti Türkiye'yi değerli bir insan gücü olarak görmüş ve onu savaşa sokmak için devamlı baskı yapmış ancak Türkiye direnmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasında hem Hitlerin hem de uluslar ve ırklar arasındaki sürekli bir varoluş mücadelesinin kaçınılmazlığı düşüncesiyle bağlantılı silah saldırı eğilimi, hem de güç dengelerini korumak isteyen İngiltere'nin Avrupa'ya müdahale etmesi etkili olduğu görülmektedir.¹⁶⁴ Yunanistan'ın Almanya tarafından işgali ve Bulgaristan'ın 1941 yılında saf değiştirmesiyle savaş tam anlamıyla Türkiye'nin sınırlarına dayanmıştır. Bunun üzerine Türkiye 1941 Haziran'ında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni işgaliyle hemen hemen aynı zamanda, Almanya'yla bir dostluk antlaşması yapmıştır. Türkiye; Büyük Almanya yayılması döneminde hazırlık eksikliklerini ve İngiltere'nin göndereceği yardımlara olan gereksinimi mazeret olarak göstererek tarafsız konumunu titizlikle muhafaza etmiştir.¹⁶⁵ Ankara birbiriyle zıtlaşan, selamlaşmayan ülke diplomatlarının faaliyet gösterdiği

¹⁶² Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.361

¹⁶³ Causus Foederis; devletlerarasındaki anlaşmaların ittifakta bulunmayan başka bir devlet tarafından bozulmasıyla aktif hale gelmesidir.

¹⁶⁴ R.A.C. Parker, II. Dünya Savaşı, Çev.: Müfit Günay, Ankara, Mart 2009, 2. Baskı, Dost Kitabevi Yayınları, s.18-19

¹⁶⁵ Eric Jan Zürcher, a.g.e., s.300

nadir başkentlerden biri olmuştur. Türkiye dışişleri bu insanları Cumhuriyet Balolarında, törenlerde bir arada tutabilmek için harikalar yaratmıştır.¹⁶⁶

Bununla beraber Türkiye savaş dışı kalmasına rağmen, her an savaşa girecekmiş gibi bir ekonomiyi ve bir orduyu ayakta tutmak zorunda kalmıştır. Bu bakımdan dönemin etkileri günümüze kadar sürdüren gelişmelere yol açmıştır.¹⁶⁷Savaş içinde Türkiye’nin sosyal ve ekonomik düzeyi ve ithalat düzeyi düşmüştür. Savaşan şişkin ordular bütün stokları yutmuştur. Karaborsa ortalığı sarmıştır. Hükûmet tahıl karaborsasını önlemek için sıkı tedbirler almıştır ancak bu sadece fakir köylünün canını yakmamış şehirlerde de un ve şeker sıkıntısı yaşanmıştır.

Ancak Anadolu’da asayişte sorun yaşanmamıştır. Az sayıdaki polis ve jandarma ile Türkiye yönetimi savaşın sıkıntılarını isyansız ve yağmasız atlattır. Bu halkın, hükûmetin ve devlet ananesinin ördüğü ortak bir başarısıdır. Uzun savaş yıllarının sıkıntıları demokratik gelişmeleri hızlandırmıştır. İaşe dağıtımı düzgün gitmese de halkımızda düzen ve kuyruk alışkanlığı geliştirmiştir. Dayanıklı ve sabırlı bir kitle olduğumuzu göstermiş, bu topraklarda son 40 yılını savaşlar ve yıkımla geçiren tecrübeli bir ulusun nefes almasını ve kendine gelmesini sağlamıştır.¹⁶⁸

Bu dönemde Çorum’a baktığımızda, Çorum bir yandan cumhuriyetin yeni yapılandığı toplumsal iktisadi ve sosyal hayatı yaşamaya devam ederken, yavaş yavaş yaklaşan savaşın soluşunu hissetmeye başlamıştır.1939 yılında Çorum Valisi olarak Salih Kılıç, Belediye Başkanı olarak da Dr. Pertev Kalelioğlu görev yapmıştır.

Çorum’da bu dönem de şehir hayatı hızlı bir şekilde gelişmeye devam ederken, Çorum Halkevi’nin faaliyetleri ile Cumhuriyetin devrimlerinin şehrin her köşesine götürmeye çalıştığı kaynaklara yansımıştır.

Çorum Halkevi, 1939 yılında gerçekleştirdiği faaliyetler ile hem

¹⁶⁶ İlber Oratlı, Türkiye’nin Yakın Tarihi, İstanbul, Mart 2012, Timaş Yayınları, s.89

¹⁶⁷ Taner Timur, Türk Devrimi ve Sonrası, Ankara, 2001, 5. Baskı, İmge Kitabevi, s.189-190

¹⁶⁸ İlber Oratlı, a.g.e., s.92-93

Çorum'un kültürel hayatını geliştirmiş, hem de Çorum halkının gerçekleştirilen inkılâplar ile olan eşgüdümünü artırmıştır. 25 İkincikânun 1939 tarihli habere göre Çorum Halkevi tarafından “*Cumhuriyetimizin yüksek rejimlerine sadık kalmak ve bu değerli rejimlerden tatbikinde geç kaldıklarımızı hemen tatbikine geçmek.*” amacıyla bayanlara bir çay ziyafeti verilmiştir.¹⁶⁹ 7 Şubat 1939 yılında Çorum Halkevi'nin Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu'nun toplantısı gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁰ 19 Şubat 1939 Pazar günü Çorum Halkevi'nin kuruluş kutlamaları yapılmıştır. Kutlamalar Halkevi binasında Vali Salih Kılıç ve eşinin ve Çorum halkının coşkulu katılımı ile gerçekleştirilen kutlamada radyo ile Başvekil Dr. Refik Saydam'ın nutku dinlenmiş, ardından hususi programa geçilmiştir.¹⁷¹ Yine Çorum Halkevi Binası'nda Çocuk Esirgeme Kurumu Çorum Şubesi tarafından kuruma mali destek sağlamak için 11 Mart 1939 Cumartesi gecesi kostümlü balo tertip edilmiştir. 300'den fazla bayan milli kostümleri ile bu baloya katılmışlardır.¹⁷² 5 Nisan 1939'da Çorum Halkevi tarafından Doğumevi Başhekimi ve Çocuk Hastalıkları Mütihazası Dr. Memduh Özcan tarafından verilen bir konferans tertip edilmiştir. 9 Nisan Pazar ve 10 Nisan Pazartesi günlerinde ise Kral Ödip (Kral Oedipus) piyesi Çorum Halkevi Gösteri Kolu tarafından sahnelenmiştir.¹⁷³ 12 Nisan 1939 Çorum Halkevi tarafından tertip edilen konferansta ise; Eczacı Rahmi Habooğlu tarafından milliyetçilikle ilgili, Hükûmet Doktoru; Fikret Erkmen tarafından örümcek ağları ve gübre ile tedavi konusunda bilgiler vermişlerdir.¹⁷⁴

Cumhuriyetin en önemli göstergelerinden olan milli bayram kutlamaları Çorum'da büyük coşku ve önem gösterilerek kutlanmıştır. 23 Nisan 1939'da öğrencilerin ve halkın katılımı ile tören gerçekleştirilmiş, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Çorum Şubesi tarafından 23 Nisan Çocuk Bayramı Kutlamaları dâhilinde 450 çocuk maddeten sevindirilmiştir.¹⁷⁵ 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları da coşku içinde gerçekleştirilmiştir.

¹⁶⁹ Çorum, 25 İkincikânun 1939, s.1

¹⁷⁰ Çorum, 8 Şubat 1939, s.1

¹⁷¹ Çorum, 22 Şubat 1939, s.1

¹⁷² Çorum, 15 Mart 1939, s.1

¹⁷³ Çorum, 12 Nisan 1939, s.1

¹⁷⁴ Çorum, 19 Nisan 1939, s.1

¹⁷⁵ Çorum, 26 Nisan 1939, s.1

Kutlamalarda sabah jimnastik gösterileri yapılmış, öğle saatlerinde Ortaokul ile Sıhhat Okulunun voleybol maçı oynanmıştır. Akşam ise Çorum Halkevi Binasında aile toplantısı yapılmış, halka filimler gösterilmiştir.¹⁷⁶ 30 Ağustos o dönemde Zafer ve Tayyare bayramı olarak kutlanmıştır.30 Ağustos 1939’da kutlamalar saat 09.00’da başlamış, askerler halkın heyecanlı ve sürekli alkışları arasında geçit Resmî ifa etmişler, akşam bir fener alayı tertip edilmiş, Halkevi binasında jandarma tarafından bir balo verilmiştir.¹⁷⁷Cumhuriyetin 16. Yılı Çorum’da 28 Ekim ve 29 Ekim olmak üzere 2 gün kutlanmış. Geçiş Törenleri yapılmış, Başvekil Dr. Refik Saydam’ın açılış nutku dinlenmiştir. Sinema matinesi tertip edilmiş, meydanda toplanmış yüzlerce kişi milli çalgılar ve milli oyunlara iştirak ederek Cumhuriyetin ilanını kutlamışlardır.¹⁷⁸

1939’da Çorum’da Cumhuriyetin geçen 16 yılına bakıldığına; öncelikli olarak Çorum’un başkent Ankara ile bağlantısının sağlanmasında kilit noktada olan Çorum Sungurlu yolu üzerinde önemli çalışmalar yapıldığı göze çarpmıştır. Bu yolda 6 adet betonarme köprü ve menfez yapılmış, bunlardan başka yolun iktisadi ve diğer bakımlarında ehemmiyeti göz önünde bulundurularak şosesinin tamiri yapılmış 6-160 kilometreler arasında iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Aynı yıllar içerisinde Çorum-Merzifon yolu, Çorum-İskilip yolu, Çorum-Mecitözü-Amasya yolu ve Çorum -Osmancık yolu üzerinde de iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Şehirde kamu kurum ve kuruluşlarının kullanıma açılacak birçok binanın inşasına devam edilmiştir. Memleket Hastanesi hem Çorum’un hem de civar vilâyetlerden ve ilçelerden gelen hastanın ihtiyaçlarını karşılamıştır.1939 yılında Hariciye, Dâhiliye, Göz ve Cildiye ihtisas şubelerinde 2056 hasta yatakta, 7799 hasta ayakta tedavi edilmiştir. 17184 poliklinik müracaatı, 4734 laboratuvar faaliyeti, 702 röntgen radyo grafiği, 215 röntgen radyoskopi faaliyetlerinden ayrıca 585 hasta ameliyat edilmiştir. Diğer faaliyetlerle birlikte 1939 yılında Çorum Hastanesi’nde tedavi gören toplam hasta sayısı 45.494’e ulaşmıştır.

¹⁷⁶ Çorum, 24 Mayıs 1939, s.1

¹⁷⁷ Çorum, 6 Eylül 1939, s.1

¹⁷⁸ Çorum, 1 Teşrinisani 1939, s.1-3

Cumhuriyet ile birlikte Çorum'da açılan Çorum Doğumevi ve bünyesinde bulunan çocuk polikliniği bölge için çok büyük önem teşkil etmiştir. Çocuk bölümünde ayakta tedavi gören hasta çocukların sayısı 22.580,yatırılarak tedavi altına alınan çocuk sayısı ise 243'dür.Kadın bölümünde tutulan kayıtlara göre ise 894 tabii doğum,430 doğum ameliyatı, diğer faaliyetlerle birlikte 23.332 hasta yatmış ve tedavi olmuştur. Başarılı bir şekilde salgın hastalıklarla mücadele edilmiştir.

Yine bu yıllarda Belediyenin imar ve tezyin işleri de hızlanmıştır. Büyük park için 177 adet fidan ve 10 adet sedroz çamı ve 239 adet köknar getirilmiş ve dikilmiştir. Pazar Meydanı'nda bulunan Saat Kulesi tamir edilmiştir. Belediye temizlik vasıtaları ahır ve ambarları için Çorum Büyük Mezarlık çevresinde 13 dükkân yaptırılmıştır. Şehrin içme suyu ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Jandarma faaliyetlerinde karakollar arası telefon hattı çekilmesine önem verilmiştir¹⁷⁹

Türkiye'nin her yerinde gündemi meşgul eden milletvekili seçimleri Çorum'un gündemini de epeyce bir meşgul etmiştir. Seçimle ilgili esaslar gazeteler kullanılarak halka duyurulmaya başlanmıştır.¹⁸⁰ Çorum Milletvekiliği için adaylar Dr. Mustafa Cantekin, İsmail Kemal Alpars, İsmet Eker, Münir Çağıl, Süleyman Köstekçioğlu, Şakir Baran ve Nuri Kayaalp olmuştur.

10 Mayıs 1939 tarihinde Çorum Gazetesi'ne dahi Hitlerlerle ilgili haberler yapılmaya başlanmıştır.¹⁸¹Türkiye'nin dış politika adımları da Çorum tarafından özenle takip edilmeye başlanmıştır. II. Dünya Savaşı öncesi İngiltere ile yapılan Antlaşma 19 Mayıs 1939 tarihli Çorum Gazetesi'nde halka duyurulmuştur.¹⁸² 7 Haziran 1939 tarihli Çorum Gazetesi'nde ise Askeri heyetimizin Londra'ya gitmesi ile ilgili habere yer verilmiştir. Hatay'ın anavatana katılması da Çorum'da sevinçle karşılanmıştır.¹⁸³1939 Temmuz ile birlikte Avrupa'daki siyasi ve diplomatik hareketlenmelerin sonucunda Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Çorum'da da teyakkuz havası hissedilmeye

¹⁷⁹ Çorum, 29 Teşrinievvel 1939, s.3-5

¹⁸⁰ Çorum, 22 Mart 1939, s.1

¹⁸¹ Çorum, 10 Mayıs 1939, s.1

¹⁸² Çorum, 19 Mayıs 1939, s.3

¹⁸³ Çorum, 28 Haziran 1939, s.1

başlanmıştır. “*Hava Taarruzlarına Karşı Pasif Korunma Şartları*”nın gazetede yayınlamasıyla, II. Dünya Savaşı’nın ayak sesleri Çorum’da da netleşmeye başlamıştır. 1939 Ağustos’unda Türk Ordusunun Trakya’daki tatbikatı ve İngiltere’nin Akdeniz Filosunun İstanbul ve İzmir’e gelmesi de Çorum’da ses getirmiştir.¹⁸⁴

Almanya’nın 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya işgali Çorum Gazetesi’nde Birinci Sayfa haberi olarak verilmiştir.¹⁸⁵ Yine Çorum’un Türkiye’nin dış politikasıyla yakından ilgilendiğinin diğer bir göstergesi de Türkiye İngiltere ve Fransa arasında imzalanan muahedenin tam metnini 25 Teşrinievvel 1939 tarihli gazete de 1. sayfada yer vermiş olmasıdır.¹⁸⁶

1939 yılının sonbaharında yeni başlayan savaşın, bütün dünyayı ve hayatın her alanını alt üst edeceği herkes tarafından hissedilmeye başlamıştır. Türkiye bu siyasi atmosfer içerisinde savaş tehdidi karşısındaki diplomatik eylemlerini, askerî hazırlıklarını, ekonomik tedbirlerini almaya çalışmıştır. Bu süreçte Çorum’da başkentin politikasına paralel olarak sükûnetini koruyarak, savaşa karşı tedbirlerini almaya başlamıştır.

¹⁸⁴ Çorum, 9 Ağustos 1939, s.1

¹⁸⁵ Çorum, 6 Eylül 1939, s.1

¹⁸⁶ Çorum, 25 Teşrinievvel 1939, s.1

II. BÖLÜM

MÜLKİ İDARİ AMİRLER - MİLLETVEKİLLERİ VE BELEDİYE BAŞKANLARI

Mülki İdari Amirler

Çorum Tanzimat Fermanı sonrasında gerçekleştirilen teşkilatlanma yapısı içerisinde değişimlere uğrayan bölgelerden olmuştur. 1894 yılında Çorum Sancağı, Ankara Vilâyeti Kazası olmaktan çıkmış, Çorum, merkez kazası dışında İskilip, Sungurlu, Osmancık, Hüseyinâbâd (Alaca) nahiyelerini içine alan bir teşkilatlanma yapısı olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁸⁷20 Nisan 1924 tarihinde Çorum vilâyet olmuş, Alaca, Sungurlu, Osmancık, Mecidözü, İskilip kazaları olarak Çorum’a bağlanmıştır.¹⁸⁸

XX. yüzyılın ilk yıllarında Çorum’da en üst mülki amir için “*Mutasarrıf*”¹⁸⁹ unvanı kullanılırken, Cumhuriyetin ilanı ile bu unvan yerini “*Vali*” unvanına bırakmıştır. Çorum kazalarında da kaymakamlar görev almıştır.

İki Dünya Savaşı arasında Çorum’da mutasarrıflık, valilik ve kaymakamlık görevlerinde bulunan 32 devlet adamının isimleri ve bulabildiklerimizin hayatları hakkında elde edilebilen bilgiler şunlardır:

Mutasarrıflar ve Valiler

İki Dünya Savaşı arasında Çorum’da mutasarrıf ve vali olarak on iki bürokratin görev yaptığı kaynaklarda yer almaktadır.¹⁹⁰ Milli Mücadele’nin Çorum’da şekillenmesinde, Cumhuriyetin ilanı ve inkılâpların Çorum halkı tarafından benimsenmesinde önemli rolü olan bu bürokratlar çalışmanın bu kısmında Çorum’da görevde buldukları tarihler göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

¹⁸⁷ Bekir Koç, “*Ankara Vilayeti Salnamelerine Göre XIX. Yüzyılında Son Çeyreğinde Ankara*”, Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 25-26 2011, Cilt: I, Ankara, 2012, Master Basım Yayınları, s.558

¹⁸⁸ Çorum İl Yıllığı 1967, s.25

¹⁸⁹ Mutasarrıf; Osmanlı taşra teşkilâtında sancak veya livânın mülkî âmiri için kullanılan unvandır. Cumhuriyet’in ilânından sonra vilâyet teşkilâtına dair yapılan düzenlemelerle mutasarrıf tabirinin idarî mânada kullanımına son verilmiştir. (Ali Fuat Öreñ, “*Mutasarrıf*”, İslam Ansiklopedisi, Cilt: XXXI, İstanbul, 2006, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları s.377-378)

¹⁹⁰ http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014, Saat: 23.05

Süleyman Sami Kepenek

Çanakkale Belediye Reislerinden Ali Beyzâde Mehmed Rasim Efendi ile Çanakkale tüccârından Hacı Mustafa Organcı'nın kızı Hatice Hanım'ın oğludur.1881'de Çanakkale'de doğmuştur. Çanakkale İdadisi'nde orta ve lise eğitimini tamamlamıştır. 1903 Temmuz'unda Mülkiye Yüksek Kısmından mezun olmuştur. 2 Ekim 1903'de Kosova Maiyet Memurluğunda stajını bitirerek, kaymakamlığa terfi etmiştir. 1905 Nisan'ında Kolaşın, 1907 Temmuz'unda Tergovişte,1908 Eylül'ünde İştıp, 1911 Ekim'inde Volçetrin, 1913 Mayıs'ında Uzunköprü Kaymakamlıklarına atanmıştır. Uzunköprü Kaymakamlığında gösterdiği ehliyet ve başarısı göz önüne alınarak mutasarrıflığa yükseltilmiştir.11 Ağustos 1914'te Lazistan (Rize), 3 Şubat 1916'da Gümüşhane, 30 Mayıs 1917'de Tekirdağ Mutasarrıflığına atanmıştır.¹⁹²

16 Ocak 1918'de Çorum Sancağı Mutasarrıflığına atanan Süleyman Sami Bey; gayretli, inzibatçı bir kişiliğe sahiptir. Kır Dede namıyla maruf seksen kişilik Tunceli - Çorum arasında mekik dokuyan çeteyi takip ederek, İskilip'in İbik köyü civarında imha etmiştir. Milli Mücadele'de Çorum çevresindeki asayişini sağlamıştır.¹⁹³

Süleyman Bey'in Çorum'daki görevinin son bulması 16 Mart 1919'dur. Süleyman Bey'in Dâhiliye Nezâretinden Ankara Vilâyetine gönderilen

¹⁹¹ http://www.kars.gov.tr/default_B0.aspx?content=51, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014, Saat: 23.40

¹⁹² Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, Cilt III, Ankara, 1968-1969, Mars Matbaası, s.982

¹⁹³ Mahmut Selim Gürsel, Çorum 1997, Çorum, Ağustos 1997, Kaynak Eserler Dizisi-4, s.327.

Umûmî 36860 No’lu yazının ardından Çorum Mutasarrıflığı sona ermiştir.¹⁹⁴ Şubat 1920’de Çanakkale’den Mebûsluğa seçilerek, Meclis-i Meb’ûsân’a girmiştir. Meclis-i Meb’ûsân’ın İngilizler tarafından kapatılmasından sonra 17 Şubat 1921’de 2. Sınıf, 28 Nisan 1921’de 1 Sınıf Mülkiye Müfettişliğine getirilmiştir.3 Haziran 1921’de Bitlis, 17 Aralık 1921’de Elaziz Valiliklerine terfi etmiştir. 20 Nisan 1923’de Elaziz Valiliğinden ayrılmıştır.

Ardından Çanakkale Belediye Reisliğine seçilmiştir. Çanakkale Belediye Reisi iken İstanbul Valiliğine atanmıştır. İstanbul’da üç yıl, iki ay, yedi gün hizmet gördükten sonra Kars Valiliğine atanmıştır. Bu görevinden ayrıldıktan sonra altı ay İstanbul’da halı ticareti ile ilgilenmiştir.

1928 Temmuz’unda Sivas Valiliğine atanmıştır. Yedi yıla yakın hizmet gördüğü Sivas’ta memuriyet hayatının en verimli çalışmalarını yapmıştır. Sivas merkezine getirdiği “*Kepenek*” içme suyu nedeniyle Soyadı Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle “*Kepenek*” soyadını almıştır. 28 Mart 1935 yılında İçişlerine bağlı Belediyeler Bankası’na görevlendirilmiştir.1 Haziran 1935’te de bankanın Umûm Müdürlüğüne atanmıştır. 31 Ocak 1945’te bu görevden ayrılmış, 29 Haziran 1945 tarihinde İller Bankası üyeliğine seçilmiştir.1949 yılında bu görevinde de ayrılarak emekliliğe ayrılmıştır.

Süleyman Bey, 6 Aralık 1955 tarihinde ikamet ettiği İstanbul’da vefat etmiştir.¹⁹⁵

Samih Fethi Bey

Samih Fethi Bey; 1885 yılında, babası İstinâf Mahkemesi Ceza Dairesi Reisi iken Diyarbakır’da doğmuştur. Aslen Sivaslı olup, Sivas eşrâfından Ahmet Fethi Bey ile yine Sivas’ın tanınmış ailelerinden olan Nuriye Hanım’ın oğludur. Samih Fethi Bey’in babası, İstinâf Müddeiumumliğinde bulunmuş, devrinin ileri gelen kişilerindendir. Büyükbabası Celâl Paşa, onun babası Alâeddin Paşa’dır.

Gümülcine ve Vefa İdadilerine bir müddet devam eden ve babasından Farsça, özel öğretmenden Arapça öğrenen Samih Fethi Bey, babasının vefatı üzerine Sivas’a gitmiştir. 1902’de Hukûk Mektebine girmek için tekrar İstanbul’a gelmiş, edebî mecmualarda nazım ve nesir yazılar yazmaya ve çağdaşı

¹⁹⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH-ŞFR, Dosya No: 97, Gömlek Sıra No: 154, (13.C.1337)

¹⁹⁵ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt III, s.983

yazarlarla birlikte olmaya başlamıştır. Devam eden süreçte arkadaşlarından bazılarının yakalanması ve hapsedilmesi üzerine Sivas'a dönmüştür. Burada Vali Reşit Akif Paşa'nın himayesi altına girmiş ve Paşa'nın kâtibi olarak görev yapmaya başlamıştır. Daha sonra vilâyetin resmî gazetesinde başyazarlık görevini yürütmüştür Bazı okullarda Türkçe ve Tarih Öğretmenliği yapmıştır.

1909 yılında Birinci Belediye Dairesi Muhasebe Başkanlığına atanmıştır. Bir buçuk sene sonrada Üsküp Lisesi Edebiyat Öğretmenliğine atanmıştır. Öğretmen maaşlarının tenzil edilmesiyle birlikte istifa ederek İstanbul'a gelmiş, Samsun, Amasya Tahrirât Müdürlüklerinde, Remadiye ve Yalvaç Kaymakamlıklarında bulunmuştur.¹⁹⁶

6 Nisan 1919 tarihinde Çorum'da Mutasarrıflığa başlayan Samih Fethi Bey, Çorum'da kalemi ve hitabeti yüksek biri olarak tanınmıştır. Çorum'da Kuvâ-ı Milliye hareketi Samih Fethi Bey zamanında başlamıştır. Havza Tamimi, Amasya Tamimi ve Erzurum Kongresi ile ilgili bilgiler Samih Fethi Bey zamanında Çorum'a ulaşmıştır.¹⁹⁷ Ancak Milli Mücadele yıllarının ilk evresinde Çorum Mutasarrıfı olan Samih Efendi Hürriyet ve İtilâf Fırkası yanlısı politika izleyerek Milli Mücadele'nin Çorum'da örgütlenmesini engellemeye çalışmıştır. Sivas Kongresi'nin toplanmasını engellemeye çalışan Ankara Valisi Muhittin Bey ile birlikte hareket etmiş; Sivas Kongresi'nin toplanmasıyla birlikte Çorum'dan ayrılmıştır. Çorum'dan sonra Sivas'a geldiği, Sivas Valisi Reşid Bey tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne yazıldığı, Ankara Valisi Muhiddin Paşa ile birlikte Samsun'a gidemediği ve Sivas'ta serbest olduğu merkeze bildirilen bilgiler arasında yer almıştır.¹⁹⁸

Daha sonra Üsküdar Mutasarrıflığına atanmıştır. 1922 yılına kadar bu görevini sürdürdükten sonra siyasî ve idarî hayattan çekilerek kalemiyle geçinmeye başlamıştır. Uzun bir hastalık döneminden sonra, 1939 yılında İstanbul'da vefat eden Samih Fethi Bey, Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir.

Samih Fethi Bey edebiyat dünyasına aruz vezninde yazdığı şiirleri ile girmiştir. Tasvir-i Efkâr ve Tercümân-ı Hakikât gazetelerinde; Servet-i Fünûn dergisinde; “*Bedreddin Mümtaz*”, “*Halil Rüşdü*”, Meşrutiyet devrinde “*M.S.*”, *İctihad ve Rûbab* dergilerinde kendi imzasıyla makaleler ve şiirler

¹⁹⁶ Dilek Çetindaş “*Popüler Tarihi Romanlar ve M. Turhan Tan*”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, Yüksek Lisans Tezi, s.145-147

¹⁹⁷ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.327.

¹⁹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS., Dosya No: 53-3, Gömlek No:53, (15 Teşrincevvel 1335)

yayımlamıştır. Hayat Ansiklopedisi’nde “M.S.” rumuzu ile yayımlanan maddeler de ona aittir. Yazar asıl ününe, Ahmet Refik Altınay’ın açtığı yolda ilerleyerek, M. Turhan Tan imzası ile yazdığı tarihî romanları vesilesiyle kavuşmuştur. M. Turhan Tan, yazarın oğlunun ismidir. M. Turhan Tan, bu imza ile ilk defa Son Saat gazetesinde Deli’yi tefrika ettirmiştir. Daha sonra Posta, Zaman gibi çeşitli gazetelerde romanlar ve makaleler yazan Samih Fethi Bey, ömrünün son zamanlarında da Cumhuriyet ve Tan gazetelerinde tarihî fıkralar ve romanlar neşretmeye devam etmiştir.

Cehennemden Selam adlı eseri ile tarihî romanlarının ilk yetkin örneklerini veren yazar, çok uzun bir süre tarihî romanlar yazma yolunda birikimler yapmış ve tanınmış popüler tarihî roman yazarlarımızdan biri olmuştur. Cehennemden Selam isimli romanındaki mekânlardan biri de Çorum olmuştur.

Samih Fethi Bey, yaşadığı dönemi itibariyle hareketli bir ömür sürmüş ve gözlem gücünü geliştirmiştir. Sürekli araştırmış, okumuş ve kendini hep daha ileriye taşımaya çalışmıştır. Buna rağmen hayatı ve eserleri hakkındaki bilgilerin yetersiz ve çoğunlukla eksik olduğunu ortadadır. Yazarın sayısı kırkı bulan romanlarının büyük bir kısmı tefrika olarak kalmıştır. Bazı eserleri de çeşitli dillere çevrilmiş ve birkaç baskı yapmıştır.¹⁹⁹

Ali Cemal Bardakçı

200

1887 yılında Burhaniye’de doğan Cemal Bardakçı’nın babası Osman Hakkı Bey, annesi Ayşe Hanım’dır. Nüfusa kayıt olduğu yer de Burhaniye’dir. Burhaniye Rüştîye Mektebi ile Bursa İdadisiden mezun olduktan sonra

¹⁹⁹ Dilek Çetindaş, a.g.t., s. 145-147- 151- 372

²⁰⁰ <http://konya.gov.tr/gecmisdonemvalilerimiz.asp>, Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2014, Saat: 15.06

Mülkiyeyi takdirname ile 23 Ağustos 1909'da bitirmiştir. Devlet memurluğuna girmesi Hüdavündigar Vilâyeti Maiyet Memurluğu ile 20 Ekim 1909 tarihinde olmuştur. Diğer görevleri sırasıyla 16 Ağustos 1914'te Çiftçiler Nahiyesi Müdürlüğü, 1 Kasım 1915 Mihaliççik Kazası Kaymakamlığı, 11 Temmuz 1917'de Kalecik Kaymakamlığı, 16 Nisan 1919'da Haymana Kaymakamlığı olmuştur.

13 Mayıs 1920 tarihinde Çorum Sancağı Mutasarrıflığı tayin edilmiş ve göreve başlamıştır. Milli Mücadele'nin örgütlenme zaman dilimi içerisinde Çorum Mutasarrıfı olarak görev yapan Cemal Bey'in Çorum'da Milli Mücadele'nin ivme kazanmasında büyük bir başarı göstermiştir.

29 Eylül 1921'de Ertuğrul Mutasarrıflığına atanmıştır. Ancak bölgeye gitmemiştir. 11 Ekim 1921'de Çankırı Mutasarrıflığına atanmıştır. 3 Eylül 1922'de Denizli Mutasarrıflığına getirilmiştir. Denizli'nin 8 Ekim 1923'te "liva" olmasıyla birlikte Cemal Bey Denizli Valiliği görevine getirilmiştir. 27 Mayıs 1925'te Diyarbakır Valiliğine, 15 Ağustos 1926'da Elaziz Valiliğine getirilmiştir.

Cemal Bey, 6 Aralık 1929 tarihli 1422/258 No'lu Kararname ile memuriyet hayatında Çorum'a ikinci kez görevlendirilmiştir. Elaziz Valisi Cemal Bey'in Çorum'a, Çorum Valisi Adil Bey'inde Çankırı'ya atamaları Mustafa Kemal'in imzası ile gerçekleştirilmiştir.²⁰¹ Cemal Bey'in Çorum Valiliği görevini 5 Nisan 1933'e kadar sürdürmüştür.

Çorum Valiliği görevi ardından 15 Nisan 1933'de Konya Valiliğine atanan Cemal Bey görülen idari lüzuma binaen, 26 Aralık 1938 tarihli 6617 No'lu tezkere ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzalı yazı ile vekâlet emrine alınmıştır.²⁰² 31 Aralık 1938 tarihinde vazifeden ayrılmıştır.²⁰³

Cemal Bey, 2 Ağustos 1917'de Kalecik Kazası Kaymakamlığı; tarafından

"Mükelliyesi Ziraiyenin temini emrindeki gayret ve hüsnü hizmetine binanen"
Dördüncü Mecidi ile mükâfatlandırılmıştır.

²⁰¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:6, Dosya No:52, Sıra No:16 (6 Kasım 1929)

²⁰² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:85, Dosya No:108, Sıra No:8(28 Aralık 1938)

²⁰³ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 118 No'lu Sicil Dosyası, s.2-3

11 Şubat 1931’de Çorum Valisi iken Çorum civarında 54 köyde birer mektep inşasından dolayı Maarif Vekâleti tarafından Takdirname ile mükâfatlandırılmıştır.

Bu takdirname ile ilgili yazı şu şekildedir:

“Muvafiktir

23/2/931 A. Hilmi Aslına uygundur. 24/2/931

Cemal Beyefendi

Vali

Çorum

Çorum ve Osmancık merkezleriyle 54 köyde himmetinizle birer mektep binası yapıldığını ve maarif işlerine karşı tam bir alaka ve müzaheret gösterdiğinizizi memnuniyetle öğrendim. Bu güzel hizmetlerinizi şayarı takdir bulduğunu söylerken alaka ve müzaheretlerinizin devamı hâlinde vilâyetinizin Umûmi irfan ihtiyaçlarının az zamanda tamamen tatmin edileceğine kuvvetle itimat beslemekteyim. Tescil için tasdiknamenin sureti Dâhiliye Vekâleti Celilesine de gönderilmiştir efendim.

Maarif Vekili”

Konya Valisi iken 3 adet Takdirname almıştır. İlk olarak 9 Mayıs 1936 tarihinde; “Soyadı kanununun hükümlerine tevfikan soyadı intihap tescil işlerini itimam ve takiple ve yerinde tedbirlerle diğer vilâyetlere örnek olarak bir şekilde yürütüp işin sonumu almış hale getirdiklerinden ötürü” vilâyetce takdir edilmiştir.

İkincisi 4 Ekim 1937 “Beşinci Kolordu Kıtâatının iskânındaki çalışmasına” binaen, bir diğeri de 5 Mayıs 1937’de hayvan yoklamasındaki gayret ve faaliyetinden dolayı Maliye Vekâletince verilmiştir.

Dört yıl üç ay yirmi üç gün şark görevinde bulunmuş, şark görevini Elaziz ve Diyarbakır Vilâyetleri Valiliklerinde yerine getirmişlerdir. Sıhhi hâli Çorum Valisi iken kayıtlara iyi olarak geçmiştir.²⁰⁴

Milli Mücadele yıllarında Çorum Mutasarrıfı olan Cemal Bey; Çorum’da Milli Mücadele’nin örgütlemesini sağlanmıştır. Dr. Atif ve Kadife Abbas’ın Milli Mücadele’ye karşı organize etmeye çalıştıkları isyan girişiminin ardından Cemal Bey bölgeye görevlendirilmiştir. Ayrıca bölgeyi Çapanoğlu

²⁰⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 118 No’lu Sicil Dosyası, s.14-15-21-22

Ayaklanmasına karşı da korumuştur.20 Haziran 1920 de Mutasarrıf Cemal Bey'in örgütlediği bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Çorum'u tehdit eden isyancı kuvvetler karşısında önlemler alınmıştır. Bir müdâfaa heyeti kurulmuştur. Daha toplantı halinde iken Heyete 200 gönüllü yazılmıştır. Bu heyet hem şehri savunmayı hem de şehirde asayiş sağlamayı amaçlamıştır.

Cemal Bey'in Çorum'da görevli iken Milli Mücadele'ye verdiği destek belgelere yansımıştır. Çorum Gazetesi'nin 24. sayısında geçen habere göre Çorum Menzil Hastanesi'nde yatan gazilere destek için Çorumlu hanımların yardımı ile ilgili bilgi verilmiştir. Cemal Bardakçı'nın eşinin de 31 adet takke ile bu yardımlaşmanın içinde bulunmuştur.

Cemal Bey'in Çorum'dan 1921 yılında ayrılışı kentte üzüntüye neden olmuş, bu olay Çorum Gazetesi'ne şöyle yansımıştır:

“Onsekiz aydan beri memleketi yüksek bir fetanet, alî bir kıyasetle idare ederek gerçek büyük, bütün halka bir şefkat ibraz eyleyen Mutasarrıfımız Ali Cemal Bey Efendi Bilecik'e Bilecik Mutasarrıfı yüksek nasiyelerden Bahaddin Bey Efendi de Livamız'a tayin kılınmıştır.

Bilecik'te vatanımızın bir parçası'dır. Binaenaleyh Bileciklilerde böyle bir mutasarrıfa nailiyetlerinden dolayı tebriken ve kendilerine tevfiyatını refik etmesini Allah'tan dileriz.

*Ve Bilecik'e tahvil-i memuriyet eden muhterem sabık mutasarrıfımız Cemal beyefendi de bilhare Çankırı'ya tahvil eylemiş ve yakında hareket eyleneceği haberi alınmış olduğundan selametler ihsan eylesini Allah'tan dileriz(Çorum).”*²⁰⁵

Cemal Bey'in Elaziz Valisi iken 1929 yılında Çorum'a ikinci kez görevlendirilmesi şehirde memnuniyet ile karşılanmış, bu memnuniyet Çorum Gazetesi'ne şu satırlar ile yansımıştır:

*“...Cemal Beyefendi İstiklâl mücadelesi bidayetinde Mutasarrıflıkla Çorum'da Sebeden memuriyeti esnasında Çapanoğluisyanına karşı Çorum gençlerinin başına geçerek tedabiri mania ve tedaiye ittihazile beraber dâhili memelkette sükun ve inzibatın muhafazasına muvaffak olmuş, usatın Alacayı yağma ve merkezi livayı tehdit ettikleri sırada dahi Münevveranı memleket ve bir kısım kuvvei müselleha ile usatın def'i tenkiline bizzat hareket etmek gibi cesaret ve fedakarlık ibraz etmiştir. Müşarileyh nezaheti ahlâkiye ve hüsnü idareye malik kıymetli idare memurlarımızdan olmakala Çoruma tekrar memuriyeti memleketçe kemali süurla karşılanmıştı...”*²⁰⁶

²⁰⁵ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.162-164

²⁰⁶ Çorum, 13 İkinci Teşrin 1929, s.1

İkinci Dönem Çorum Valiliği sırasında da Cemal Bey Çorumlular tarafından çok sevilmiş ve sayılmıştır. Cumhuriyet inkılablarının Çorum’da yerleşmesi için yoğun çaba harcamış, bu amaçla yapılan birçok etkinliğe bizzat katılmıştır.

Cemal Bardakçı, çok düşünen dolayısıyla devrinin çok yazar insanlarından olmuştur. Çorum Valiliği sırasında kitaba, kütüphaneye ve araştırmaya verdiği değer Çorumlular tarafından fark edilerek kendisine “*Kitaplı Vali*” ismi verilmiştir. Uzmanlaşmaya önem vermiş, vazife yaptığı vilâyetlerde riyaseti altında ilim ve idare adamlarından müteşekkil heyetlerle çalışmıştır. 1942-1945 yılları arasında “*Yeni Babacan*” ve “*Babacan*” adlarıyla anılan bir siyasi gazete çıkarmıştır. “*Yeni Sabah*” ve “*Vatan*” gazetelerinde yazarlık yapmıştır. İstanbul’da “*Tasavvuf*” Ankara’da “*Sohbet*” adlı tasavvufi dergiler yayınlamıştır. Ayrıca “*Yakın Tarihimiz*” adlı haftalık dergide de tespit edilen iki makalesi yayınlanmıştır.

Eserleri sırasıyla şunlardır;

- Anadolu İsyancıları, İstanbul 1940
- Devşirmelerle Sığıntılardan ve Müttegallibeden Neler Çektik, Bolu, 1942
- Kızılbaşlılık Nedir, İstanbul, 1945
- Bizde Siyasi Partiler, İstanbul 1946
- İnsanda Nefsin Mahiyeti ve Bu Sırrın Çözümü, Ankara, 1961
- Geçmişte Bir Partinin Yıkılışı ve İbret Levhaları, Ankara, 1961
- Modern Fizik ve Tasavvuf Karşısında Ruh ve Ölüm, Ankara, 1961

Cemal Bardakçı, 6 Haziran 1981 yılında 94 yaşında iken Ankara’da vefat etmiş ve Cebeci Mezarlığı’na defnedilmiştir.²⁰⁷

Bahaddin Bey²⁰⁸

Bahaddin Bey, 1973 Çorum İl Yıllığı’ndan elde edilen bilgilere göre, 10 Ekim 1921-29 Kasım 1923 tarihleri arasında Çorum Valisi olarak görev yapmıştır²⁰⁹.

²⁰⁷ Ali Galip Baltaoğlu, “Atatürk’ün Seçkin İdarecisi Ali Cemal Bardakçı”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı. I, Konya, 1994, s.275 -276

²⁰⁸ Bahaddin Bey bazı kaynaklarda Çorum Belediye Başkanı olan Baha Çorbacıoğlu ile karıştırılmaktadır. Bahaddin Bey 1921-1923 yılları arasında Çorum Mutasarrıflığı görevini yerine getirirken, Baha Çorbacıoğlu; 1933-1934,1942-1958 yılları arasında Çorum Belediye Başkanlığı görevini yerine getirmiştir.

²⁰⁹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.328.

10 Ekim 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nde ataması ile bilgi bulunan Bahaddin Bey'in Çorum'a gelişi 13 Ekim 1921 tarihinde Çorum'a geldiği bilgisine yer verilmiştir.

Yine basına yansıyan haberler ışığında Bahaddin Bey'in Liva Meclis-i Umûmiyye'sini 1921 Aralık ayında tekrar açması Çorum'da memnuniyetle karşılanmıştır.²¹⁰

1922 yılının ilk ayı içerisinde Çorum için hareketli günler yaşanmıştır, 26 Kasım 1921 tarihi ise Ukrayna Bolşevik Partisi Merkez Komite delegelerinden Mihail Vasilyeviç Frunze'nin Türkiye'ye gelen kırk kişilik heyeti ile Türkiye'ye gelmiştir. 21 Kasım 1921'de Trabzon'a deniz yolu ile gelen Frunze ve heyeti, şehirde dört gün kaldıktan sonra Aralık ayında Ankara'ya ulaşmış; Frunze ve heyeti 25 Aralık 1921 günü Yusuf Kemal Bey, Münir Bey, Yusuf Akçura, Hikmet Bey, Mustafa Abdülhalik Bey ve Miralay Kazım Bey'den oluşan Türk heyetiyle Ukrayna-Türkiye konferansını gerçekleştirmişlerdir. 2 Ocak 1922 günü taraflar arasında Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması imzalanmıştır. Frunze heyeti ile birlikte daha sonraları Atatürk ve diğer Türk yetkililerle çeşitli defalar görüşmüş; çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunmuşlardır.²¹¹Ardından dönüş yolunda Samsun'a geçmek için yola çıkmışlar bu yolculuk sırasında Çorum'da uğramışlar; Mutasarrıf Bahaddin Bey konukları Türkiye'ye yakışır şekilde ağırlamış ve Türkiye ve Ukrayna arasındaki bu dostluğun tarihin hiçbir esnasında unutulmayacağını ifade etmiştir.²¹²

Cumhuriyetin ilanı sırasında Çorum Mutasarrıfı olan Bahaddin Bey Dâhiliye Vekâletince azledilmiş ve yerine Develi Kaymakamı Cevdet Bey görevlendirilmiştir.²¹³

Bahaddin Bey ile ilgili bir başka bilgiye ulaşılamamıştır.

²¹⁰ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.171-230

²¹¹ Çağatay Benhur, "1920'li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:24, Konya, 2008, s.288

²¹² Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri... a.g.e., Cilt I, s.299

²¹³ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt II, s.1292

Ahmet Cevdet Ertuğrul

214

Malatyalı Hüseyin Ağa’nın oğludur. 1879 yılında Manisa Turgutlu’da doğmuştur. Orta ve lise eğitimini İzmir İdadisi’nde bitirmiştir. 1903 Mülkiyenin Yüksek Kısmından mezun olmuştur. Rumca ve Fransızca bilmektedir. Sivas Vilayeti Maiyet Memurluğundan sonra çeşitli illerde kaymakamlık görevinde bulunmuştur.

1905 Nisan’ında Suşehri, 1906 Ekim’inde Koyulhisar, 1909 Eylül’ünde Bor, 1910 Haziran’ında Rupçoz veya Ropçoz, 1913 Ağustos’unda Maçka, 1913 Aralık ayında Of, 1914 Haziran’ında ikinci defa Maçka, 1915 Temmuz’unda Zonguldak Kaymakamlığına tayin edilmiştir. 1920 yılında Zonguldak Mutasarrıf Vekilliğine getirilmiştir. 1921 Ekim’inde Ömerli, 1923 Nisan’ında Develi Kaymakamlığına atanmıştır.

Öncelikli olarak vekâleten, Eylül 1923’te asâleten Çorum Valiliğine atanmıştır. 30 Mayıs 1926 tarihine kadar Çorum Valisi olarak görev yapmıştır. ²¹⁵

Ahmet Cevdet Bey’in Çorum Valiliği görevinin asaletinin tasdik olması; 6 Ağustos 1924 Çorum Gazetesi’ne şöyle yansımıştır:

“Vilâyetimiz Valisi Ahmet Cevdet Beyefendi bugüne kadar vilâyet vazifesini vekâleten ifa etmekte idiler. Müşarileyhin ibraz buyurdukları Liyakat dâhiliye vekâlet celilesince de mazhar-ı takdir görüldüğünden Hey’eti vekiliye kararıyla asaletleri tasdik-i aliye iktiran etmiştir.”

Gazetede yeni vali olan Ahmet Cevdet Beyefendi’ye hitabı şu şekilde devam etmiştir.

²¹⁴ http://www.kars.gov.tr/default_B0.aspx?content=51, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014, Saat: 23.45

²¹⁵ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi... a.g.e., Cilt III, s.998

“Memleketimize teşriflerinden beri kiyaset ve tevazularıyla halkın ruhunda bir muhabbet ve hürmet kazanan kıymetli Valimiz Ahmet Cevdet Beyefendi’yi tebrik ederiz.”

1924 yılının Ağustos ayında Ahmet Cevdet Bey Çorum’a gelir gelmez faaliyetlerine başlamıştır. Çorum Memleket Hastanesi’nin temeli atılmış ve bu temel atma işlemi sırasında yapılan merasimde de “Cumhuriyet hükümetinin gaye olarak istihdaf ettiği mesailin başında ilk maddenin memleketin imarı olduğu ve bu arzunun husulü için kudret nispetinde sarfi mesai edileceğini” belirtmiştir.²¹⁶

1924 Eylül’ünde Türk kadının kahramanlığının en güzel timsallerinden biri olan Kara Fatma Çorum’u ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında Kara Fatma, Vali Ahmet Cevdet Bey ve Çorum halkı tarafından karşılanmış ve ağırlandıdır.

Vali Ahmet Cevdet Bey’in çalışmaları 1925 yılında da hızla devam etmiştir. 1925 Şubat’ında Çorum’un tarihini iktisadi ve sosyal dokusunu kayıt altına almak amacıyla Çorum Yıllığını çıkartmak için çalışmalar başlatmıştır.

Çorum’daki çalışmalarında gençlere ayrı bir önem göstermiş, 1925 yılının Nisan ayında kendi himayesinde “Mahalle Komedi” adlı piyesin hazırlanmasını sağlamış, Mayıs ayı içerisinde de Himaye-i Etfâl Kongresi’ni toplamıştır.²¹⁷

Çorum Valiliğinin ardından Ağustos 1926’da Erzincan, Mayıs 1929’da Artvin, Ekim 1931’de Kars, Mart 1935’de Rize Vilayetlei Valiliklerine atanmıştır.

4 Haziran 1937 yılında emekliye ayrılmıştır. 16 Ağustos 1937’de geçirdiği enfarktüstten kurtulamayarak vefat etmiştir.²¹⁸

²¹⁶ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt II, s.1715-1721

²¹⁷ A.g.e.,s.1712-2043-2199

²¹⁸ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt III, s.999

Hasan Faiz Ergun

219

1885’de Bulgaristan’da Karinâbâd’da doğmuştur. Nüfusa bağlı olduğu yer İstanbul’dur. Babası Ahmet Tayyip Efendi, annesi Münire Hanım’dır. Karinâbâd Mektebinin ardından Feke Mekteb-i İdadisine gitmiştir. 23 Temmuz 1908’de Mekteb-i Mülkiyeden mezun olmuştur. Arapça, Farsça, Fransızca, Bulgarca bilmektedir.²²⁰

Memuriyet hayatına 16 Aralık 1908’de Konya Vilâyeti Maliye Memurluğu ile başlamış, hemen ardından 10 Şubat 1910’da Elmalı Kazası Kaymakamlığına atanmıştır. Daha sonra sırasıyla; 15 Ocak 1914’te Ereğli (Konya) Kazası Kaymakamlığı, 3 Nisan 1916’da Hüdavendigâr Vilâyeti Muhâcirin Müdürlüğüne, 23 Haziran 1918’de Yenişehir Kazası Kaymakamlığına, 27 Mart 1919’da Gemlik Kazası Kaymakamlığına, 31 Mart 1920’de Lapseki Kaymakamlığına, 10 Eylül 1921’de Oltu Kazası Kaymakamlığına atanmıştır.

27 Eylül 1922 yılında Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliğine yükseltilmiştir. 17 Nisan 1923’te Kars Sancağı Mutasarrıflığı, 1 Ekim 1923’de ise Kars Vilâyeti Valiliğine ve 16 Ocak 1924’de Erzincan Vilâyeti Valiliğine atanmıştır.

30 Mayıs 1926 tarihinde 6/289 No’lu Kararname ile Çorum’a tayin edilmiş, 26 Haziran 1926’da Çorum’da göreve başlamıştır. 16 Şubat 1928’de Çorum Valiliği görevi son bulmuştur.

²¹⁹ http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1232, Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015, saat 15.20

²²⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 790 No’lu Sicil Dosyası, s.2

30 Kasım 1930'da Antalya Valiliğine, 18 Aralık 1931 Diyarbakır Valiliğine 19 Şubat 1936'da Tokat Valiliğine, 10 Şubat 1943'te Üçüncü Umûmi Müfettişlik Başmüsavırlığına getirilmiştir. 1948 yılı bütçesiyle hizmet müddeti 30 seneyi aşmış bulunduğundan 7/11/1948 tarih ve 523/899 sayılı onaylı yazı ile emekliye sevk edilmiştir.²²¹

Antalya Valisi iken 3 Mart 1929 yılında; “*Vilâyetin Zirai İnkışafı hakkında bulunan hizmet binaen*” İktisat Vekâletincetakdirname ile mükâfatlandırılmıştır. Bir diğer takdirnamesini de 21 Ocak 1934'de, “*Tahrir ve rüfekanın derdestindeki muvaffakiyeti binaen*” almıştır. Son takdirnamesi ise Tokat Valisi iken; “*Vilâyete yerleştirilen muhacirlere karşı esaslî alaka gösterdiği*” için 8 Eylül 1936'da almıştır.

Elmalı Kazası Kaymakamlığında, Ereğli Kazası Kaymakamlığında, Hüdavendigâr Vilâyeti Muhâcirîn Müdürü makamında, Yenişehir Kaymakamlığında, Oltu Kazası Kaymakamlığında, Kars Valisi görevinde iken Berat ve Hüsnü Hizmet Belgesi almıştır. Hasan Faiz Bey; 18 Şubat 1928 tarihinde de Çorum Valisi iken de Berat ve Hüsnü Hizmet Belgesi almıştır.²²²

Hasan Faiz Bey evlidir. Eşi, Nerime Ergün'dür. İki çocuk sahibidir. Oğlu Hikmet Bey; 1913'te doğmuştur. Kızı, Birnur Hanım ise 1940'da doğmuştur.

Erzurum'da heyet raporunda yüksek rakımlı bölgelerin Hasan Faiz Bey'in sağlık durumuna çok da uygun olmadığı belirtilmiş tercihen deniz kenarında çalışmasının doğru olacağı hekimlerce rapor edilmiştir.²²³

Emekli olduktan sonra İstanbul'a yerleşen Faiz Bey, 22 Temmuz 1957 tarihinde vefat etmiştir²²⁴

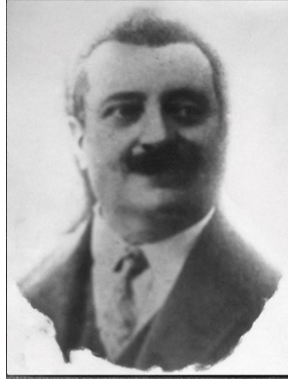
²²¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 790 No'lu Sicil Dosyası, s.3

²²² A.g.s.d., s.4-8

²²³ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 790 No'lu Sicil Dosyası, s 15-19

²²⁴ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt III, s.1196

İsmail Adil Güven

225

Mutasarrıflardan Gazi-zâde Mustafa Ziyâ Paşa ile Ayşe Sıdika Hanım’ın oğludur. 1877 Akka’da doğmuştur. Beyrut Askeri Rüştîyesinde ortaokuldan, Mülkiyenin İdâfî Kısmından mezun olmuştur. Kasım 1901’de Mülkiyenin Yüksek Kısmından mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. 1902’de tayin edildiği Bursa Vilayeti Maiyet Memurluğunda stajını bitirdikten sonra kaymakamlığa terfi etmiştir.

25 Mayıs 1905’de Kirmasti, 12 Eylül 1905’te Aziziye, 1908’de İncesu, 22 Şubat 1909’da Keskin, 27 Eylül 1912’de Markiköy (Bakırköy), 17 Eylül 1913’de 2. defa, 17 Temmuz 1914’te Develi, 14 Mart 1915’de İncesu, 18 Mayıs 1915’de Gebze, 28 Şubat 1916’da Adalar Kaymakamlıklarına atanmıştır. 30 Eylül 1918’de Beyazıd, 13 Ekim 1920’de Çankırı, 27 Nisan 1922’de Ertuğrul Sancakları Mutasarrıflıklarına atanmıştır.

1926 yılında İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliğine nakledilmiş, bu görevden valiliğe terfi etmiştir. 8 Kasım 1927’de Kastamonu, 23 Şubat 1928- 19 Kasım 1929 tarihleri arasında Çorum Valisi olarak görev yapmıştır. Ardından 19 Kasım 1929’da Çankırı, 18 Şubat 1933’de İçel, 25 Temmuz 1933’de Ordu Valiliğine atanmıştır.²²⁶

Adil Bey Çorum’da valilik yaptığı süre içerisinde gençlerin hem zihinsel hem de bedensel gelişimine aynı derecede önem vermiş ve Çorum’a tarihinde ilk kez bir stadyum kazandırmıştır.

Ayrıca Şubat 1928’de Çorum- Yozgat Çorum- Merzifon, Çorum-

²²⁵ http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi:23 Temmuz 2015, Saat:15.23

²²⁶ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt III, s.898

Mecitözü-Amasya, Osmancık Gümüşhacı, Çorum-Sungurlu-Çerikli yollarının yapımında büyük gelişmeler yaşanmıştır.²²⁷

İsmail Adil Bey; 1929 yılı 23 Nisan kutlamaları programı dâhilinde düzenlenen “*İstiklal Madalyası Töreni*”ni organize etmiştir.²²⁸

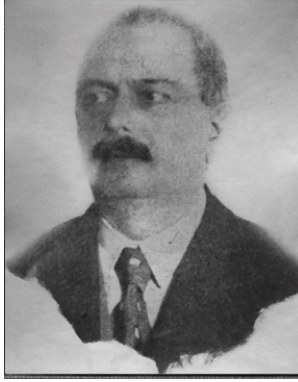
Haziran 1929 yılında valiliğinde desteği ile Çorum Doğumevi inşaatına başlanmıştır. İnşaat bitinceye kadar Vilâyet Hastanesi'nin bir bölümü Doğumevi olarak kullanılmaya başlanmıştır.²²⁹

Çorum'dan ayrılışı dönemin gazete haberine şu satırlar ile yansımıştır:

*“Çankırıya tahvili memuriyet buyurmuş olan Adil Beyefendi dahi Çorumda yirmi aylık zamanı memuriyetinde Vilâyet yollarında başlamış olan inşaatı faaliyetle takip ve aksanını mühümnesinin ikmaline muvaffak olmuş ve birhayli tesirât-ı nafiâ vücuda getirmiş kıdemli, afif, haluk ve hayırhah idare memurlarındandır.”*²³⁰

Devlette hizmetini vali olarak sürdüren Adil Bey; 26 Mart 1943 tarihinde vefat etmiştir.

Akif Hikmet Aykaç

231

1881 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Mustafa Ağa, annesi Behiye Hanım'dır. Nüfusa kayıtlı olduğu yer İstanbul, Kaza; Fatih, Nahiyesi; Fener, Mahallesi Kâtip Hüsrev'dir.²³²

²²⁷ Çorum, 25 Şubat 1929,s.1

²²⁸ Çorum, 24 Nisan 1929,s4

²²⁹ Çorum, 12 Haziran 1929,s.1

²³⁰ Çorum, 13 İkinci Teşrin 1929, s.1

²³¹ http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi:23 Temmuz 2015, Saat:15.24

²³² Arif Hikmet Aykaç'ın Nüfus Tezkeresi Sureti (19 Eylül 1934)

Beşiktaş Mektebini ve Beşiktaş Rüştiyesini bitirmiştir. Ardından Darü’l Fünûn Hukûk Şubesini bitirmiştir. Fatih Cami’inde Arapça tahsilini yapmıştır.²³³

Devlet memurluğuna girdiği tarih 13 Mart 1898’dir. Tophâne-i Âmire Mektubi Kalemi Mülazımlığı, Bâb-ı Ali Evrak Odası Mülazımlığı görevlerinin ardından 28 Eylül 1910 tarihinde İstanbul Polis Komiserliğine atanmıştır.

11 Aralık 1912 tarihinde İstanbul Polis Merkez Memurluğuna, 24 Haziran 1913 tarihinde Birinci Sınıf Polis Merkez Memurluğuna, 7 Eylül 1913 tarihinde Şemdinan Kazası Kaymakamlığına, 12 Ekim 1913 tarihinde Aydın Vilâyeti Polis Müdürlüğüne, 25 Mart 1914 tarihinde Halep Polis Müdürlüğüne,³⁰ Nisan 1914 tarihinde Bergama Kazası Kaymakamlığına getirilmiştir.

Milli Mücadele yıllarında 1 Eylül 1918 tarihinde Muğla İlaş Nezâreti Muâmelât-ı Ticariyye Müdiriyyet-i Umûmiyyesi Hububât Şubesi Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.

18 Ocak 1922 yılında tarihinde Urla Kaymakamlığına, 29 Kasım 1924 tarihinde Foçetin Kaymakamlığına getirilmiştir.

Arif Hikmet Aykaç’ın valilik görevleri ise Gelibolu Valiliği ile 24 Haziran 1925 tarihinde başlamıştır. 13 Haziran 1926 -31 Mayıs 1929 tarihleri arasında Tekirdağ Valiliği, 22 Ocak 1930 - 6 Temmuz 1931 tarihleri arasında Şebinkarahisar Valiliği, 9 Haziran 1932 - 16 Mayıs 1933 tarihleri aralığında Aksaray Valiliği yapmıştır.²³⁴

Çorum Valiliği görevi ise 2 Mayıs 1933 tarihinde başlamıştır. 27 Mayıs 1933’te Çorum’a gelerek valilik görevine başlamıştır. Arif Hikmet Bey; Çorum Valisi iken 29 Temmuz 1934 tarihinde 16195/311 sayılı vesika ile

“Hayvanlar vergisi muamelatındaki mesasi ve külli miktarda fazla hayvan kayıt tespitine ve hazineye nisbette fazla varidat teminine muvaffak olmasından dolayı” Maliye Vekâletince takdirname ile mükâfatlandırmıştır.

Daha önceki memurluklarından Tophâne-i Âmire Mektûbî Kalemi Mülazımı iken Rütbe-i Râbia, Bâb-ı Ali Evrak Kalemi Mülazımı iken Rütbe-i Sâniye ile Gelibolu Valisi iken ve Aksaray Valisi iken takdiramelerle mükâfatlandırmışlardır.

²³³ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1296 No’lu Sicil Dosyası, s.2

²³⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1296 No’lu Sicil Dosyası, s.3

Aydın Vilâyeti Polis Müdürlüğü'nde, Bergama Kazası Kaymakamlığında, Urla Kazası Kaymakamlığında, Foçetin Kazası Kaymakamlığında ve Gelibolu Valiliğinde Berat ve Hüsnü Hizmet Belgesi almıştır. Madalya ve nişanlarına baktığımızda Bâb-ı Ali Evrak Odası Mülazımlığı görevinde Gümüş Liyakat Madalyası, İstanbul Polis Komiseri iken Egl.Rıj.(Aigle Rouge) Madalyası almıştır²³⁵

Bu madalyanın açıklaması sicil doyasında şöyle verilmiştir:

*“Almanya İmparatoru hazretlerinin mahdumu Prens Frederikin Kudus Şerifi ziyaret eylediği esnada Umûmu inzibatiye Nezâret etmek üzere mahalli mezkure izam kılınması üzerine bilita kabul taliki hususuna irade-i seniye şerisuûur buyrulmuştur”*²³⁶

Şark görevini; Şebinkarahisar Valiliğinde icra etmiştir. Aksaray Valisi iken 15.04.1933 tarih ve 3485 sayılı tezkere üzerine 2 Mayıs 1933 tarihinde Gazi Mustafa Kemal imzasıyla Çorum Valiliği görevine atanmıştır.²³⁷

Arif Hikmet Bey “AYKAÇ” soyadını Çorum Valisi iken almış ve soyadını Dâhiliye Vekâletine bildirmiştir.²³⁸

Çorum Valisi iken Arif Hikmet Aykaç 24 Temmuz 1934 – 16 Eylül 1934 tarihleri arasında iki ay izin kullanmıştır.²³⁹

Çorum'da görevli iken Çorum'un ilçelerine gezi düzenlemiş, ilçelerin ihtiyaçlarıyla da yakından ilgilenmiştir. Temmuz 1934 yılında İskilp'in fahri hemşerisi ilan edilmiştir.²⁴⁰

Arif Hikmet Aykaç görevi başında iken 31 Mayıs 1935 tarihinde Çorum'da vefat etmiştir. Çorum Valisi'nin damar sertleşmesi uzvi kalp hastalığı ve müzmin böbrek iltihabı nedeniyle vefat ettiği kayıtlara geçmiştir. Çorum Mektûbi Kalemi'nden Dâhiliye Vekâlet'ine konu ile ilgili Çorum Vali Vekili imzasıyla 8 Haziran 1935 tarihinde gönderilen yazıda; Çorum'da Cenaze

²³⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1296 No'lu Sicil Dosyası, s.4-8

²³⁶ A.g.s.d.,s.22

²³⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:36, Dosya No:32, Sıra No:8 (02 Mayıs 1933)

²³⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1296 No'lu Sicil Dosyası, s.23 (155382 No'lu Vilayetler İdaresi U.M. Belgesi)

²³⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1296 No'lu Sicil Dosyası, s.6

²⁴⁰ Çorum, 18 Temmuz 1935, s.1

töreni düzenlendiğini; Ulu Kabristan’da hazırlanan mezara defnedildiği ve Arif Hikmet Aykaç’ın naaşının 5 Haziran 1935 tarihinde Sungurlu yolu ile İstanbul’a gönderildiği kayıtlara geçen bilgiler arasında yer almıştır.²⁴¹

Hakkı Haydar Berksun

242

1886 yılında Beyrut’da doğmuştur. Hakkı Bey’in babası Beyrut Rıhtımı Eski Komiserlerinden Müteveffa Haydar Bey, annesi Hüsnühal Hanım’dır. Nüfusa kayıtlı olduğu il İstanbul’dur.²⁴³ Beyrut Rüştüyesini ve Bursa İdadisini bitirmiştir. 28 Ekim 1909’da Mülkiyeden iyi derece ile mezun olmuştur.²⁴⁴ Bildiği yabancı diller Arapça ve Fransızcadır.

Hakkı Bey’in ilk devlet görevine atanması 23 Ocak 1910 tarihinde gerçekleşmiştir. İlk devlet görevi Üsküdar Mutasarrıflığı Maiyet Memurluğudur. Ardından sırasıyla 1 Nisan 1912’de İstanbul Maiyet Memurluğu, 15 Haziran 1914’de Ağunya Şahsiyesi Müdürlüğü, 25 Nisan 1916’da Tafiye Kaymakamlığı, 14 Eylül 1917’de Çesrişugur Kaymakamlığı, 30 Mart 1919’da Uzunköprü Kaymakamlığı, 23 Eylül 1920’de Orhan Gazi Kaymakamlığı, 15 Ekim 1922’de Kırkağaç Kaymakamlığı, 9 Ocak 1925’te Akhisar Kaymakamlığı, 13 Ağustos 1927’de Osmaniye Kazası Kaymakamlığı, 12 Ekim 1927’de Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği, 31 Mayıs 1933’de Ankara Vilâyet-i İdare Hey’eti Azalığı görevlerine getirilmiştir.²⁴⁵

²⁴¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, , 1296 No’lu Sicil Dosyası, (12 Haziran 1935 Tarihli 55125 No’lu Vilayetler İdaresi U.M. Belgesi)

²⁴² http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015, Saat: 15.25

²⁴³ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1118 No’lu Sicil Dosyası (Dosya içerisinde bulunan İsmail Hakkı Berksun Nüfus Cüzdanı Sureti)

²⁴⁴ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e.,s.328.

²⁴⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1118 No’lu Sicil Dosyası, s.2-3

4 Aralık 1934 tarihinde İçel Valiliğine atanan Hakkı Bey, açıkta bulunan Çorum Valiliğine 21 Haziran 1935 tarihli yazı ile atanmıştır.²⁴⁶Hakkı Bey Çorum'dan Evkâf İdare Meclisi Azalığına atanmıştır.²⁴⁷Hakkı Bey'in şehirden ayrılışı, Dâhiliye Vekâletine 28 Ocak 1936 tarihli telgraf ile bildirilmiştir.²⁴⁸

30 Ocak 1939'da Vakıflar İdare Meclisi Azalığına, 24 Ekim 1939'da Dâhiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliğine Dâhiliye Vekâleti Müsteşar Muavinliği, 25 Aralık 1944 Dâhiliye Vekâleti Tetkik Heyeti Reisliği getirilmiştir. Hizmet süresi 30 yılı aşmış bulunan Hakkı Bey'in 5344 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 1 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe giren 39. maddesinin B fırfası gereğince emekliye sevk edilmiştir. Emeklilik onayı 15 Temmuz 1949 gerçekleşmiştir. Ardından 22 Aralık 1949'da İller Bankası Yönetim Kurulu Üyeliğine, 30 Haziran 1951'de de İller Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı görevine getirilmiştir.

Hakkı Bey memuriyet hayatı boyunca iki takdirname almıştır. Bunlardan birincisi Ankara Vilâyeti İdare Heyeti Azalığı yaparken iken 12 Şubat 1918'te almıştır. İkincisini ise Çesrisugur Kaymakamı iken 27 Mayıs 1918'de Dâhiliye Vekâleti tarafından Ankara Vilâyeti İdare Heyeti Muamelâtının intizamının temini hususunda gösterdiği verimli faaliyeti sonucunda verilmiştir.²⁴⁹

Emekli olduktan sonra ikamet ettiği İstanbul'da 1964 yılında vefat etmiştir. İsmail Hakkı Bey'in eşi Huriye Hanım'dır. Ve bu evlilikten biri kız biri erkek iki çocukları bulunmaktadır.²⁵⁰

²⁴⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:56, Dosya No:53, Sıra No:7 (21 Haziran 1935)

²⁴⁷ T.C. Resmî Gazetesi, 29 Kânunusani 1938 Çarşamba, s.6010

²⁴⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1118 No'lu Sicil Dosyası (Hakkı Haydar Berksun'un Sicil Dosyası içerisindeki; 28 K.Sani.936 Tarihli Telgraf)

²⁴⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 1118 No'lu Sicil Dosyası, s.22

²⁵⁰ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt IV, s.1210

Osman Ziya Tekeli²⁵¹

252

Sicil dosyasına ismi Osman Ziya Tekeli olarak kaydedilmiştir. Ancak bazı kaynaklarda sadece Ziya Tekeli ismine rastlanmaktadır. Osman Ziya Tekeli, 1894’de İbradı’da doğmuştur. Nüfusa kayıtlı olduğu yerde İbradı’dır. Babası, Ahmet Ata Bey’dir. Mekteb-i İdadi Mülkiyesi bitirdikten sonra Darü’l Fünûn’da Hukuk okumuştur. Hukuk bölümünden 18 Ekim 1916 yılında mezun olmuştur.²⁵³

Memuriyet hayatına; Pavli Nahiye Müdürü olarak 18 Ekim 1916’da başlamıştır. Ardından sırasıyla 28 Nisan 1918’de Tefenni Kaymakamlığı, 21 Ekim 1921’de Kasabacı Kazası Kaymakamlığı, 5 Aralık 1922’de Nazilli Kaymakamlığı, 1923’te Aydın Valiliği, 5 Temmuz 1926’da Beyazıt Valiliği, 29 Eylül 1927’de Şebinkarahisar Valiliği, 29 Ocak 1930’da Cebelibereket Valiliği, 20 Haziran 1933’de Niğde Valiliği görevlerinde bulunmuştur.

Açıktaki bulunan Çorum Valiliğine, Niğde Valisi iken 14 Şubat 1936 tarihi ve 1800 sayılı tezkere ile yapılan teklif üzerine getirilmiştir. Çorum Valilik görevi 17 Şubat 1936 tarihinde onanmıştır.²⁵⁴ 14 Mart 1936 tarihinde

²⁵¹ Çorum’da valilik görevini yerine getiren Osman Ziya Tekeli, bazı kaynaklarda Osman Nuri Tekeli ile karıştırılmamaktadır. Bu çalışmada Osman Ziya Tekeli alt başlığı hazırlanırken T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 770 No’lu Sicil Dosyası esas alınmıştır.

²⁵² http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015, Saat:15.27

²⁵³ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 770 No’lu Sicil Dosyası, s.2

²⁵⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:030 18 12, Kutu No:62, Dosya No:13, Sıra No:18 (17 Şubat 1936)

Çorum Valiliği görevine başlamıştır.19 Temmuz 1937'ye kadar Çorum'da kalmıştır. Çorum'da göreve başladığını Dâhiliye Vekâletine 07709 No'lu telgraf ile bildirilmiştir.²⁵⁵

Ziya Bey; Çorum'da iken Haziran 1936'da kulağındaki ağrı ve iltihap nedeniyle Ankara'ya gitmiş ve bir hafta izin kullanmıştır.²⁵⁶

Ziya Bey'in Çorum Valiliği yaptığı süreçte Çorum sağlık ve kültür varlıklarında artışlar yaşanmıştır.²⁵⁷Çorum Ortaokulu binasının inşası, Sungurlu Hükûmet Konağı inşası, yol yapımını çalışmaları bu dönemdedir. Ayrıca Çorum'da iki köprünün de bu dönemde Çorum'a kazandırıldığı basına yansımıştır.²⁵⁸

Çorum Valiliğinin ardından 25 Haziran 1937 tarihinde Birinci Umûm Müfettişliğine atanmıştır.²⁵⁹ 30 Ocak 1939'da Kocaeli Valiliğine, 7 Aralık 1946'da Afyon Valiliğine ve 1 Mart 1948'de Balıkesir Valiliği'ne atanmıştır.22 Haziran 1950'de emekliye ayrılmıştır.²⁶⁰

Ziya Bey memuriyet hayatı boyunca birçok vekâletten takdimameler almıştır. İlki, Cebelibereket Valisi iken17 Aralık 1932'de aldığı takdirdir.

Ardından Niğde Valisi iken 25 Mart 1934'de Maarif Vekâletinden “*Maarif işlerine karşı gösterilen samimi ilgiden*” ötürü bir takdirname almıştır. Yine Niğde Valisi iken; “*Aksaray Kazası'ndaki bataklığın kurutulması büyük bir kısım arazinin iskân ve Ziraata elverişli bir hâle getirmekte ki başarısından*” ötürü Sıhhat Vekâletinden 17 Şubat 1936 tarihinde bir takdirname daha almıştır.

Ziya Bey, Çorum Valisi iken 8 Ağustos 1936'da aldığı takdirdamenin açıklaması sicil dosyasına şöyle kaydedilmiştir:

“*Çorum Vilâyetine yerleştirilen göçmenleri çok yakından ve esaslı bir alaka gösterdiğinden ötürü Sıhhat ve İctimai Maliye Vekâletince takdir edilmiştir.*”

²⁵⁵ T.C.İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 770 No'lu Sicil Dosyası (V.İ.U.M. 004957/ 1611135 No'lu Belge)

²⁵⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 770 No'lu Sicil Dosyası, s.15

²⁵⁷ Çorum, 17 Şubat 1937, s.1

²⁵⁸ Çorum, 14 Temmuz 1937, s1

²⁵⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:76, Dosya No:60, Sıra No:2 (25 Haziran 1937)

²⁶⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 770 No'lu Sicil Dosyası, s.3

Kocaeli Valisi iken 22 Temmuz 1941’de Sıhhat Vekâletinden, 10 Ekim 1941’de Nâfia Vekâletinden, 13 Mart 1943’de Genelkurmay Başkanlığı’ndan, 2 Aralık 1943’de yine Nafia Vekâletinden, 8 Ağustos 1944’de Maarif Vekâletinden 16 Mayıs 1945’de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’ndan takdirname almıştır.

Balıkesir Valisi iken iki kez biri 29 Mart 1949’da, biri de 23 Mart 1950 yılında olmak üzere 2 kez takdirname almıştır.

Ziya Tekeli’nin bir de Gümüş Liyakat Madalyası vardır. Osman Ziya Bey, berat ve hüsnü hizmet belgelerini de Pavli Nahiye Müdürlüğünde, Tefenni Kaymakamlığında, Burdur Müsteşarlığı Vekâleti, Nazilli Kazası Kaymakamlığı görevlerinde iken almıştır.²⁶¹

Şark görevini de Şebinkarahisar ve Beyazıt valilikleri ile yerine getirmiştir.1897 doğumlu Seniha Hanım ile evli olan Ziya Bey’in Ayten ve Nurten adında 2 kızı ve Ahmet adında 1 erkek çocuğu vardır. Ayrıca belgelerde bakmakla yükümlü oldukları arasında kız kardeşi Zehra Tekeli de görülmektedir.²⁶²

Ziya Tekeli’nin vefat tarihine ulaşılamamıştır.

Mustafa Süreyya Yurdakul

263

1875’de İstanbul’da doğmuştur. Babası Muhittin Bey, annesi Ayşe Hanım’dır. Nüfusa kayıtlı olduğu yer de İstanbul’dur. Mekteb-i Harbiye mezunudur. Fransızca bilmektedir.

²⁶¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 770 No’lu Sicil Dosyası, s.4-8

²⁶² A.g.s.d., s.19

²⁶³ http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi:23 Temmuz 2015, Saat:15.29

Memuriyete giriş tarihi; 28 Ocak 1896'dır. Ordu 3. Tabur 17.K. 3. Mülazım-ı Sânilîği ile başlayan görevleri, 5 Haziran 1899'da Selanik Rüştiyesi Askeriyesi Dâhiliye Zâbitliği, 9 Temmuz 1902'de İstanbul Harbiye Mektebi Fransızca Muallim Muavinliği, 28 Ocak 1904'te 3. Ordu 41. Redif Alayı, 3.Tabur Yüzbaşılığı, 6 Nisan 1907'de Levâzımât-ı Umûmiyye 4. Şube Yüzbaşılığı, 27 Temmuz 1908'de Levâzımât-ı Umûmiyye Kol Ağalığı, 29 Ocak 1910'da Jandarma Efrâd-ı Cedide Mektebi Müdürlüğü, 10 Şubat 1912'de Dracı Jandarma Tabur Komutanlığı, 20 Ağustos 1912'de Edirne Jandarma Tabur Komutanlığı (Binbaşı) ataması yapıldıktan sonra ardından yine Edirne'de Seyyar Jandarma Alayı Komutanlığı 4. Fırka 11. Tabur Komutanlığı, 14 Nisan 1915'de Diyarbakır jandarma Alayı Komutanlığı, 20 Ocak 1918'de Ankara'da Jandarma Alay Komutanlığı, 1 Mart 1923'te Konya Jandarma Miralaylığı olarak devam etmiş, son askeri görev olarak da 19 Haziran 1927'de İstanbul Jandarma Mıntika Müfettişliğine getirilmiştir.²⁶⁴

11 Ağustos 1927 tarihinde Beyazıt Valiliğine, 21 Ekim 1927'de Çanakkale Valiliğine atanmıştır. 25 Haziran 1937'de Çorum Valiliğine atanmış ve 29 Kasım 1938 tarihinde 9945 Sayılı Kararname ile görevden alınmıştır.

1 Ocak 1934'de Çanakkale Valiliği sırasında biri “ *Yol ve Köprü inşasında, yol parasının tahsilatını vaktinde ikmal hususundaki hizmetlerinden dolayı* ” Nâfia Vekâletinden takdirname almıştır.

17 Eylül 1934'de Valilik görevini Çanakkale'de devam ettirirken ; “ *Vilâyetin 932-933 mali seneleri muhtelif vergileri tahsilatına nazaran mucibi memnuniyet bir hâlde görülmesinden dolayı* ” Maliye Vekâletinden takdirname almıştır.

9 Mayıs 1936'da Sinop Valisi iken “ *Soyadı Kanunu hükümlerine tevfikan soyadı intihap tescil işlerinin ihtimama ve takiple yerinde tedbirlerle diğer vilâyetlere örnek olarak bir şekilde yürütülüp işin sonunu almış hâlde getirdiklerinden ötürü* ” vekâlet tarafından takdir edilmiştir.²⁶⁵

2413 No'lu sicil dosyasında kayıtlı olan madalya ve nişanları şunlardır: Harbiye'de Fransızca Muallimliği yaparken Gümüş Liyakat ve Dördüncü Mecidi almıştır. Edirne jandarma Tabur Komutanlığı görevinde iken Dördüncü Osmani ile ödüllendirilmiştir. Süreyya Bey'e, Diyarbakır'da ki

²⁶⁴ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.329.

²⁶⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 2413 No'lu Sicil Dosya, s.2-3-4

görevi doğrultusunda da hüsnü hizmetine binanen Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası verilmiştir.

Süreyya Bey Çanakkale Valiliği’ni yaparken “ Yurdakul” soyadını aldığı vekâlete 2827/275 No’lu yazı ile bildirmiştir.

Sinop Valisi iken Çorum Valiliği görevine Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün imzasıyla, Başvekâletten gelen yazı ile 25 Haziran 1937 tarihinde görevlendirilmiştir.²⁶⁶

Mustafa Süreyya Yurdakul; Çorum Valisi iken Çorum Vilâyeti Mektubi Kaleminden 1159/151 sayılı yazıda geçen bilgi ışığında 16 Eylül 1938’de 23456 sayılı yazı ile Türk Hava Kurumu Başkanlığından takdirname ile ödüllendirildiği anlaşılmaktadır. İlgili yazıda Takdirname ile bilgi şöyledir;

“Çorum şubemizi teftiş eden işpekterimiz²⁶⁷, kurum işlerine karşı göstermek lütfunda bulunduğunuz kıymetli alakadan bahsetmektedir. Yardımlarınıza çok teşekkür eder, ilişikteki takdirnamenizi bir hatıra olarak kabulünü saygılarımla dilerim.

Aslı Gibidir. Türk Hava Kurumu Başkanı 27.9.938”²⁶⁸

Çorum’da valilik görevini yerine getirdiği zamanlarda, hem vali hem de Cumhuriyet Halk Partisi Vilâyet Başkanı görevlerini üstlenmiştir. Bunun yanında Çorumlu Dergisi’ni çıkartanlara tarafınca takdirname verilmiştir.²⁶⁹Çorum’da Cumhuriyet inkılâplarının yerleşmesi için büyük çaba harcamıştır.

Süreyya Yurdakul’un eşi Misli Yurdakul, Süreyya Bey Çorum’da Valilik görevini yerine getirirken vefat etmiştir. Çorum’dan İstanbul’a taburcu edilen Misli Hanım’ın vefat haberi Çorum’da üzüntüyle karşılanmıştır.²⁷⁰

Ancak Mustafa Süreyya Yurdakul’un vefatı ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

²⁶⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:76, Dosya No:60, Sıra No.2 (25 Haziran 1937)

²⁶⁷ Belgede “İnspector” kelimesinin imlası “ işpekter” olarak geçmektedir.

²⁶⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 2413 No’lu Sicil Dosya, s.22

²⁶⁹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.329.

²⁷⁰ Çorum, 25 Ağustos 1937, s.1

Mustafa Salih Kılıç

271

1900 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Ali Rıza Bey, annesi Zehra Hanım'dır. Nüfusa Kayıtlı olduğu yerde İstanbul'dur. Hadika-i Meşîret İdadisi mezunudur. Ticaret Mektebi kısmı evvel birinci sınıf talebesi iken hizmeti maksureye tabi tutularak 5 Kasım 1916'da İhtiyât Zâbit ve Namzetleri Talimğâhına sevk edilmiştir. Ankara Hukuk Fakültesi tahsiline birleştirerek, pekiyi derece 3 Şubat 1928 yılında mezun olmuştur.²⁷²

1916 yılında Topçu Zabıt Vekilli olarak; İstanbul'da I. Kolordu emrinde bulunan müstakil Tayyere Topçu Batarya Komutanlığında devlet memuriyetine başlamıştır.²⁷³

11 Haziran 1929-01 Eylül 1929 tarihleri arasında Jandarma Yüzbaşı olarak Umûm Jandarma Kumandanlık Dairesinde Ankara Müstakil Jandarma Bölük Komutanlığı Vekâleti görevine getirilmiş, 1 Eylül 1929 tarihinde Jandarma Kıdemli Yüzbaşılığına getirilmiştir. 23 Ekim 1930-23 Ağustos 1932 tarihleri arasında Ankara Polis Müdürlüğü Kararname ile tayin ve 2049 numaralı Teşkilat Kanunu mucibince terfi ve unvanı memuriyetin tahviline mebni kılınmıştır. 1932-1935 tarihlerinde Derece Fevkinde Ankara Emniyet Müdürlüğü, 1935-1938 tarihleri arasında Derece Fevkinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü İstanbul Emniyet Müdürlüğüne terfi etmiş, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile bu göreve atanmıştır.

²⁷¹ http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi:23 Temmuz 2015, Saat:15.45

²⁷² T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi,4441 No'lu Sicil Dosyası, s.2

²⁷³ A.g.s.d.,s.3b (Memuriyetlerin tarihleri belirtilmemiştir.)

Salih Kılıç, 29 Kasım 1938 tarih ve 6095 satılı tezkere ile yapılan teklif üzerine 29 Kasım 1938 tarihinde İstanbul Polis Müdürlüğü görevinden Çorum Valiliği görevine atanmıştır.²⁷⁴Çorum’da 12 Nisan 1941 tarihine kadar valilik görevini üstlenmiştir.

Ardından Sinop Valiliğine ve Ordu Valiliğine atanmıştır.1950 yılında emekliye ayrılmıştır.

Ankara Emniyet Müdürü iken 430 No’lu Karar ile 17 Ağustos 1933’te Keskin Hükümet Doktoru Cemal Bey’in katili Şaki Salih’in yakalanmasını sağlamasından ötürü takdirname verilmiştir.

Yine Ankara Emniyet Müdürü iken 7 Kasım 1933 tarihinde “*Cumhuriyetimizin Onuncu Yıl Dönümü Bayramı Kutlama Komitesi emrinde kıymetli mesai ve gayretlerinde yapılan Resmî geçitte intizamın muhafazası ve temini ve emniyet ve âsâyiş hususunda gösterdiği muvaffakiyet binaen*”vilâyette takdir ve teşekkür edilmiştir. Sinop Valisi iken 16 Temmuz 1945’te “*Toprak Mahsulleri Vergisi işlerindeki olağan üstün çalışmasından ötürü*” Maliye Vekâletince takdirname ile taltif edilmiştir.²⁷⁵

5 Nisan 1937 tarihli İstanbul Emniyet Müdürlüğüne çok acele ibareli giden görevlendirme yazı ile Salih Kılıç’ın İsmet İnönü’nün Belgrat seyahatine eşlik etmesi istenmiştir.²⁷⁶

Salih Kılıç’ın vefatı ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

İki Dünya Savaşı Arasında Çorum İlçeleri Kaymakam Listesi

Bu alt başlığı oluşturmak için, dönemin yerel gazeteleri, Resmî Gazete ve Başbakanlık Arşivi Belgeleri taranmış ve 1918-1939 yılları arasında Çorum ilçelerinde kaymakamlık²⁷⁷ yapan isimlerden bazıları belirlenmiştir.

²⁷⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:85, Dosya No:99, Sıra No:16 (29 Kasım 1938)

²⁷⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 4441 No’lu Sicil Dosyası, s.2-3-4

²⁷⁶ A.g.s.d.,(Salih Kılıç’ın Sicil Dosyası içerisinde 5.04.1937 Görevlendirmesi Yazısı)

²⁷⁷ Mekteb-i Mülkiyye’de tarih, coğrafya, hesap, ekonomi politik, yeni düzenler ve Osmanlı Antlaşmaları derslerini okuyup mezun olanlar taşraya müdür veya kaymakam olarak tayin edilmiştir. Mektepten ilk olarak 1861 yılında otuz üç kişi mezun oldu; bunlar önce değişik küçük görevlere verilmiş, ardından müdürlük ve kaymakamlığa tayin edilmişlerdir. 1864’ten itibaren sancağın yönetimi kaymakamdan alınıp mutasarrıfa bırakılmış, kaymakam da kazanın mülki âmiri olmuş ve genellikle Mekteb-i Mülkiyye mezunları arasından seçilmiştir. Aynı nizamnâmede birkaç köyün birleşmesinden nahiyeler teşkil edilmiş, buraların idaresi nahiyeye müdürlerine

- 1931 yılında Alaca Kaymakamı olan Muhterem Bey, 04 Nisan 1931 yılında görevden alınmıştır.²⁷⁸
- 1935 yılında Alaca Kaymakamı olan Necip Bey, 22 Ocak 1935 yılında Bolvadin Kaymakamlığına atanmıştır.²⁷⁹
- 1936 yılında Alaca Kaymakamı, Sırrı Aras Bey'dir.²⁸⁰
- 02 Eylül 1936 - 21 Temmuz 1939 tarihleri arasında Alaca Kaymakamlığı görevini Kamil Yıldırım yapmıştır.²⁸¹
- 17 Ağustos 1939 - 07 Ekim 1941 tarihleri arasında Alaca Kaymakamı Fehmi Altan'dır.²⁸²
- 1930 yılında İskilip Kaymakamı, Halil Rıfat Bey'dir.²⁸³
- 1933 yılında İskilip Kaymakamı, daha önceden Tire Kaymakamı olan Baha Bey'dir.²⁸⁴
- 1934 yılında ise İskilip Kaymakamlığı'na Buldan Kaymakamı, Cemal Bey getirilmiştir.²⁸⁵
- 1936 yılında İskilip Kaymakamı Mümtaz Bey'dir.²⁸⁶
- 1938 yılında ise İskilip Kaymakamı, Mümtaz Arıkan'dır.²⁸⁷
- 1929'te Mecitözü'nde görev yapan Kaymakam, Cenap Bey'dir.²⁸⁸

verilmiştir. Nahiye müdürünün başkanlığında oluşturulan mecliste alınan kararların kaza kaymakamının onayından sonra yürürlüğe girmesi esası getirilmiştir. 1921'e kadar Osmanlı mülki idaresi birimleri yukarıdan aşağıya doğru vilâyet, sancak, kaza ve nahiye şeklinde devam etmiş, bu yıl içinde sancak birimi kalkmıştır. Cumhuriyet döneminde kaza adı ilçeye çevrilmiş olmakla birlikte mülki âmirinin unvanı kaymakam olarak varlığını sürdürmektedir. (Yücel Özkaya, "Kaymakam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. XXV, İstanbul,2002, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları s.85)

²⁷⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30 10 1 0, Kutu No: 62, Dosya No:9, Sıra No:4 (04 Nisan 1931)

²⁷⁹ T.C. Resmî Gazete, 10 Kânunusani 1935 Perşembe, s.4783

²⁸⁰ Çorum, 26 Ağustos 1936, s.2

²⁸¹ Alaca İl Yıllığı, 2002, Yozgat, 2002, Alaca Kaymakamlığı Merkez ve Köylere Hizmet Götürme Birliği, Vizyon Matbaacılık s.39

²⁸² Alaca İl Yıllığı, 2002, s.39

²⁸³ Çorum,1 9 Mart 1930, s.2

²⁸⁴ Çorum, 22 Şubat 1933, s.2

²⁸⁵ Çorum, 3 Teşrinevvel 1934, s.1

²⁸⁶ Çorum,21 Birinciteşrin 1936, s.2

²⁸⁷ Çorum, 27 Temmuz 1938, s.1

²⁸⁸ Çorum, 24 Temmuz 1929, s.1

- 1935 yılında Mecitözü Kaymakamı, Abdullah Çetinkaya’dır.²⁸⁹
- 1936 yılında Mecitözü Kaymakamı, Fazıl Hüsni Özsoy Bey’dır.²⁹⁰
- 10 Ekim 1939 tarihinde Mecitözü Kaymakamlığına Sicil ve Muâmelet Umûm Müdürlüğü Şeflerinden, Fevzi Tugay getirilmiştir.²⁹¹
- 1925 yılında Arif Sacidi Bey Osmancık Kaymakamlığı görevini yerine getirmiştir.²⁹²
- 20 Kasım 1929’da Osmancık Kaymakamlığına Abdurrahman Bey atanmış²⁹³, bu görevi 4 Nisan 1931 sonlanmıştır.²⁹⁴
- 12 Ağustos 1931 tarihinde Kemah Kaymakamı Ahmed Hamdi Bey Osmancık Kaymakamlığına atanmış,²⁹⁵ ardından 04 Aralık 1933 tarihinde Soma Kaymakamlığına atanmıştır.²⁹⁶
- 10 Şubat 1934 tarihinde Elaziz Maiyet Müdürü Niyazi Ferruh Bey Osmancık Kaymakamlığına atanmıştır,²⁹⁷ 09 Ağustos 1937 tarihinde İstanbul Umuru Hukukiye Müdürlüğüne atanmıştır.²⁹⁸
- 17 Ağustos 1937 tarihinde Çiçekdağı Kaymakamı İdris Kemal Onat Osmancık Kaymakamlığı’na atanmıştır.²⁹⁹ Bu görevi 21 Mart 1942 tarihinde Maden Kaymakamlığına atanmasıyla sonlanmıştır.³⁰⁰
- 1931 yılında Sungurlu Kaymakamı Ömer Naci Bey’dır.³⁰¹

²⁸⁹ Çorum, 20 İkinciteşrin 1935, s.3

²⁹⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu:30 11 1 0, Kutu No:104, Dosya No:16, Sıra No:5 (21 Mayıs 1936)

²⁹¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu:30 11 1 0, Kutu No:134,Dosya No:35,Sıra No:11 (10 Eylül 1939)

²⁹² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30.11 1 0, Kutu No:16, Dosya No:35, Sıra No:62 (2 Ağustos 1925)

²⁹³ T.C. Resmî Gazete, 20Teşşrinisani1929 Çarşamba, s.8515

²⁹⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30.11 1 0, Kutu No:62, Dosya No:9, Sıra No:4 (4 Nisan 1931)

²⁹⁵ T.C. Resmî Gazete, 2 Eylül 1931 Çarşamba, s.785

²⁹⁶ T.C. Resmî Gazete, 13 Aralık 1933 Çarşamba, s.3290

²⁹⁷ T.C. Resmî Gazete, 15 Şubat 1934 Perşembe, s.3445

²⁹⁸ T.C. Resmî Gazete, 27 Ağustos 1937 Cuma, s.8634

²⁹⁹ T.C. Resmî Gazete, 28 Ağustos1937 Cumartesi, s.8655

³⁰⁰ T.C. Resmî Gazete, 3 Nisan 1942 Cuma, s.2559

³⁰¹ Çorum,7 Birinci Teşrin 1931, s.3

Milletvekilleri

Çalışmanın bu kısmında; Osmanlı Devleti'nin son Meb'ûsân Meclisi'nde ve TBMM'nin ilk beş dönemi içerisinde görev yapan 15 Çorum Milletvekili incelenmiştir.³⁰²

Dr. Atıf Bey

Mora Yenişehir'de 1880 yılında doğmuştur. Aslen Arnavut'tur. Babasının adı Rasim, annesinin adı Enver'dir. Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhânedan mezun olmuştur. Fransızca, Rumca, Arnavutça, Sırpça ve Arapça bilmektedir.³⁰³

İpek Sancağı Belediye Tabipliğinin ardından 27 Haziran 1911'de Çorum Livası Belediye Tabipliği görevine getirilmiştir. Balkan Harbi'nde 30 Ekim 1912 tarihinde Yozgat Fırkasının Çorum Taburları ile Vize Meydan Muharebesi'ne katılmıştır. 28 Kasım 1912 tarihinde Fatih Fırkası Seyyar Hastane Tabipliğine getirilmiştir. 11 Şubat 1912 tarihinde bu hastanenin Başhekimliğine getirilmiştir. 10 Ekim 1913'de terhis edildikten sonra Çorum'a gönderilmiştir.

Mart 1916 yılında Çorum Sancağı Merkez Hükûmet Tabipliğine tayin edilmiştir. Rüşvet almak suçu ile 11 Aralık 1918 tarihinde mahkemeye verilmiş ve menî muhakeme kararı alınması ile 22 Aralık 1918 tarihinde tekrar vazifeye başlamıştır. Büyük Millet Meclisi seçimlerinde Çorum'dan 75 oy almış ancak "*kanaat-i siyâsîne*" uymadığı için Mebûsluktan çekilmiş yerine Dursun Bey seçilmiştir.³⁰⁴

Dr. Atıf Bey; 1920 yılında Kadife Abbas ile birlikte Çorum Hıdırlık'ta Milli Mücadele ve Ankara'ya karşı bir isyan girişimi içerisine girmişlerse de Milli Mücadele'yi destekleyen Çorumlular tarafından bertaraf edilmiştir. Çorum'da beklediği desteği bulamayan Dr. Atıf Bey bir yaylı tutarak Samsun'a geçmiş ve oradan da İstanbul'a ulaşmıştır.

Kayıtlara Yunanistan'da Mora'da vefat ettiği geçmiştir.³⁰⁵

³⁰² http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.anasayfa, Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2014, Saat.10.32

³⁰³ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, Ankara, Nisan 2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No I, s.20

³⁰⁴ Ayfer Ertan, a.g.e., s130

³⁰⁵ Çorum İl Yıllığı 1967, s.98-99

Abdurrahman Dursun Yalvaç

306

1873 yılında Tokat’ın Zile ilçesinde doğmuştur.³⁰⁷ Müderris Sofuoğlu Hüseyin Efendi ile Ayşe Dudu Hanım’ın oğullarıdır. İlköğrenimini Zile’de yaptıktan sonra 1888’de Tokat Medresesi’nde Müftü Osman Efendi’den ders ve icazetname almıştır. İstanbul Erkek Öğretmen Okulu Orta Kısımından 1901, Yüksek Kısımından 1903’te mezun olmuştur. Fransızca, Arapça ve Farsça bilmektedir.³⁰⁸

1903’te Çorum’da Tarih-Coğrafya öğretmenliğine atanmıştır.1904’te tarım ve Fransızca öğretmenliği ertesi yıl Erzurum İdadisi Türkçe Kitabet ve Tarih Öğretmenliğine nakledilmiştir.1909 Eylül’ünde Erzurum Öğretmen Okulu Müdürü olarak görevlendirilen Dursun Bey, iki yıl sonrada Amasya İdadisi Müdürlüğüne atanmıştır.1913-1916 yılları arasında Kastamonu Sultanisi Müdür Yardımcılığı, Malatya, Bolu İdadileri, Edirne ve Erzurum Sultanilerinin Müdürlüklerinde bulunmuştur.1916 Şubat’ında atandığı Ankara Sultâniyesi’nde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yapmıştır.³⁰⁹

Dursun Bey, 4 Eylül 1919 tarihinde Mustafa Kemal başkanlığında toplanan Sivas Kongresi’ne Çorum Delegatesi olarak katılmıştır. Büyük Millet Meclisine istifasını veren Atıf Bey’in yerine Çorumdan milletvekili olarak seçilmiştir. 23 Nisan 1920’de Meclisin açılışında hazır bulunmuştur. Milletvekilliği I. Dönemde sona erince, isteği üzerine Sivas Kız Öğretmen

³⁰⁶ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

³⁰⁷ TBMM Arşivi, Abdurrahman Dursun Yalvaç’ın Tercüme-i Hâl Kâğıdı Örneği

³⁰⁸ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

³⁰⁹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, Cilt III, Ankara , 1995, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:6, s.261

Okulu Psikoloji ve Öğretim Usulü Öğretmenliğine atanmıştır. Daha sonra 8 Mart 1931’de Tokat Orta Okulu Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği görevlerinde bulunmuştur. 1 Nisan 1933 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.³¹⁰

Zileli olan Dursun Bey milletvekilliği sona erdikten sonra Çorum’a uğramadığı anlaşılmaktadır. Emekli yaşamını Bursa’da öğretmenlik yapan oğlunun yanında geçirmiştir. 09 Eylül 1948 tarihinde vefat etmiştir.

Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimlerde Çorum’dan 11 oy alan Dursun Bey; mecliste 27 Nisan 1920 tarihinde Maarif Encümeni’ne seçilirken 15 Temmuz 1920 tarihinde yapılan seçimle de yeniden Maarif Encümenine ve Sıhhiye Encümenliğine seçilmiştir.³¹¹ Sağlık Komisyonlarında çalışmış, ikinci toplantı yılında Bayındırlık Komisyonu Kâtipliği, üçüncü toplantı yılındada İrşâd Komisyonu Sözcülüğü görevinde bulunmuştur.³¹²

Dursun Bey, mecliste muhâlif kanat olan ikinci grup üyeleri arasında yer almıştır. “*Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketine*” katılan Dursun Bey, “*Eski ve şimdiki yönetimimizde gelecek için hayırlı bir umut göremiyorum.*” demektedir.

Eğitim ekonomi ve askerlik konularında o günkü anlayışların memleketin gelişme yeteneğini, Türklerin doğuştan yeteneğini yıktığı eleştirisinde bulunmaktadır. Panturanizm ve Panislamizm gibi, maddi manevi güçlerimizi tutkular uğruna harcaya gelmekte olan anlayışlardan, dış siyasetimizin uzak tutulması gerektiğini düşünmektedir.³¹³ Dursun Bey’e göre düşünülmesi gereken en acil çarelerden biri de göçmenlik kapılarını kapamak, yerli halkın sağlık haklarını koruyarak nüfusu çoğaltma çarelerine bakmak ve asıl nüfusumuzu yok yere harcamamaktır.³¹⁴

³¹⁰ Hatice Yıldırım“ Bir Siyaset Adamımız Dursun (Yalvaç) Bey”, *Uluslararası Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çorum Sempozyumu*, Çorum, 2008, Cilt III, Lider Matbaacılık A.Ş.,s.1336

³¹¹ Ayfer Ertan, a.g.e., s.139

³¹² Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele...*a.g.e., s.262

³¹³ *İlk Meclis Anketi: Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketi*, Haz. Cihangir Gündoğdu, Ankara, 2004, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, s.109

³¹⁴ Hatice Yıldırım, a.g.m., s.1337

Hüseyin Ferit Törümküney

315

1878’de İstanbul’da doğmuştur. Babasının adı İbrahim Recai, annesinin adı ise Nefise Hanım’dır.³¹⁶İlkokulu babasının memuriyeti dolayısıyla bulunduğu Kütahya’da tamamlamıştır. Rüştüeyi İstanbul’da okumuştur.1897’de İstanbul Mülkiye İdadisinden mezun olmuş, Hukûk Mektebini bitirmiştir. Arapça, Farsça ve Ermenice bildiği kayıtlara geçmiştir. İki çocuk sahibidir.

1898’de devlet hizmetine girmiştir. Bir yandan Maliye Vekâletinde çalışırken bir yandan da Darü’ş-şâfaka ve Vefa İdadisinde öğretmenlik yapmıştır. 1915’te Diyarbakır’a, 1917’de Kastamonu Defterdarlığı görevine atanmıştır. Önemli işlerde, özellikle Orduy-u Hümâyun Levâzımını tedarik ve buna benzeyen hizmetlerde hoşâ giden çalışmaları nedeniyle 2 Ekim 1917’de Üçüncü Rütbeden Mecidî Nişanı ve daha sonraki tarihlerde de Gümüş Donanma, Beyaz Şeritli Gümüş Harp Liyakat Muharebe Madalyası ve son olarak ta Hükûmet-i Milliye tarafından verilen İstiklal Madalyası almıştır.

Çorum’da yapılan seçimlerde 73 oy alıp 4 Nisan 1920 tarihinde mazbatasını alarak 23 Nisan 1920 tarihinde Meclis’e katılmıştır. Mecliste Birinci Grup üyesi olmuştur.

İlk toplantı yılındaki şube seçiminde Birinci Şubenin Başkanı olmuştur. Mecliste Maliye, Bütçe, Anayasa, Dışişleri ve Sayıştay Komisyonları’nda çalışmıştır.25 Nisan 1920 tarihinde Layiha Encümeni olarak seçilmiştir.³¹⁷25 Kasım 1920’de Konya Ayaklanması’nın soruşturmasını yapmak üzere seçilen komisyonda görevlendirilmiştir. Büyük Millet Meclisi Birinci Şube Başkanlığı,

³¹⁵ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

³¹⁶ A.g.e., s.21

³¹⁷ Afer Ertan, a.g.e.,s.139

I. Dönem Muvâzene-i Maliye (Bütçe) Encümeni Reisliği, II. Dönem Kavânîn-i Maliyye (Mali Kanunlar) Encümeni Başkanlığı yapmıştır.

Gerek Şube gerekse Komisyon Başkanı olarak üçü gizli oturum olmak üzere 51 kez söz alarak açıklayıcı ve aydınlatıcı konuşmalar yapmıştır. 4 Şubat 1922 gün ve 189 sayılı Başkumandanlık süresinin 3 ay daha uzatılması ve Eski Ankara Milletvekili Atıf Bey'e vatani hizmet aylığı bağlanması hakkındaki 14 Ekim 1922 ve 270 sayılı kanunlar arkadaşları ile birlikte yaptıkları öneriler üzerine, kabul edilmiştir.

31 Mart 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi riyaseti tezkeresi ile Ziraat Bankası Meclis İdare Azalığına tayin edilmiştir. 17 Nisan 1923'te Kastamonu Valisi olarak atanmıştır.

1923'te Çorum'dan yeniden Milletvekili seçilmiştir.5 Temmuz 1923 tarihinde Çorum'dan oyların çoğunluğunu alarak yine Meclise dönse de; dönem sırasında 12 Mart 1925 yılında vefat eden Ferit Bey'in " Ef'tâl-i Fransaviyye Cedavili" ve " Tarih-i Umûm" adlı eserlerinin bulunduğu Maliye Bakanlığının Hâl Tercümesi'nde yazılıdır.³¹⁸

Ferit Bey 12 Mart 1925 tarihinde vefat etmiştir.

Mehmed Fuat Tek

319

Meclis kayıtlarına göre İstanbul'da 1884'de doğmuştur.³²⁰ Ancak Fahri Coker eserinde Fuat Bey'i; Çorum ve 1882 doğumlu olarak yazmıştır. Babası Hafız Halil Efendi, annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Babası Hafız Halil

³¹⁸ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele...(a.g.e), s.265

³¹⁹ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

³²⁰ A.g.e, s.21

Efendi Harbiye Nezâreti Umûm Muhasebe Dairesi 6. Şube Müdürlerindedir. Soğuk Çeşme Askeri Rüşdiyesinde orta eğitimini, Mülkiyenin İdadî Kısmında da lise eğitimini tamamlamıştır. Temmuz 1903’de Mülkiye’nin Yüksek Kısmından mezun olmuştur.

1903 Eylül’ünde Sâderet Mektûbî Kalemî Kâtipliğine atanmış ve devlet memuriyetine başlamıştır. Ardından Eylül 1909’da Vardar yenicisi, 1911 Nisan’ında Geylan ve 1912 Ekim’inde Tirebolu Kaymakamlığı görevlerine atanmıştır. Aralık 1923’de Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişi olarak görevlendirilip, Erzurum’a gönderilmiştir.³²¹

1920’de Çorum’da yapılan Meclis seçimlerinde 85 oy aralık Büyük Millet Meclisine katılmıştır. Mecliste Anayasa, Maliye ve Bütçe Komisyonlarında çalışmıştır. Birinci toplantı yılında aynı Komisyonların sözcülüğünü yapmıştır. Bir gizli oturum olmak üzere kürsüde 58 kez söz almıştır. Bir dönem Mebûsluk ettikten sonra 31 Ağustos 1921 tarihinde vefat etmiştir.

Milletvekili Kütüğü’nde, Fuat Bey’in ölümü için eceliyle vefat ettiği ifadesine yer verilse de; Fuat Bey’in Meclis Zabıt Kayıtlarına bakılarak tifo ya da sıtma benzeri ateşli bir hastalığa yakalanarak öldüğü anlaşılmaktadır.

Fuat Bey’in Yozgat’ta vefat ettiği Yozgat Mutasarrıfı İbrahim Bey tarafından Meclis’e aşağıda ki telgraf ile bildirilmiştir.

“Çorum Mebûsu Fuat Bey düçâr olduğu hastalıktan reha olmayarak bu sabah ezanı saat 1’de vefat etmekle cenazesi ihtifalatı layıka ve merasim-i askerîye ile kaldırılmış ve nezinde mevcut evrâk-ı Resmîye bir Hey’et mârifetîye eşyası arasından alınarak ayrıca zarflara vazı ve temhir ettirilmiş ve posta ile derdesti takdim bulunmuş eşyası Mahkeme-i Şeryiye’ce kayıt tesbit edilmiştir. Hey’et-i Sıhhiyye tarafından verilen raporda da aynen balaya dercolundu. Mûmaileyhin Kırşehir’de bulunup telgrafla taleb ettiği ailesi de vefatından bir saat sonra gelmiştir. Aldığı bir maaş miktarı paradan tedavi masrafı tenzîl olunduktan sonra ailesinin pederi nezdinde azimetine kâfi parası kalmayacağından mümkün ise ailesine bir miktar muavenet-i nakdiye i’tası esbâbının istikmâli ma’rûzdur efendim.

31.8.1137

Yozgat Mutasarrıfı İbrahim ”³²²

³²¹ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt III, s.995

³²² Ayfer Ertan, a.g.e., s.133

Fuat Bey'in ölümü Çorum Gazetesi haberlerinde de yer almıştır.

“Tenvir ve irşada memûren Yozgat'ta bulunan Mebûslarımızdan Fuad Beyefendinin müptela olduğu hastalıktan reha-yâb olmayarak itmam-ı enfâs eyledikleri haber alınmıştır. Mumaileyhin vefatı büyük bir teessürle badi olunmuştur.

Cenab-ı Hak rahmeti ilahisine mazhar buyurup aile-i keder-didesine sabr-ı cemil ihsan buyursun.” ³²³

Mehmet Haşim Apaydın

324

Erzurum'da 1876'da doğmuştur. Babası Halil Bey, annesi Hatice Hüsnâ Hanım'dır. İdadi mezunudur. 1898'de Şark-i Karahisar İlçesi Merkez Tapu Katipliği ile memurluk hayatına başlamıştır.

1909'da Niğde'de ve 1914'de Karaman'da Aşar ve Ağnam Katipliği ve 1915'de Konya Özel Saymanlık Müdürlüğü, Tekâlif-i Harbiye Ambar Memuru, İaşe Ambar Memuru, Tapu, Tahrir ve Tahdit Kurulu Memuru görevlerini yerine getirmiştir. 1920 seçimlerinde 67 oy alarak, meclise Çorum milletvekili olarak katılmıştır. Haşim Bey, Mecliste Birinci Grubun içinde yer almıştır. 21 Temmuz 1920 tarihinde Dilekçe Encümeni'ne seçilmiştir.³²⁵ 1923'te meclise girememiş ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü kadrosundan açık aylığı almıştır. 1932'de emekliye ayrıldıktan sonra yaşamını Çorum'da avukatlık yaparak sürdürmüştür.³²⁶ Mecliste Maliye, Tapu Kadastro ve Dilekçe

³²³ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s. 126

³²⁴ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

³²⁵ Ayfer Ertan, Milli Mücadele döneminde...(a.g.e) ,s139

³²⁶ İlk Meclis Anketi, s.111

Komisyonlarında çalışmıştır. Birinci toplantı yılında Dilekçe Komisyonu’nun Kâtipliğini yapmıştır. 7 Kanun önerisi vermiştir. 2 tanesi gizli oturum olmak üzere kürsüde 44 kez söz alıp konuşmuştur.³²⁷

Haşim Bey 12 Nisan 1940 tarihinde vefat etmiştir.

Abdullah İsmet Eker

328

Mehmet Nazif Efendi’nin ve Sariye Meryem Hanım’ın oğulları olarak 22 Temmuz 1876 tarihinde, Çorum’un Cami-i Kebir Mahallesi’nde dünyaya gelmiştir.³²⁹ İlk mektebi ve rüştiyeyi Çorum’da okumuştur. Daha sonra babasının müderrislik yaptığı Çorum Ulu Cami Medresesinde Arabi lisan derslerini, Arabi münazara, mantık, edebiyat, kelam, fıkıh, hadis usullerini babasından öğrenmiş, fûnun-ı saireyi ise hususi muallimlerden tederrüs ve tahsil etmiştir.³³⁰

Abdullah İsmet Bey memuriyet hayatına geçişten sonra Çorum’un tanınmış ailelerinden Hocazadelerin kızı Adike Hatun ile evlenmiştir.³³¹Bu evlilikten Hüseyin Hamit, Ahmet Ramiz, Macit ve Semiye adlarında dört çocuk sahibi olan İsmet Bey’in Fevziye Hanımla yaptığı ikinci evliliğinden de Mucizat isminde bir kızı dünyaya gelmiştir.

³²⁷ Fahri Coker, Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele... (a.g.e), s.267

³²⁸ Çorum Belediyesi Kent Arşivi Fotoğraf Arşivi

³²⁹ TBMM Arşivi, İsmet Eker’in II. Dönem Tercüme-i Hâl Kâğıdı Örneği

³³⁰ Mahmut Şener, Abdullah İsmet Eker Parlamento Mektebinden Yetişen Bir Siyaset Adamı, Çorum,2011, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları s.1-12

13 Temmuz 1899'da, 23 yaşında, Çorum Sancağı Defter-i Hakâni Kaleminde maaşsız olarak Mülâzemet (stajyer memurluk) görevine başlamış ve 14 Ocak 1901'e kadar bu görevde kalmıştır. 1,5 yıllık stajyer memuriyetten sonra, 14 Ocak 1901'de geçici olarak boşalan Çorum Sancağı Merkez Tapu Kâtipliği Vekâletinde “*aidât*” ile istihdam edilmiş ardından Çorum Merkez Tapu ve Kadastro Dairesi İkinci Kâtipliğine atanmıştır. 3 Şubat 1908'de Beşinci Sınıf olarak kabul edilen, Çorum Defter-i Hakâni Kalemî Baş Kâtipliğine atanmıştır. 13 Mart 1912'de Çorum Evkâf Memurluğuna nakl olunmuştur. 12 Eylül 1912'de Kerek Sancağı Evkâf Memurluğuna nakledilmiş ancak İsmet Bey bu tayin hakkında ilgili kurumlara gerekli müracaatları yaptıktan sonra Çorum Evkâf Memurluğu görevinden istifa etmiştir. 4 Ağustos 1913'te Çorum Evkâf Memurluğuna ikinci kez tayin olmuştur. Osmanlı Meb'ûsân Meclisi'nin 3. Devre seçimlerinde 2 Mart 1914'te Çorum Mebûsluğuna seçilerek Evkâf Memurluğundan ayrılmıştır.

Çorum Mebûsluğuna seçildikten sonra başlayan siyasi hayatı şu şekilde yol almıştır: 2 Mart 1914'te yapılan Osmanlı Meb'ûsân Meclisi'nin Üçüncü Devre seçimlerinde Çorum'dan Mebûs seçilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nı da içine alan bu dönemde Çorum Mebûsu olarak görev yapan İsmet Eker, Osmanlı Devleti'nin İtilâf Devletleriyle imzaladığı Mondros Mütarekesi'nde hemen sonra Çorum'a dönerek burada bir süre kalmış ve Mustafa Kemal önderliğinde başlayan Milli Mücadele'ye katılmıştır. Son Osmanlı Meb'ûsân Meclisi'ne tekrar Mebûs olarak seçilen İsmet Bey, Misâk-ı Milli'nin kabul edildiği 28 Ocak 1920 tarihli Meclis oturumuna katılarak, Misâk-ı Milli'nin kabulünde etkili olmuştur.

İsmet Bey, Misâk-ı Milli'nin ilanından sonra Osmanlı Meb'ûsân Meclisinin İtilâflar tarafından feshi üzerine, deniz yoluyla Samsun'a oradan karayoluyla Çorum'a giderek burada bir müddet kalmıştır.³³² Daha sonra Mustafa Kemal'in çağrısı doğrultusunda Ankara'ya gelerek, 21 Temmuz 1920'de gecikmeli olarak Büyük Millet Meclisine katılmıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin birinci toplantı yılında, Bütçe Komisyonu'na seçilen ve çalışmalarını bu encümünde sürdüren İsmet Bey, 1 Mart 1921'de başlayan ikinci toplantı yılı için yapılan seçimde Birinci Şubeye seçilmiştir. 1 Mart 1922'de başlayan üçüncü toplantı yılında da Birinci Şubeye seçilen İsmet Bey'in bu dönemdeki çalışmalarına bakıldığında yine Bütçe Komisyonunda yer aldığını görmekteyiz. İsmet Bey, 1 Mart 1923-16 Nisan 1923 tarihleri

³³² Mahmut Şener, a.g.e., s.17

arasında devam eden dördüncü toplantı yılında Birinci Şubeye seçilerek; Hariciye ve Tapu- Kadastro Komisyonlarında görev almıştır.

Birinci Meclis içerisinde oluşturulan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Grubuna üye olan İsmet Bey, 19 Mart 1922 tarihli Genel Hey’et Toplantısında Grup İdare Hey’etine üye olarak seçilmiştir. Bu görev O’nun meclisteki ilk idari görevidir.

Mecliste yapmış olduğu çalışmalarda uzmanlık alanı olan mali konularda, kendisini meclise kabul ettirmiş, bu alandaki vukufu sayesinde meclisin 20 Mart 1922 tarihli oturumun da 76 oyla Murâkabe Hey’etine seçilmiştir. Toplam on beşkişiden oluşan Murâkabe Hey’etine Birinci Şubeden seçilen İsmet Bey, Murâkabe Hey’eti üyelerinin vekâletlerle ayrıldığı 25 Mart 1922 tarihli meclis oturumunda; Sivas Mebûsu Vasıf Bey, Mersin Mebûsu Selahattin Bey, Karahisar-ı Sahip Mebûsu Ali Bey ile Müdâfaa-ı Milliyye Vekâleti Murâkabe Hey’etine seçilmiştir.

9 Ocak 1923’de yapılan seçimle, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından Ziraat Bankası Merkez Meclisi İdare Hey’eti’ne üye olarak seçilmiştir.

İsmet Bey, TBMM’nin II. Döneminde de Çorum’dan milletvekili seçilmiştir. 13 Ağustos 1923’te yapılan ve Mustafa Kemal’in Başkan, Ali Fuat Bey’in Başkanvekili seçildiği Başkanlık Divanı seçimlerinde; İsmet Bey, İkinci Başkan Vekilliği’ne seçilmiştir. Parti meclisindeki bu gelişmelerden sonra Teşkilat-ı Esasiyye Kanunu’nun maddeleriyle ilgili düzenleme, 29 Ekim 1923 Pazartesi günü saat 18’de TBMM’de görüşülmüştür. İsmet Bey başkanlığındaki bu meclis oturumunda söz alan milletvekilleri, yaptıkları duygusal konuşmalarla düşüncelerini diğer arkadaşlarıyla paylaşmışlar, konuşmalar sık sık “*Yaşasın Cumhuriyet*” sesleriyle kesilmiştir.

Nihayet Meclis Başkanlık kürsüsünde oturan Çorum Milletvekili İsmet Bey’in; “*Kanunun Hey’et-i Umûmiyyesini kabul edenler lütfen el kaldırsın (müttefik sesleri) Müttefik kabul edilmiştir efendim*” şeklindeki sözleri ve sürekli alkışlar arasında Cumhuriyet ilan edilmiştir³³³

İsmet Bey, Başkanvekilliği görevini, bu dönemin sonuna kadar her yıl seçilmek üzere, devam ettirmiştir. TBMM’deki bu görevin yansısı, 20 Kasım 1924’de yapılan Cumhuriyet Halk Partisi başkanlık divanı seçimlerinde de başkanvekilliğine seçilmiştir. Böylece aynı zaman dilimi içerisinde hem

³³³ Mahmut Şener, a.g.e., s.253

TBMM'nin hem de Cumhuriyet Halk Partisi'nin başkanlık divanlarında görev almıştır.

TBMM'nin III. Döneminde tekrar Çorum'dan milletvekili olan İsmet Bey, 1 Kasım 1927'de Birinci Başkanvekili olarak seçilmiş ancak ikinci toplantı yılındakendi isteğiyle bu görevinde ayrılmıştır. TBMM'nin IV, V, VI, VII ve VIII. Dönemlerinde yine Çorum Milletvekili olarak meclisteki görevini sürdürmüştür.

Görevi süresince Maliye, Gümrük-Tekeller ve Bütçe komisyonlarında başkanlık yapmıştır.³³⁴ Mali meselelere vâkıf olmasının yanı sıra hukuk konularında da geniş bilgiye sahiptir. Siyasi hayatı 24 Mart 1950 yılında sona ermiştir.³³⁵

Son derece otoriter bir kişilik özelliğine sahip olan İsmet Bey, gösterişi sevmemiş ancak işi gereği giyimine dikkat etmiştir. Eğitime de büyük önem veren İsmet Bey, aile bireylerinin iyi eğitim alması için çaba sarf etmiştir. Hayattaki torunlarından Türkan Alaybeyoğlu, dedesinin yoğun çalışma temposu nedeniyle çoğu zaman uykusuz kaldığını; beraber yenilen aile yemeklerinde dahi işlerini düşündüğünü dile getirmiştir.

Mahmut Şener'in eserinde Torunu Orhan Eker ile Mahmut Şener'in yapmış olduğu röportaj ile İsmet Bey'in hususiyetleriyle ilgili dikkat çekici bilgilere ulaşılmış ve kaynaklara yansıtılmıştır:

“Meclis Başkanvekili olduğu dönemde dedeme bir otomobil tahsis edilmişti. Ancak “bu devletin malıdır” diyerek bizleri o otomobile hiç bindirmedi. Bu konularda çok hassas olduğunu söyleyebilirim. Ayrıca çok ketumdu. Meclis çatsısı altındaki faaliyetlerden hemen hemen hiç bahsetmezdi. Atatürk ile olan ilişkisi hakkında bilgi sahibi olamadım. Ancak ben Cumhuriyetin 10. Yıl Nutkuna dedemle beraber katıldığımı hatırlıyorum. Törene oldukça yoğun bir katılım vardı. Tören sırasında Atatürk ile karşılaştım. Bana “Cumhuriyet siz gençlere emanettir” diyerek yanağımı okşadı. O günü hiç unutamam.”

Çorum Merkez Bayat köyündeki konağında yapılan araştırma ve incelemelerde karşılaşılan dergi ve kitaplar, zamanının önemli bir kısmını okuma faaliyetlerine ayırdığını göstermektedir. Buradaki incelemelerde İsmet Bey'in okuduğu gazetelerden kestiği bazı köşe yazılarını arşivleyerek

³³⁴ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi: Milli Mücadele... a.g.e., s.259-260

³³⁵ Mahmut Şener, a.g.e., s.18-19

sakladığı tespit edilmiştir. Bu durum düzenli bir çalışma sistemine sahip olduğunu göstermektedir.

İsmet Bey siyasetten ayrıldığı 1950 yılından vefatına kadar geçen 12 yıllık zaman dilimini Ankara ve Çorum’da sakin bir hayat sürerek geçirmiştir. Son yıllarında sağlık sorunlarıyla da mücadele eden İsmet Bey, 4 Ekim 1962 Perşembe gecesi saat 02.00’de Ankara’da tedavi gördüğü hastanede vefat etmiştir.³³⁶

Sıddık Mumcu

337

1881 yılında Merzifon’da doğmuştur.³³⁸ Babasının adı Ali, annesinin adı Necibe’dir. Aile Adana Ceyhan’dan bölgeye yerleşmiştir.³³⁹ Sıddık Bey; Rüştüye mezunudur. Devlet memuru olarak ilk görevi; 1905’te Merzifon Mal Müdürlüğünde tahsildarlıktır. 1911’de Havza Mal Müdürü olmuştur. 1912’de Mecitözü, 1914’te Zile’ye atanmıştır. Mecitözü Mal Müdürlüğü Amasya ve Tokat Özel İdare Saymanlık Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.

1920’de Mecitözü Belediye Başkanı olmuştur. Ardından milletvekilliği seçimlerinden 89 oy alarak 23 Nisan 1920’de meclise katılmıştır.³⁴⁰ 1923 yılında TBMM’ye dâhil olamamıştır.

1923 yılında Mecitözü’ne tekrar dönmüştür. Sıddık Bey’in çok geniş arazilere sahip olduğu ve bu arazilerde Ziraat ile meşgul olduğu bilinmektedir. Ancak o yıllarda bölgede buğday üretiminde yaşanan kınacık hastalığı Sıddık

³³⁶ Mahmut Şener, a.g.e.,s.19-20

³³⁷ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

³³⁸ A.g.e., s.21

³³⁹ Sıddık Mumcu’nun torunu Nihal Arslan’ın oğlu Arif Hikmet Arslan ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi. (13 Aralık 2013)

³⁴⁰ Ayfer Ertan, a.g.e.,s.133

Bey'in mali durumunu etkilemiştir. Bunun üzerine Konya'ya yerleşmiş, oradan da İstanbul'a geçmiştir.³⁴¹ Sıddık Bey iki çocuğu vardır. İstanbul'da Şişli Osman Bey'de Nigar Apartmanında ikamet ederken³⁴², 15 Aralık 1944 yılında vefat etmiştir.³⁴³

Mecliste Maliye, Bütçe, Tapu ve Kadastro, Mali Kanunlar, İktisat ve İrşad Komisyonlarında çalışmıştır. Üçüncü toplantı yılında İktisat Komisyonluğunun Kâtipliğini yapmıştır. 4 Aralık 1920 Diyarbakır İstiklal Mahkemesi Üyeliği'ne seçildi.³⁴⁴ Büyük Millet Meclis'te Birinci Grup içinde yer almıştır. 27 Nisan 1920 tarihinde Maliye Encümenliğine seçilmiştir. 13 Temmuz 1920'de Muvazene-i Maliye Encümenliği (Bütçe Komisyonu) görevine getirilmiştir. Ardından 17 Temmuz 1920 tarihinde Kavanin-i Maliyye Encümeni'ne seçilmiştir.³⁴⁵

İsmail Kemal Alpsar

346

1874 te İskilip'te doğmuştur. Babası Alpsarzade Şükrü Efendi, annesi Hafize Hanım'dır. İstanbul Çiçek Pazarı Rüştüyesi ve İstanbul İdadisinde öğretimini tamamlayıp, Ağustos 1894'te Mülkiyenin Yüksek Bölümünden diploma almıştır.

Fransızca bilen İsmail Kemal Bey; 20 Kasım 1894 tarihinde Ankara

³⁴¹ Sıddık Mumcu'nun torunu Nihal Arslan'ın oğlu Arif Hikmet Arslan ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi. (13 Aralık 2013)

³⁴² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:519, Dosya No:2084, Sıra No:2-85 (29 Mayıs 1944)

³⁴³ Vefat tarihi, özlük dosyasında, 15.12.1943 olarak görülmektedir.

³⁴⁴ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele... a.g.e., s.260

³⁴⁵ Ayfer Ertan, a.g.e.,s.133

³⁴⁶ TBMM Albümü 1 Mart 1942, Devre VI, İctima III, s.25

Maiyet Memurluğu ile devlet memurluğuna başlamıştır. Bu görevde iken aynı zamanda Ankara Lisesinde tarih, hitabet, kavâd-i Türkî dersleri öğretmenliği, Nallıhan Aşar İhale Memurluğu ve Haçin (Saimbeyli) Kazası Kaymakam Vekilliği yapmıştır.

Nisan 1897’de Mecitözü, Eylül 1901’de Ayvalık, Ekim 1902’de Merzifon ve Temmuz 1905’te Söğüt Kaymakamlarında bulunmuştur. Söğüt Kaymakamı iken Ertuğrul Mutasarrıflığına vekâlet etmiştir.³⁴⁷

1907 Nisan’ında Denizli, 1909 Ağustos’nda Yozgat ve 1911 Mayıs’nda Kütahya Sancakları Mutasarrıflıkları, 1914’te Bursa Vali Vekilliğine, 1915 Eylül’ünde Maraş, 1916 Ekim’inde Tokat Sancakları Mutasarrıflıklarına getirmiştir.

1918 Mayıs’ında Sivas Valiliğine atanmıştır. Ocak 1919’da Damat Ferit Hükümetince azledilerek Ermeni tehciri ile suçlanmıştır. Tutuklanarak İngilizler tarafından Maraş’a gönderilmiştir. Maraş’ta sorgulanmış ve Ağır Ceza Mahkemesince suçsuz bulunmuştur

1919 Ekim’inde yapılan seçimlerde Çorum’dan Meclis-i Meb’ûsâna üye seçimiştir. 16 Mart İstanbul’un işgali ve Meclisin dağıtılması üzerine Aralık 1920’de gizlice Anadolu’ya geçmiştir. Çorum’un İskilip kazasında Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyetinin başkanlığını yapmıştır. Bu görevde iken Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Dönem seçimlerine katılmıştır. 5 Temmuz 1923’te yapılan seçimlerde 542 oy alarak Çorum’dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923’te meclise katılmış ve 12 Ağustos 1923’te mazbatasını onaylanmıştır.

Dâhiliye, Memurin Muhakemât, Ziraat, Nizamname-i Dâhilî ve Posta Telgraf Komisyonu üyeliklerinde bulunmuştur. Meclis adına Adana’nın kurtuluşuna katılan heyette yer almıştır.

Askerlere tarım aletlerinin kullanımının öğretilmesi, Göğeri Aşarı, İlköğretim Kanununun değiştirilmesi, yol mükfeliyeti ve Çorum Sungurlu Çerikli yolunun genel yollar programına alınması hakkında kanun teklifleri çeşitli üç konuda önergesi, Genel Kurul’da 49 konuda 121 konuşması vardır.

“*Aşarın kalkmasını istemek cinayettir.*” demiştir. Memûrin Kanunu ve Göğeri aşarı hakkında soru önergeleri vermiştir.

³⁴⁷ Kazım Öztürk, Türk Parlamento Tarihi TBMM-II-Dönem 1923-1927, Cilt III, Ankara 2005, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:3, s.213

Mecidi, üçüncü rütbeden Osmanî, Gümüş Donanma ve Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası sahibi olan İsmail Kemal Alpsar III., IV., V., ve VII. Dönemlerde Çorum Milletvekili olarak mecliste yerini almıştır.

İsmail Kemal Alpsar Huriye Hanım ile evli olup, bu evlilikten 2 çocuğu olmuştur.³⁴⁸

25 Aralık 1936 tarihli CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği belgede Mebûsluk dışında her hangi bir iş ile işigali olmadığını sadece Çocuk Esirgeme Genel Kurulu Azalığı bulunduğunu belirtmiştir. ³⁴⁹Milletvekili bulunduğu sırada 14 Kasım 1942 tarihinde ölmüştür. Ankara Cebeci Askeri Mezarlığa gömülmüştür.³⁵⁰

Ölümü Mecliste Refet Canitez'in başkanlığında toplanılan oturumda duyurulmuş ve hatırası önünde 2 dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştur.

“Çorum Mebûsu İsmail Kemal Alpsar’ın vefat etmiş olduğuna dair Başvekâlet tezkeresi Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine Çorum Mebûsu İsmail Kemal Alpsar’ını 14. XI. 1942 günü Ankara’da vefat ettiği Dâhiliye Vekillüğinden alınan 16. XI. 1942 tarihli ve 28982/45 sayılı tezkerede bildirilmiştir. Teessürle arz ederim.” ³⁵¹

³⁴⁸ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi... a.g.e., Cilt III, s.588

³⁴⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0 Kutu No:234 Dosya No:923, Sıra No:5 (12 Kasım 1935)

³⁵⁰ Kazım Öztürk, a.g.e., s.214

³⁵¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 28, 23. XI- 1942 Pazartesi, s.66

Mustafa Elvan Cantekin

352

1878 yılında Çorum’da doğmuştur Bekir Bey ve Asiye Hanımın oğludur.³⁵³ İlk ve orta öğrenimini Çorum ve Şam’da tamamladıktan sonra 1893’te Askeri Tıbbiye İdadisine girmiştir. Asker-i Tıbbiye Mektebi öğrenci iken Padişah Abdülhamit yönetimine karşı eylemleri nedeniyle tutuklanarak yapılan yargılaması sonucu 2 Nisan 1900’de üç yıl kürek cezasıyla mahkûmiyetine ve okuldan çıkartılmasına karar verilmiştir. Ardından cezasını İstanbul Umûmi Hapishanesinde tamamladıktan sonra da 22 Mart 1903’te Şam’a sürgüne gönderilmiştir. Orada geçimini sağlamak için kitap dâhil her şeyin satıldığı küçük bir dükkân açmıştır. Bu sırada Mustafa Bey; Miralay Lütü Bey ile beraber; Osmanlı Devleti’nin pek çok yerinde olduğu gibi Şam’da “*Vatan*” adında Osmanlı Devleti’nin içine düştüğü durumdan kurtarmak amaçlı gizli bir cemiyet kurmuşlar ancak cemiyeti pek de geliştirememişleridir. Mustafa Bey; 5 Şubat 1905’te Erkan- Harbiye Yüzbaşı rütbesiyle Şam’a atanan Mustafa Kemal ile Miralay Lütü aracılığı ile tanışmıştır. Ekim 1906 yılında Mustafa Kemal’in ve Müfit (Özdeş) Bey’inde katılımlarıyla Vatan ve Hürriyet Cemiyeti olarak anılmaya başlanmıştır.³⁵⁴

Meşrutiyet’in ilanından sonra İstanbul’a dönerek Askeri Tıbbiye Mektebinde eksik kalan öğrenimine devam ile 11 Haziran 1909’da Tabib Yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuş, 1901 çıkışlı sınıf arkadaşlarıyla 11 Ağustos 1909’da Kıdemli Yüzbaşılığa yükseltilerek Bağdat’taki Irak Ordusu emrine atanmıştır. 30 Temmuz 1914’te askerlikten istifa etmişse de Birinci Dünya

³⁵² TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.45

³⁵³ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve T.B.M.M...a.g.e., s.684-685

³⁵⁴ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev.:Nüzhet Salihoğlu, İstanbul, 2011, 7. Baskı İletişim Yayınları,s.42-60-65

Savaşı Seferberliği nedeniyle 9 Ağustos 1914'te yeniden asker hizmete alınarak 5 inci Kolordu Gezici Hastanesi Baştabipliği görevi ile Ankara, İstanbul, Çanakkale ve Haydarpaşa Yaralılarının Sevki Komisyonu Başkanlığı ve son olarak Afyon Askeri Hastanesi Baştabibi olarak hizmet etmiştir.³⁵⁵

Mütarekenin ilanından sonra 15 Aralık 1918'de terhis edilmesi ile İstanbul'a dönmüş, bir süre serbest olarak çalışmıştır. 27 Mart 1920'de Milli Mücadeleye katılmak üzere Ankara'ya geçmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin I. Dönemi için yapılan seçimde Kozan Milletvekili olarak Meclise katılmıştır. Meclis'te Milli Eğitim, İktisad, Bütçe, Sağlık-Sosyal Yardım Komisyonunun sözcülüğünü yapmıştır. 30 Temmuz 1921'de cephede hizmet görmek üzere Meclis kararıyla izinli sayılarak 40 gün Meclis'ten ayrılmıştır. 8 Nisan 1922'de Rusya'dan gelecek yetim çocukların durumu ve yerleştirilmeleri için kurulan komisyonda görev almıştır. Dönem içinde 4'ü gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 40 konuşma yapmıştır. İki Kanun önerisinde bulunmuştur.

5 Temmuz 1923'te yapılan seçimlerde Çorum'dan milletvekili seçilmiş, 11 Ağustos 1923 meclise katılmış ve ertesi gün mazbatasını onaylanmıştır.

Sıhhiye ve Muâveniyeti İctimaiye, Milli Müdafaâ Ziraat komisyonlarında çalışmıştır. Dört kez Sıhhiye ve Muâveniyeti İctimaiye Komisyonu sözcülüğüne seçilmiştir. 23 Mayıs 1927'de Ankara - Sivas Hattının resmî açılışına katılan heyette yer almıştır.

Bu dönemde; Sıhhiye ve Muâveniyeti İctimaiyye Vergisi kanun teklifi, 2 önerisi Genel Kurulda 78 konuda 178 konuşması vardır.³⁵⁶

V. Dönemde yeniden Çorum Milletvekilliğine seçilmiştir. 16 Şubat 1935'te aldığı seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te meclise katılmıştır. Tutanağı 7 Mart 1935'te onaylanmıştır. 04 Şubat 1937 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda Mebûsluk dışında Kızılay Umûmi İdare Hey'eti'ndeki görevini yürüttüğünü belirtmiştir.³⁵⁷ Dönem boyunca Bütçe, Sıhhat ve İctimaî Muavenet ve Kütüphane Encümeni üyeliği yapmıştır.³⁵⁸

TBMM'nin II. Döneminden VII. Dönemi de dâhil olmak üzere

³⁵⁵ TBMM Arşivi, Mustafa Elvan Cantekin'in TBMM II.. Dönem Tercüme-i Hâl Kâğıdı Örneği (http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_293_1_2.pdf)

Erişim Tarihi: 10 Ağustos, saat: 16.45)

³⁵⁶ Kazım Öztürk, a.g.e., s.215

³⁵⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0, Kutu No:234, Dosya No:923, Sıra No:5 (4 Şubat 1937)

³⁵⁸ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V-Dönem 1935-1939*, Cilt II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:26,s.193

Çorum’dan Milletvekili olarak Yasama görevini 14 Mayıs 1950’ye kadar sürdürmüştür. Bu arada 13 Haziran 1928’de askerlikten emekliye ayrılmıştır. Evli ve dört çocuk babası olan Mustafa Elvan Bey; 21 Ekim 1955’te vefat etmiştir.

Mehmet Münir Çağlı

359

1873 İskilip’te doğmuştur. Babası Plevne Savaşına katılan Redif Binbaşı Mehmet Hilmi Efendi, annesi Fatma Zahide Hanım’dır.1908’de Seniha ve 1915’te Nebile Hanımlar ile evlenmiştir. Orhan, Selçuk, Turhan ve Bilge adlı çocukları dünyaya gelmiştir.

İlköğretimini İskilip’te bitirip, 1887’de Rüştüeyi Çankırı’da tamamlamıştır. İskilip ve İstanbul’da bir süre özel ders almıştır.1891 yılında imtihanla Hukûk Mektebine girmiştir. 29 Ağustos 1896 yılında pekiyi derecesiyle mezun olmuştur.

1898’de Lüleburgaz Bidâyet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı ile yargı hizmetine başlamıştır. Sırasıyla Kudüs Bidâyet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı, Akkâ ve Kudüs Mahkemeleri Ceza Başkanlığı ve Musul Merkez Bidâyet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı yapmıştır. Diyarbakır ve Kosova Bidâyet Mahkemeleri Ceza Başkanlığına getirilmiştir. Kosova Ceza Başkanı bulunduğu sırada 1908 İnkılâbını izleyen günlerde yapılan seçime katılarak Çorum’dan Meclis-i Meb’ûsâna üye seçilmiştir.³⁶⁰ 1911’de Meclis-i Meb’ûsânın kapatılması üzerine Mebûsluğu son bulmuştur. 1912’de Çorum’dan ikinci kez Mebûs seçilmiştir. 18 Ağustos 1912’te meclis kapanmıştır. Üçüncü devre

³⁵⁹ TBMM Albümü 1 Mart 1942, Devre VI, İctima III, s.26

³⁶⁰ Kazım Öztürk, a.g.e., s.216

Çorum Mebûsluğuna da seçilmiştir. 21 Nisan 1914'te Mebûsluktan istifa ederek Evkâf-ı Hümayûn Nezâretine müsteşar olmuştur. Bu görevi Ocak 1918 yılına kadar sürdürmüştür. Osmanlı Meb'ûsân Meclisi üyeliği sürecinde 25 kez mecliste söz almıştır.³⁶¹

TBMM II. Dönemine kadar avukatlık görevine devam etmiştir. TBMM'nin II. Dönemi için yapılan seçimlerde Çorum'dan milletvekili seçilmiştir. Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylanmıştır.

Umûr-u Tasarrufiyye, Adliye Memûrin Muhakemât, Kavanini Maliye ve Diyanet ve Evkâf Komisyonları üyeliklerinde ve Adliye Komisyon Sözcülüğünde bulunmuştur. IV. Dönemde 4 Mayıs 1931'de Meclise katılmış, dönem boyunca Adalet Komisyonunda çalışmıştır. Üçüncü ve dördüncü toplantı yıllarında bu Komisyonun başkanlığını yapmıştır.³⁶²

Münir Bey, 4 Ocak 1937 tarihinde CHP Genel Sekreterliğe yazdığı yazıda İstanbul Barosu'na kayıtlı olduğunu ancak avukatlık mesleğini icra etmediğini ve ayrıca merkezi İstanbul'da bulunan Türk Kömür Madenleri Anonim Sosyetesini Yönetim Kurulu Üyeliği görevi olduğunu bildirmiştir.³⁶³

İttihâd ve Terakkî Cemiyetinin üyesi, Halk Fırkasının kurucu üyesi olan II. Dönemden VIII. Döneme kadar Çorum'dan milletvekili seçilen Mehmet Münir Çağıl, 14 Mayıs 1950'ye kadar 27 yıl milletvekilliği yapmıştır.³⁶⁴

9 Ağustos 1954'te vefat etmiştir ve İstanbul Zincirli Kuyu Mezarlığına gömülmüştür.

³⁶¹ Selda Kılıç, "Osmanlı Mebusan Meclisinde Ankara Mebusları ve Faaliyetleri (1908-1918)", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Cilt I, Ankara, 2012, Master Basım Yayınları, s.467

³⁶² Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V-Dönem 1931-1935*, Cilt II, Ankara 2005, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:12,s.166

³⁶³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0 Kutu No:234 Dosya No:923, Sıra No:5 (11 Ocak 1937)

³⁶⁴ Kazım Öztürk, a.g.e. s. 217

Ahmet Ziya Tonguç

365

1883 Çorum’da doğmuştur.³⁶⁶ Babası Mahmut Fevzi Bey, annesi Ayşe Hanımdır. Evli, üç çocuk babasıdır. İlk ve rüştiye öğrenimini Çorum’da yapmıştır. 1909’da sınavla Hendese-i Mülkiye Yüksek Okuluna girmiştir. Yedi yıllık eğitimini tamamlayarak Turuk-u Maâbir Mühendisi diploması almıştır. İyi derecede Fransızca, orta derecede Almanca bilmekteydi.

Mezuniyetten sonra Hicaz Demiryolları Mühendisliğine atanmış, 25 Mayıs 1910’da Samsun-Sivas Demiryolu İstikşaf İkinci Şube Mühendisliğine, 18 Nisan 1911’de sözü edilen demiryolunun inşaat bölümüne geçmiştir. 14 Temmuz 1914’te Demiryolu İdarisinin Fransızca Reji Generale Şirketine devri üzerine, 28 Eylül 1914’e kadar bu şirkette çalışmıştır. İstanbul Şehremaneti Turuk-u Maâbir Mühendisliğinde 8 Kasım 1916’ya kadar çalışmıştır. Ankara-Sivas Demiryolu İnşaat Şubesi Başkanlığına da bu tarihte getirilmiştir. Demiryolları İdaresinin kapatılıp, Bayındırlık Bakanlığına devri üzerine, 13 Nisan 1919’da görevden ayrılmıştır.³⁶⁷ 21 Haziran 1920’de Bayındırlık Bakanlığı Fen Müşavirliğine getirilmiştir. 14 Mart 1921’de Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğüne atanmıştır. Sonradan memuriyet unvanı, Demiryolları ve Limanları Genel Müdürü olarak değiştirilmiştir.

14 Mart 1921-28 Eylül 1921 tarihinde asıl görevine ek olarak Turuk-u Maâbir Genel Müdürlüğünü vekâleten yürütmüştür. Bayındırlık Şirketleri ile Hükûmet arasındaki sorunların çözümüne yardımcı olmuş, 12 Haziran 1923’te Ankara’da kurulan komisyonda Hükûmet Murahhası olarak bulunmuştur.

³⁶⁵ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.90

³⁶⁶ TBMM Arşivi, Ahmed Ziya Tonguç’un TBMM III. Dönem Tercüme-i Hâl Kâğıdı Örneği

³⁶⁷ Kazım Öztürk, a.g.e.,s.219

1923-1924 yıllarında Nis ve Napoli’de toplanan Demiryolları Milletlerarası Seyrüsefer Tarifeleri ve Doğu Vagonları İşletmesi Konferanslarına, Hükûmet namına murahhas olarak katılmıştır. 1923’te Paris’te toplanan Milletlerarası Elektrik Gücü Nakli ve Transiti Konferansına, aynı yıl Cemiyet-i Akvâm’ın merkezi olan Cenevre’de Milletlerarası Ulaştırma ve Transit Konferansına Hükûmet adına katılmıştır.

TBMM’nin II. Dönemi için yapılan ara seçime katılmış ve 17 Ekim 1925’te 413 oy alarak Çorum’dan milletvekili seçilmiş mazbatasını 12 Kasım 1925’te onaylanmıştır. 14 Kasım 1925’te Meclise katılmıştır.

Bayındırlık ve Muvazene-i Maliye Komisyonu üyeliği ve Bayındırlık Komisyonu Başkanlığı yapmıştır. Mühendislik ve mimarlık hakkında kanun teklifi, Genel Kurulda 8 değişik konuda konuşmaları vardır.

III. Dönemde de Çorum milletvekili olan Ahmet Ziya Tonguç, 1962’de vefat etmiştir.³⁶⁸

Ahmet Ziya Bey’in soyadı TBMM Albümü 1. Ciltte “Tonguç” olarak geçmekteyken, Kazım Öztürk’e ait Türk Parlamento Tarihi adlı eserde “Hatipoğlu” olarak yer almaktadır.³⁶⁹

Bekir Kayalı (Bekir Karamemet)

370

1886’da Çorum Sungurlu ilçesi, Türkhacılar Hanı köyünde doğmuştur. Babasının adı Hasan, annesinin adı Fatma’dır. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra ailesinin sahibi olduğu arazide çiftçilik yaparak yaşamını sürdürmüştür.

³⁶⁸ Kazım Öztürk, a.g.e.,s.220

³⁶⁹ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950 kaynak eserde 144. sayfasında 80 No’lu dipnotta bazı kaynaklarda geçen Hatipoğlu soyadının yalnızca aile lakapları olduğu belirtilmiştir.

³⁷⁰ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.195

TBMM’nin IV. Dönemi için yapılan seçimlerinde CHP adayı olarak Çorum Milletvekilliğine seçilmiştir. 4 Mayıs 1931’de Meclise katıldı. II.-IV. toplantı yıllarında Gümrük-Tekel Komisyonunda çalışmıştır.

Meclisten ayrıldıktan sonra köyüne dönerek tarım uğraşısına devam etmiştir. 6 Ekim 1945’te vefat etmiştir. Köy mezarlığında toprağa verilmiştir.

Hatice ve Meryem Hanımlarla evlenmiş olup Hasan, Bahri Hasna, Adile, Mehmet Hulusi ve Muazzez’in babasıdır.³⁷¹

Nebi Yıldırımtekin (Nabi Rıza Bey)

372

1888 yılında Çorum Evciyenikışla köyünde doğmuştur. Babası Zülfikar oğlu Emirze annesi Sultan Hanım’dır. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra ailenin sahibi olduğu arazide çiftçilik yaparak yaşamını sürdürmüştür.

Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşlarına katılmıştır. On yedi yerinden yaralanmış, zaferden sonra Muharebe Çavuşu rütbesiyle terhis edilmekle köyüne dönmüştür.

Çorum il merkezine bağlı Çağşak köyünün mahallesi olan Evciyenikışla’nın, Çağşak köyünden ayrılmasıyla, bu köyün muhtarlığına getirilmiştir.

TBMM’nin IV. Dönemi için yapılan seçimlerde CHP adayı olarak Çorum Milletvekilliğine seçilmiştir. 4 Mayıs 1931’de meclise katılmış; II. ve IV. toplantı yıllarında tarım komisyonunda çalışmıştır. V. Dönemde tekrar Çorum’dan milletvekili olarak yasama görevini 26 Mart 1939’a kadar korumuştur.

Nebi Bey Mebûsluk dışında hiçbir işle ilgilenmediğini 30.11.1936 tarihli CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda belirtmiştir.³⁷³

³⁷¹ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi TBMM-IV-DÖNEM 1931-1935 III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:12,s.164

³⁷² TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.253

³⁷³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0, Kutu No:234, Dosya No:923, Sıra No:5 (30 Kasım 1936)

Meclisten ayrıldıktan sonra köyüne dönerek tarımla uğraşmaya devam etmiştir.

Nebi Bey Bağdat Hanım ve Elmas Hanım ile evlenmiştir. Şevket, Hüsnüye, Yılmaz, Şahinbaz, Necla ve Zeynep'in babasıdır.³⁷⁴ 3 Temmuz 1954'te vefat etmiştir. Köy Mezarlığında toprağa verilmiştir.

Eyüp Sabri Akyol (Akgöl)

375

1876'da Ohri'de doğmuştur. Hacı Sadık Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Ohri İbtidâi Mektebi, Manastır Askeri Rüştiyesi ve İdadisinde tamamladıktan sonra 7 Haziran 1891'de Harbiye Mektebine girmiştir. 10 Ocak 1894'te Piyade Teğmeni rütbesiyle mezun olarak 4. Ordu emrine verilmiştir. 1908 yılına kadar Bulgar, Sırp, Karadağ ve Yunan sınırlarını çevreleyen bu ordunun çeşitli birliklerinde görev alarak sınırlardan Osmanlı topraklarına sızmış olan çetelerle savaşmıştır. Bu arada gizli olarak kurulan İttihâd ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır.³⁷⁶ Kolağası rütbesiyle Ohri Redif Taburu Kumandanı bulunduğu sırada Padişah Abdülhamit ve saraya karşı özgürlük mücadelesine girişmiştir. Rense Tabur Komutanı olan Niyazi Bey'le birlikte etraflarına aldıkları binlerce kişiyi silahlandırarak dağa çıkmıştır. 23 Temmuz 1908'de emrindeki kuvvetlerle Manastır'a gelerek Birlikte Müşir Tatar Osman Paşa'nın ordugâhına yaptıkları baskınla kendisini alıp Ohri'ye götürmüştür. Bu şekilde Meşrutiyetin iadesinde büyük etkisi oldu. Niyazi Bey'le birlikte halk tarafından "*Hürriyet Kahramanı*" ilan edilmiştir. Hatta

³⁷⁴ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi TBMM... a.g.e., s.168-169

³⁷⁵ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.252

³⁷⁶ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ...a.g.e., s.411-

Enver Paşa’nın yerini ciddi olarak tehdit edecek konumdaki isimler arasında gösterilmiştir.³⁷⁷ Ardından İttihâd ve Terakkî ve sonraki Teceddüt Fırkası’nın Merkez Hey’eti üyeliğine seçilmiş ve bu görevini 1914’e kadar sürdürmüştür. 10 Mayıs 1910’da istifa suretiyle ordudan ayrılmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nda Teşkilat-ı Mahsusa’ya alınarak Rumeli’de görevlendirilmiştir. Görevine başladığı ilk aylarda vapurla bir göreve giderken Adriyatik Denizi’nde Fransızlar tarafından tutuklanarak Malta Adası’na gönderilmiş,4 yıl tutsak kaldıktan sonra 1918 Kasım’ında serbest bırakılmıştır.

Kısa bir süre İstanbul’da kaldıktan sonra Eskişehir’e gidip yerleşmiştir. Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimlerde Eskişehir Milletvekili olarak 23 Nisan 1920’de Meclisin açılışında hazır bulunmuş, Mecliste Milli Savunma ve İktisadi Komisyonlarında çalışmıştır. Bu arada Mustafa Kemal Paşa’nın rızasıyla kurulmuş olan Yeşil Ordu Cemiyetinin kurucuları arasında yer almıştır. Ancak sonradan dağılmasına neden olan gizli faaliyetlerine katılmıştır. Milletvekilliği sona erince Eskişehir’e dönerek ticaret ve çiftlikle meşgul olmuştur. 17 Haziran 1926’da meydana çıkarılan Mustafa Kemal’e suikast girişimi olayı ile ilgili görülerek tutuklanmış, ancak Ankara İstiklal Mahkemesi’nde yapılan yargılamasının sonunda 26 Ağustos 1926’da berâatine karar verilmiştir.

1935’te tekrar politikaya girerek V. Dönem TBMM seçimlerinde Çorum’dan Milletvekili olmuştur. 16 Şubat 1935’te aldığı seçim tutanağı ile 1 Mart 1935’te meclise katılmıştır. Tutanağı 7 Mart 1935’te onaylanmıştır.

Eyüp Sabri Akgöl 12 Mayıs 1937 tarihinde CHP Genel Sekreterliğe gönderdiği yazıda Mebûsluk dışında Ziraat ile iştiğal olduğunu belirtmiştir.³⁷⁸

Dönem boyunca Bütçe Encümeni üyeliği yapmıştır. Ayrıca Bolu Mebûsu İsmail Hakkı Uzman’ın kara avcılığı kanununa ek kanun teklifini müzakere etmek için kurulan geçici encümen de üye olarak görev yapmıştır. Erzincan İstasyonunun işletmeye açılma töreninde hazır bulunmak üzere Umûmi Hey’etçe seçilmiştir.³⁷⁹

VI., VII., ve VIII . Dönemlerde yeniden Çorum’dan milletvekili seçilerek Yasama görevini 14 Mayıs 1950’ye kadar sürdürmüştür. 16 Ağustos 1950’de İstanbul’da vefat etmiştir. Hürriyet-i Ebediyye tepesinde Hürriyet

³⁷⁷ Ercik Jan Zürcher, Milli Mücadelede İttihâtcılık ...a.g.e., s.80

³⁷⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0, Kutu No:234, Dosya No:923, Sıra No:5, (14 Ocak 1936)

³⁷⁹ İhsan Güneş,a.g.e.,s.194

Şehitliği'nde toprağa verilmiştir. Eyüp Sabri Bey'in evli ve iki çocuk babası olduğu kayıtlara geçmiştir.³⁸⁰

Nüfus kayıtlarında soyadı Akyol olarak geçen Eyüp Sabri Bey'in eşi ve çocukları Akgöl soyadını kullanmıştır. Bu yüzden bazı kaynak ve belgelerde soyadında farklılık göze çarpmaktadır.³⁸¹

Ali Rıza Özenc

382

1882 yılında Kırşehir'de doğmuştur. Babası Süleyman Bey, annesi Dudu (Tuti) Hanımdır. Leyla Hanım ile evlenmiştir. Muffak Turgut, Türkan ve Orhan Timur adlı 3 çocuğu vardır.

Kırşehir Yenicemahelle İlkokulunu tamamladıktan sonra Kırşehir ve Ankara Mülki İdadilerini de bitirerek Baytar Mekteb-i Âlisi ve İstanbul Hukûk Mektebini bitmiştir.

23 Temmuz 1906'da Manastır Muâyene-i Hayvaniyye Memuru olarak göreve başlamıştır. 27 Ocak 1907'de Cesrimustafapaşa Hayvaniyye Memurluğuna 28 Aralık 1908'de Selanik Sıhhiye Baytarlığına 15 Ocak 1911'de aynı yer Baytar Müfettişi Muavinliğine atanmıştır. 11 Kasım 1912'de Selanik'in işgal edilmesi dolayısıyla 29 Ağustos 1913'e kadar mecburi izinli sayılmıştır. 30 Ağustos 1913'te Uşak Sıhhiye Memurluğuna atanmıştır. 15 Ağustos 1914'te Mükellef Baytar Yüzbaşılığı ile görevlendirilerek 22 Ağustos 1920'de terhis edilmiştir. 14 Aralık 1920'de Kırşehir Baytar Müdürlüğü

³⁸⁰ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ...a.g.e., s.412

³⁸¹ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950 kaynak eserde 252. sayfasında 76 No'lu dipnottan alınmıştır.

³⁸² TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.253

yapmıştır. Bu görevden 17 Şubat 1925’te istifa etmiştir.11 Şubat 1928’de Diyarbakır Grup Mücadele Riyâseti, 25 Aralık 1928’de Ankara Baytar Müdürlüğü görevlerine atanmıştır.2 Mart 1920’da Türk Tayyare Cemiyeti Müfettişliğine getirilmiştir.³⁸³

Bu görevdeyken V. Dönem Çorum Milletvekili seçilmiştir. 16 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935’te Meclis’ekatılmıştır.7 Mart 1935’te tutanağı onaylanmıştır. Birinci, ikinci toplantı yıllarında Divan-ı Muhâsebet, üçüncü ve dördüncü toplantı yılında Ziraat Encümeni üyeliğine seçilmiştir. İntihap Mazbataları Tetkik, Memûrin Kanunu Muvakkât Encümenlerinde de üye olarak görev yapmıştır.

Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası Tayyare ve Hilâl-i Ahmer Madalyası vardır.1943 yılında vefat eden Ali Rıza Özenç, Ankara’da Cebeci’deki Asrı Mezarlık’ta toprağa verilmiştir.³⁸⁴

³⁸³ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ...a.g.e., s.191

³⁸⁴ İhsan Güneş, Türk Parlamento Tarihi TBMM-V-DÖNEM...a.g.e., s192

Çorum ve İlçeleri Belediye Başkanları

1876 yılı itibariyle Çorum'da belediyeçilik faaliyetlerinin resmen başladığı bilinmektedir. Çorum'un ilk Belediye Reisi Mazlum oğlu Hacı Halil Efendi'dir.³⁸⁵ Çalışmamızda araştırdığımız 1918-1939 yılları arasında; Çorum'da ve belirleyebildiğimiz kadarıyla ilçelerinde, Belediye Başkanı olarak görev yapan kişiler aşağıda incelenmiştir.³⁸⁶

Çorum Belediye Başkanları

Kadifeoğlu Şükrü Bey

Tez söyleyişli, efendi tabiatlı, müşfik ve dili ile olsun yardım sever bir insan olup. Milli Mücadele devam ederken vefat etmiştir.³⁸⁷

Secâddinoğlu Zarif Bey

388

Genelde kürk giyerek gezen, halim-selim görünüşlü biri olarak bilinmiştir. Manifatura mağazasını kardeşi ve ortağı idare ederken kendisi de belediye başkanlığı görevini yerine getirmiştir. Kabri, Hıdırlık'ta Kerebi Gazi Türbesi güneyinde Şeyhi Hacı Salih Efendi'nin yanında yer almaktadır.³⁸⁹

³⁸⁵ Çorum İl Yıllığı 1967, s.12

³⁸⁶ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi: 2 Ağustos 2014, Saat:13.20

³⁸⁷ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.342(Kadifeoğlu Şükrü Bey'e diğer kaynaklarda Belediye Başkanı olarak yer verilmemektedir.)

³⁸⁸ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 10.03

³⁸⁹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.342

Benderlioğlu Nuri Bey

Kambur belli, eli bastonlu ve her şeye koşar vaziyetli olan Benderlioğlu Nuri Bey, Milli Mücadele’ye gönülden destek vermiştir. Çorum’un Milli Mücadele’ye olan desteğini organize edenler arasında olmuştur.

Nuri Bey İhtiyât Zâbitleri Cemiyeti üyesi olan Cumhuriyetin ilanı sonrası da Çorum’a hizmet etmeye devam etmiştir. 1923 yılında, Samsun’da Mehamizedelerden 30 beygirlik Berliet marka bir benzinle çalışan kamyon motoru alınarak basit bir tesisatla kentin sokakları aydınlatılmıştır.³⁹¹Böylelikle Çorum’u elektriğin ışığı ile ilk tanıştıran kişi olmuştur.³⁹²

Yine bu yıllarda Çorum’un ihtiyaçları arasında ilk sırayı yol yapım çalışmaları çekmiş ve Çorum Belediyesi de bu çalışmalara yön vermiştir.³⁹³

Belediye Başkanlığı döneminde, Doktor Haydar Bey ve Doktor Nazif Bey’in belediye hekimleri olduğu kayıtlara geçmiştir.³⁹⁴

1924 yılının Ekim ayında ise Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’in Çorum’un komşu illerinden olan Yozgat’a teşrif ettiği sırada, Çorum’dan bir ekip Cumhurbaşkanı’nı Çorum’a davet etmek Yozgat’a gitmiş; bu ekip içinde Benderli Nuri Bey de yer almıştır.

³⁹⁰ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 10.05

³⁹¹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.342

³⁹² M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s.26

³⁹³ İlhan Tekeli, 1923-1950 Döneminde Çorum...a.g.e., s.199

³⁹⁴ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s.26

Dr. Akif Tevfik Bey

395

Birinci Dünya Savaşı'nın ikinci senesinde Çorum'a hastane doktoru olarak gelmiştir. Şimdiki Çorum Müzesi (Eski Ticaret Lisesi -Eski Sanat Okulu) binasında hastaneyi kurmuştur. Askeri doktor olup, vazife icabı Şark Cephesi'ne gitmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Mondros Mütarekesi günlerinde Çorum'a gelmiştir.

Çorum'a ilk özel muayeneyi açan doktordur. Hekimlik görevi süresince Çorumlular tarafından sevilip, sayılan Akif Bey; Belediye Başkanlığı görevine getirilmiştir. Belediye Başkanlığını görevinde kısa süre kalan Akif Bey mesleğine geri dönerek, hekimliğini Çorum dışında icra etmiştir

Emekli olduktan sonra Çorum'a geri dönerek, özel muayenehanesini açarak Çorumlulara hizmet vermeye devam etmiştir.

Çorum'da yaşadığı dönemde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Başkanlığı görevini de başarıyla sürdürmüştür. Akif Bey daha sonra İstanbul'a taşınmıştır.³⁹⁶

³⁹⁵ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 10.08

³⁹⁶ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.342

Hasan Ölçek

397

1880 yılında Çorum’da dünyaya gelmiştir. Babasının adı Hacı Ahmet Ağa, annesi Ayşe Hanım’dır. Ağalık unvanını babasından devralan Hasan Bey, sarıksız dal fes giyer, efendi tabiatlı, bonkör, iyiliksever, halim - selim, eli yardıma ve kapısı misafire açık bir kişi olarak anılmaktadır³⁹⁸.

1920’li yıllarda Belediye Başkanlığı yapmıştır. Milli Mücadele döneminde Yozgat İsyanı baş gösterince, isyancılar Çorum’a doğru yönelmiştir. İsyancıların Çorum’a gelme tehlikeleri, diğer yandan Umûmi asayiş ve inzibât yokluğu gibi haller Çorum’a tehlikeli ve heyecanlı günler yaşatmıştır. Çorum Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Yusuf Ziya Bey idaresinde savunma tedbirleri alınmıştır. İskilip yoluyla Miralay Refet Bey ve Çolak İbrahim Bey kuvvetleri Çorum’a yardım için gelmişler; gelenleri Belediye Başkanı Hasan Bey karşılamış ve misafir etmiştir.³⁹⁹

Toplantıların düzenlenmesi, toplantılara katılanların İaşeleri, misafir edilmeleri hatta at silah ve her türlü teçizat tedariki ve külfetleri hep Belediyenin ve Belediye Başkanı Hasan Bey gayretleriyle karşılanmıştır.

Milli Mücadele’ye şahsî imkânlarıyla destek olmuştur. Cumhuriyetin ilanı ardından yeni yönetim biçiminin halk tarafından benimsenmesinde hem Belediye Başkanlığı görevi sırasında hem de Belediye Başkanlığı görevinden sonra Çorum Halkevi Başkanlığı yaptığı dönemde büyük katkı sağlamıştır.

³⁹⁷ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 10.12

³⁹⁸ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s.26

³⁹⁹ İlhan Tekeli, Çorum Tarihi, Mütareke ve Kurtuluş Savaşı’nda Çorum...a.g.m.,s.187-188

Hasan Ölçek Adeviyye Hanım ile evlenmiştir. Hasan Ölçek 2 Şubat 1940'ta vefat etmiştir.

Suheyp Rumi Karafakıoğlu

400

1888 yılında Çorum'da doğmuştur. Nüfusa kayıtlı olduğu şehir de Çorum'dur. Babası Çorum Bidâyet Mahkemesi İcrâ Memurlarından Ömer Fazlı Efendi'dir. Annesi Hatice Hanım'dır. Çorum İbtidâî ve Ankara İbtidâî Mekteplerinin ardından İstanbul İdadi Mülkiyesinin ardından Mülkiye-i Şahane-i 28 Ekim 1909'da bitirmiştir. Fransızca ve Ermenice bilmekteydi.

Memurluğa girişı 1 Aralık 1909 tarihinde Ankara Vilâyet-i Maiyet Memurluğu ile olmuştur. Ardından sırasıyla Çorum Sancağı Maiyet Memurluğu, 1 Mayıs 1913'de Karaköy Kasımpaşa Hasköy Mıntukası Emlak Muhamminliği, 9 Mart 1914'de Toptaşı Rüştıyesi Askerıyesi Müdürlüğu, Eylül 1915'de Aksaray Numûne Müdürlüğu ve Coğrafya Muallimliği yapmıştır.

Yine aynı yıl Bahçe Kazası Kaymakamlığına görevlendirilmiştir. 5 Ekim 1915'de ise görev yeri Dörtıyol Kazası Kaymakamlığıdır. 30 Ocak 1917'de Diyarbakır Muhâcirin Müdürlüğüne atanmıştır. 15 Ağustos 1917'de Kığı Kazası Kaymakamlığı, 6 Eylül 1917'de Koçhisar Kazası Kaymakamlığı, 2 Ağustos 1918'de Osmancık Kazası Kaymakamlığı, 13 Temmuz 1919'da Merzifon Kazası Kaymakamlığı, 13 Aralık 1920 Hüseyinâbâd Kazası Kaymakamlığı, 29 Kasım 1923'de Çankırı Vilâyeti Valiliği Vekâleti görevlerine getirmiştir. 26 Aralık 1925'de Üçüncü Sınıf Mülki Müfettişı olarak atanmıştır.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 10.25

⁴⁰¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğu Arşivi, 120 No'lu Sicil Dosyası, s.2-3

Suheyp Bey, bu tarihlerde Çorum’da şahsi teşebbüsle basılan ilk gazete olan “Fikret” adlı gazeteyi çıkarmıştır. İlk yayın tarihi 1926 olan Fikret Gazetesi’nin İdari yeri Çorum’da Milli Kütüphane yanındır. (Daha sonra Hükümet Konağı civarı özel daire olacaktır.) Çoğu sayısı 2 sayfa olan gazetenin 27 örneği mevcuttur. Gazetenin bulunan en son sayısı, 21 Temmuz 1927 tarihli 63. sayısıdır.

Suheyp Bey Çorum’da Belediye Başkanı seçilmesi üzerine Fikret Gazetesi’nin yayınına son vermiştir. Suheyp Bey Fikret Gazetesi’nin 47. sayısında gazete çıkarılmasında yaşanan güçlüklerden şöyle bahsetmiştir:

“Fikret bugün 2. Yaşına dâhil olmuş bulunuyor. Şehrimizde hususi gazetenin yaşamasına birkaç tecrübeden sonra imkân bulunamayacağına mütalaasını Fikret’in ta Bidâyet intişarında kuvvetle idda eden zevat bugün iraz hicap biraz da nedamet hissetseler gerekir.

Malumdur ki; yaşamanın madde-i asliyesi (yaş)dir. Yaş sözü ru-u mevcudatın tam bir senelik hayatı müddetine itlak olunur. Şu itibar ile Fikret; yaş kelimesiyle ifade olunan hayat-ı cüz’ü tamını idrak etmiş ve binaenaleyh yaşamıştır. Hem de muavenetsiz ve muavinsiz. Yalnız Meclis-i Umûmimizin gösterdiği son cemile-i kadirşinazı gazetemizin gelecek yaşlarını daha zinde ve daha müsait bir şekilde geçirmesine hadim olacağı için mucib-i minnet ve şükrandır.

Bil- münasebet Fikret’in geçen seneye ait muhtasar bir bilançosunu ym kesmek apmayı ve bunu muhterem bir karilerine arz etmeyi vecibe-i müfide telakki eyledik.

Evvelki sene neşri-efkara karar verdiğimiz zaman bazı nahoş vaziyetlerle karşı karşıya kalmıştık. Şahsi iğbirarlar, şahsi teessür ve tedbirler atacağımız ilk adımı hem kesmek hem de baltalamak istiyordu.

Birbirine girift dolaplar döndürüldü.

Başladık, maksadımız şahıslara taalluk eden nokta-i nazardan ve celbi menfaat ne de def’i mazarat değildi. sadece hayatımız ve muhitimizi lakadar eden hususat için hizmet etmekte. Yevmi gazetelerin mütehassis kalemlerinden çıkan ilmi makalelerin taklide ve iktibasa yeltenmek hatırımızdan bile geçmezdi. Geçse ve yeltense idik her şeyden evvel gülünç bir mevkie düşerdik. Ukalalık, had-ı şinaslık derekelerine inerdik.

Biz muhit-i Resmîyemizin göze bataabilen hatalarından alakadarlarını

yükseklerine erişen insanlar gibi sevindik ara sırada hiç arzu etmediğimiz fakat nakabil-i içtinaptelakki eylediğimiz şahsiyat sahalarında ki neşriyatımızla hazmı çok müşkül azaplar geçirdik.

Tenkid işlerinde mümkün olduğu kadar mudil ve hatta müçtenip olduk. Çünkü iş yapmakla tenkid yapmak arasındaki farkı munsifane der-piş ettik.

Hatalarımız kısmen gazetecilik aleminine yeni atılmamızdan, muvaffakiyetimiz de hüsnü niyetimizden tevhit etti kannatindeyiz.

Muhterem karilerimizin mazur görmeleri ve kıymetli teveccülerini idame buyurmalarını temenni ederken Fikret'in ikinci yaşını dah fazla ihtimama içinde geçireceğine mutmain bulunduğumuzu da ilave eyleriz. Suheyp”⁴⁰²

Fikret Gazetesi'nin 23. sayısının 1. sayfasının alt kuşağında “Gazetemiz sahibi ve muharriri Suheyp Bey'in İstanbul'a vaki olacak seyahati hasebiyle Fikret'in üç hafta kadar intişar edemeyeceğini arz eyleriz.” haberi bulunmaktadır.

Suheyp Bey bu gazeteyi tek başına çıkarmış yazar olarak sadece kendisi makaleler yazmıştır.

Suheyp Bey'in makalelerinin başlıkları şunlardır:3. Sayı : İktisadi Birlik, 4. Sayı : Mücadelenin Silahi Kanundur.,5. Sayı : Mustafa Kemal Paşa'yı Nasıl Tanıdım., 7. Sayı : Gazetemiz, 8. Sayı : Tedrisat Vergisi, 13. Sayı : Çorum'da Köyler, 14. Sayı : İmtihan, 16. Sayı : Suikast, 23. Sayı : Halkçılık, 24. Sayı : Aşçılar- Kebapçılar- Tavacılar, 31. Sayı : Büyük Kalp, 45. Sayı : Halkımız ve Ahlakımız, 48. Sayı : Hayat ve Mantık Yollarında, 53. Sayı : İnsaf Bolluğu,58. Sayı : Lüzumsuz ve Faydasız Telaş, 59. Sayı : Yerde Bir Karar, 63. Sayı : Avukatlık...

Fikret Gazetesi'nde özellikle belediye çalışmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Halk üzerinde bu yazılar etkili olmuştur. Ardından Suheyp Bey Belediye Başkanlığı seçimlerinde aday olmuş ve kazanmıştır.⁴⁰³

1 Mart 1927 tarihinden itibaren 29 Şubat 1929 tarihine kadar Çorum Belediyesi Başkanlığı yapmıştır.⁴⁰⁴

⁴⁰² Abdulkadir Ozulu, Çorum Basın Tarihi Notları, Çorum, 2012, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, s.54-55

⁴⁰³ Abdulkadir Ozulu, Çorum Basın Tarihi... a.g.e., s.56

⁴⁰⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Arşivi, 120 No'lu Sicil Dosyası, s.2-3

Belediye Başkanlığı ardından müfettişlik görevine geri dönmüş ve 1934 yılına kadar bu görevde kalmıştır. 1934’de Müfettişlik derecesi ikiye çıkartılmıştır. 4 Haziran 1937’de Van Valisi olarak atanmıştır. 2 Nisan 1942’de Aydın Valisi, 26 Kasım 1943 yılında Edirne Valisi olarak görev yapmıştır. 5 Ağustos 1946 yılında Çorum Milletvekilliğine seçilmiştir.

1917’de Diyarbakır Muhâcirin Müdürlüğü’nde görev yaparken Hüsnü hizmet görülmele Harp Madalyası verilmiştir. 17 Nisan 1923’de Hüseyinâbâd Kazası Kaymakamı iken “*Eşkiya takip ve istiman ettirmesi hakkındaki hizmet Vekâleti celilece takdir buyurulmuştur*” cümleleri ile Dâhiliye Vekâletinden takdirname almıştır. 17 Mayıs 1945’de Van Valisi İken Maliye Bakanlığı’na “*Nüfus sayımı hazırlıkları dolayısıyla iyi tedbir ittihaz etmiş ve büyük gayret ve alaka göstermiş olmasından*” dolayı takdirname ile ödüllendirilmiştir. 17 Mayıs 1945’de Edirne Valiliği Görevinde Maliye Bakanlığınca verilen takdirnamenin içeriği de şöyledir:

“*Toprak mahsulleri vergisi işlerindeki olağanüstü çalışmalarından dolayı Maliye Bakanlığınca verilmiştir.*”

Suheyp Rumi Karafakıoğlu, 18 Ekim 1967 tarihinde vefat etmiştir.

Abdullah Muhsin Doğu

405

Çorum'un tanınmış yapı ustalarından Veziroğlu Mehmet ile Ayşe Münire Hanım'ın oğludur. 12 Ekim 1890 tarihinde Çorum'da doğmuştur. Çorum Hamidiye Mektebi'nde ilk, Çorum Rüştüyesinde orta, Ankara İdadisinde lise eğitimini tamamlamıştır. 27 Temmuz 1911'de Mülkiyeden mezun olmuştur. Arapça, Fransızca ve Farsça bildiği sicil dosyasına eklenmiştir.

9 Eylül 1911'de Burhaniye Kazası Evkâf Memurluğuna tayin edilmiş ve devlet memuriyeti görevine başlamıştır. 26 Aralık 1917'de Edremit Kazası Evkâf Memurluğuna, 22 Temmuz 1925'te Balıkesir Evkâf Müdürlüğüne atanmıştır.

Çorum Belediye Başkanlığı öncesinde 20 Şubat 1926'da Çorum Vilayeti Maiyyet Memurluğuna atanmış, burada 10 ay kaldıktan sonra 13 Aralık 1926'da Darende, 4 Şubat 1928'de Hüseyinâbâd Kaymakamlığına atanmıştır.⁴⁰⁶

Muhsin Bey 2 Mart 1929 – 10 Ekim 1930 yılları arasında Çorum Belediye Başkanlığı yapmıştır.⁴⁰⁷

Belediye Başkanlığı sırasında Çorum'da elektrik ve itfaiye konuları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.⁴⁰⁸ Ayrıca bu dönemde Çorum köy ve kasabalarına

⁴⁰⁵ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 10.51

⁴⁰⁶ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi...a.g.e., Cilt IV, s.1439

⁴⁰⁷ Çorum, 28 Şubat 1929, s.2

⁴⁰⁸ Çorum, 12 Haziran 1929, s.4

belediye tarafından taşıma hizmeti de verilmeye başlanmıştır.⁴⁰⁹ 1929 Eylül ayında da Çorum Vilâyetinin ve Çorum Belediyesinin ortaklaşa düzenlediği ve Muhsin Bey’in de düzenleme komitesinde olduğu, şehirde büyük ses getiren “*At Yarışları*” düzenlenmiştir.⁴¹⁰ Yine bu yıl içerisinde Çorum için sağlıklı koşulları sağlamak amacıyla belediye tarafından mezbaha inşaatı ihalesine çıkmıştır.⁴¹¹

Selefi Suheyp Bey’in içme suyu tesisi projesini hayata geçirmiştir. İsrafa meydan bırakmayan Muhsin Bey başkanlıkta çok kalmamıştır. Belediye Başkanlığı görevinden sonra kaymakamlığa geri dönmüştür.⁴¹²

14 Şubat 1931’de Burhaniye, 29 Kasım 1932’de Çıldır, 29 Kasım 1933’de Posof, 14 Aralık 1935’de İznik, 25 Aralık 1939’da Akçadağ, 14 Aralık 1942’de 1942’de Besni Kaymakamlıklarına atanmıştır.

Besni Kaymakamı iken aniden geçirdiği kalp rahatsızlığı sonucunda 24 Temmuz 1943’te vefat etmiştir.⁴¹³

Muhsin Bey, Çorum’da halim-selim tabiatlı görünüşe ile tanınmıştır. 1922 yılında gerçekleştirdiği evlilikten 6 erkek, 1 de kız çocuğu bulunmaktadır.

⁴⁰⁹ Çorum, 4 Eylül 1929, s.2

⁴¹⁰ Çorum, 18 Eylül 1929,s.3

⁴¹¹ Çorum,11 Birinci Kanun 1929,s.4

⁴¹² Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.343

⁴¹³ Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi... a.g.e., Cilt IV, s.1439

Şevket Velipaşazade⁴¹⁴

415

Çorum nüfusuna kayıtlı olan doğum tarihi 1876'dır. Velipaşazade Şevket Bey'in büyük dedesi Çorum Hassa Silahdarı Hacı Hüseyin Ağa'dır.⁴¹⁶ Hacı Hüseyin Ağa'nın Çorum sancağından Emlak nahiyesinden Çoluş Mevkiinden 4100 akçe timara sahip olduğu bilinmektedir. Şevket Bey'in dedesi ise Yozgat Mutasarrıfı Veliüddin Ağa'dır. Babasının ismi Esat Bey, annesinin ismi Zekiye Hanım'dır. Eşi Rumi takvimle 1877 yılı doğumlu Dudu Fevziye Hanımdır. Şevket Bey'in tek çocuğu Ömer Rüştü Velipaşaoğulları'dır. Torunları Rıfat Velipaşaoğulları, Kaya, Oğuzhan Velipaşaoğulları ve Cemile Velipaşaoğulları Akaydın'dır.

Velipaşaoğulları Şevket, ziraat ve ticaret ile uğraşmıştır. Çoğunluğu Ovasaray Çoluş Mevkiinde olmak üzere Üyük, Uğrak, Öveşli ve Beğdili Köylerinde bulunan topraklarında Çorum'da modern tarımın temellerini atmıştır.

Velipaşazade Şevket; Milli Mücadele'de İttihâçlıların Çorum'daki temsilcileri olarak anılmıştır. Fırkanın kapanmasının ardından İttihâçlı gelenek varlığını Çorum'un geleneksel kurumu olan hanedan odalarında sürdürmüştür.⁴¹⁷

Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyetlerin birleştirilmesi ile oluşturulan

⁴¹⁴ Bazı Kaynaklarda "*Velipaşazade*", bazı kaynaklarda "*Velipaşaoğulları*" ve bazı kaynaklarda da soyadı "*Eren*" olarak geçmektedir. Çalışmanın bütünlüğü açısından başlıkta "*Velipaşazade*" soyadı kullanılmıştır.

⁴¹⁵ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat 10.55

⁴¹⁶ Velipaşaoğulları Şevket Bey'in Torunu Oğuzhan Velipaşaoğulları ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi.(15 Kasım 2013)

⁴¹⁷ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Anıların İzinde*, İstanbul, 1977, Evrim Matbaası, s.46-47

Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyetinin bir şubesinde Çorum’da Velipaşazade Şevket Bey yönetiminde kurulmuştur.⁴¹⁸ Samsun-Yahşihan üzerinden yapılan cephane nakliyesinin gerçekleşmesinde büyük emeği vardır.

Ayrıca Çorum’un önde gelen hayırseverleri arasındadır. Kırım muhacirlerine yapılan gıda yardımında Velipaşazade Şevket Bey 50 Lira vermiştir.⁴¹⁹Zafer Abidesi için Teberru olarak Umûmi yekun 64.737 kuruş toplanmıştır. Bunun 5000 kuruşunu Velipaşazade Şevket Bey vermiştir.⁴²⁰

20 Eylül 1930 -30 Nisan 1933 yılları aralığında Çorum Belediye Başkanlığını yapmıştır. Belediye Başkanlığı’na getirilişi 7 Kânunuevvel 1930 tarihli Çarşamba Günü 1675 Sayılı yazı ile beyan edilmiştir.⁴²¹ Su tesisatı için para temin etmiş fenni borularla su tesisatını Mürsel Membâi’ndan Saat Kulesi çevresine kadar getirmeyi başarmıştır.⁴²²

Ticaret ve Ziraat işlerini ihmal ederek memlekete hizmet gayesi ile Belediye Başkanlığı görevine gelmiştir. Ancak Belediye Azalarının topyekûn istifa etmeleri üzerine görevi bırakmıştır.⁴²³

Şevket Bey Çorum Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarında zahireci olarak geçmiştir. İş yeri Pekmez Pazarı’dır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası’ndaki Sicil No’su 136’dır.Üçüncü Sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Vefatı sonucunda 12 Kasım 1940 tarihinde 44 No’lu sayılı karar ile kaydı silinmiştir.⁴²⁴

Şevkey Bey’in bazı belge ve kaynaklarda soyadı “Eren” olarak geçmektedir.⁴²⁵

⁴¹⁸ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.175

⁴¹⁹ Çorum, 15 Mayıs 1922, s.3

⁴²⁰ Çorum, 26 Şubat 1923, s.2

⁴²¹ T.C. Resmî Gazetesi, 17 Kanunuevvel 1930, s.113

⁴²² M.İhsan Sabuncuoğlu , a.g.e., s.27 (II. Kısım)

⁴²³ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.343

⁴²⁴ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.17

⁴²⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:493, Dosya No:1986, Sıra No:2 (26 Şubat 1935)

Baha Çorbacıoğlu

426

Baha Bey'in Belediye Başkanlık görevini iki dönemde inceleyebiliriz. Birinci dönem Velipaşazade Şevket Bey'den kalan bir buçuk senelik müddet ikinci dönemise, Pertev Bey'den sonrakı senelik görev süresidir. Baha Bey; 1933-1934 1942-1950, 1950-1958 yılları aralığında Çorum Belediye Başkanlığı görevini yerine getirmiştir.

Velipaşazade Şevket normal görevden süresi bitmeden Belediye Başkanlığı görevinden çekilmesi üzerine 4 Mayıs 1933 yılında gerçekleşen seçimle Yozgat Ziraat Bankası'nda muhasıp olan Baha Bey, 23 Belediye Azasının seçim sonunda 13 oy alarak belediye başkanlığı görevine getirilmiştir.⁴²⁷ Göreve getirilmesi Resmî Gazetede şu şekilde ilan edilmiştir.

“Dâhiliye Vekâletinden: Hariciye Vekâletinden:

1 — Çorum Belediye Meclisince Riyasete seçilen Bahattin

Beyin seçilmesi, belediye kanununun 89 uncu maddesi mucibince tasvip olunmuştur.

2 — Bu kararnamenin icrasına Dâhiliye Vekili memurdur. 27/5/1933

REİSİCUMHUR

GAZİ M. KEMAL ⁴²⁸

Belediye Başkanlığı'nın ilk dönemi 21 Mayıs 1933-20 Ekim 1934 tarihleri arasındadır. İlk icraatı, Çorum Nafi Müdürü olarak bulunan Mühendis Nusret Bey'e Çorum imar planının yapılması işi 500 lira ücretle verilmiştir.

⁴²⁶ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 11.02

⁴²⁷ Çorum, 17 Mayıs 1933, s.2

⁴²⁸ T.C. Resmî Gazetesi, 22 Ağustos 1933 Salı, s.2982

Şehir planı çizilmiştir. Baha Bey planları olarak Ankara’ya gitmiş, mühendisin ihtisas ve ehliyet tasdiki vekâlette çıkmadığı için, alelacele ikinci plan yaptırma teşebbüsüne girilmişse de, Belediye Reisliği seçimi yaklaştığından ikinci plan tekâmül etmemiştir. Bu dönem içinde yapmış olduğu diğer önemli bir iş de mahalle taksimi yapılmasıdır. 45 adet olan mahalle sayısı yapılan tapu çalışmaları sonucunda 12’ye indirilmiştir. Ayrıca yine bu dönemde Şehitler Abidesi yapılmıştır.

Daha sonra 1942’den 1958 yılına kadar Çorum Belediye Başkanlığı görevini yerine getirmiştir.⁴²⁹ İkinci Belediye Başkanlığı döneminde, yeni bir şehir planı çizdirmiştir. Plan Encümende Sokak genişliklerinin değiştirilmesi şartıyla kabul edilmiş, Ankara Caddesi açılma çalışmalarına girişilmiştir.

Çimento Fabrikası hisselerinin satılmasında Baha Bey’in önemli gayretleri olmuşsa da; fabrikanın kurulacağı yer belirlenmiştir. Kadir Celep’in başlattığı, Piri Baba Çamlığı’nı genişletmiştir. Devlet Hastanesi arkasındaki çamlığı kurmuştur. 1958 tarihinde belediyeden emekli olup görevden ayrılmıştır.

Selim Kazak’a göre; *“Bahçelievlerin yapımı için kurulan kooperatife yardımı, Çorum’a 24 saat elektrik verilmesi ve elektrik abonesinin Çorum’da 1226’ya ulaşması, Çerikli’ye Belediye Otobüsü çalıştırması, Belediye et tanzim satışı yapması, 8 araba ile çöp toplama işinin başlaması ve Mürsel suyunun Çorum’a ulaşması ile su sorununu tamamen çözmüştür”*⁴³⁰.

Baha Bey’in mezarı kendi adıyla anılan çamlıktadır.

⁴²⁹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s:343-344

⁴³⁰ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.345.

Dr. Pertev Kalelioğlu

431

Çorum'da 1893 yılında doğmuştur.⁴³² Yozgat İdadisinin ardından Mekteb-i Tıbbiyyeyi bitirmiştir. Evli ve dört çocuk sahibidir. Eşi Nuriye Hanım Erzincanlıdır, çocuklarının isimleri Turgut, Doğan, Aydın ve Ayten'dir. Asil, çevresine duyarlı, yardımsever bir kişiliğe sahiptir. Günlük hayatında da takım elbise giymeyi ve kravat takmayı prensip edinen Pertev Bey'in çaya olan düşkünlüğü ve klasik müzik dinlemekten hoşlandığı bilinmektedir.⁴³³ Ev olarak ikamet ettiği mahalle ise Çorum Yeniyol Mahallesi'dir.⁴³⁴

1 Kasım 1934 - 1 Haziran 1941 yılları arasında Belediye Başkanlığı görevini sürdürmüştür. Doktor Pertev Bey muhtelif yerlerde Hükümet Tabibi olarak bulunmuş, Çorum'da Belediye Tabibi olarak tanınmıştır. Herkese sempati gösteren ve herkesten de sempati gören bir tipte ve yaratılıştaki olduğu kaynaklara yansımıştır. Pertev Bey'in Belediye Başkanlığı zamanı ticarî, siyasî ve askerî olarak karışık geçmiştir.⁴³⁵

Macar bir mühendise şehir planı yaptırmıştır. Bu plana göre Saat Kulesi'nden Samsun yoluna yapılacak yol 12 km olarak düşünülürken Pertev Bey bunu 25 km yaptırmıştır. 1936 Mustafa Kemal'in ve hükümetin izniyle Velivanof oğlu İstifan'ın 2007 sayılı kanununun 2'inci maddesinin B fırcası gereğince Çorum'da hükümet Konağı ve CHP binası ve Orta Okul

⁴³¹ <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erşim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat: 11.15

⁴³² Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri s.75

⁴³³ Dr. Pertev Kalelioğlu'nun akrabası Nermin Kayım ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi (10 Ağustos 2014)

⁴³⁴ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri s.75

⁴³⁵ İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e.,s.28 (II. Kısım)

binasının yapılması için iki aylığına görevlendirilmesi de Pertev Bey’in Belediye Başkanlığı dönemine denk gelmektedir.⁴³⁶ Çorum’da ilk fenni mezbaha onun zamanında açılmıştır.1935 yılında elektrik üretimi için tesis ihaleye verilmiştir.1937 yılında elektrik için 525 abone yapılmıştır. 1942’de bu sayı 1017’ye çıkmıştır. Evlere su verilmesi emri de Pertev Bey tarafından verilmiştir.

Pertev Bey’in Belediye Başkanlığı yaptığı 1938-1939 yılları arasında; Çorum’da büyük bir parkın imarına devam edilmiş, 177 adet fidan ve 10 adet sedroz çamı, Çorum civar ormanlarından gelen 239 adet sarı, kara ve köknar çamı celp ve gars ettirilmiştir. Parka havuz inşa ettirilmiştir.

Pazar Meydanı’ndaki Saat Kulesinin tamiri gerçekleştirilmiş, kulenin kaidesinin çevreyen dükkânlar kaldırılmıştır. Belediye temizlik vasıtaları için ahır ve ambar olarak kullanılan Ulu Mezarlığın bulunduğu mevkiine 13 adet dükkân yaptırılmıştır. Eğridere Caddesine 1186 metrelik parke kaldırımı ve 9805 metre Arnavut Kaldırımı yaptırılmış 600 m. tamir edilmiştir.104 adet ağaç elektrik direği temin edilmiş ve bunların döşeme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yine bu yıllar içerisinde 1457 metre lağım çalışması yapılmış, mahalle arasında bulunan çeşmeler önlerindeki su yalıkları kaldırılmıştır.⁴³⁷

Pertev Bey; başkanlığı sürecinde Çorum’un elektrik ve su şebekelerine ait sorunların çözümüne dair olarak Başkent Ankara’yı da pek çok kez ziyaret etmiştir.⁴³⁸

Pertev Kaleli’nin bazı belgelerde soyadı “*Kerman*” olarak geçmektedir. ⁴³⁹

Seçim dönemi bitmeden kendi isteği ile bu Belediye Başkanlığı görevinden ayrılmıştır.⁴⁴⁰ Ardından Çorum Halkı Pertev Bey’i Mebûs olarak görmek istemiş ve bunu CHP Genel Sekreterliğinden talep etmişler ancak Mebûs olarak görev yapmamıştır.⁴⁴¹

⁴³⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30-18-01,Kutu No:67 Dosya No:63,Sıra No:02 (15 Eylül 1936)

⁴³⁷ Çorum, 29 Ekim 1939,s.5

⁴³⁸ Çorum, 20 Eylül 1939,s.1

⁴³⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:493, Dosya No:1986, Sıra No:2(26 Şubat 1935)

⁴⁴⁰ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.343-344

⁴⁴¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:345, Dosya No:1445, Sıra No:1(22 Ocak 1945)

Pertev Kaleli'nin Çorum Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarında iş alanı müteahhit olarak kaydedilmiştir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası'ndaki sicil numarası 444'dür ve oda kayıtlarına İkinci Sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası'nda kayıtları 1938 yılında tutulmaya başlamış kendi isteğiyle 1944 yılında silinmiştir.

Çorum için çok çalışan, Pertev Kalelioğlu 1976 yılında vefat etmiştir.

İki Dünya Savaşı Arasında Çorum İlçeleri Belediye Başkanları Listesi

Kaynaklarda tespit ettiğimiz Çorum ilçelerinde Belediye Başkanlığı görevini yerine getiren isimler şunlardır:

1908 yılında belediye olan Alaca'nın Belediye Başkanları sırasıyla;

- 1908 -1926 Behçet Durukan,
- 1927-1919 Mahmut Sancak,
- 1929- 1930 Hasan Şahin,
- 1930-1936 Musa Karahan,
- 1936-1938 İsmail Yağlı
- 1938-1947 Nuri Kafkas'dır.⁴⁴²

Çorum Osmaniye Belediye Başkanları sırasıyla;

- 1912-1925 yılları arasında Hasan Hafız,
- 1926-1927 yılları arasında Ali Efendi,
- 1927-1929 yılları arasında tekrar Hasan Hafız,
- 1929-1935 yılları arasında Mehmet Şahin
- 1935-1940 yılları arasında Mehmet Çetin'dir.⁴⁴³

1866 yılında Ohannis Efendi tarafından kurulan Sungurlu Belediyesine, araştırma tarih aralığında başkanlık eden isimler, kaynaklarda karşımıza şu şekilde çıkmaktadır.

- Damatzade Gani Efendi,
- Mehmet Bölükbaş, Ali Ayan,
- H. Osman Beykal,
- 1927-1938 arası Bahattin Uslu,

⁴⁴² Alaca İl Yıllığı 2002, s.43-44

⁴⁴³ <http://www.osmancik.bel.tr/?pnum=18&pt=Eski+Ba%C5%9Fkanlar%C4%B1m%C4%B1z>, Erşim Tarihi: 29 Ağustos 2014, Saat: 14.42

- 1938-1942 arasında ise Sadullah İnal ‘dır.⁴⁴⁴

Alpsaroğlu Ahmet Bey’in kaynaklara yansıyan ilk başkanı olduğu İskilip Belediyesi’nin araştırmamız dâhilindeki dönemdeki başkanları,

- 1917-1919 Hazineci Mehmet Efendi,
- 1919-1924 Şerbetçioğlu Hacı Ali,
- 1924-1928 Cerrahın Hakkı Efendi,
- 1928-1930 Arapzade Mehmet Efendi,
- 1930-1940 Şakir Aka’dır.⁴⁴⁵

Mecitözü Belediyesi ile karşımıza çıkan isim ise TBMM I. Dönem Çorum Milletvekili Sıddık Mumcu’dur

- Sıddık Mumcu 1920 yılında Mecitözü Belediye Başkanı seçilmiştir.⁴⁴⁶

⁴⁴⁴ Mustafa Dizdaroğlu ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi (22 Ağustos 2014)

⁴⁴⁵ İskilip Belediye Başkanlığından alınan bilgi

⁴⁴⁶ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.21

III. BÖLÜM

CEMİYETÇİLER VE ASKERLER

Cemiyetçiler

Milli Mücadele’nin Anadolu’da filizlenip güçlenmesini sağlamakta en önemli unsur olan milli varlığa yararlı cemiyetlerin Çorum’daki şubelerinde birçok Çorumlu vatansever yer almıştır.

Mondros Mütarekesi ile birlikte taşrada tekrar örgütlenmeye başlayan Hürriyet ve İtilâf Fırkasına karşı İttihâtcı kadronun Milli Mücadele döneminde Çorum’da kurdukları İhtiyât Zâbitleri Cemiyetinin ardından Sivas Kongresi sonrasında Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyetinin Çorum’da şubesi açılmıştır. Velipaşazade Şevket Bey yönetiminde İstanbullu Sadık Efendi’nde aktif rol almasıyla cemiyet faaliyetlerine başlanmıştır.⁴⁴⁷ Daha sonra cemiyetin reisliğine Doktor Akif Tevfik Bey getirilmiştir.⁴⁴⁸ Cemiyet, Milli Mücadele ruhunun Çorum’da yayılması için pek çok başarılı toplantı ve faaliyetlere imza atmıştır. Çorum’da Milli Mücadele bu cemiyetin etrafında şekillenmiştir. İttihâd ve Terakkî’nin kapanmasının ardından ittihatçı gelenek varlığını Çorum’un geleneksel kurumu olan hanedan odalarında sürdürmüştür.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun anılarında bu odalardan “*Halkın devam ettiği kahvehanelere gidemeyen “yüksek tabaka”, yatsı namazından sonra odasını açan ağanın evinin selamlık kısmında bir araya gelir, hem sohbet ederler, hem de ağa hanedanlığının ya da ikramcılığını gösterme olanağı bulurdu.*” diye bahsetmiştir.⁴⁴⁹

Milli Mücadele dönemindeki bahsi geçen cemiyetlere katkı sağlayan isimler ise şu şekildedir:

Madanoğlu Hacı Salim Ağa, Enbiyazade İsmet Bey, Kürkçüoğulları’ndan Mehmet Galip, Gökeşmeoğlu Mahmut Mehmet, Köstekçioğlu Süleyman Bey, Çöplüoğlu Mustafa, Velipaşaoğlu Şevket, Tütüncüoğlu Mehmet ve Hacı Abdurrahmanoğlu Tahsin, Köstekçioğlu Osman, Kürkçüoğlu Hamdi, Çorbacıoğlu Sadık, Çorbacıoğlu Cemal, Köksaloğlu Mustafa, Mahir (Tümer), Biberioğlu Osman, Tozburunlu Ahmet, Kavukçuoğlu Rıfat, Eyyüboğlu, Behçet, Haboğlu Damat Şükrü, Mehmet Nuri Bey, Çetenoglullarından Hacı Lort, Dirgen Şükrü, Darendeli, Abdullah, Babaoğlu Ziya, Sabit Müddelip, Kürt Hafızın Tahsin, Nuri (Güçlü), Bilaloğlu Lütfi, Çamlıcalı İsmail, Bozdoğan İsmail, Karafakıoğlu Kemal, Dr. Akif Tevfik Bey’dir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m.,s.174-175

⁴⁴⁸ Mahmut Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet...a.g.e., s.308

⁴⁴⁹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Anıların İzinde...a.g.e., s.46-47

⁴⁵⁰ İlhan Tekeli, Mütareke ve Kurtuluş...a.g.m., s.171

Hakkında bilgiye ulaşılabilen Çorumlu cemiyet üyeleri aşağıda belirtilmiştir.

Bozdoğan İsmail

Milli Mücadele döneminde Çorum'da olumlu çalışmalar içerisinde bulunmuştur. Kendisi öğretmendir. Öğretmenlik görevinin ardından belediyede Muhasebe Memurluğu yapmıştır. Altı çocuğu dünyaya gelmiştir; bunlardan biri Çorum Halk Evi Reisliği yapmış olan Diş Doktoru Ferdane Bozdoğan'dır.⁴⁵¹

Dr. Akif Tevfik Bey

Bkz. Belediye Başkanları.⁴⁵²

Enbiyazade İsmet Bey

Bkz. Milletvekilleri Abdullah İsmet Eker.

Damat Şükrü

Bkz. Eğitimciler Şükrü Damatoğulları.

Kamil Yöney

Bkz. Hukukçular.

Kavukçuzade Latif Ağa

Çorum'da 1870 yılında doğmuştur. Babasının ismi Hacı Ahmet Ağa'dır. Kavukçu ailesinin Karadeniz'in kuzeyinden ve ya Kafkasya

⁴⁵¹ Dr. Atilla Bozdoğan ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi.(09 Ağustos 2014)

⁴⁵² Çalışmamızda birden fazla bölüm başlığı altında ismi geçen şahsiyetler sadece bir bölüm başlığı altına incelenmiş ve incelenen bölüm başlığı belirtilmiştir.

coğrafyasından gelerek Anadolu’da ilk yerleşim yeri olarak Çorum Merzifon yolundaki Tanrıvermiş köyünü seçtikleri bilinmektedir.

Latif Ağa’nın eşi Aleybeylerden Münevver Hanım’dır.⁴ çocuğu vardır. Bunlardan üçü erkek, biri kızdır. Çocuklarının ismi Sabri, Hayri, Adil ve Memnune’dir. Ziraat ve zirai ürün ticareti ile meşgul olmuştur.

Aile, Çorum Yavruturna Mahallesi’ndeki konaklarında ikamet etmişlerdir. Çorum önemli meselelerinin oturulup, konuşulduğu “*Hanedan Odaları*” toplantıları için önemli bir merkez olan bu konakta, Latif Ağa da şehir için önemli bir birleştirici unsur olmuştur.

Çorum Ticaret ve Sanayi Odasına Zahireci Abdüllatif Bey olarak kaydı görülen Latif Ağa’nın, iş yeri ise Pazar Meydanı’ndadır. Latif Ağa’nın Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1926’da tutulmaya başlanmıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 110’dur ve oda kayıtlarına, ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁴⁵³

Ailenin çiftliği Koyungözü Çiftliğidir. Koyungözü Çiftliği Çorum-Ortaköy Tola Mehmet köyü yolu üzerindedir. Ailenin bu bölgede 200 dönüme yakın arazisi vardır. Ailenin topraklarının diğer önemli bölümü ise Ahmetşahnaz köyündedir. Tütüncüzade Şükrü Bey’in kızı ile Latif Ağa’nın oğlu Hayri Bey’in evlenmesi üzerine Tütüncüler ve Kavukçular arasında iş dünyasında da ortaklık başlamış, Çorum’un o dönemde ekonomik anlamada en önemli sektörü olan gıda sektöründe büyük bir payı olan Hatap Un Fabrikası’nı açmışlardır.⁴⁵⁴

Latif Ağa; heybetli, yakışıklı bir kişidir. Çocuklara karşı müşfik ancak genel itibariyle sert mizaçlı bir insandır. Latif Ağa, iyi giyimli ancak günlük kıyafetinde kravat tercih etmeyen bir zât olarak hatıralarda kalmıştır. Yaşlılık dönemlerinde Çorum’a yakın olan Beki Termal Tesislerine; sıkça ziyaret ettiği bilinmektedir.⁴⁵⁵

24 Haziran 1949 yılında vefat etmiştir.

⁴⁵³ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri s.15

⁴⁵⁴ Abdullah Kavukçu, 20.y.y.’da Çorum, Basımı Yapılmamış Eser, s.8-9

⁴⁵⁵ Kavukçuzade Latif Ağa’nın Torunu Abdullah Kavukçu ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi.(4 Kasım 2013)

Madanoğlu Hacı Salim Ağa

Çorum'da İttihâd ve Terakkî Fırkasının sözü geçen en kuvvetli üyesi Madanoğlu Hacı Salim Ağa olmuştur.⁴⁵⁶

Madanoğullarının kökeni Horasan'a kadar dayanmaktadır. Oğuzların Kayı Boyunun Madanoğlu Aşiretindedir. Çorum'dan önceki yerleşim yerleri Hamamlıçay köydür.

Madanoğlu Hacı Salim Ağa II. Mahmut dönemi Çorum Müftüsü olan Madanoğlu Hacı Hilmi'nin torunudur. Çerkes Karadana köyünden Sıdika Hanım ile evli olan Salim Ağa'nın çocuğu olmamıştır. Çöplü Mahallesi Madan Sokakta bulunan 10 dönüm bahçe içine 2 dönüm üzerine inşa edilen büyük konakta ikamet etmiştir. İttihâd ve Terakkî Fırkasının Çorum Şubesi için birçok önemli toplantı bu konaktaki hanedan odaları sohbetlerinde gerçekleştirilmiştir.

Ziraat ve ticaret ile uğraşan Madanoğlu Hacı Salim Ağa'nın arazisinin çoğu Sarmaşa Çiftliği, Kayı köyü, Hortumca köyü Eğerci köyü, Şeyh Mustafa köyü ve Çorum merkez ilçesinin etrafında bulunmaktaydı.⁴⁵⁷

Mahir Tümer

Bkz. Eğitimciler.

Müezzinoğlu Hacı Ahmet Bey

Milli Mücadele'ye destek veren Müezzinoğlu Hacı Ahmet Bey Pazar Meydanı'nda bulunan büyük bir manifatura dükkânının sahibidir. Ayrıca Çorum merkeze bağlı birçok köyde arazisi bulunmaktadır.

12 Haziran 1919 tarihinde Tosya-Osmancık- Merzifon yolu ile Havza'ya gitmek üzere yola çıkan Ali Fuat Paşa'nın hareketin 2. günü rotasını Sungurlu-Çorum-Merzifon yoluna çevirerek, 16-17 Haziran günü Çorum'a gelmiş ve Müezzinoğullarının evinde misafir olmuştur. Azap Ahmet Mahallesi'nde bulunan konağın, Milli Mücadele tarihindeki öneminin yanı sıra mimari açıdan da önemi bulunmaktadır. Yapıldığı devir itibariyle oldukça modern bir mimariye sahip olan konağın içerisinde su tesisatı bile bulunmaktaydı.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Çorum İl Yıllığı 1967, s.94

⁴⁵⁷ Madanoğlu Hacı Salim Ağa'nın kardeşinin torunu Abdurrahman İhsan Mağden ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi. (7 Kasım 2013)

⁴⁵⁸ Müezzinoğlu Hacı Ahmet Bey'in akrabası Hatice Gülen ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda elde edilen bilgi (10 Ağustos 2014)

Bu misafirlik sırasında Müezzinoğlu konağında önemli toplantılar yapılmış, Ali Fuat Paşa Çorumlu Hürriyet ve İhtilafçılarla konuşarak Milli Mücadele’nin gerekliliğini anlatmıştır. Bu doğrultuda Çorum’da Milli Mücadele ivme kazanmıştır.⁴⁵⁹

Osman Köstekçi

1887 yılında doğmuştur. Babası Çorum Nüfus Memurlarından Mustafa Efendi, annesi Çorum Düvenci köyünden Ahu Hanım’dır. Süleyman Köstekçi ile kardeş torunlarıdır. Karakeçeli Mahallesi’nde ikamet etmişlerdir.

Osman Köstekçi’nin eşi Tütüncülerden Fevziye Hanım’dır. Osman ve Fevziye çiftinin çocukları olmamıştır.⁴⁶¹

Milli Mücadele Döneminde İç Ayaklanmalar sırasında Çorum’un savunmasında büyük emeği geçmiştir. Bu savunmalar sırasında çıkan çatışmalarda yaralanmış ve o tarihten sonra kalçasındaki kurşun nedeniyle aksayarak yürümüştür.

Osman Köstekçi’nin Milli Mücadele’ye verdiği destek ve gururlu duruşu yakın tarihte yerel gazetelere de konu olmuştur.

“Osman Köstekçi; Milli Mücadele Dönemi’nde Anadolu isyanlarının bastırılmasında kalçasından yaralanmıştır. Mermi ölüncüye kadar çıkartılmamış ve aksaklığı kalmıştır. Osman Köstekçi Refet (Bele) Paşa’nın muhafızıydı. Vatana hizmetten dolayı 300 lira maaş bağlanması söz konusu

⁴⁵⁹ Çorum İl Yıllığı 1967, s. 96

⁴⁶⁰ 1967 Çorum İl Yıllığı, s.95

⁴⁶¹ Osman Köstekçi’nin akrabası Özden Uzel ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi (18 Ocak 2014)

olduğunda, “Ben askerlik yapmadım, vatanımı savundum.” diyerek maaşı reddeden tek kişi olmuştur. “Refet Bele mebûs olduğunda da Sıddık Çorbacıoğlu’na ve Mahir Bey’den Osman Köstekçi hakkında bilgi almış, yardımcı olmak istemiştir. Ancak Osman Köstekçi Karayolları Müdürlüğünde yol yapımlarında muhafızlık yaparak geçimini sağlamıştır.”⁴⁶²

Osman Köstekçi; Osmancık Koyun Baba Köprüsü’nün yenileme çalışmalarında görev almıştır. Osman Köstekçi halk arasında çok sevilip, “Baba” lakabı ile anılmıştır. Çocukları da çok seven Osman Köstekçi’nin, çocuklar için cebinde devamlı şeker taşıdığı da bilinmektedir. Çok cömert ve ikramlı bir kişi olduğu da halk arasında dillendirilen özelliklerindedir.⁴⁶³

1970 yılında vefat etmiştir.

Süleyman Köstekçi

464

1889 Çorum doğumludur. Aile olarak Hacı Mahmutoğullarındadır. Medrese ve Mülkiye mezunudur. Babası Zarif Bey, annesi Şerife Hanım’dır. Süleyman Köstekçi ve ailesi Çorum’da Karakeçili Mahallesi’nde ikamet etmişlerdir.⁴⁶⁵

Çorum Tahrirat Kalemî Müveyyiziliği ve Müsevvidiliği, Çorum Meclis İdare Başkâtipliği, Çorum Encümen-i Daimi Başkâtipliği, Çorum Evkâf Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Kızılay Cemiyeti Çorum Şubesi, Himaye-i Etfâl Cemiyetlerinin üyelerindedir. Çorum İttihât-ı Terakkî

⁴⁶² Çorum Haber, 24 Temmuz 2003, s.7

⁴⁶³ Süleyman Köstekçi’nin yeğeni Özden Uzel ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi (18 Ocak 2014)

⁴⁶⁴ TBMM Albümü Cilt I 1920-1950, s.319

⁴⁶⁵ Süleyman Köstekçi’nin yeğeni Özden Uzel ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi

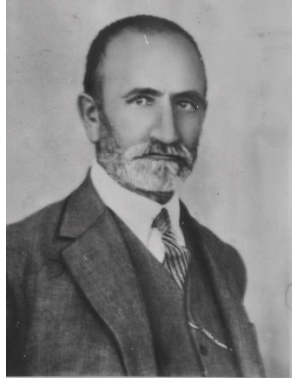
Cemiyeti, Çorum Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti İdare-i Hey’eti’nin önde gelen azaları arasında yer almıştır.⁴⁶⁶

Süleyman Köstekçi’nin İsmet İnönü ile ilişkilerin iyi olduğu Çorum’da da bilinen bir gerçektir. Milletvekilliği sonrasında da Meclis’te görev alan Süleyman Köstekçi; Çorum’a dönmemiştir. 18 Eylül 1969’da Ankara’da vefat etmiştir.

Düzeni çok seven ve titizliği ile tanınan Süleyman Köstekçi’nin günlük yaşamında da kravatının vazgeçilmez bir aksesuarı olduğu Çorumlular tarafından dillendirilmiştir.

Süleyman Köstekçi Kara Müftü olarak bilinen Tevfik Bey’in torunu olan Hatun Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Mazlum, Kenan Münise ve Naciye adlı dört çocuğu olmuştur. Naciye Hanım Sungurlu’da ilkokul öğretmenliği yaparken, Mazlum ise 26 yaşında veremden vefat etmiştir. Süleyman Köstekçi Mazlum’un vefatından sonra oğlunun şiirlerini “*Zakkum Çiçekleri*” adlı kitapta toplamıştır.

Tütüncüzade Mehmet Efendi

467

Tütüncüzade Hacı Süleyman Efendi’nin oğlu ve Şükrü Efendi’nin kardeşi olan Mehmet Efendi, 1867 Çorum doğumludur. Mehmet Efendi Hacı Abdurrahmanzade Nuri Efendinin ikinci kızı olan Münire Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten iki erkek ve iki kız evlatları olmuştur. Oğullarının adı Ahmet ve Mustafa, kızları ise Emine ve Aişe’dir.

Rüştiye ve İdadi eğitimi görmüştür. Biraz da medrese tahsili ilim ettikten sonra ticaret hayatına atılmıştır. Kardeşi Şükrü ile birlikte ortak çalışmışlar ve dönemlerinin birinci sınıf tacirleri arasına girmişlerdir.⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ TBMM Albümü Cilt I 1920-1950, s.319

⁴⁶⁷ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi

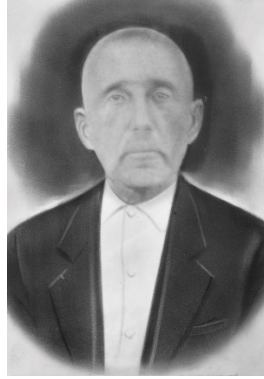
⁴⁶⁸ Mustafa Tütüncü, *Hatıra Defterimdir*, Çorum, 2006, Lider Matbaacılık, s.16.

Mehmet Efendi yaşamının büyük bir kısmını İstanbul'da geçirmiştir. İstanbul'da Mahmudiye Hanı ve Kazancıyan Hanı'nda oturmuş ve sipariş edilen malları Çorum'a sevk etmiştir.

Mehmet Efendi birçok kez Belediye Meclis Azalıklarında ve Ticaret Odası Reisliğinde ve 1909-1910 yıllarında da Ankara'da Çorum sancağı seçilmiş üyesi olarak İl Genel Meclisi İdare Azalığında bulunmuştur. Yani Mehmet Efendi hükûmete ve memlekete hizmet etmiş, halkın sevgi ve itimadını kazanmıştır.

Şükrü ve Mehmet Efendiler ortaklıklarına son verince İlice'deki dutluk mevki Mehmet Efendi'nin hissesine düşmüştür. Çorum hamamlarına akan İlice suyundan su alarak demir borular ile Dutluk'a su getirtmiş ve bir de havuz yaptırmıştır. Mahallenin sokağına Umûmi bir kanalizasyon yaptırmıştır. Pamukcak köyüne bir çeşme ve hela vesaire yaptırmak gibi hayratta bulunmuştur. Mehmet Efendi, iyiliği sever, çevre tarafından sevilmiş, sayılmıştır. Özellikle halktan insanlar ve köylülerle çok iyi anlaşmıştır.⁴⁶⁹

Tütüncüzade Şükrü Efendi

470

1870 yılında doğmuş, 1948 yılında vefat etmiştir. Eşi, Abdurrahman oğlu Nuri Efendi'nin kızıdır. Bu evlilikten Fevziye ve Asiye adlarında iki kızı olmuştur. Manifaturacılık yapan Şükrü Bey, 19. ve 20. yy. Çorum ticaret hayatına ışık tutan anılarını torunu Abdullah Kavukçu'ya şöyle nakl etmiştir.

“Akşam ata biner; gece boyu Amasya'ya giderdim. Orada İbranasoğlu'ndan ihtiyacımız olan çeşitli malları alır, balya yapar, Çorum'a dönerdim. Bir gün Alaca'daki ve Sungurlu'daki alacaklarımızı tahsil etmek

⁴⁶⁹ Mustafa Tütüncü, *Hatra Defterimdir...*, Çorum, 2006, Lider Matbaacılık, s.17

⁴⁷⁰ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi

için babam beni gönderdi. Paraları tahsil ettim. Sungurlu’dan Yahşihan’a giden bir yaylı vardı. Yolcu arıyordu. Bu yaylı’ya bindim. Yahşihan’dan Ankara’ya gitmek kolay oldu. Ankara’ya vardığımda İstanbul’a tren kalkmak üzereydi. Bir bilet aldım, bindim. Tren hareket edince içimde bir burukluk hissettim. Çünkü babam İstanbul’a gitmemi istemiyordu. Benona karşı mı gelmişim? Babama asilik etmişim. Bu maceramın sonu felaket mi olacaktı? Ama ok yaydan fırlamıştı bir kere bu işin dönüşü yoktu. Neyse akşama kadar Eskişehir’e vardık. O gece orada kaldık. Ertesi gün odunlar, kütükler geldi lokomotifin ocağı tekrar yakıldı, ertesi akşam İstanbul’a vardık. Sabahleyin piyasaya çıktım. Bir de ne göreyim buradaki fiyatlar İbranasoğlundan aldığımız fiyatların onda biri...”

Bu olaydan sonra mal almak için sıkça İstanbul’a gitmiş ve hatta bir ara Müezzinoğulları ile birlikte İstanbul’da mağaza bile açmıştır. İstanbul’daki birikimlerini hem ekonomik açıdan hem de kültürel açıdan Çorum’a taşımıştır.

Çorum Alaca’nın Hatap bölgesindeki büyük un değirmeni için 1926 yılından itibaren Şükrü Efendi’nin teşebbüsü ile fabrikaya çevirme çalışmalarına başlamış, 1929 yılında hâlen başarı ile faaliyetlerini sürdüren Hatap Un Fabrikasını ortakları Kavukçuzadelerle birlikte kurmuştur. Hatap Un Fabrikası’nın inşa ve montajı Ermeniler tarafından yapılmıştır. İlk yapıldığı tarihte 2,5 ton kapasiteli ile çalışan fabrika, 1931 yılında 5 ton, 1951 yılında da 18 ton kapasiteye ulaşmıştır.⁴⁷¹

Şükrü Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 119’dur ve Oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.

Çok sık giyinen Şükrü Efendi, koyu lacivert takım kıyafetleri ve kolalı gömlekleri ile anılmaktadır. Kolalı gömlek yakalarının özellikle İstanbul’da yıkanıp getirildiği, kravatsız ve fötr şapkasız sokağa çıkmadığı günlük yaşamı ile ilgili ön plana çıkan özelliklerindedir.

Şükrü Efendi sakin ve sevecen mizaçlı bir kişiliktir. Dini bütün ve yardımseverliği ile de bilinen Şükrü Efendi’nin manifatura mağazasında; gelen çeşitli kumaş, basma, pazen dörder beşer metre kesilir, kâğıda sarılır, üzerine verilecek şahsın ismi yazılarak dağıtıldı. Yatsı namazından çıkan müminler selamlıktaki odaya gelirdi. Daha onlar gelmeden soba yakılmış, ateş mangala alınmış ve çayın suyu kaynamış olurdu. ⁴⁷²

⁴⁷¹ Abdullah Kavukçu , 20.y.y.’da Çorum...a.g.e., s.12-13

⁴⁷² Tütüncüzade Şükrü Efendi’nin Torunu Abdullah Kavukçu ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi.(4 Kasım 2013)

Çorum Gazetesi'nin 3 Temmuz 1919 tarihli basımında “*Tüccâr ve eşrâftan Tütüncüzade Şükrü Efendi Samsun Tekâlif-i Milliye Komisyonuna verdiği üç kita mazbata muhteviyatı olan 93.352 buçuk ve Çorum Tekâlif-i Milliye ve Vesait-i Nakliye Komisyonlarına verdiği 4 kita mazbata muhteviyatı 32.495 kuruş ki ceman 125.847 buçuk kuruş matlubunu bil-rıza hazineye terk ve teberru etmek suretiyle ibraz-ı asar hamiyet eylemiştir.*” haberine yer verilmiştir.

Velipaşazade Şevket

Bkz. Belediye Başkanları.

Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üyeleri Listesi

Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Milli Mücadele döneminde Çorum'da Anadolu hareketinin örgütlenmesinde büyük paya sahiptir. Cemiyetin Çorum Gazetesindeki halka seslenişini buna örnek olarak verebiliriz.

“*(Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Hey'et-i Merkeziyesinin Millete Hitabı)*

ÇORUMLULAR:

VATANINI MİLLETİNİ SEVEN ZENGİNLER

VARINI YOĞUNU BU UĞURDA VEREN

GÖNLÜ ZENGİN CÖMERT KÖYLÜLER FAKİRLER

Zalim vahşi düşmandan kurtarılan, yurtlarımızda evleri barkları yakılan, malları mülkleri yağma ve tahrip edilen, harabeler üzerinde çıplak perişan inlemekte olan din kardeşlerimize muavenet ediniz!

Hak ve istiklâlini Müdafâa uğrunda milyonlarca malını feda eden, binlerce kardeşlerini şehit veren büyük milletimiz yine her tarafta alçak, barbar düşmanın zulmü-u vahşetine uğrayan kardeşlerine muavenete koşuyor. Binlerce lira ianeler veriyor, elbise çamaşır yapıyor. Dininin namusunun kurtarılması için zenginlerimizin fakirlerimizin, köylerimizin şimdiki kadar gösterdikleri büyük fedakârlıkları ikmal edecek her türlü muavenette bulunacakları şüphesizdir. Dindaşlarımızın yurtlarını Allahın inayetiyle kahraman ordumuz kurtardı. Bu yurtlardaki dindaşlarımızın tehlikede bulunan hayatlarını da kurtarmak bizlere farzdır. Dinimiz; teavün ve tasadduk esaslarıyla hayat ve içtimaiyatta en ali vazâif-i fazilet-karaneyi amirdir.

Milletimiz fedakarlık, cömertlik seciyelerinin en yükseğine maliktir. Zaman yardım zamanıdır. Dakika fevt etmeyiniz. Zengin fakir herkes, gönülden kopan çamaşır para ne olursa olsun Hilâl-i Ahmer’e veriniz.

İanelerinizi almak, göndermek vazifesini şubemiz deruhte etmiştir.

Kazalarımızın ianeleri binlerce liralara baliğ olmuştur. İane veren hamiyetli zevatın isimleri ve miktarı ianeleri gazete ile ilan olunacaktır. Geçecek günlerimiz yoktur. Durmayınız, kardeşlerimize muavenete koşunuz...”⁴⁷³

Bu seslenişler Çorum’un Milli Mücadele’ye olan desteğini arttırmıştır. Milli Mücadele döneminde Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Başkanlığını sırasıyla Doktor Saim Bey, Benderlizade Nuri Efendi, Dr. Akif Tevfik Bey yapmışlardır.⁴⁷⁴ Cumhuriyet döneminde ise on beş kişilik heyetin içerisinde yer alan kişiler şunlardır:

- Doktor Halid Karakaya,
- Süleyman Köstekçi,
- Doktor Saffet Eroğlu,
- Avukat Sabit Berkay,
- Melahat Ata,
- Hadiye Hanım,
- Başöğretmen Mahir Tümer,
- Ahmet Tütüncü,
- Eşref Mergen,
- Mustafa Üskülen,
- Nazmiye Kerman,
- Eczacı Rahmi Haboğlu,
- Sıddık Çöplü,
- Şevket Kerman,
- İbrahim Kümbül⁴⁷⁵

Askerler

Çalışmamızda incelediğimiz dönem boyunca Çorum bölgesinde görev yapmış olan ve bilgilerine ulaşabildiğimiz ordu mensupları aşağıda incelenmiştir. İncelenen kişiler arasında Osman Kamil Çorum doğumlu olup, Çorum’da görev yapmamıştır. Hasan Tahsin Beştepe ise Çorum’da 1911 yılında bulunmuştur.

⁴⁷³ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.713

⁴⁷⁴ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt II, s. 1292.

⁴⁷⁵ Çorum, 22 Şubat 1939, s. 2

Hasan Tahsin Beştepe

1879 yılında Şumnu'da doğmuştur. Seyit Ahmet Bey'in oğludur. 28 Ağustos 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi'nde şehit olmuştur. 14 Mart 1900'de girdiği Harp Okulundan 16 Kasım 1902'de mezun olmuştur. 12 Ekim 1909'da birliği ile irtibatlı kalmak üzere Harp Akademisine girmiştir. 27 Kasım 1911 Kurmay Yüzbaşı olarak akademiye bitirmiştir.

16 Kasım 1902'de Teğmenlik rütbesine, 8 Mayıs 1909'da Üsteğmenlik, rütbesine 27 Kasım 1911'de Kurmay Yüzbaşı rütbesine, 6 Aralık 1916'da kıdemli Yüzbaşı rütbesine, 28 Temmuz 1918'de Binbaşı rütbesine yükseltilmiştir.

Harp Okulundan mezun olduktan sonra I. Ordu emrine verilmiştir. 24 Ağustos 1903'te 3. Redif Alayı 2'nci Tabur 1'inci Bölüğe, 27 Ocak 1909'da 6'ncı Nizamiye Alayı 1'inci Tabur 2'nci Bölüğe, 8 Mayıs 1909'da 2'nci Tümen 3'üncü Tugay Kurmay Başkanı Mülhaki, 12 Ekim 1909'da 4'üncü Alay 2'nci Tabur 1'inci Bölük Komutanı olmuştur. 20 Kasım 1910'da 4'üncü Alay 2'nci Tabur 1'inci Bölük Komutanlığı uhdesinde kalmak üzere Harp Akademisine devam etmiştir. (1911 yılında teşkilatta yapılan değişiklik üzerine bu birlik, Nişancı Alayı 2'nci Tabur adını almıştır.)

7 Kasım 1911'de Sungurlu Alayı Çorum Taburu 4'üncü Bölüğüne atanmış; 25 Kasım 1913'te 9'uncu Alay 2'nci Tabur 8'inci Bölük Komutanı, 27 Ekim 1915'te 1'inci Kolordu 7'nci Alay 2'nci Tabur 5'inci Bölük Komutanı, 6 Aralık 1916'da 45'inci Tümen Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır.

5 Eylül 1918'de Sina Cephesi'nde stajını ikmal etmek üzere Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığı emrine verilmiştir.

Daha sonra Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmıştır. Millî Mücadele'de 17'nci Tümen 48'inci Piyade Alay Komutanı iken 28 Ağustos 1921 tarihinde Sakarya Muharebesi'nde Beştepeler mevkilisinde şehit olmuştur.

1912 - 1913 Balkan Savaşı, 1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919-1922 İstiklal Savaşına katılmıştır. 1918 yılında Dördüncü Dereceden Osmanî Nişanı, İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁷⁶

⁴⁷⁶ *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanları'nın Biyografileri*, Cilt II, Ankara, 2010, Genelkurmay Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı Yayınları, s.317-318

İbrahim Hakkı

477

1878 yılında Erzincan’da doğmuştur. Mehmet Bey’in oğludur. 21 Ekim 1930’da vefat etmiştir.15 Nisan 1895’te girdiği, Harp Okulundan 24 Ocak 1898’de Teğmen rütbesi ile mezun olmuştur.

24 Ocak 1898’de Teğmen, 5 Haziran 1904’te Üsteğmen, 31 Ağustos 1910’da Yüzbaşı 26 Mart 1914’te Kıdemli Yüzbaşı, 1 Mart 1918’de Binbaşı, 30 Ağustos 1928’de Yarbay rütbelerine yükselmiştir.

Harp Okulundan mezun olduktan sonra 4’üncü Ordu emrine, 22 Temmuz 1899’da 23’üncü Süvari Alayı 5’inci Bölüğüne, 5 Haziran 1904’te 22’nci Süvari Alayı 4’üncü Bölüğüne,12 Nisan 1909’da 22’nci Süvari Alayı 3’üncü Bölüğüne, daha sonra Erzurum Jandarma Alayı Erzincan Taburu Erzincan Komutanı olarak atanmıştır.9 Şubat 1914’te 9’uncu Kolordu açığına alınmıştır.

Daha sonra 1914-1915 yıllarında Müstakil Aşiret Süvari Tugayına mensup 30’uncu İhtiyât Alay Komutanı, 11 Mart 1918’de 14’üncü Katar Komutanı, 1 Mayıs 1921’de Sivas’ta 3’üncü Alay 9 Haziran 1921’de 14’üncü Süvari Tümeni 32.’inci Alay Komutanı olarak görev almıştır.

Daha sonra Afyonkarahisar’da 12.’inci Grup Emrine, 1922’de Alaca Nokta Komutanlığı görevinde iken 2 Şubat 1922’de 24’üncü Tabur Komutanı, 27 Mart 1922’de Çorum Nakliye Taburu Komutanı, 26 Eylül 1922’de Kula Askerlik Şubesi Başkanı, 22 Ağustos 1928’de 14’üncü Süvari Tümeni Satın Alma Hey’eti Başkanı, 21 Ocak 1929’da Yoklama Hey’eti Başkanı olarak tayin edilmiştir. 21 Ekim 1930’da bu görevde iken vefat etmiştir.

⁴⁷⁷ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s.403

1897 Osmanlı - Yunan Savaşı, 1912 - 1913 Balkan Savaşı, 1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919 - 1923 İstiklal Savaşına katılmış, 1897'de Yunan Muharebe Madalyası, 21 Haziran 1902'de Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı, 2 Temmuz 1906'da Dördüncü Dereceden Mecidî Nişanı, 18 Mayıs 1926'da Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁷⁸

İsmail Hakkı Arat

1879 yılında İnebolu'da doğmuştur. 23 Ocak 1946'da vefat etmiştir. 13 Mart 1899'da girdiği Harp Okulundan 9 Ocak 1902'de Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

5 Kasım 1908'de Üsteğmenliğe, 27 Nisan 1911'de Yüzbaşılığa, 6 Temmuz 1916'da kıdemli Yüzbaşı, 28 Temmuz 1918'de Binbaşı rütbesine yükselmiştir.

Harp Okulundan mezun olduktan sonra 1'inci Ordu açığına, 25 Ocak 1902'de 1'inci Ordu 14'üncü Redif Alayı 1'inci Nevşehir Taburu 2'inci Bölüğüne, 27 Eylül 1904'te 1'inci Ordu 6'ncı Redif Alayı 3'üncü İskilip Taburu 3'üncü Bölüğüne, 5 Kasım 1908'de 1'inci Ordu 5'inci Redif Alayı 2'inci Koçhisar Taburu 1'inci Bölüğüne (Mart 1911 teşkilatı gereğince bu tabur 1'inci Redif Müfettişliği Tosya Redif Alayı Koçhisar Taburu) almıştır. 27 Nisan 1911'de 1'inci Redif Müfettişliği Ankara Redif Alayı Yabanabad Taburu 4'üncü Bölüğüne atanmıştır.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s.403

⁴⁷⁹ Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan ...a.g.e., Cilt II, s.290

⁴⁸⁰ Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan ...a.g.e., Cilt II, s.290

15 Mayıs 1919’da Daday Askerlik Şubesi Başkanlığına, 28 Ağustos 1919’da Boyabat Askerlik Şubesi Başkanlığına, 4 Kasım 1919’da Tosya Askerlik Şubesi Başkanlığı görevine getirilmiştir.

18 Mart 1920’de İnebolu Kaymakamlığı Vekilliği görevine ek olarak İnebolu Mevki Komutanlığına, 30 Ağustos 1920’de İnebolu Kaymakamlığı Vekilliği görevi uhdesinde kalmak üzere İnebolu Askerlik Şubesi Başkanlığına getirilmiştir.

16 Ekim 1920’de Çorum’da bulunan 5’inci Alay Komutanlığına, 29 Ocak 1921’de kadro fazlası olarak Muâmelet -Zatiye emrine, 1 Ekim 1921’de 7’inci Kolordu 17’inci Tümen 62’inci Alay 3.’üncü Tabur Komutanlığına getirilmiştir. 22 Temmuz 1922’de 63’üncü Alay 2.inci Tabur Komutanlığına atanmıştır.

Daha sonra 7’inci Kolordu 17’inci Tümen 63’üncü Alay 1.’inci Tabur Komutanı olarak görev yapmıştır. 7 Mayıs 1926’da bu görevde iken kendi isteğiyle emekliye sevk edilmiştir. 1912-193 yıllarında Balkan Savaşı’na 1914-1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşına, 1919 -1922 yılları arasında da İstiklal Savaşı’na katılmıştır. 10 Ocak 1916’da Gümüş Liyakat Madalyası, 16 Haziran 1916’da Harp Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁸¹

⁴⁸¹ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt II, s.291

Mehmet Emin Yazgan

482

1876 yılında İstanbul'da doğdu. Mehmet Bey'in oğludur. 21 Şubat 1961'de İstanbul'da vefat etmiştir. 13 Mayıs 1892'de girdiği Harp Okulundan, 13 Mart 1895'te Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

13 Mart 1895'te Teğmen olarak başladığı görevinde 1 Temmuz 1898'de Üsteğmen, 3 Eylül 1905'te Yüzbaşı, 26 Ekim 1911'de Binbaşı, 14 Mart 1916'da yarbay, 1 Mart 1921'de Albay, 30 Ağustos 1927'de Tümgeneralliğe yükselmiştir.⁴⁸³

Harp Okulundan mezun olduktan sonra 3'üncü Ordu 5'inci Tümen 17'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölüğüne, Temmuz 1898'de 5'inci Tümen 17'inci Alay 2'inci Tabur 4'üncü Bölüğüne atandı. Daha sonra Üsküp İlave Alayı 2'inci Tabur 4'üncü Bölük Komutanlığına, 1900'de İstanbul Kuleli Askeri Lisesi Dâhiliye Subaylığı, ardından Beşiktaş ve Fatih Askerî Ortaokullarında Dâhiliye Subaylığı, Nisan 1911'de Tekirdağ Redif taburu 3'üncü Bölük Komutanlığı 27 Kasım 1911'de 6'ıncı tümen 16'ıncı Alay 2'inci Tabur Komutanlığı ve 1913'te 16'ıncı Alay Komutan Muavinliği görevine getirilmiştir. Nisan 1914'te İstanbul Ümera Talimgâh Alay Komutanlığı, 14 Ağustos 1914'te 6'ıncı Depo Alay komutanlığı emrine 15 Ocak 1915'te 16'ıncı Alay Komutanı, 15 Ekim 1917'de 6'ıncı Tümen Komutan Vekili, 5 Temmuz 1918'de 6'ıncı Ordu Depo Kıtaları Müfettişi, 15 Eylül 1918'de 109'uncu Alay Komutanı, Aralık 1918'de İzmit Divanıharp Daimî Başkanı, 29 Mart 1920'de 24'üncü Tümen 143'üncü Alay Komutanı, 3 Nisan 1920'de 2'inci Alay Komutanı, 5 Ekim 1920'de Ankara Askerlik Dairesi Başkanı, 27 Mart 1921'de Kocaeli'de bulunan 7'inci Tümen Piyade Komutanı, 29 Nisan 1921'de Sakarya Mıntıka Komutanı, 27 Haziran 1921'de İzmit Mıntıka Komutanı, 20 Ekim 1921'de Kocaeli Grubu emrinde 18'inci Tümen Komutan Vekilliği yapmıştır.

⁴⁸² Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s.110

⁴⁸³ A.g.e., s.110

Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulandığı ve ordunun Büyük Taarruza hazırlandığı aşamada 11 Mayıs 1922’de Çorum Menzil Mıntıka Müfettişliği görevine getirilmiştir.

23 Ağustos 1922’de ek görev olarak Ankara Ümera Divan-ı Harbi Mahsus üyesi, 13 Eylül 1922’de Ankara Subay ve Üstsubay Divanıharp Başkanı, 20 Eylül 1922’de Balıkesir Askerlik Dairesi Başkanı, 10 Mayıs 1925’te 8’inci Tümen Piyade Komutanı, 1 Kasım 1927’de İstanbul Merkez Komutanı olarak atanmıştır. Tüm General Mehmet Emin Yazgan; 8 Ekim 1931’de emekli olmuştur

1897 Osmanlı Yunan Savaşı, 1911-1912 Trablusgarp Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919-1922 İstiklal Savaşı’na katılan Yazgan’ın 13 Ağustos 1897’de Yunan Muharebe Madalyası, 1902 yılında Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı, 1903 yılında Liyakat Madalyası 1913 yılında Dördüncü Dereceden Osmanî Nişanı, Eylül 1915’te Muharebe Harp Madalyası Nisan 1916’da Gümüş Liyakat Madalyası, Kasım 1916’da Gümüş İmtiyaz Madalyası, 1917 yılında Alman İmparatorluğu’nun İkinci Dereceden Demir Salıp Madalyası, Haziran 1917’de Üçüncü Dereceden Mecidî Nişanı 1927’de İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁸⁴

Mehmet Rıza Karanaka

1876 yılında İstanbul’da doğmuştur. Mustafa Bey’in oğlu’dur. 4 Temmuz 1967’de vefat etmiştir. 29 Nisan 1893’te girdiği Harp Okulundan Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

28 Ocak 1896’da Teğmen, 17 Ekim 1897’de Üsteğmen 24 Nisan 1900’de Yüzbaşı, 27 Temmuz 1908’de Kıdemli Yüzbaşı, 26 Nisan 1912’de Binbaşı, 14 Aralık 1916’da yarbay rütbesine yükselmiştir.

⁴⁸⁴ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s.111- 112

⁴⁸⁵ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s. 148

Harp Okulundan mezun olduktan sonra 6'ncı Ordu 41'inci Nizamiye Alayı 1'inci Tabur 1'inci bölüğe 17 Ekim 1897'de 62'nci Ordu 42'inci Nizamiye Alayı 2'inci Tabur 3'üncü Bölüğe 24 Nisan 1900'de 6'ncı Ordu 85'inci Redif Alayı 2'inci Tabur 3'üncü Bölüğe 17 Mayıs 1905'te 3'üncü Ordu 34'üncü Redif Alayı 3'üncü Tabur 4'üncü Nasliç Bölüğüne 10 Temmuz 1905'te Haydarpaşa Hastanesi Dâhiliye Subayı 6 Nisan 1909'da 1'inci Ordu 6'ncı Nizamiye Alayı 4'üncü Tabura, 28 Aralık 1909'da 1'inci Ordu 3'üncü Tabura 14 Şubat 1910'da 3'üncü Ordu açığına, Ağustos 1910'da 3'üncü Ordu 19'uncu Nizamiye Alayı 2'inci Tabura, Aralık 1910'da 3'üncü Ordu 121'inci Redif Alayı 1'inci siroz taburu Komutanı (Mart 1911'de yeni teşkilat gereğince adı 2'nci Redif Müfettişi 2'nci Sınıf Redif 1'inci Siroz Taburu olmuştur), olarak görevlendirmişlerdir. 26 Nisan 1912'de 2'nci Redif Müfettişliği Siroz Alayı 2'nci Sınıf Redif 2'nci Feke Taburu Komutanı 11 Aralık 1913'te 10'uncu Kolordu açığına alındı.

17 Aralık 1913'te esir düşen Mehmet Rıza 1914 yılında tekrar 10'uncu Kolordu açığına, 6 Ağustos 1914'te 10'uncu Kolordu 92'nci Alay 1'inci Tabur Komutan 12 Ocak 1915'te Çanakkale Muharebesi'nde Ruslara esir düşmüş, 1920'de esareten firar etmiş, Anadolu'ya gelmiştir. Ağustos 1920'de 9'uncu Kafkas Alayı Komutan 21 Temmuz 1921'de Merkez Ordusu emrine, 21 Ağustos 1921'de Mürettep Alay Komutanı olarak görevlendirilmişlerdir.

Bir yandan iç ayaklanmalarla mücadele ederken bir yandan da Milli Mücadele'ye gereken desteği sağlamaya çalışan Çorum'a, 30 Ekim 1921'de Çorum Menzil Mıntika Müfettişi olarak atanmıştır. Daha sonra Çorum'da Hat Komutanı olarak görevlendirilmiştir.

Çorum'dan sonra Şubat 1923'te 5'inci Kolordu Ümera ve Dîvan-ı harb üyesi olmuştur. 2 Ekim 1927'de sıhhi sebepten emekliye sevk edilmiştir.

1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919-1922 İstiklal Savaşı'na katılan Mehmet Rıza Karanaka Mayıs 1926 tarihinde İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁸⁶

Mustafa Zihni Akbay

İstanbul'da doğmuştur. Salih Bey'in oğludur. 13 Mart 1892'de girdiği Harp Okulundan, 13 Mart 1895'te Teğmen rütbesiyle mezun oldu. 8 Kasım 1910'da Der-Saâdet Zabıt Mektebi birinci öğrenim devresini tamamlayarak jandarma sınıfına geçmiştir.

⁴⁸⁶ Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan ... a.g.e., Cilt I, s. 148- 149

13 Mart 1895’te Teğmen 9 Mart 1897’de Üsteğmen, 28 Aralık 1901’de Yüzbaşı, 21 Eylül 1903’te Kıdemli Yüzbaşı, 19 Ekim 1912’de Binbaşı, 26 Temmuz 1919’da Yarbaylık rütbesine yükselmiştir.

Harp Okulundan mezun olduktan sonra 22’inci Ordu emrine 2 Nisan 1895’te 10’uncu Nizamiye Alayı 3’üncü Tabur 4’üncü Bölüğe, 15 Ağustos 1895’te 4’üncü Ordu açığına, 11 Kasım 1896’da 4’üncü Ordu 55’inci Redif Alayı 2’inci Çarşamba Taburu 2’nci Bölüğüne, 3 Ocak 1898’de Levâzımât-ı Umûmiye emrine, 8 Kasım 1910’da Biga Jandarma Taburu Komutanı, 7 Nisan 1912’de Der-saâdet Alayı Üsküdar Taburu Komutanı, 1912 Balkan seferberliği nedeniyle İnebolu Redif Taburunu geçici olarak verilmiştir. 14 Ocak 1913’te Beyoğlu Taburu Komutanı, 11 Mayıs 1913’te Konya Alayı Isparta Taburu, 25 Aralık 1913’te kesin olarak jandarmaya nakledilmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Menemen Seyyar Jandarma Taburu Komutanı, Daha sonra sıhhi sebepten 4’üncü Kolordu 12’inci Tümen Isparta Askerlik Şubesi Başkanı olmuştur. Daha sonra Menemen Seyyar Jandarma Taburuna tekrar verilmiştir. 14 Aralık 1916’da Müstakil Antalya Taburu Komutanı, 13 Ekim 1917’de Der-Saâdet 2’nci Mıntika Müfettiş Muavini, 12 Ağustos 1918’de Edirne Jandarma Alayı Komutanı, 26 Haziran 1919’da Ankara Jandarma Mıntika Müfettiş, 1920 yılında Millî Mücadele’ye katılmıştır. 6 Temmuz 1920’de Kastamonu Alayı Komutanı, Ağustos 1920’de Ankara Jandarma Alayı Komutanı görevine getirilmiştir.

Çorum’daki görevi Jandarma Komutanlığıdır. 13 Ağustos 1921 - 25 Ekim 1923 tarihleri arasında Çorum’da kalmıştır. 22 Mart 1924’te emekliye ayrılmıştır.

1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919-1922 İstiklal Savaşı’na katılmıştır. 30 Mayıs 1896’da Beşinci Rütbede Mecidi Nişanı, 22 Temmuz 1899’da İftihar madalyası, 23 Mayıs 1904’te Dördüncü Rütbeden Osmanî Nişanı, 3 Haziran 1917’de Kırmızı Şeritli Harp Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁸⁷

Osman Kamil

1889 yılında Çorum’da doğmuştur. Mehmet Bey’in oğludur. Kasım 1907’de Harp Okulundan, 1910 yılında Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 1910 yılında Teğmen, ardından Üsteğmen, 1 Mart 1917’de Yüzbaşı rütbesine yükseltilmiştir.

⁴⁸⁷ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s. 237-238

Askerî Görevleri; 1911-1913 yıllar Yemen’de İmam İdris Harekâtı’na katılmıştır.

1914’te Birinci Dünya Savaşı’na 1915’te Kanal Harekâtı’nda Baskın Müfrezeye Komutanı olarak katılmıştır. Ekim 1916’da 79’uncu Alay 1’inci Tabur Komutan Vekili, 1 Nisan 1917’de Makineli Tüfek Bölük Komutanı, 1 Nisan 1918’de 53’üncü Tüm Tüfek Talimgâh Komutanı, Mayıs 1918’de 6’ncı Piyade Alayı 2’nci Tabur Komutanı olarak Filistin’de Şeria Muharebelerine iştirak etmiş, 30 Ekim 1918’e kadar bu cephede kalmıştır. İngilizlere esir düşen Yüzbaşı Osman Kamil Bey, 1920 Mayıs’ında esaretten dönmüştür. Ağustos-Ekim 1920 arasında eşkiya takibinde bulunmuştur. 1920 Aralık ayında Demirci Mehmet Efe İsyanı Tedip Harekâtı’na katılmış, 1921 Ocak ayında Çerkez Ethem’in tenkilinde görev almıştır.

Kütahya - Eskişehir ve Nasuhçal Muharebelerinde 1’inci Süvari Tümeni 14 nci Süvari Alay Komutanı olarak görev almıştır. 1912 - 1913 Balkan Savaşı, 1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919 - 1922 İstiklal Savaşına katılmıştır.⁴⁸⁸

Recep Vehbi

489

1872 yılında Kalkandelen’de doğdu. Rüstem Bey’in oğludur. 13 Nisan 1893 tarihinde girdiği Topçu Harp Okulundan 15 Şubat 1897 tarihinde Üsteğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 15 Şubat 1897’de Üsteğmen, 30 Ekim 1904’te Yüzbaşı, 18 Şubat 1912’de kıdemli Yüzbaşı, 29 Kasım 1914’te Binbaşı, 14 Aralık 1915’te yarbay, 15 Ekim 1921’de Albay rütbesine yükselmiştir.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt II, s. 514-515

⁴⁸⁹ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s.311

⁴⁹⁰ A.g.e., s.311

Topçu Harp Okulundan mezun olduktan sonra 3’üncü Ordu emrine, 1 Nisan 1897’de 3’üncü Ordu 16’ncı Seyyar Topçu alayı 3’üncü Bölüğüne, 30 Ekim 1904’te 3’üncü Ordu 16’nci Seyyar Topçu Alayı 2’inci Bölük Komutanı, 1 Şubat 1910’da Kosova’daki Yakova Kazası Kaymakamı, 18 Şubat 1912’de 5’inci Kolordu 7’nci Dağ Topçu Taburu 2’nci Bölük Komutanı, 24 Mart 1912’de Radovişte Kaymakamlığı, 18 Nisan 1914’te 3’üncü Kolordu 9’uncu Sahra Topçu Alayı 1’inci Tabur Komutanı, Kasım 1915’te 3’üncü Topçu Alayı Komutanı, 23 Eylül 1916’da 1’inci Kafkas Kolordusu Topçu Komutanı, 1918 yılı başlarında Erzincan Mevki Komutanı, 12 Mart 1918’de Erzurum Vali Vekili ve Mevki Komutanı, 15 Mayıs 1918’de Kars Müstahkem Mevki Komutan Vekili 12 Haziran 1918’de 36’nci Tümen Komutan Vekili, 1918 yılı sonlarında 14’üncü Kolordu Topçu Komutanı Ocak 1919’da 3’üncü Kolordu Askerlik Dairesi Başkanı, Ağustos 1919’da 61’inci Tümen Komutan Vekili, Haziran 1920’de 2’nci Kolordu Topçu Komutanı olarak görevlendirilmiştir.

Daha sonra Çorum Menzil Mıntıka Müfettişliğine, 15 Ekim 1921’de 1’inci Kolordu Topçu Komutanı olarak atanmıştır. 1 Aralık 1921’de 2’nci Ordu Topçu Müfettişliğine tayin edilmiş, 2 Ağustos 1925’te emekli olmuştur.

1897 Osmanlı-Yunan Savaşına 1912 - 1913 Balkan Savaşına, 1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşına, 1919 - 1922 İstiklal Savaşına katılmıştır. Mayıs 1897’de Yunan Muharebe Madalyası, 16 Şubat 1900’de Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı, 8 Ağustos 1903’te Dördüncü Dereceden Osmanî Nişanı, 1 Eylül 1915’te Muharebe Gümüş İmtiyâz Madalyası, 30 Eylül 1915 Harp Madalyası, 21 Ekim 1916’da Alman İmparatorluğu’nun İkinci Sınıf Demir Salip, 28 Mayıs 1917’de Üçüncü Dereceden Mecidî Nişanı ile ödüllendirilmiştir.⁴⁹¹

Yusuf Kamil

1877 yılında Manastır’da doğmuştur. Ramiz Bey’in oğludur. 14 Mart 1896’da girdiği Harp Okulundan, 25 Aralık 1899’da Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

25 Ocak 1899’da Teğmen, 22 Temmuz 1908’de Üsteğmen, 31 Ağustos 1910’da Yüzbaşı, 1 Mart 1918’de Binbaşı, 1 Haziran 1926’da Yarbay görevlerine yükselmiştir.⁴⁹²

Harp Okulundan mezun olduktan sonra 3’üncü Ordu emrine, 8 Haziran 1902’de 18’inci Süvari Alayı 4’üncü Bölüğüne, 25 Eylül 1903’te

⁴⁹¹ Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt I, s. 312

⁴⁹² Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan ...a.g.e., Cilt II, s.87

13'üncü Süvari Alayı 5'inci Bölüğe, 22 Temmuz 1908'de 15'inci Süvari Alayı 3'üncü Bölüğe, 31 Ağustos 1910'da 35'inci Süvari Alayı 5'inci Bölüğe, 19 Şubat 1911'de 34'üncü Süvari Alayı 4'üncü Bölüğe, 4 Ağustos 1912'de 1 ay tahsil yapmak üzere İstanbul'da açılan süvari tatbikatına, daha sonra 8 ay süreli tahsil ikmaline, 6 Ekim 1912'de Edirne'de Şark Ordusu emrindeki 6'ncı Süvari Alayı 2'nci Bölük Komutanı, 5 Şubat 1914'te 11'inci Kolordu açığına, 7 Temmuz 1914'te 5'inci Kolordu açığına, 21 Kasım 1914'te Anadolu'ya gönderilerek Hayvanat Mübaya Komisyona, 20 Kasım 1917'de staj için 4'üncü Ordu 8'inci Kolordu emrindeki 7'nci Müstakil Süvari Alayı emrine 21 Nisan 1918'de 8'inci Kolordu Mürettep Tümen İdare Başkanı, 20 Aralık 1918'de Çifteler Çiftliği Tay Depo Komutanı, 11 Mart 1921'de Batı Cephesi emrindeki Müstakil Süvari Tugayı 5'inci Süvari Alayı Komutanlığına atandı ise de bu göreve gitmeyip önce 8'inci daha sonra 4'üncü Süvari Alay Komutanlıklarına verilmiştir.

Yusuf Kamil Bey; 16 Temmuz 1921'de Çorum Nokta Komutanlığına getirilmiştir. 4 Ağustos 1922'de Karacabey Askerlik Şubesi Başkanı, 1 Haziran 1926'da Van'da 8'inci Süvari Tümeni İhtiyât 6'ncı Süvari Alayı Komutanı, 17 Nisan 1927'de 1'inci Süvari Tümeni 21'inci Süvari Alayı Komutan Muavini, 21 Mayıs 1928'de 11'inci Süvari Alayı Komutan Muavini, Daha sonra 14'üncü Süvari Tümeni 3'üncü Süvari Alay Komutan Muavini olarak atanmıştır.

1 Ekim 1929'da şeker hastalığından dolayı 2 ay süre ile İstanbul'da Gülhane Hastanesinde tedavi görmüş ve hava değişimini müteakiben, 10 Nisan 1929'da 6'ncı Kolordu 7'nci Tümen Satın Alma Komisyonuna tayin olmuştur.

4 Ekim 1930'da 14'üncü Süvari Tümeni 3'üncü Süvari Alay Komutan Muavini olarak atanan Yusuf Kamil Bey 27 Ağustos 1931'de bu görevde iken emekli olmuştur.

Hayatı boyunca Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, İstiklal Savaşlarına katılmıştır.

22 Aralık 1917'de Beşinci Dereceden Mecidi Nişanı, 27 Nisan 1927'de Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁴⁹³

⁴⁹³ Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan ... a.g.e., Cilt II, s.88

IV. BÖLÜM

EĞİTİMCİLER - HUKUKCULAR
SAĞLIKÇILAR VE
HABERLEŞMECİLER

Eğitimciler

Çalışmamızın bu kısmında Cumhuriyet nesillerini yetiştirmek için eğitim neferlerinin Çorum’daki çalışmaları incelenmiştir. Tevhid-i Tedrisât Kanunu’nun uygulanmaya başlamasıyla tüm yurttaki gibi Çorum’da eğitim seferberliği başlatılmıştır. 1918-1939 yılları arasında kayıtlarına ulaşılabilen Çorum’da görev yapan eğitim ve kültür camiası insanları aşağıda belirtilmiştir. Kayıtlarına ulaşabildiğimiz 9 kişi hakkında Çorum’daki etkinliklerini, sadece isimlerini ve atamalarını belirleyebildiğimiz eğitimcilerin ise listede belgelere yansıyan bilgileri verilmiştir.

Ahmet Safi Eralp

1869 tarihinde Çorum’da doğmuştur. Çorum’da öğrenimini bitirdikten sonra, İstanbul’da medrese eğitimi almıştır. Muallim Mektebinde, Dârü’l Muallim-i Ali ve Dâr-ül-Fünûn’da okumuştur. Doğu illerinde, Bolu’da ve Çorum’da uzun süre Edebiyat ve Farsça Öğretmenliği yapmıştır. Şiirlerinde “*Safi*” mahlasını kullanmıştır. Emekli olduktan sonra Çorum’da vefat etmiştir.⁴⁹⁴

Ayetullah Bey

Çorum Gazetesi’nin başlangıcında bir “*ser-muharrir*” görevliye sahip olması önemli bir husustur.⁴⁹⁵ Bu önemli görevi yerine getirmek üzere görevlendirilen Ayetullah Bey, bu dönem içerisinde Çorum’da görevli bir memurdur. Ayetullah Bey’in görevi günümüz söylemiyle İl Yazı İşleri Müdürlüğü’dür. İki yıl Çorum’da hizmette bulunmuştur. Bu iki yıl içerisinde gazetenin kuruluşu ve ilk yılını tamamlaması ile gazetenin yazı işleri sorumluluğunu üstlenmiştir.

Ayetullah Bey, Alucra Kaymakamlığına atanması üzerine Çorum’dan ayrılmıştır. Böyle aydın ve liyakat sahibi ve eli kalem tutan bir kimsenin gazetenin yazı işlerini yürütüyor olması, yeni çıkarılmaya başlanan bir gazetenin ilk yıllarında yaşayacağı pek çok sıkıntıyı en aza indirmiştir ve gazeteyi çevre illerde çıkan diğer gazeteler arasında saygın bir konuma yükseltmiştir.

⁴⁹⁴ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.58

⁴⁹⁵ Abdulkadir Ozulu, Çorum Basın Tarihi Notları... a.g.e., s.48

Yayın yönetmeni olduğu gazetede birçok makalesi yayınlanmıştır. Milli Mücadele yıllarında Çorum gazetesinde yayınlanan makalelerden bazıları şunlardır;

- 12 Haziran 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Türkçemiz*” adlı makalesi,
- 13 Ağustos 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Tekâlif-i Milliye Emirleri Can Baş Üstüne*” adlı makalesi,
- 29 Ağustos 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Hele Çok Şükür*” adlı makalesi,
- 12 Eylül 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Türk*” adlı makalesi,
- 14 Kasım 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Ne İdik Ne Hale Gelmiştik-Ne Olduk*” adlı makalesi,
- 9 Ocak 1922 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Gençlik ve Vazifeleri*”, adlı makalesi,
- 23 Nisan 1922 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*23 Nisan- En Büyük Millet Bayramı*” adlı makalesi,
- 1 Mayıs 1922 tarihli Çorum Gazetesi'nde yayınlanan “*Ermeniler Düşünmeli*” adlı makalesi⁴⁹⁶

Ayetullah Bey hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Behram Lütfi Bey

1891 yılında Manastır doğumludur. Babası Feyzullah Bey, annesi Necibe Hanım'dır. Fatma Hayriye Hanım ile evlenmiş; bu evliliğinden Gündoğdu ve Erdoğdu adlarında iki çocuğu olmuştur.⁴⁹⁷

1930 yılında Türkçe Muallimliğine atanmıştır. Çorum'un ilk gazetesi olan Çorum Gazetesi'nin başlangıç yıllarında sürekli yazı verenler arasında B. L. imzalı Öğretmen Behram Lütfi'de bulunmaktadır. Behram Lütfi Bey, gazeteye kendi ihtisâsı ile ilgili yazılar yazmıştır.

⁴⁹⁶ Abdulkadir Ozulu, Milli Mücadele Yıllarında Çorum Gazetesinde Yayınlanan Makaleler ve Şiirler, Çorum, 2006, Lider Matbaacılık, s.18-19, 28-29, 33-34, 39-41, 44-45, 63-64

⁴⁹⁷ Abdulkadir Ozulu, Çorum Basın Tarihi Notları... a.g.e., s.48

Şükrü Damatoğlu

498

1895 yılında Çorum’da doğmuştur. Babasının adı Enver, annesinin adı Kebehan’dır. İlk tahsilini Çorum’da, İdadi tahsilini İstanbul’da yapmıştır. Arapça ve Farsça öğrenmiştir.

Birinci Dünya Savaşı’nda Halep ve Bağdat Cephelerinde savaşmıştır. İstiklal Savaşı yıllarında Garp Cephesi ve Anafartalar’da K.4 Muharebe Kıtâ Bölüğünde Mülazım-Sâni olarak görev yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 16 Ekim 1923 tarihinde yapılan birinci toplantı senesinin 35. toplantısının birinci açılışında bilfiil kıta başında fevkalâde mühim başarı ve fedakârlık gösterdiğinden dolayı İhtiyât Mülazım-ı Sâni Enver oğlu Şükrü Efendi’ye İstiklal Madalyası verilmesi uygun görülerek kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.⁴⁹⁹

1924 yılında Çorum Nüfus İdaresinde görev almış ve o yıl Fatma Hanım ile evlenmiştir.

1926 yılında İskilip’te Taş Mektep’te öğretmen olarak göreve başlamış,1936 yılında üçüncü çocuğu Abdullah’ın ölümü üzerine Çorum’a naklini isteyerek Çorum Orta Mektebi Resim ve Beden Eğitimi Dersleri Öğretmenliği görevine gelmiştir. Soyadı Kanunu sonrası “*Damatoğlu*” soyadını almıştır. Çorum Lisesi’nin açılması ile Müdür Yardımcılığına ve Beden Eğitimi Öğretmenliği görevine getirilen Şükrü Bey,1950 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca Türkiye’nin en kıdemli 3 Beden Eğitimi Öğretmeninden biri olarak 19 Mayıs 1950 tarihinde Ankara’da yapılan Kupa ile ödüllendirilmiştir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Damat Şükrü’nün Torunu Eyyüp Erkan Damatoğlu Albümünden

⁴⁹⁹ Enver oğlu Şükrü Efendi’nin 1561 No’lu İstiklal Madalyası Vesikası

⁵⁰⁰ Abdülkadir Ozulu, “Damat Şükrü”, *Çorum Hâkimiyet Gazetesi*,13 Eylül 2001,s.2

1951-1952 yılları arasında Genelkurmay II. Başkanlığı görevinde de bulunan Zekai Okan Paşa'nın sevgi ve saygısını kazandığı da bilinmektedir.⁵⁰¹

1952 yılında Çorum Erkek Sanat Enstitüsüne atanmış ve 1956 yılında emekliye ayrılmıştır. Öğretmenlikte görev süresi 30 yıldır. İki kız, üç çocuk sahibi olan Şükrü Bey; 2 Haziran 1957 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze namazı Eyüp Cami'nde kılınmış, Eyüp Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

Vefatından sonra Çorum'da Damat Şükrü Kupası adı altında çeşitli dallarda düzenlenen müsabakalarla anılmıştır. Çorum Belediyesi aldığı kararla Çorum'da sekiz sokağa “*Damat Şükrü*” adını vermiştir.

Oğlu Abdullah Damatoğlu'nun babası Şükrü Damatoğlu için anlattıkları şu satırlarla gazete haberlerine yansımıştır.

“ Babamın çok sert otoriter bir görünümü vardı. Bu sert yapının altında karşısında kim olursa olsun eğer haklı ve korunmaya lâyıklsa onu korumak ve hakkını savunmak için yapmayacağı hiçbir fedakârlık yoktu. Nur içinde yatsın.

Bağ, bahçe gibi yeşil ortamda bulunmayı severdi Çiçeklere özellikle güllere olan düşkünlüğü başkaydı.

Kendisi lise tahsilini İstanbul'da yaptığı için benimde lise tahsilimi İstanbul'da yapmamı istedi ve yaptırdı.

*İstiklal Savaşı Gazisi bir babanın evladı olarak onun İstiklal Madalyası'nı taşıma onuru ve ondan kalan takdirname ve ödüllerin evimde olması benim için dünya mutluluklarının en büyüğüdür.”*⁵⁰²

Damat Şükrü, dimdik vakur yürüyüşü, gür kaşları, izci, sporcu kimliği ile zenginleştirdiği eğitimci yanı, öğretmenliği ve milli bayram günleri yakasında parlayan İstiklal Madalyası ile her Çorumlunun hafızasında olacaktır.

⁵⁰¹ Damat Şükrü'nün Torunu Eyyüp Erkan Damatoğlu ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi (16 Ağustos 2014)

⁵⁰² Abdülkadir Ozulu, “Damat Şükrü”, *Çorum Hâkimiyet Gazetesi*, 15 Eylül 2001, s.2

Hasan Eşref Ertekin

503

Çorum’da kütüphanecilik alanında başta gelen isimlerden Eşref Ertekin, 7-8 Hasan Paşa Kütüphanesi Hâfız-ı Kütübü, Çorum Devlet Kütüphanesi Memuru ve el yazması kitaplar uzmanı, folklor, dil araştırmacısı ve imamdır.

“*Eşref Hoca*” namıyla anılmıştır. 1892 yılında Çorum’da doğmuştur. Baba tarafından Çorum müftülerinden İbrahim Halil Efendi ve büyükanne tarafından büyük âlim Yusuf-u Bahri Hazretlerinin torunudur. Babası; Çorum Ulu Cami’nde halka ders vermekle görevli İbrahim Hakkı Efendi, annesi Kuyular ailesinden Ayşe Hanım’dır. Babasını on dört yaşında iken kaybeden Eşref Hoca, İsmail Refet, Mehmet Saadettin, Ahmet Cevdet ve Mustafa Fehmi isimli küçük kardeşleri ile yetim kalmışlardır.

Mahalle büyükleri ve eşrâftan İstanbulluoğlu Sadık Efendi’nin gözetiminde, maddi ve manevi yardımları ile büyümüşlerdir.

Milli Mücadele’den sonra; Eşref Hoca Sadık Efendi’nin Şükriye isimli kızı ile evlenmiştir.

1915’te medrese tahsilini yarıda bırakarak askere alınmış ve Birinci Dünya Savaşı’na katılmıştır. Diyarbakır Askeri Hastanesi’nde ve daha sonra İstanbul’da askerlik görevini tamamlamıştır. 1919 yılında Çorum’a dönmüştür. Bu savaş nedeni ile tahsilleri yarıda kalanlar için bir heyet huzurunda ikinci sınavını vermiş, başarı belgesi almıştır.

Bu belgeler; 1970 yılından sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi Başkanlığı tarafından değerlendirilmiş ve İmam Hatip Okulları lise

⁵⁰³ <http://www.corum.com.tr/Tekkeli-Hocaoglu-Hasan-Esref-Ertekin-R1308-M1892-1979.html>, Erişim tarihi: 24 Temmuz 2015, Saat.17.27

bölümü muadili olarak tespit edilmiş ve memuriyet intibakı bu belge üzerinden yapılmıştır. 1919 yılında bu imtihan sonuç belgelerine istinâden, Çorum Sağrıcı Mahallesi Cami İmamlığına tayin edilmiş, aynı zamanda kendisine Yedi Sekiz Hasan Paşa Kütüphanesi Hâfız-ı Kütüplüğü de verilmiştir.

Cami imamlarının askerlikten muaf tutulmasından dolayı Milli Mücadele döneminde cephede yer almamıştır. İmamlık ve Hâfız-ı Kütüplük görevlerini yürütürken Müderris Kürt Hacı Mustafa Efendinin derslerine katılarak Arapça diline ve Arapça metinlere vukûfiyet kazanmıştır.⁵⁰⁴

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince, Çorum'da mevcut Hacı Hasan Paşa, Hacı Ahmed-i Feyzi ve Süleyman Fevzi kütüphanelerinin birleştirilerek Devlet Kütüphanesinin kurulmasıyla, bu kütüphaneye memur olarak atanmıştır.

Çorum'un öz malı olan el yazması çok değerli kitapların büyük illere götürülmesi endişesiyle bir heyet kurularak inşasına 1923 yılında başlanıp, 1925 yılında tamamlanan Saat kulesi karşısındaki, günümüzde belediye binası olan Kütüphane Binası yaptırılmıştır. Bütün kitaplar bu binada muhafaza altına alınmıştır. Kütüphane binası yapımı, kitapların tasnif ve kayda geçirilmesi, envanterlerinin çıkartılması, diğer illerde olan kayıp ve zaiyatlar gibi olaylara meydan verilmemesi v.b. işlemlerde Eşref Hoca'nın büyük gayret ve hizmetleri olmuştur.

1919-1957 yılları arasında bilfiil Hâfız-ı Kütüb ve Kütüphane Memuru olarak 39 yıl kültür hizmeti vermiştir. 1957 yılında doktorların kitap tozlarından kaynaklandığını ifade ettikleri sağlık sorununa duçar olmuştur ve yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra adına tahsis edilen kadro ile aynı kütüphanede "*Uzman Kütüphaneci*" unvanı ile görevlendirilmiştir. Bu görevi de 1970 yılına kadar sürdürmüş ve kültür hizmetinde elli bir yıl görev yapmıştır. Bu ek görevi süresince, Arap harfli el yazması değerli kitapları ve yine Arap harfli matbuu eserleri ayrı ciltler halinde tasnif etmiştir.

Kitap sayısının on bin civarında olduğu zamanlarda kendi bağ arabası ile kütüphaneyi bir defa İnkılâp Okulu'nda verilen iki sınıfta, sonra tekrar Halkevi Binasına, sonra İstiklal Okulu'nda gösterilen yere ve sonra tekrar Halkevi Binasına ve en son olarak da yeni kütüphane binasına taşınmasını gerçekleştirmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, kitaplar, her defasında yeniden tasnif edilerek okuyucuların hizmetine sunulacak şekilde düzenlenmiştir.

⁵⁰⁴ İrfan Yiğit, Çorumlu, Cilt I, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Giriş Bölümü

Ölüm tarihi olan 1979 yılına kadar kütüphane ile ilgisini kesmemiş, eski eserler konusunda büyük yardımları olmuştur.

Halkevi tarafından çıkarılan Çorumlu Dergisi’ndeki folklor çalışmaları ve yayınları da takdirle karşılanmıştır. 61 sayının hemen hemen hepsinde ismi geçen Eşref Ertekin’in yazdığı makalelerin bazıları şunlardır:⁵⁰⁵

- Çorumlu Maniler, Sayı:1, 15 Nisan 1938
- Atalar Sözü, Sayı:2, 15 Mayıs 1938
- Çorumlu Kadifeoğlu, Sayı:7, 29 Birinci Teşrin 1938
- Kırşehirli Bir Şair, Sayı: 8, 15 İkinci Teşrin 1938
- Çorum’da Toprağa Ait Ait Atasözleri, Sayı:12, 15 Mart 1939
- Çorum’da söylenen Bilmeceler, Sayı:30, 1 İlk Teşrin 1941
- Çorum Tarihinde Kadın Elbiseleri, Sayı:48, 1 Mayıs 1944
- Cönklerden Derlemeler, Sayı:11, 15 Şubat 1939
- Halk Ağzından Derlemeler, Sayı:34-35, 1Şubat /Mart 1942
- Çorum’un Göcenovacı, Sayı: 56, 24 Şubat 1946
- Deli Boran, Sayı:5, 15 Ağustos 1938
- Derviş Mehmet, Sayı:7, 29 Birinci Teşrin 1938

Çorumlu Dergisi’nde bulunan bu yazılarının her biri, birer araştırma kitabı niteliği taşımaktadır. Bunların yanında Türk Dil Kurumu’nun “*Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*” için Çorum’da halk arasında kullanılan sözcüklerden oluşan 3126 “*Dil Fişi*” derlemiş ve bu çalışmalarından dolayı Türk Dil Kurumu Yardımcı Üyeliği unvanı verilmiştir. Türk Dil Kurumunun yayınladığı bu Derleme Sözlüğüne 3126 derleme ile çok derleme çalışması yapan ilk üç kişiden üçüncüsüdür. Topladığı vakfiye ve fermanların, tarihi belgelerin hicri 1009 yılından evvel olanlarını Ankara Etnoğrafya Müzesine göndermiş, kalanları ve bilhassa Çorumla ilgili bulunan yüzlerce bilgi ve fermanı da, Çorum Büyük Kütüphanesi’ne vermiştir.

Sonuç olarak Eşref Ertekin, Çorum’da çağdaş kütüphaneciliğin kurucusu olmuş; O’nun sayesinde Arap harfi el yazmalar ve matbu eserler gün yüzüne çıkarılmış, katalog kartları ve kitap fihristleri hazırlanmıştır.

Çorum için gerçekleştirmiş olduğu hizmetlerden ötürü duyulan saygıya binâen, adı bir caddeye ve kütüphaneye verilmiştir.

⁵⁰⁵ İrfan Yiğit, Çorumlu...a.g.e., s.30

Mahir Tümer

506

1898 yılında doğmuştur. Babası Mustafa Oğuz Bey, annesi Emine Hanım'dır. Zahide Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Zafer, Nevzat ve Tezer adlı çocukları dünyaya gelmiştir.

Merkez İlköğretim Müdürlüğünden emekli olan Mahir Tümer, Çorum eğitim hayatında önemli bir kilometre taşıdır. Hocaları arasında Çorumlu Hacı Fazlı Efendi bulunmaktadır. Herkes tarafından sevilen ve saygı duyulan bir kişidir. Lakabı “Çerkez”dir. Mahir Bey, Çorum’da Doktor Atıf Bey ve Abbas Bey tarafından Milli Mücadele aleyhinde organize edilmeye çalışılan isyanın önlenmesinde büyük role sahip olmuştur. Yardımcı Subay olması sebebiyle İstiklal Madalyası verilmiştir.⁵⁰⁷

Cumhuriyetin getirdiği yeniliklerin Çorum’un maarif hayatında uygulanmasında önemi büyük olmuştur.

1976 yılında vefat eden Mahir Tümer, günümüzde dahi Çorum’da saygıyla anılmaktadır.

⁵⁰⁶ Abdulkadir Ozullu’nun Albümünden

⁵⁰⁷ Çorum İl Yıllığı 1967 s. 97-101

Naim Osman Atalay

1907 yılında Çorum’da doğmuştur. Babasının adı Ali Rıza, annesinin ise Fatma Muzaffer’dir. 1927 yılında Çorum Mıntık Ziraat Mektebini bitirmiştir. Ankara’da öğretmenlik kursuna katılmış, Çorum’da 6 yıl öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra öğretmenlikten istifa ederek kitapçılık yapmaya başlamış, kitapçılığın yanı sıra çiftçilik yapmıştır.⁵⁰⁹

Çorum Ticaret Odasına kayıtları iş alanı kırtasiyecilik ve kitapçılık olarak kaydedilmiştir. İş yeri, Samsun Caddesi’ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası’ndaki sicil numarası 290’dır ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1933 yılıdır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasına soyadını “*Atalay*” olarak bildirmiştir. Ev olarak ikamet ettiği mahalle ise Çorum Hacı Nasrullah Mahallesi’dir⁵¹⁰

Dört yıl Çorum Belediye ve Daimi Encümen üyeliklerinde bulunmuştur.⁵¹¹ Tayyare, Çocuk Esirgeme ve diğer hayır cemiyetlerinde çalışmıştır.

1934 yılında Cumhuriyet Halk Partisine üye olmuştur. Kaza İrade Heyeti ve Vilâyet Parti Heyetlerinde üye olarak görev yapmıştır. İki yıl Çorum Halkevi Reisliği yapan Osman Bey, 1943 yılında Çorum Umûmi Meclis üyeliğine seçilmiştir.

VII ve VIII. Dönemlerde CHP listesinden 57.330 oyla Çorum’dan milletvekili olan Naim Osman Atalay, 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Tarım

⁵⁰⁸ Mustafa Çuhalı, Türk Parlamento Tarihi TBMM – VIII. Dönem 1946-1950 Cilt III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, s. 315

⁵⁰⁹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.43.

⁵¹⁰ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri s.36

⁵¹¹ Naim Osman Atalay, TBMM VII. Dönem Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

Komisyonu Üyeliğine, 5 Kasım 1948 tarihinde ise Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. Behçet Kemal Çağlar'ın milletvekilliğinden istifa etmesi üzerine boşalan TBMM Divan Kâtipliğine 2 Şubat 1949 tarihinde seçilmiştir.

Naciye Hanımla evlenen, Seyhan, Beyhan, Yalçın ve Uğur adlarında ikisi kız dört çocuk sahibi olan Atalay, 13 Şubat 1958 tarihinde vefat etmiştir.⁵¹²

Neşet Köseoğlu

513

1937 yılında Çorum Kültür Direktörlüğüne Neşet Köseoğlu'nun atanması uygun görülmüştür.⁵¹⁴ Neşet Köseoğlu Çorum için birçok önemli konferansa imza atmış, Çorum'da Cumhuriyet rejiminin gerekliliklerinin yerine getirilmesinde önemli rol oynamıştır.

Halkevinin tarih şubesinde çok faydalı hizmetler vermiştir. Çorumlu Dergisi'nde tarihi konularda birçok makale kaleme almıştır.

Neşet Bey'in 1939 yılında tayini İstanbul Maarif Cemiyeti Kimsesiz Talebe Yurduna çıkmıştır.

⁵¹² Mustafa Çuhalı, Türk Parlamento Tarihi TBMM – VIII. Dönem 1946-1950 Cilt III, ... a.g.e., s. 315-316

⁵¹³ Abdulkadir Ozullu Albümünden

⁵¹⁴ T.C. Resmî Gazete, 18 Eylül 1937 Cumartesi, Sayı:3712, s.8725

Sadi Lelebici

515

1903 tarihinde Çorum’da doğmuştur. Babası Ebubekir Enver Bey, annesi Fatma Hanım’dır. İlk evliliğini Düriye Hanım ile yapmış ve bu evlilikten Nevzat Erhan ve Nejat İlhan olmuştur. Sadi Bey daha sonra Ayşe Payende Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Enver, Oğuz ve Fatma Sevgi olmuştur.⁵¹⁶

5 yaşında iken Mahalle Mektebine, 11 yaşında İdadiye başlamıştır. 1919 tarihinde buradan mezun olmuştur.

1923 tarihinde imtihana girerek öğretmenlik mesleğine başlamış ve Çorum Tefeyyüz İlkokuluna atanmıştır. Buradan İstiklal İlkokuluna geçmiş, ardından 1927 yılında askere gitmiştir. Askerlik dönüşü önce Sungurlu İlkokuluna sonra Çorum Yeşilpınar Köyü İlkokuluna, 1934 yılında da 28 yıl görev yapacağı Merkez Tanyeri İlkokuluna geçmiştir.

Öğretmenliği döneminde İmam Hatip Lisesi Müzik Öğretmenliği, Çorum Halkevi Güzel Sanatlar Başkanlıklarında bulunmuştur. Çorumlu Dergisi’nde Çorum ile ilgili müziklerin derlemelerini ve çeşitli yazıları yayımlanmıştır.⁵¹⁷

Sadi Lelebici’nin Çorumlu Dergisi’nde yayınlanan bu eserlerinden bazıları şunlardır:

- Çorum’un Halay Oyunu ve Arzı Türküsü
- Çorum’un Halk Türkülerinden, Haydi Combam
- Çorum’un Halk Türkülerinden, Bir Güzelleme Örnek

⁵¹⁵ Oğuz Lelebicioğlu’nun Albümünden

⁵¹⁶ Oğuz Lelebicioğlu ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi. (21 Mart 2012)

⁵¹⁷ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.77

- Çorum'un Halk Türkülerinden Zil, Gesi Bağları
- Çorum'un Halk Oyunlarından: Mendil, Güzeller, Oy oy oy
- Çorum'un Halk Türkülerinden Akkoyun, Oydah, Ördek, Güzelleme⁵¹⁸

İki Dünya Savaşı Arasında Kayıtlarda Geçen Çorumda Görev Yapmış Milli Eğitim Mensupları Listesi

Çalışmamızın araştırma aralığına giren dönem içerisinde tespit edebildiğimiz Milli Eğitim Mensupları şunlardır:

- 1928 yılında Çorum Maarif Müdürü Vehbi Bey, Kayseri'ye İstanbul İl Tedrisat Müfettişi Recep Nuri Bey, Çorum Maarif Müdürlüğüne atanmıştır.⁵¹⁹
- 1932 yılında Çorum Maarif Müdürü Şefik Bey Amasya'ya,⁵²⁰ Elâziz Muallim Mektebi Müdürü Mahmut Bey de Çorum Maarif Müdürlüğüne getirilmiştir.⁵²¹

1921 1938 yılları arasında Resmî Gazete'ye yansıyan Öğretmen atamaları içinde Çorum ile ilgili olanlar şunlardır:

- 1930 yılında Tabiiye Muallimliği Ragıp Bey,
- Türkçe Muallimliği Behram Lütfi Bey,
- Riyaziye Muallimliği Naim Bey,
- Tarih ve Coğrafya Muallimliği Halil Rifat Bey atanmıştır.⁵²²
- 1931 yılında Çorum Orta Okuluna Tarih Muallimi olarak Nazif Bey atanmıştır.⁵²³
- 1932 yılında Çorum Orta Okuluna Tabiiye Muallimliğine Haşım Bey, Türkçe Muallimliğine Alişan Bey getirilmiştir.⁵²⁴

⁵¹⁸ İrfan Yiğit, Çorumlu... a.g.e., s.21-24, 166-167, 237-240, 433-435, 335-338, 373-376

⁵¹⁹ T.C. Resmî Gazete, 23 Kânunuevvel 1928 Pazar, s.6316

⁵²⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 11 1 0 Kutu No:72 Dosya No:25 Sıra No: 3 (14 Eylül 1934)

⁵²¹ T.C. Resmî Gazete,20 Eylül 1932 Salı, s.1869

⁵²² T.C. Resmî Gazete,11 Teşrinisani 1930 Salı, s.25-26

⁵²³ T.C. Resmî Gazete,27 Ağustos 1931 Perşembe, s.776

⁵²⁴ T.C. Resmî Gazete,17 Ağustos 1932 Çarşamba, s.1796-1797

Hukukçular

Çalışmamızın araştırma dönemi aralığında; Anadolu’nun asayişinin sağlanması konusunda kolluk kuvvetleri ile birlikte en çok mesai harcayanların başında hukukçular gelmiştir. Bir taraftan mahkemelerdeki görevlerini yerine getiren hukukçular, diğer bir taraftan da Cumhuriyet Anayasalarını hazırlamak ile meşgul olmuşlardır. Kurulan yeni düzenin, toplum tarafından uygulanabilirliğinin sağlanmasında da hukukçuların yeri önemlidir. Çorum’un yetiştirdiği en önemli hukukçulardan biri olan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun yanında Çorum’da adaletin sağlanmasında etkili olan 2 hukukçunun etkinlikleri ve 1918-1939 Çorum’da görev yapmış 25 yargı mensubunun isimleri de aşağıda belirtilmiştir.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu

525

24 Ağustos 1904 yılında, İstanbul’da doğmuştur. Çorumlu Velidedeoğlu ailesindedir. İlk ve orta öğrenimini Çorum ve Yozgat’ta tamamlamıştır. Liseyi Ankara, Konya ve Trabzon’da okumuştur. Henüz lise öğrencisi iken, Büyük Millet Meclisinin açıldığı günden Ekim 1920 başına kadar, beş ay dokuz gün mecliste memur olarak çalışmıştır. 1922 yılında Trabzon Lisesinden mezun olmuştur.

Mezuniyetinin ardından Ekim 1922’de Ankara’ya dönen Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, bir dilekçe vererek Kasım 1922’de tekrar Türkiye Büyük Millet Meclisinde memurluğa atanmış ve bu sayede Milli Mücadele’nin kalbinde, sürece bizzat şahitlik etmiş; daha sonra şahit olduğu bu dönemi eserleri ile günümüze ulaştırmıştır.⁵²⁶

⁵²⁵ Kansu Şarman, Türk Promethe’ler Cumhuriyet Öğrencileri Avrupa’da (1925-1945), 3. Baskı, İstanbul, 2008, Türkiye İş Bankası Yayınları, s.67 (Meriç Velidedeoğlu’nun Arışivi)

⁵²⁶ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Bir Lise Öğrencisinin Milli Mücadele Anıları, İstanbul, Nisan 1971, Varlık Yayınevi, s.13-15-16

1925 yılında Ankara’da açılan Hukuk Fakültesi’ni 1928 yılında bitirmiştir. Hukuk öğrenimine başladıktan birkaç ay sonra 1 Ocak 1926’da Saime Hanım ile evlenmiştir. Adalet Bakanlığının açtığı sınavı kazanarak devlet bursuyla İsviçre’ye gitmiş, 1933 yılında Neuchatel Hukuk Fakültesinden “*Hukuk Doktoru*” unvanını alarak 1934 yılında yurda dönmüştür. Aynı yıl İstanbul Hukuk Fakültesinde Medeni Hukuk Doçentliği’ne atanmış, 1942 yılında Profesör olmuş, iki kez Dekanlığa seçilmiş, 1948 yılında da Ordinaryüslüğe yükselmiştir.⁵²⁷

Beş ciltlik Medeni Hukuk kitabı, yetmiş yakın bilimsel inceleme, araştırma ve konferansı, Almanca ve Fransızca’dan büyüklü küçüklü on beş kitap, inceleme ve çevirisi yayımlanmıştır. Ayrıca başka yazarlarla ortaklaşa yazdığı dört Medeni Hukuk ve Borçlar Hukuku kitabı vardır.

Akademik yaşamı sırasında çeşitli uluslararası hukuk kongrelerinde başkanlık, genel raportörlük gibi görevlere seçilmiştir. Avrupa ülkelerinde konferanslar vermiştir.

27 Mayıs 1960 günü, Milli Birlik Komitesince İstanbul Üniversitesinde kurulan Anayasa Bilim Komisyonu’na seçilen Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Anayasa ön tasarısı taslağı hazırlayıp, Milli Birlik Komitesine sunmuştur.

Ders kitaplarının ve hukuka ait bilimsel yapıtlarının dışında, ülkenin dünkü, bugünkü, giderek gelecekteki önemli sorunlarını, çağın toplumsal, kültürel, siyasal çalkantılarını dile getirmiştir. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun Çorumlu Dergisi’nde yayımlanmış, “*Sevr’den Lozan’a*” adlı bir makalesi de bulunmaktadır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

- Türk Medeni Hukuku
- Hayat, Hukuk ve Cemiyet
- Bir Lise Öğrencisinin Millî Mücadele Anıları
- Türkiye’de Üç Devir
- Sağsız Solsuz Demokrasi
- Devirden Devire
- Türk Yurttaşlar Yasası ve Borçlar Yasası Terim ve Sözlükler Kılavuzu
- Ailenin Çilesi Boşanma
- İnsancı Yolcular
- Anıların İzinde

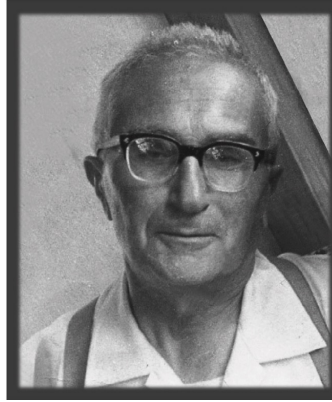
⁵²⁷ Kansu Şarman, a.g.e., s.67

- Mustafa Kemal Atatürk: Söylev (Nutuk’un günümüz dilinde yeniden basımı)
- Millî Mücadele Anıları
- Yol Kesen Irmak
- Çağdaş Düşünce
- 12 Mart Faşizminin Felsefesi

1975 yılında emekliye ayrılan Velidedeoğlu uzun yıllar Cumhuriyet gazetesine haftalık yazılar yazmıştır. Bunların kiminin içine yer yer yaşamının değişik dönemlerinde yazmış olduğu şiirleri serpiştirmiştir. Aynı yıl eşi Saime Hanım’ı kaybeden Hıfzı Veldet Velidedeoğlu 1976 yılında Kimya Yüksek Mühendisi Meriç Karacaovalı ile evlenmiştir.

Birçok esere imza atan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu 1992 yılında vefat etmiştir.

M. İhsan Sabuncuoğlu

528

1899 tarihinde Çorum’da doğmuştur. Altı çocuğu bulunmaktadır. İdadi öğreniminden sonra çeşitli memurluklarda bulunmuştur. 1923 tarihinde Müstantik Hâkimi olmuştur. Bir süre avukatlık yapmıştır. 1935 tarihinde Çorum Noteri olmuştur.

Çorum’da ilk oğlu Gültekin’i ortaokula kayıt ettirmeye gittiğinde Müdür Muaivini Damat Şükrü ile yapmış olduğu görüşmede, Çorum’da bir lisenin açılmasına ihtiyaç olduğuna değinilmiştir. İhsan Sabuncuoğlu

⁵²⁸ Çorum Belediyesi Kent Arşivi Fotoğraf Arşivi

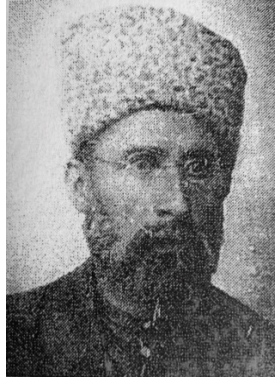
bunun doğrultusunda lisenin açılması ile ilgili elinden gelen gayreti ve çabayı göstermiştir.⁵²⁹ 1966 yılında noterlikten emekli olduktan sonra tekrar avukatlığa dönmüştür. Mahalli gazetelerde ve Çorumlu Dergisi'nde araştırma yazıları yayımlanmıştır.

Bu yazılardan bazıları; Mustafa Vazih Çorumlu'dur, Hesap Veriyoruz, Mustafa Vazih, Çorum'da Benimsenen Bazı Kelimler, Çorum'da Maarif Hayatı'dır.⁵³⁰

Araştırma yazıları dışında Çorum Maarif Hayatı Hakkında Bazı Notlar 1945 ve Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II adlı kitapları bulunmaktadır.

1988 tarihinde vefat etmiştir.

Kamil Yöney

531

Mahmut Kamil Efendi 13 Mart 1874 yılında Çorum Çöplü Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Reşit Efendi, annesi Çorum eşrafından Karagözoğullarından Ayşe Hatun'dur.

Mahmut Kamil Efendi'nin ailesinin soyu 16. yüzyılda Rumeli Filibe'den gelmiş Çorum'a yerleşmiş olan Müftüzade Kara Ali Efendi'ye dayanır. Bu şahıs adına, şimdiki Mahmudiye Köyü karşısındaki “*Demirli Karahisar*” kazası bölgesinde vakıflar tahsil edilmiştir.

Mahmut Kamil Efendi; İslam Sıbyan Mektebi, İbtidâi ve Rüştîye Mekteplerini Çorum'da bitirmiştir. Daha sonra Çorum Kütüphane

⁵²⁹ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e.,s.62-68.

⁵³⁰ İrfan Yiğit, Çorumlu...a.g.e., s.292-295,347-349, 380-383, 402-404, 405-411, 920-921

⁵³¹ Naime Sarıgöz, Babam ve Ben, y.y.y., Şubat 2003, Basımı Yapılmamış Eser , s.2

Medresesinde Arapça ve Farsça dersleri almış, Şehr-i Akid’e kadar okumuş ve icazet almıştır. İstanbul Medresesi’nde Gümülcineli Mehmet Efendi ve onun oğlu Ahmet Asım Efendi gibi hocalardan mantık ve Haşiyetü’l - adap dersleri almıştır. Mekteb-i Kuzâtı bitirmiştir.

Sonuç olarak Kamil Efendi hukuk, felsefe, mantık, kelim ve diğer İslam ilimlerinde derinlemesine eğitim almış bunu da hayatının her alanına yansıtmıştır.⁵³²

İki evlilik yapan Kamil Efendi; birinci evliliğini Aşıkpaşazade soyundan gelme Leblebicioğullarından Müftüzade Enver Efendi’nin kızı Fatma Hanım ile yapmış ve bu evlilikten 3 çocuğu olmuştur. İkinci evliliğini Hatice Fitnat Hanım ile yapan Kamil Efendi’nin bu evlilikten de 6 çocuğu olmuştur.⁵³³

Kamil Efendi; 1892 yılında Çorum Mal Kalemine, 1898 yılında Çorum Ağnam Memurluğuna tayin edilmiştir. 1899 yılında Sandık Eminliğine, 1903’te Çorum Tahsil Memurluğuna tayini gerçekleşmiştir. Daha sonra Çorum Çöplü Mahallesi’ndeki Çöplü Cami’nde İmam Hatip olarak tayin edilmiştir. 1921 yılında Çorum Liva Meclisi Umûmi Azalığına, 1922 tarihinde Çorum Tedrisat Meclisi Azalığına seçilmiştir. 1935 tarihinde Çorum Mahkemeleri Hazine Avukatlığı görevine getirilen Kamil Efendi, 1949 yılında vefat etmiştir.

Çorum Hürriyet ve İtilâf Fırkası başkanı olan Kamil Efendi, Mustafa Kemal’in Milli Mücadele’nin başına geçmesiyle birlikte bu fırka ile ilişkisini kesmiştir. Hayatı boyunca Cumhuriyete bağlı bir şekilde Cumhuriyetin savunucusu olarak yaşamıştır.⁵³⁴

İki Dünya Savaşı Arasında Kayıtlarda Geçen Çorumda Görev Yapmış Hukuk Mensupları Listesi

Tezimizin araştırma dönemine giren ve T.C. Resmî Gazete arşivlerinde, kayıtlarına ulaşabildiğimiz Çorum’da görev yapmış olan hukuk mensupları, atamaları ve terfileri şunlardır:

- 1930 yılında Çorum Hukuk Hâkimliği görevini eski Kozan Reisi Neci Bey üstlenmiştir.⁵³⁵
- 1931 yılında Çorum’da Sulh Hâkimliği görevini ise Hüseyin Avni Bey yürütmektedir.⁵³⁶

⁵³² Naime Sarıgöz, a.g.e., s.8

⁵³³ A.g.e., s.10

⁵³⁴ Çorum Hâkimiyet Gazetesi,2 Ocak 2003,s.2

⁵³⁵ T.C. Resmî Gazete, 10 Eylül 1930 Çarşamba, s.9357

⁵³⁶ T.C. Resmî Gazete, 26 Kânunusani 1931 Pazartesi, s.200

- 1931 yılında Çorum'da görevli olan diğer bir Sulh Hâkimi ise; Kemal Hayri Bey'dir.⁵³⁷
- 1931 yılı içerisinde Çorum'da görev yapan Hukuk Hâkimi ise Mehmet Fehim Bey'dir.
- 1931 yılında Çorum Hukuk Hâkimliği görevini yerine getiren diğer bir hâkim ise Halil Hilmi Bey 'dir.⁵³⁸
- 1931 yılında Çorum Ceza Hâkimi daha önce Cebelibereket Müddeiumigörevinde bulunan Ali Rıza Bey'dir.
- Diğer bir Ceza Hâkimi ise eski Adana Hukuk Hâkimi Mustafa Nasuhi'dir.⁵³⁹
- 1931 yılında Çorum Müddeiumumi Abdülkadir Bey yerine Giresun Azasından Hidayet Bey atanmıştır.⁵⁴⁰
- 1932 yılında Çorum Ağır Ceza Hâkimi Ali Afif'dir.⁵⁴¹
- 1932 yılında Çorum Hukuk Hâkimi Halil Hilmi'nin yerine Abdullah Safi Bey görevlendirilmiştir.⁵⁴²
- 1932 yılında Çorum Müddeiumumiliği görevinde bulunanlar ise; Mehmet Saffet Bey⁵⁴³ve Tahsin Bey'dir.⁵⁴⁴
- 1933 yılında Çorum Müddeiumumiliği görevine Mektebi Hukuk Alâ mezunlarından Osman Tarık Bey atanmıştır.⁵⁴⁵
- 1935 yılında bu göreve kendi isteğiyle Çorum'a gelen eski Kozan Müddeiumumi Zeynelabidin Bey getirilmiştir.⁵⁴⁶
- 1936 yılında 390 sicil numarası ile altıncı dereceden Hâkim Çorum Reisi Ali Afif Bey'dir.
- 1936 yılında 1354 sicil numarası ile yedinci Dereceden Hâkim Çorum Ceza Hâkimi Ali Rıza Bey'dir.
- 1936 yılında 478 sicil numarası ile sekizinci Dereceden Hâkim Çorum Hukuk Hâkimi Abdullah Safi Bey'dir.
- 1936 yılında 1703 sicil numarası ile sekizinci Dereceden Hâkim Çorum Azası Hasan Fehmi Bey'dir.

⁵³⁷ T.C. Resmî Gazete, 5 Temmuz 1931 Pazar, s.584

⁵³⁸ T.C. Resmî Gazete, 28 Eylül 1931 Pazartesi, s.875

⁵³⁹ T.C. Resmî Gazete, 17 Kanunuevvel 1931 Perşembe, s.1068

⁵⁴⁰ T.C. Resmî Gazete, 5 Temmuz 1931 Pazar, s.585

⁵⁴¹ T.C. Resmî Gazete, 20 Mart 1932 Pazar, s.1301

⁵⁴² T.C. Resmî Gazete, 12 Eylül 1932 Pazartesi, s.1855

⁵⁴³ T.C. Resmî Gazete, 20 Mart 1932 Pazar, s. 1303

⁵⁴⁴ T.C. Resmî Gazete, 12 Eylül 1932 Pazartesi, s.1853

⁵⁴⁵ T.C. Resmî Gazete, 5 Teşrinisani 1933 Pazar, s.3199

⁵⁴⁶ T.C. Resmî Gazete, 2 Temmuz 1935 Salı, s.5445

- 1936 yılında 821 sicil numarası ile dokuzuncu Dereceden Hâkim Çorum Azası I. Hakkı Bey’dir.
- 1936 yılında 4560 sicil numarası ile dokuzuncu Dereceden Hâkim Çorum Sulh Hâkimi Hüseyin Lûtfi Bey’dir.
- 1936 yılında 5232 sicil numarası ile On birinci Dereceden Hâkim Çorum Aza Muavini Faruk Bey’dir.⁵⁴⁷
- 1936 yılı Mart ayında; Çorum Sulh Hâkimliğine Burhaniye Azası Mustafa Sami, Midyat Hâkimliğine eski Çorum Azası Abdülhalim Bey, Burhaniye Azalığına, Çorum Sulh Hâkimi Hüseyin Lûtfi Bey atanmıştır.⁵⁴⁸
- 1936 yılı Temmuz ayında; Yedinci Derece Çorum Müddeiumumiliğine terfian o yer Müddeiumumi Zeynelabidin Bey, Avanos Müddeiumumiliğine terfian Çorum Müddeiumumi Muavini Rıza Bey ve Çorum Müddeiumumi Muavinliğine hukuk mezunu Talât Bey görevlendirilmiştir.⁵⁴⁹
- 1936 yılı Aralık ayında; 1875 sicil numaralı sekizinci Dereceden Çorum Sulh Hâkimi Hüseyin Avni Danışkan, Çorum’da görevlendirilenler arasındadır.⁵⁵⁰
- 1937 yılında Beşinci Derece Çorum Reisliğine terfian Çorum Reisi Ali Afif Bey⁵⁵¹, Çorum Ceza Hâkimi Ali Rıza Bey Tekirdağ Hâkimliğine atanmıştır.⁵⁵²
- 1937 yılında Onuncu Derece Çorum Müddeiumumi Muavinliğine terfian yine Çorum Müddeiumumi Muavini Sıtkı Bey atanmıştır.⁵⁵³
- 1937 yılında Çorum Azalığına Gümüşhane Azası Suphi Andıç atanmıştır.⁵⁵⁴
- 1938 yılında Yedinci Derece Çorum Hukuk Hâkimliğine, Müddeiumumi Sıtkı Kurultan A defterine terfi etmiştir.⁵⁵⁵
- 1938 yılında Çorum Azası Fehmi Eğmen, Erzincan Sulh Hâkimliğine, Çorum Hukuk Hâkimi Safi Onaran, Çorum Azalığına terfian Artvin Ceza Hâkimi Hakkı Kaya görevlendirilmiştir.⁵⁵⁶

⁵⁴⁷ T.C. Resmî Gazete, 8 Şubat 1936 Cumartesi, s.6053-6059

⁵⁴⁸ T.C. Resmî Gazete, 11 Mart 1936 Çarşamba, s.6193

⁵⁴⁹ T.C. Resmî Gazete, 16 Temmuz 1936 Perşembe, s.69-6965

⁵⁵⁰ T.C. Resmî Gazete, 14 Kanunuevvel 1936 Pazartesi, s.7437

⁵⁵¹ T.C. Resmî Gazete, 16 Kanunusani 1937, Cumartesi, s.7542

⁵⁵² T.C. Resmî Gazete, 4 Haziran 1937 Cuma, s.8294

⁵⁵³ T.C. Resmî Gazete, 9 Eylül 1937 Perşembe, s.8694

⁵⁵⁴ T.C. Resmî Gazete, 1 Kanunuevvel 1937 Çarşamba, s.9020

⁵⁵⁵ T.C. Resmî Gazete, 18 Şubat 1938 Cuma, s.9331

⁵⁵⁶ T.C. Resmî Gazete, 5 Ağustos 1938 Cuma, s.10402

- 1939 yılında Çorum Müddeiumumî Zeynelabidin Varan, Gümüşhane Reisliğine ve Çorum Sulh Hâkimi Sami Yetiş Geyve Ceza Hâkimliğine atanmıştır.⁵⁵⁷

Sağlıkçılar

1918-1939 yılları arasında sağlık alanında Çorum ve çevresinde hizmet veren Çorum Gazetesi, Resmî Gazete ve kişisel arşivlerde gerçekleştirdiğimiz çalışmalar sonucunda belirleyebildiğimiz 15 sağlıkçı şunlardır:

Bedri Bilginer

558

İstanbul'da 1901 yılında doğmuştur. İş alanı eczacılık olarak kaydedilmiştir. Eczanesi; Hükûmet Binası civarındadır. Bedri Bey'in; Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 277'dir ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilen Bedri Bey, 29 Ağustos 1947 tarihinde birinci sınıfa yükseltilmiştir. Kaydı; 13 Şubat 1958 tarihinde İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasına alınmıştır. Ulemaoğlu Bedri olarak kayıtlara geçen Bedri Bey, 1938 yılında soyadını "*Bilginer*" olarak bildirmiştir. Ev olarak ikamet ettiği mahalle ise Çorum Karakeçeli Mahallesi'dir.⁵⁵⁹

Bedri Bilginer'in eczanesi Çorum'da açılan ilk eczanelerdendir. Dr. Atilla Bozdoğan'dan alınan bilgiye göre o dönemde Çorum'da beş eczane bulunmaktadır, Bedri Bilginer bunların en önemlilerindedir.

Bedri Bey'in Cumhuriyetin ilanıyla birlikte gerçekleşen inkılapların Çorum toplum hayatında benimsenmesi aşamasında emeği büyüktür. Çorum Halkevi üyelerinden olup müzikle meşguliyeti Çorumlular tarafından bilinip, takdir edilmektedir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁷ T.C. Resmî Gazete, 11 Kanunusani 1939 Çarşamba, s.11095

⁵⁵⁸ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi

⁵⁵⁹ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.34

⁵⁶⁰ Dr. Atilla Bozdoğan ile gerçekleşen mülakat sonucunda ele edilen bilgiler (9 Ağustos 2014)

Çorum Halkevi Dil Edebiyat ve Tarih Komitesinin 1938’de çıkarmaya başladığı “Çorumlu” adlı derginin Mesul Müdürlüğünü başarıyla yerine getirmiştir. Bu dergi 1938’den 1946 yılına kadar 61 sayı basılmıştır.⁵⁶¹Bedri Bilginer’in bu dergide 15 Nisan 1938 tarihli “Çorumlu’yu Neden Çıkarıyoruz” adlı makalesi ve 15 Temmuz 1938 tarihli içerisinde Çorum sağlık teşkilatı tarihi adına önemli bilgiler arandıran “Çorum’da Sıhhat Teşkilatı” adlı makalesi bulunmaktadır.

Çorum Ticaret Odasının 1950-1954 yılları arasında Meclis Başkanlığı görevini yerine getiren Bedri Bey; Çorum’da geçirdiği yıllardan sonra İstanbul’a yerleşmiştir.

Diş Hekimi Ferdane Bozdoğan (Erberk)

562

1914 yılında İsmail Şevki Bey ve Hatice Hanım’ın kızı olarak Çorum’da doğmuştur. İsmail Şevki Bey’in Hatice Hanım’dan Osman ve Ülker isimli iki çocuğu daha ve Hatice Hanım’ın vefatından sonraki eşi Zübeyde Hanım’dan Attila, Gürcan, Ercan isimli 3 çocuğu daha olmuştur.

Muhtemelen, birkaç nesil öncesindeki bir atanın Zeamet sahibi olması nedeni ile aile “Hacı Zaimler” olarak bilinir (Bozdoğanlar ayrı bir ailedir).

İlk ve ortaokuldan sonra eğitimine Erenköy Kız Lisesi’nde devam etmiştir. Çorum-İstanbul yolculuklarının İstanbul’dan İnebolu’ya veya Sinop’a gemi ile oradan da kamyonla Çorum’a geldiği şeklinde aktarmıştır. Çorum’dan İstanbul’a gidiş yolunun diğer bir alternatifi; olarak; “yaylı” diye isimlendirilen at arabası ile Çorum-Sungurlu (bir gün), Sungurlu -Çerikli (bir gün), Çerikli’den tren ile İstanbul’a varış olarak anılarında aktarmıştır.⁵⁶³

⁵⁶¹ Abdülkadir Ozulu, Çorum Basım Tarihi Notları... a.g.e., s.130

⁵⁶² Teoman Erberk Şahsi Albümünden

⁵⁶³ Ferdane Bozdoğan’ın oğlu Teoman Erberk ile gerçekleştirilen mülakattan elde edilen bilgiler, (12 Ağustos 2014)

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dış Tababeti Mektebinden 1936 yılında mezun olduktan⁵⁶⁴ sonra Çorumda muayenehane açmış ve bu arada Devlet Hastanesinde istihdam edilen ilk Türk Kadın Dış hekimisi olmuştur.⁵⁶⁵ İncelediğimiz “Çorum Gazetesi” nüshaları sonucunda Ferdane Bozdoğan’ın 1939 yılında Çorum Halkevi Başkanı olduğunu anlamaktayız.⁵⁶⁶

Ferdane Hanım; 1941 yılında Teğmen Kandemir Erberk ile evlenmiştir. Bu evlilikten 1943 yılında Teoman, 1945 yılında (iki yıl sonra menenjitten vefat eden) Yener, 1950 yılında (2012 yılında vefat eden) Osman Doğan isimli 3 oğlu olmuştur.

1942 yılından 1959 yılına kadar; subay olan eşine refakat için Gönen Karacabey, Bandırma ve İskenderun’da bulunarak kendi muayenehanelerinde dış tabibi olarak çalışmıştır.

1959-1961 yılları arasında eşinin İskandinav ülkeleri ataşe militeri olarak görevlendirildiği Stockholm’de yaşadığı esnada oradaki bir devlet hastanesi dış kliniğinde zaman zaman misafir hekim olarak bulunmuştur.

1962 yılında eşinden ayrılmış olup, İstanbul’da önce kendi muayenehanesinde sonrasında İstanbul Belediyesi Süleymaniye Sağlık Merkezi’nde başladığı Dış hekimliği görevini, emekli olduğu 1983 yılına kadar sürdürmüştür.⁵⁶⁷

1984 yılında TBMM Başkanlığına, “Kamu Görevlisi İlk Bayan Dış Hekimi” sıfatı ile plaket verilerek onurlandırılmıştır.⁵⁶⁸

Ferdane Hanım 2005 Mart’ında İstanbul’da vefat etmiştir.

Dış Hekimi Galip Kemal Bey

Darü’l Fünun Tıp Fakültesinin Dışci mekteb-i alisinden mezun olan Galip Kemal Bey, İstanbul’dan Çorum’a gelmiş, 1923 yılında hizmet vermeye başlamıştır.⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ Ferdane Bozdoğan’ın İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dış Tababeti Mektebi Diploması, (25 Mayıs 1936)

⁵⁶⁵ TBMM Başkanlığı 240/14 No’lu Plaket Konulu Mektup, (23 Kasım 1984)

⁵⁶⁶ Çorum, 25 İkincikanun 1939, 8 Şubat 1939,15 Şubat 1939, s.1

⁵⁶⁷ Ferdane Bozdoğan’ın oğlu Teoman Erberk ile gerçekleştirilen mülakattan elde edilen bilgiler, (12.08.2014)

⁵⁶⁸ TBMM Başkanlığı 240/14 No’lu Plaket Konulu Mektup, (23 Kasım 1984)

⁵⁶⁹ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.980

Dr. Akif Tefrik Bey

Bkz. Belediye Başkanları.

Dr. Ali Rıza Bey

1930 yılında Çorum Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürü olan sınıf ve maaşı hazırım ile Ankara Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürlüğüne naklen tayin kılınmıştır.⁵⁷⁰

Dr. Atıf Bey

Bkz. Milletvekilleri.

Dr. Eyüp Sabri Bey

30 Ekim 1922 tarihli Çorum Gazetesi’nde Çorum’a gelerek göreve başladığı⁵⁷¹ yazan Dr. Eyyüp Sabri Bey, Temmuz 1923 ‘de Çorum’daki Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaye Müdürlüğü son bulmuş, Giresun Sıhhiye Müdürlüğüne tayini çıkmıştır.⁵⁷²

Dr. Halid Kaya

1936 yılında Çorum Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürlüğüne Kayseri Vilâyeti Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürlüğünü Dr. Halid Karakaya atanmıştır.⁵⁷³

⁵⁷⁰ T.C. Resmî Gazetesi, 17Mayıs 1930 Cumartesi, S,s.8925

⁵⁷¹ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.775

⁵⁷² Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s.1078

⁵⁷³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30 11 1 0 Kutu No:102,Dosya No: 7 Sıra No:7(3 Mart 1938)

Dr. Hasan Saim Uzel (Çelebioğlu)

574

1882’de Menemen’de doğmuştur. Babası Mehmet Bey, annesi Ayşe Hanım’dır. Fatma Nazife Hanım ile evli olup, üç çocuk babasıdır.

İlk ve rüştiye öğrenimini Menemen’de, liseyi İzmir’de tamamlayıp Tıbbiye Mektebine girmiş ve 1907’de diplomasını alarak doktor olmuştur. Aynı yıl kura ile Askeri Belediye Tabipliğine atanmıştır.

1908’de Marmaris, Mayıs 1909’da Foçina Belediye Tabipliklerine getirilmiştir. Büyük Kabine (Gazi Ahmet Muhtar Paşa Kabinesi) zamanında azledilmiştir. Görevden uzaklaştırılmasından on beş gün sonra İzmir Merkez Hastanesi doktorluğuna, harbin bitmesinden sonra yeniden Foçina Belediye Tabipliğine atanmıştır.

Kasım 1914’te Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcında askere alınmıştır.⁵⁷⁵ Sırasıyla; Kasım 1915’te Yüzbaşı rütbesine yükselmiş, Menemen Mustahız 15.Fırka, 3. Topçu Taburu Tabipliğine ve bu göreve ek olarak Çeşme ve Alaçatı Bölgesi Doktorluğuna, Aydın Menzil Hastanesi Baş Tabipliği Vekâletine verilmiştir. 50. Fırka Seyyar Hastanesi Baştabipliğine, 59. Fırka Doktorluğuna, Şam Menzil Müfettişliği 2.Kara Hattı Sertabipliğine atanmış ve oradan terhis edilmiştir.

Saim Bey hekimlik hayatı boyunca Ekim 1912 - Eylül 1913 arası Yedek Tabip Yüzbaşı olarak Balkan Savaşı’na, Kasım 1915 - Ekim 1918 arası Birinci Dünya Savaşı ve Ağustos 1920 - Mart 1923 yıllarında da Milli Mücadele’de vatana hizmet vermiştir.

Menemen’de özel doktorluk yaparken Yunan işgali üzerine tutuklanmıştır. Elli altı gün tutukluluktan sonra yabancı araştırma heyetlerinin

⁵⁷⁴ TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950, s.279

⁵⁷⁵ Kazım Öztürk, a.g.e.,s.684

gelmesi ile tahliye edilmiş ve Alaşehir’e sığınmıştır. Ekim 1919’da Eşme Hükûmet Doktorluğuna getirilmiştir. Orada Müdâfaa-ı Hukûk Heyetine seçilmiştir. Yunan saldırısı ardından Afyon’a geçmiştir.

1920 Ağustos’unda Çorum Merkez Tabipliğine Haziran 1922’de de Çorum Sağlık Müdürlüğüne atanmıştır. Haziran ‘da gerçekleşen bu terfi Çorum Gazetesi’ne şu şekilde yansımıştır.

*“Merkez tabibi Saim Bey terfian Sıhhiye Müdüriyetine tayin edilmiştir. Memûrin hizmetinde nail-i muvaffakiyet olmaları temenniyâtıyla tebrik ederiz.”*⁵⁷⁶

Burada çalıştığı iki yıl içerisinde Çorum Müdâfaa-ı Hukûk üyeliği ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Başkanlığında bulunmuştur. Çorum Gazetesi’nde sağlık ile ilgili pek çok makaleye imza atmıştır. Çorum’dan ayrılışı Çorum’da üzüntüye neden olmuş, bu haber basına şöyle yansımıştır:

“Üç seneden beri livamızda bulunan mumaileyh herkese kendisini sevdirmiştir. Allah’tan selametler, vazife-i cedidesinde muvaffakiyetler temenni ederiz.”

1922 Ekim’inde Aydın Sağlık Müdürlüğüne getirilmiştir. Ardından 1923 Mart’ında Manisa Sağlık Müdürlüğüne getirilmiştir. Bu görevde iken TBMM’nin II. Dönem Ara Seçimlerine katılmıştır. 17 Mart 1926’da yapılan seçimde 544 oy alarak Saruhan’dan milletvekili seçilmiştir. 21 Mart’ta mazbatasını onaylanmış, 31 Mart 1926’da Meclise katılmıştır. Mecliste Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Komisyonlarında çalışmıştır. Ankara- Kayseri hattının Resmî açılışına katılan heyette yer almıştır.

Beyaz Şeritli İstiklal ve Kırmızı Şeritli Harp Madalyaları sahibi olan Dr. Hasan Saim Uzel; Manisa’dan III., IV., V., ve VI. Dönemlerde de milletvekili seçilmiştir

8 Ağustos 1941’de vefat etmiştir.⁵⁷⁷

Dr. İsmail Memduh Bey

Der-saadet Hamidiye Etfâl Hastanesinden Çorum Hastanesine 2150 kuruş maaş ile 1923 Ocak ayında yılında tayin edilmiştir.⁵⁷⁸

⁵⁷⁶ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri...a.g.e., Cilt I, s. 717

⁵⁷⁷ Kazım Öztürk, a.g.e., s.685

⁵⁷⁸ Abdulkadir Ozulu, Çorum Gazeteleri Çevirileri, Cilt I...a.g.e.,s.556

Dr. Memduh Çapar

Vilâyet Hastanesi Operatörlüğü görevine Çorum'da 1922 yılında başlayan Dr. Memduh Çapar 10 yıl bu görevde kaldıktan sonra Yüksek Vekâletin emriyle Manisa 'ya görevlendirilmiştir.

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâletince 1936 yılında tekrar Çorum Vilâyet Hastanesine tayin edilen Dr. Memduh Çapar 1939 yılında ise Kayseri'ye tayin edilmiştir.

Çorum Halkı tarafından çok sevilen ve takdir edilen Dr. Memduh Çapar'ın şehirden ayrılması kentte üzüntüye neden olmuş ve 18 Mart 1939 tarihli Çorum Gazetesi' gazete haberine şöyle yansımıştır:

“Operatörün bu vakitsiz nakli vilâyet halkını ve bilhassa memleket halkını çok müteessir etmiştir.”⁵⁷⁹

Dr. Memduh Özçam

1939 yılında Çorum Doğumevi Başhekimi olarak görev almıştır.⁵⁸⁰ Çorum Halkevinin organize ettiği sağlık konulu konferanslar vermiştir.⁵⁸¹

Dr. Pertev Kalelioğlu

Bkz. Belediye Başkanları.

Dr. Saffet Bey

1930 yılında Ankara Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürü Dr. Saffet Bey, Çorum Sıhhat ve içtimai Muavenet Müdürlüğüne naklen tayin kılınmıştır.

⁵⁸²

1932 yılında Dr. Saffet Bey sınıf ve maaşı hazırım ile Samsun Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürlüğüne naklen tayin kılınmıştır.⁵⁸³

⁵⁷⁹ Çorum, 8 Mart 1939,s.1

⁵⁸⁰ Çorum, 5 Nisan 1939,s.1

⁵⁸¹ Çorum, 12 Nisan 1939, s.1

⁵⁸² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30 11 1 0 Kutu No:55, Dosya No:11 Sıra No:20 (30 Nisan 1930)

⁵⁸³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30 11 1 0 Kutu No:71, Dosya No:19 Sıra No:10 (5 Temmuz 1932)

Dr. Zühtü Bey

Tokat Vilâyeti Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Müdürü Dr. Zühtü Bey sınıf ve maaşı hazinle Çorum Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Müdürlüğüne naklen tayinedilmiştir.⁵⁸⁴

Haberleşmeciler

Tezin araştırma aralığı içerine giren dönemde özellikle Milli Mücadele aşamasında telgrafçıların, tüm Anadolu’da olduğu gibi Çorum’da da önemi büyüktür. Ancak Milli Mücadele döneminde Çorum’da iletişim ağını yöneten kişilere arasında net bir isim belirlenememiştir. Cumhuriyet ilanı ile birlikte ise haberleşmeye verilen önem idari kadrolara da yansımıştır. Tezimizde 2 haberleşmecinin Çorum’da ki etkinliklerine ve 4 memurun da atama bilgilerine yer verilmiştir.

Hüsnü Bilgenoğlu

Elde edilen bilgiler ışığında, Hüsnü Bey 1936-1939 tarihleri arasında Çorum’da müdür olarak görev yapmıştır.

Posta ve Telgraf işlerinde çok süratli ve intizamlı olması ile büyük takdir toplamıştır. Hüsnü Bey, Çorum’da görevli olduğu süreçte Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanlığında da çok değerli hizmetler vermiş, yorulmaz gayret ve teşvik ile kurum gelirini az bir zaman içerisinde kat ve kat artırmıştır.⁵⁸⁵

Mithat Bey

1928-1933 yılları arasında Çorum Mektupçuluğu görevini yerine getiren Çorum halkı tarafından çok sevilmiş ve sayılmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemi açısından uzun sayılabilecek bir süre Çorum’da bu görevini yetiren Mithat Bey, Cumhuriyet ile birlikte cereyan eden gelişmelerin Çorumlular tarafından öğrenilmesinde ve sahiplenilmesinde önemli yere sahip olmuştur. Mithat Bey, 1933 yılında Tekirdağ Mektupçuluğuna getirilmiştir.⁵⁸⁶

⁵⁸⁴ A.g.b.

⁵⁸⁵ Çorum, 19 Temmuz 1939, s.1

⁵⁸⁶ T.C. Resmî Gazete,22 Kanunisani 1933 Pazar, s.2165

İki Dünya Savaşı Arasında Kayıtlarda Geçen Çorumda Görev Yapmış Haberleşmecilerin Listesi

İletişim araçlarının çok kısıtlı olduğu bu dönemde Çorum ile bütün yurdun ve hatta dünyanın iletişimini ve yazışmalarını sağlayan ve Çorum'da bu görevini getirenlerden belirleyebildiğimiz isimler ve atama bilgileri şunlardır:

- Çorum Mektupçuluğuna ise Tekirdağ Mektupçusu Salim Bey getirilmiştir.⁵⁸⁷
- 1934 yılında ise Çorum Mektupçusu Salim Bey'in Tokat'a tayin edilmesinin ardından Çorum Mektupçuluğuna eski Muş Mektupçusu Tefik Bey getirilmiştir.⁵⁸⁸ 1938 yılında Tefik Özkaya Niğde Mektupçuluğuna atanmıştır.⁵⁸⁹
- 1939'da Çorum PTT Müdürü olarak Nazif Erendağ'ın görevlendirilmiştir.⁵⁹⁰ 1939 yılında Çorum Mektupçuluğuna ise Sinop Mektupçusu Kâzım Beydoğan atanmıştır.⁵⁹¹

⁵⁸⁷ T.C. Resmî Gazete,22 Kanunisani 1933 Pazar, s.2165

⁵⁸⁸ T.C. Resmî Gazete,20 Teşrinisani 1934 Salı, s.4485

⁵⁸⁹ T.C. Resmî Gazete,29 Nisan 1938 Cuma, s.9766

⁵⁹⁰ T.C. Resmî Gazete,22 Eylül 1939 Cuma, s.12631

⁵⁹¹ T.C. Resmî Gazete,20 Kanunisani 1939 Cuması.11140

V. BÖLÜM

DİN ADAMLARI

Din Adamları

1918-1939 yılları arasında Çorum’da görev yapmış, Çorum’un toplumsal ve sosyal hayatının şekillenmesinde büyük rol oynayan din görevlileri aşağıda belirtilmiştir.

Çerkez Şeyhi Hacı Ömer Lütfi Efendi

Hacı Ömer Lütfi Efendi Çorum nüfus kaydına göre 1849 yılında Kafkasya’da dünya gelmiştir. Resmî kayıtlarda adı Hacı Ömer olarak geçmektedir. Babası Absal Bey, annesi Fatma Hanım’dır. 1856 yılında babası Absal Bey, beş kardeşiyle birlikte Kafkasya’dan ayrılarak Erzurum iline bağlı Hasankale ilçesine gelmişlerdir.⁵⁹²

Ömer Lütfi Efendi ve tüm akrabaları, Hasankale’de sekiz ay kaldıktan sonra Kars İline bağlı Sarıkamış ilçesinin Hamamlı köyüne yerleşmişlerdir. Buradaki ikametlerinin onuncu yılında babası Absal Bey vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Bu olaydan sonra Tokat’ın Batmantaş köyüne göçmüşlerdir. Akrabaları Kundukzade Mustafa Paşa’nın delaletiyle Ömer Lütfi Efendi, buradan İstanbul’a götürülmüştür.

Ömer Lütfi Efendi; İstanbul’da medrese tahsiline devam ederken Eyüp Sultan’da meftun Nakşibendî Şeyhi Hacı Feyzullah Efendi’nin halifesi Edirneli Mehmet Nuri Efendi’nin dergahına gitmeye başlamıştır. Ömer Lütfi Efendi’nin daha sonra müritlerine bu dergahâ yönelişinin başlangıcı, yedi yaşında gördüğü bir rüyaya dayanmakta olduğunu anlatmıştır.

Ömer Lütfi Efendi’nin İstanbul’da medrese eğitimi on bir yıl sürmüştür. Medresen aldığı ilim icazetine ilaveten 1884 yılında şeyhinden Nakşi, Kadîrî, Sühreverdî, Kübrevî ve Çeşî tarikatlarından da icazet almıştır.⁵⁹³

İcazet verildikten sonra Sivas’ın Aziziye kasabasına bağlı Kazancı köyüne giden Ömer Lütfi Efendi, burada irşat faaliyetlerine başlamıştır. Görevinin ilk yıllarında Evliya Hanım ile evlenmiştir.

Ömer Lütfi Efendi, 1887 yılında Çorum’un Alaca ilçesinin Bakırboğazi köyüne 1891 yılında da Çorum’a taşınmıştır. Burada altı ay kaldıktan sonra kardeşleri ve eşi Evliya Hanım ile birlikte deniz yolu ile Hacca gitmek için İstanbul’a gitmiştir. Burada Hac görevini yerine getirmek için Hicaz’a gideceği

⁵⁹² M. İhsan Sabuncuoğlu , a.g.e.,s.70

⁵⁹³ Ethem Erkoç, Tasavvuf Geleneği ve Çorum’da Son Derviş Meşayihü, Çorum, 2013, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, s.126

Sultan Abdülhamid'e haber verilmiş ve bunun üzerine Ömer Lütfi Efendi'ye ölünceye kadara Evkâf Dairesinden alacağı maaşı tahsis edilmiştir.⁵⁹⁴

Ömer Lütfi Efendi, hac sırasında eşi Evliya Hanım'ı kaybetmiş ve onu oraya defnetmiştir. Hac görevini tamamladıktan sonra tekrar Çorum'a dönen Ömer Lütfi Efendi Karakeçeli Mahallesi Alaybey Sokak'taki meşhur tekkesini tamamlayarak burada irşat faaliyetlerine başlamıştır. Bu konakta iki haymalık, bir buğday ambarı ve ahır mevcuttur. Konağın bir kısmında kendisi yaşamıştır ki buraya şeyh evi/haremi denilmiştir. Orta kısımda yüz kişiden fazla cemaatin namaz kılabileceği büyük bir mescit ve çok sayıda misafirin konaklayabileceği pek çok oda bulunmaktaydı. Konaktaki oda sayısı yirmiden fazlaydı. Bu odaların bazıları derviş odaları olarak, bazıları da kütüphane olarak ta kullanılmıştır. Bu mescitte Kazancılardan Salih Hafız ve Hattat Osman Hafız uzun yıllar imamlık yapmışlardır. Mescit ibadet zamanları dışında tevhitane olarak kullanılmıştır. Bu konak 2012 baharında yıkılmıştır.

Nüfus kayıtlarına göre sadece Alaybeyzade Osman Ağa'nın kızı Zekiye Hanım ile evlenmiştir. Abdullah Avni ve Ubeydullah adında iki oğlu ve bir kızı olmuştur.

Çerkez Şeyhi Ömer Lütfi Efendi temiz giyimli, hoş sohbet, ağırbaşlı bir insan olarak tanınmıştır. Çorum ve havalisindeki Çerkezler üzerinde pek olumlu etkiler bırakmıştır. Onların dini yaşayış ve anlayışlarına yön vermiştir. Medrese eğitimi ile dini bilgileri, tasavvuf eğitimi ile de batni ilimleri öğrenmiş, her ikisini de birbiri ile mezcetmiştir.

Çorum Ulu Cami'de verdiği vaazlarda az, öz ve etkili konuşmalar yapmıştır. Ömer Lütfi Efendi, gençlere özel ilgi göstermiştir. Onlarla sohbet ederken daha çok onlara gerekli bilgileri vermeye ve onları kötülüklerden sakındırmayı özen göstermiştir.

Ömer Lütfi Efendi Ulu Cami'de kürsüye çıkıp vaaz ederek halkı irşat ettiği gibi şiirleriyle de tebliğ görevini sürdürmüştür. Şiirlerinde Lütfi mahlasını kullanmıştır. Şiiri irşat için bir yöntem olarak görmüş ve sanat kaygısından uzak durmuştur. Edebiyatçı Zülfikar Güngör, onun şiirlerinde lirizmden ziyade didaktik üslubun hakim olduğuna işaret etmiştir. Çeşitli eserlerde yayınlanan şiirlerinden birinde ibadetin önemine işaret etmiştir.⁵⁹⁵

⁵⁹⁴ M.İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e.,s.71

⁵⁹⁵ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e.,s.71

İsmail Hakkı Efendi (Ünal)

1859’da İskilip Hacı Piri Mahallesi’nde doğmuştur. Babası, İskilip Müftülerinden Mansunzâde Mehmet Efendi’dir. İlköğrenimini İskilip Sıbyan Mektebi Mektebinde yapmıştır.1874 yılına kadar İskilipli Köprübaşı Medresesine devam etmiştir. Daha sonra İstanbul’a geçmiş ve Sultan Ahmet Medresesi’ne kaydolmuştur.1890 yılında tanınmış Deriâmlardan Ateşoğlu Mustafa Vehbi Efendi’den Müderrislik icazeti almıştır.

İsmail Hakkı Efendi 1 Ocak 1909’da da asaleten İskilip Müftülüğüne tayin edilmiştir.25 Mayıs 1904 tarihinde İskilip Maarif Komisyonu Başkanlığına atanmıştır.10 Temmuz 1904’te Nüfus Yazım Komisyonu Başkanlığına atanmıştır.15 Eylül 1904’te bu görevden ayrılmıştır.20 Ocak 1905’te İskilip Kazası Şer’iye Mahkemesi Niyabetliğine vekâleten atanmıştır.7 Haziran 1905 tarihine kadar yürütmüştür.1906 yılında tekrar Niyabet Vekilliğine atanmıştır. İkinci Vekâleti birincisinden daha uzun sürmüştür. Niyabetin gelmesi ile 17 Şubat 1916’da ayrılabilmiştir.

İsmail Hakkı Efendi, Milli Mücadele’nin başlamasıyla, ulusal direniş hareketini desteklemiştir. Bu konudaki vaazları ile halkı aydınlatmıştır. İskilip Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyetinin kuruluşu ve faaliyetlerinde görev almıştır. Müftü İsmail Hakkı Efendi’nin ve Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti yetkilerinin çalışmaları sayesinde İskilip halkı Milli Mücadele’nin yanında yer almıştır. 30 Nisan 1920 tarihinde TBMM’ne çekilen telgrafta, İskilip’in Milli Mücadele’ye verdiği desteği dile getirmektedir.

Daha sonraki günlerde İskilip halkı Milli Mücadele için maddi destek de sağlamıştır. TBMM binasının yapımı için İskilip Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti önerliğinde 24.067 kuruş yardımda bulunulmuştur.

Milli Mücadele döneminde İsmail Hakkı Efendi’nin unutulmaz hizmetleri olmuştur. Özellikle Ankara Fetvasını imzalamış olması belli başlı bir cesaret örneğidir.

Müftü İsmail Hakkı Efendi 8 Şubat 1922’de vefat etmiştir. Vefatının ardından ailesi “ Ünal” soyadını almıştır.⁵⁹⁶

⁵⁹⁶ Ali Sarıkoyuncu, Milli Mücadelede Din Adamları II, Ankara, 2012, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s.178-179-180

İskilipli Atf Efendi

597

Atf Hoca, 1875 yılında İskilip'in Toyhane köyünde doğmuştur. Babası, Akkoyunlu Aşiretinden İmamoğlu sülalesine tabi Mehmet Ali Ağa'dır. Annesi, Mekke'den irşad için Anadolu'ya gelen Hz. Ömer nesline mensub Arap Dede'nin 7. kuşak torunlarından Nazlı Hanım'dır. Altı aylıkken öksüz kalan Atf Efendi dedesi Hasan Kethüdâ tarafından büyütülmüştür.⁵⁹⁸

Atf Hoca doğduğu köyün hocalarından ilk eğitimini almıştır. Bir yıl içinde hafızlığı ikmal ederek İbtidâî mahalle mektebinden mezun olmuştur.1891-1892 öğretim yılında İskilip Caca Bey Medresesine kaydolmuştur. Kutuğunlu Abdullah Efendi'den özel dersler almıştır. Arapça ve fıkıh bilgileri öğrenmiştir. Ayrıca Rüşdiye Mektebinden de mezun olmuştur.⁵⁹⁹

Köyüne döndüğü zaman 16 yaşında bir genç olarak, babasının rızası hilafına tahsilini ikmal için İstanbul'a gitmiştir. Tam yedi sene babasından hiç yardım almadan, çalışarak harçlığını çıkartmak suretiyle tahsiline devam etmiştir.1902 tarihinde en iyi derece ile icazet almıştır. Aynı yıl açılan ruûs imtihanına girerek İstanbul Müderrisliğini kazanmıştır.1904 tarihinde Safranbolulu Zahide Hanım ile evlenmiştir, kızının ismi Melehat'dır⁶⁰⁰1905 yılında mezun olarak Kabataş Lisesi Arapça öğretmenliğine tayin edilen Âtf Efendi, Meşihât-ı İslamiyye Dairesinde yaptığı çalışmalar üzerine

⁵⁹⁷ Çorum Belediyesi Kent Arşivi Fotoğraf Arşivi

⁵⁹⁸ Sadık Albayrak , “İskilipli Mehmet Âtf Efendi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. XXII, İstanbul, 2000, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.583

⁵⁹⁹ A. Hamdi Ertekin, İskilipli Atf Hoca Anıt Mezar ve Külliyesi, İskilip, 2013,İskilip Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, s. 7

⁶⁰⁰ Mehmet Sılay, İskilipli Atf Efendi (1876-1926), İstanbul, 2011, 3. Baskı, Düşün Yayıncılık, s.292

Şeyhülislam tarafından Bodrum’a sürülmüştür. Oradan Kırım’lı İbrahim Tâli Efendi’nin pasaportu ile Kırım’a geçmiştir. Kırım’dan Varşova’ya kadar giden Âtîf Efendi, II. Meşrutiyet’in ilanından bir hafta önce İstanbul’a dönmüştür. İstanbul’a gelen İslâm uleması yabancı bilginler kendisiyle görüşmüştür. Bir ara kendisine Kırım Evkâf Nazırlığı teklif edilse de bunu kabul etmemiştir.⁶⁰¹

1910’da Medâris Müfettişiliğine getirilmiştir. Bu arada Sebîlürreşad ve Beyânülhak’ta yazılar yazmıştır. Donanma Cemiyeti yararına kaleme aldığı Nazar-ı Şeriatte Kuvve-i Berriyeye ve Bahriyye’nin Ehemmiyet ve Vücûbu adlı eseri dolayısıyla takdirname almıştır. 31 Mart Vak’ası’nda bir hafta tutuklu kalan Âtîf Efendi, Mahmud Şevket Paşa’nın öldürülmesi olayında dahil olduğu gerekçesiyle Sinop’a sürülmüştür. Çorum, Boğazlıyan ve Sungurlu’da yaklaşık bir buçuk yıl kadar sürgün hayatı yaşadktan sonra İstanbul’a dönmüştür. Her iki olaydan sonra da resmî makamlar bir yanlışlığa kurban gittiğini, suçlu olmadığını anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Dört yıl görev alamamıştır. 1918’den sonra Dârü’l- Hilfeti’l Alliyeye Medresesi Kısm-ı Âli Tefsir-i Şerîf ve Medresetü’l- Kudât’ta Hikmet-i Teşriyye Müderrisliğine tayin edilmiştir. 1 Ocak 1919’da da İbtdâ-i Dâhil Medresesi Umûm Müdürlüğü görevine getirilmiştir.

9 Şubat 1919’da Mustaf Sabri Efendi’nin başkanlığında kurulan Müderrisîn Cemiyeti’nin İkinci Başkanlığına tayin edilmiştir. Bu cemiyet 24 Kasım 1919’da genel kurul toplantısında alınan karar gereğince Teâl-i İslâm Cemiyeti adını almış ve Mustafa Sabri Efendi’nin Şeyhü’l İslâmlık makamına tayini üzerine cemiyetin başkanlığına Âtîf Efendi getirilmiştir.

1922 yılı Ramazanında huzur derslerine muhatap olarak katılan Âtîf Efendi “Alemdar” ve “Mahfil” gibi gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır

1924’te yazıp Maarif Vekâletinin ruhsatı ile bastırıldığı “*Frenk Mukallidliği ve Şapka*” adlı risalesi yüzünden Şapka Kanunu’na muhalefetten dolayı 7 Aralık 1925’te tutuklanmış ve Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından Giresun’a sevk edilmiştir. Ankara İstiklâl Mahkemesi ; Of, Erzurum, Rize vb. yörelerde kanuna aykırı hareketlerle alakası olup olmadığını araştırmıştır. Savcı Necip Ali (Küçükağa) Bey’in iddia makamı olarak istediği üç yıllık kürek cezasına karşılık mahkeme heyetince idama mahkum edilmiştir.

4 Şubat 1926 Perşembe günü Ulus’taki eski meclis binası yakınlarındaki Karaaoğlan Çarşısı’nda Babaeski Müftüsü Ali Rıza Efendi ile birlikte idam edilmiştir.⁶⁰²

⁶⁰¹ İsmail Kara, Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler I, İstanbul, 1986, Risale Yayıncılık, s.241

⁶⁰² Sadık Albayrak, a.g.m., s.383

Kürt Hacı Mustafa Efendi

Cami-i Kebir Medresesinin son müderrisi Hacı Mustafa Efendi, nüfus kayıtlarına göre 1860 yılında Kınık Deliler köyünde doğmuştur. Yoksul bir ailenin çocuğudur. Annesinin adı Fatma, babasının adı Süleyman'dır. Soyadı kanunuyla beraber "Deliyusuf" soyadını almışlardır. Çocukken ailesine ait küçük bir sürünün çobanlığını yapmıştır. Erginlik çağına geldiği sırada bir gece rüyasında Kayserili Âlim Hacı Kasım Efendi'nin kendisini çağırdığını görmüştür. Durumu, anne ve babasına anlatmıştır. Onlardan güçlkle izin alarak elinde dağarcığı, içinde azığı ve ancak yola yetecek kadar harçlığıyla Veli Paşa Hanı'ndan yola çıkmıştır.

Kayseri'ye vardığında araya araya rüyasında gördüğü evi ve kapıyı bulmuştur. Kapıyı çaldığında içeriden bir ses, "Geldin mi Mustafa?" diyerek mukabelede bulunmuş. Yüzünü bile görmeden kendisine adıyla hitap eden bu zata hayranlık duymaya başlamış. Kapı açıldığında rüyasında gördüğü Hacı Kasım Efendi ile karşılaşmıştır.

Hacı Kasım Efendi, Mustafa'yı medreseye götürüp arkadaşlarıyla tanıştırmış, Yirmi yıl sonra öğrenimini tamamlayıp Çorum'a dönmek isteyince Hacı Kasım Efendi, onu Kayseri'de tutabilmek için elinden gelen gayreti sarf etmiştir. Kayseri eşrafına: "*Çorum'dan bir çocuk geldi. İlmî dağarcığına doldurdu, gidiyor. Bunu salmayalım. Kayseri'den evlendirelim de burada kalsın.*" demiştir. Kayserililer de bu teklife uyararak evlendirmek istemişler ama genç mollayı ikna edememişlerdir.

Çorum'a döndüğünde önce köylerde imamlık yapmış, Sonra İskilip'te Köprübaşı Cami'nde imamlık ve medresesinde müderrislik yapmıştır. Birkaç sene İskilip Müftüsü olarak hizmet etmiştir. Bu esnada ilmi dirayeti merkeze ulaşmıştır. Onu şehir içinde bir camiye vermişler, burada da medrese usulü talebe okutmaya başlamıştır.

Bu dönemde ününü duyduğu Nakşibendi Şeyhi Şiranlı Hacı Mustafa Efendi'nin sohbetlerine devam etmeye başlamıştır. Orada gördüğü manevi hava, Şeyh Efendi ile Hıdırlık Mezarlığı'nı gezerken gördüğü haller, Hoca Efendi'yi çok etkilemiştir. Bu olayların sonucu olarak Şeyh Efendi'ye intisap etmiş, Nakşi tarikatına girmiştir.

Çorum Merkez İmamlık görevine başladıktan sonra ebeveyninin evlendirme tekliflerine sıcak bakmaya başlamıştır. Hoca Efendi Şiranlı Hoca Mustafa Efendi'nin kızı ile evlenmiş, bu izdivaçtan Mehmet Kamil, Mustafa Şevki ve Ahmet Mahir adlarında üç oğlu, Fatma, Ayşe Siddıka, Hatice ve

Emine adlarında dört kızı dünyaya gelmiştir. Dört çocuğunu kendi sağlığında toprağa vermiştir.

Kürt Hacı Mustafa Efendi, uzun yıllar Cami-i Kebir Medresesinde Müderrislik yapmıştır. Çok iyi Arapça ve Farsça bilen, dini ilimlerin hepsinden icazetli olan Hoca Efendi’nin ilminden yararlanmak için çevre illerden, Gümüşhane’den bile talebeleri gelmiştir. İcazet aldıktan sonra her biri bir ilde müftü veya müderris olan talebeleri, Hoca Efendi’yi ziyaret etmeyi asla ihmal etmemişlerdir. Çorumlu Urlu Hafız (Mehmet Arif Gevenci), Çerkez Kemal (Erdin) Hafız, Müftü Mustafa Özel, Müftü Mehmet Tevfik Ergun ve Hakkı Bilal’in babası da Hoca Efendi’den icazet alanlardandır. Medreselerin kapatılmasına kadar müderrislik görevine devam etmiş ve Cam-i Kebir Medresesi’nin son müderrisi unvanını ömrü boyunca sürdürmüştür.⁶⁰³

Müderrislik görevi sona ermesine rağmen müftülük görevine bir süre daha devam ettiği söylenir. Devrin hükûmeti kargaların itlafına karar verdiğiinde Çorum Müftüsü Kürt Hacı Mustafa Efendi’den fetva ister. O da “*Mahsule zarar veren haşerenin katli caizdir ama dalda veya çatıda duran bir karganın itlafi asla caiz olamaz.*” diye fetva verince müftülükten azledildiği halk arasında yaygındır.

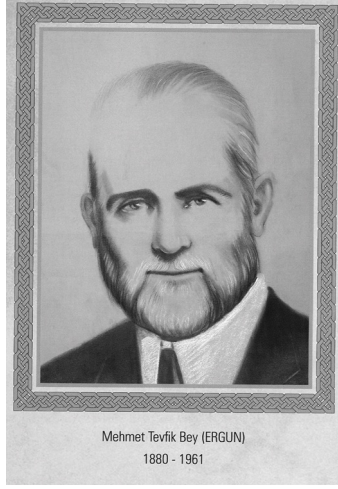
Kürt Hacı Mustafa Efendi, tasavvufla da yakından ilgilidir. Kayınpederi Şiranlı Şeyh Mustafa Efendi gibi o da Nakşibendi tarikatına mensup olup gizli zikri tercih etmiştir. Hıdırlık’ta yatan sahabe ve evliya kabirlerini sık sık ziyaret ettiği bilinmektedir. Özellikle Kereb-i Gazi türbesine girip orada saatlerce dua ve zikirde bulunduğu nakledilir.

Çorum ilim ve irfan hayatına büyük katkıları olmuş olan, Çorum’un son Müderrisi Kürt Hacı Mustafa Efendi, 5 Nisan 1946 tarihinde, 87 yaşındayken Çorum’da vefat etmiştir. Görev yaptığı Ulu Camide cenaze namazı kılındıktan sonra sokaklara sığmayan büyük ve kalabalık bir cemaatle Ulu Mezar’a götürülüp vasiyeti üzere Yayan Dede’nin ayakucuna defnedilmiştir.⁶⁰⁴

⁶⁰³ Ethem Erkoç, a.g.e., s. 204-205-207

⁶⁰⁴ Ethem Erkoç, a.g.e.,s.207

Mehmet Tevfik Ergun

605

Mehmet Tevfik Bey; 1880 yılında Malatya'nın Yeşilyurt (Çımdıklı) ilçesinde Molla Kasım Mahallesi'nde doğmuştur. Babasının adı Mustafa'dır. Altı yaşında Malatya Mahalle Mektebine gitmiştir. Antep'te Fıkıh ve Ferâiz öğrenimi yapmıştır. Buradan Konya'ya ve ardından da Kayseri'ye geçerek medrese eğitimi almıştır. Sağlık sebepleri nedeni ile Çorum'a gelen Mehmet Tevfik Bey; Kürt Hacı Mustafa Efendi'den 1906 yılında icazet almıştır.

1909 yılında Mecidiye Mektebine öğretmen olmuştur. Bucak Müdür Vekilliği yaptıktan sonra Reşadiye Mektebi Müdürü olarak atanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının ardından Yedek Subay Adayları talimgâhına sevk edilerek 1915'de Kıt'aya gönderilmiştir. Çanakkale Savaşı'na katılan Mehmet Tevfik Bey, Sina Cephesi'ne de görevlendirilmiş ve teğmenliğe yükseltilmiştir. Birinci Dünya savaşı sırasında gösterdiği yararlılıklar sebebiyle madalya ile telif edilmiş, savaşın sonunda terhis edilerek 1919'da Çorum'a dönmüştür.

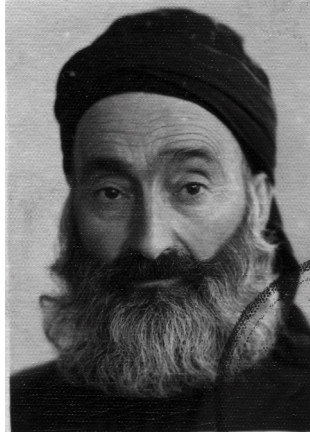
Çorum'un vatanseverliğinin göstergelerinden biri olarak gizli bir şekilde Sivas Kongresine katılmış ve Çorum'u burada temsil eden iki delegeden birisi olmuştur.

Mehmet Tevfik Bey 1921 yılında Alaca Müftülüğü görevine getirilmiştir. 1929 yılına kadar bu görevde kalan Mehmet Tevfik Bey, bu yıldan itibaren Çorum Müftülüğüne atanarak, ölümünden birkaç önce emekliye ayrılmış, görevde 51 yılını doldurmuştur.

⁶⁰⁵ Çorum Belediyesi Kent Arşivi, Oğuzhan Kantar Fotoğraf Arşivi

10 Haziran 1961 tarihinde vefat eden Mehmet Tevfik Ergun Çorum’da her daim saygı ile anılmaya devam edilmektedir.⁶⁰⁶

Şeyh Abbas Külahi

607

“Hıdırlık Şeyhi” diye de bilinen Şeyh Abbas Külahi’nin babası Süleyman Efendi’dir. Annesi Saniye Hanım, Sivas’ın Yıldızeli ilçesindedir. Abbas Efendi, İhsan Sabuncuoğlu’nun naklettiğine göre 1868 yılında (Çorum’daki nüfus kaydına göre 1873 yılında) Darende’de doğmuştur. Mezar taşındaki kayda göre doğum tarihi, 1872 yılıdır. İlk tahsilini Sivas’ ta Gök Medresede yapmıştır.⁶⁰⁸

Abbas Efendi’ nin amcası Ömer Efendi, Sivas’ın Yıldızeli ilçesinde imamlık ve müderrislik yapıyordu. Arkadaşını ziyaret için İstanbul’a giden Ömer Efendi, arkadaşının teşvik ve ısrarıyla, dönüşte Çorum’da kalmaya karar vermiştir. 1887 yılında önce Ulu Cami Medresesinde Kıraat ve Vücut okutmakla görevlendirilmiş, ardından da Hıdırlık Cami’nin İmam Hatiplik vazifesi ve burada bulunan Rıfai Tekkesi Postnişinliği tevcih edilmiştir. Ömer Efendi, böylelikle Çorum’a yerleşmiştir. Yanındaki yeğeni Abbas Efendi’ye de Hatun adındaki kızını vererek onunda burada kalmasını sağlamıştır. Abbas Efendi’nin bu evlilikten Ahmet Hayri adında bir oğlu, Huriye ve Zübeyde adlarında iki kızı dünyaya gelmiştir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ Çorum İl Yıllığı 1967, s.96-97

⁶⁰⁷ Çorum Belediyesi Kent Arşivi Fotoğraf Arşivi

⁶⁰⁸ Ahmet Sezikli, a.g.e., s.64

⁶⁰⁹ Ethem Erkoç, a.g.e., s.147-148

19. yüzyılın sonlarında bu tekkenin postnişini olan Ömer Efendi'nin yeğeni Abbas Efendi, o yıllarda Çorum'un tanınmış müderrislerinden olan Hacı Recep Hoca, Enbiya Hoca (Mehmet Nazif Efendi) ve Seydim Hoca gibi âlimlerden ders almıştır. Bununla da yetinmeyip İstanbul'a gitmiş ve Hafız Reşit Efendi'den Kıraat tahsilinde bulunmuştur.

Şeyh Abbas Efendi, Çorum'a dönüşünde amcasının yanında ve hizmetinde bulunmakla yetinmiştir. 1887 yılında amcası Hacı Ömer Efendi vefat edince onun yerine Abbas Efendi, Hıdırlık Cami İmam Hatipliğine tayin edilmiş, ayrıca Hıdırlık'taki Rufai Tekkesi'nin Zaviyedarlığı görevi de kendisine verilmiştir. İşte bu tarihten itibaren Şeyh Abbas Efendi diye anılır olmuştur.

Amcası Ömer Dede'nin döneminde Hacı Hasan Paşa'nın girişimleriyle yeniden inşa edilmekte olan Hıdırlık Cami, Padişah II. Abdülhamit'in Hazine-i Hassa'dan göndermiş olduğu 90.000 kuruşun bitmesi sonucu yarım kalmıştır. Bu durum Hacı Hasan Paşa'ya iletilerek ödenek sağlanması için Çorum eşrafı tarafından Şeyh Abbas Efendi İstanbul'a gönderilmiştir. Yine aynı zevatın yardımlarıyla Hazine-i Hassa'dan 80.000 kuruşluk ek tahsisat ile dönen Şeyh Abbas Efendi, caminin inşaatının tamamlanmasını sağlamıştır. Kapı, minber, mihrap ve kürsü de mahalli imkânlarla yapılmıştır. Şeyh Abbas Efendi'nin şahsi gayretleri ve müritlerinin destekleriyle caminin batısına bir tekke inşası da gerçekleştirilmiştir.⁶¹⁰

Çorum'un sancak oluşunda ve Hıdırlık Cami'nin tamamlanmasında da gayretli bulunmaktadır. Çorum'u tekrar sancak statüsüne yükselterek Ankara vilâyetine bağlamak için Mevlevi Şeyhi İzzet Dede'nin girişimleri yarıda kalmıştır. 1894 yılında Çorum'un ileri gelenleri toplanarak bu girişimin sürdürülmesine karar vermişler ve bu işi takip için Şeyh Abbas Efendi'yi İstanbul'a göndermişlerdir.

Şeyh Abbas Efendi, İstanbul'a gidince ilk iş olarak başvuru evrakını bulmaya çalışmıştır. Evrakı bulduktan sonra Çorumlu Hasan Paşa ve sarayda nüfuzlu Hacı Ali Paşa ile Hünkar İmamı olarak bilinen hocası Hafız Raşit Efendi'nin yardımlarıyla Çorum'un sancak olma talebi, Sultan II. Abdülhamit Han'a arz edilmiştir. O yıllarda bölgede Ermeni olaylarının artması ve Ashab-ı Kiramdan Suheyb-i Rumi'nin kabrinin Çorum'da bulunması da sancak fikrini destekleyince Padişah'tan ferman alınarak Çorum'un 1894 yılında sancak

⁶¹⁰ M.İhsan Sabuncuoğlu,a.g.e.,s.48

olması gerçekleşmiştir. Şeyh Abbas Efendi, bu fermanı Ankara vilâyetine götürmüş ve elden teslim etmiştir.

Şeyh Abbas Efendi, sadece Hıdırlık Cami'ndeki göreviyle yetinmemiştir. Devrinde çıkan her toplumsal olayda ön safta yer almıştır⁶¹¹. Bu bağlamda 1897 yılında Yunanlılarla Osmanlı Devleti arasında çıkan savaşa bizzat katılmıştır. Hıdırlıktaki Sancağ-ı Şerifi çekerek Saat Kulesi meydanında gönüllü toplamaya başlamıştır. Çorum'dan çıkan otuz kişilik gönüllü kafilesinin sayısı Samsun'a varıncaya kadar 60 kişiye ulaşmıştır. Söz konusu kafiye ilgili şu beytin halk arasında yıllarca söylendiği rivayet edilmiştir.

*Hıdırlıktaki şeyhi al sancağı çekti yürüdü
Samsun Kara dağları al yeşil bayrağa bürüdü.*

Harbin sona ermesinden sonra gönüllü birlik tekrar Çorum'a dönmüş, İstanbul'dan ipek ve sırma işlemeli üç sancak getirilerek tekkeye teslim edilmiştir. Yararlılıklarından ötürü 4 Ağustos 1900'de kendisine Mecidi Nişanı, 20 Haziran 1901'de Üçüncü Rütbe Osmanî Nişanı ve Nakibü'l Eşrâflık verilmiştir.

Halkın eğitimi ve irşadı yanında üstlendiği Zâviyedarlık gibi sosyal hizmetlerine ilave olarak Abbas Külahi, Osmanlı Devleti'nin buhranlı dönemlerinde art arda girilen savaşlarda da bizzat görev almıştır. Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır.⁶¹²Doğu'da Ermeni Olaylarının artması üzerine Vanlılar, Anadolu'nun her tarafına haber salarak yardım istemişler. Bu çağrı Çorum'a da ulaşmış. Bunun üzerine Şeyh Abbas Efendi, Sancağ-ı Şerif çekip gönüllü toplamaya başlamıştır. Askerlik çağı dışındakilerden oluşan yirmi kişilik gönüllü süvari birliğini Sivas'a götürüp oradaki kışlaya teslim etmiştir. Şeyh Abbas Efendi, bunula da yetinmeyerek yine Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında yirmi kişilik bir gönüllü grubu daha hazırlayarak Zileli Hacı Bekir Efendi'nin riyasetinde Samsun yoluyla Kazım Karabekir komutasındaki Şark Cephesi'ne göndermiştir.

Abbas Külahi; Milli Mücadele'ye de katkıları büyük olmuştur. Sivas Kongresi'nde azalık yapan şeyhi Abdullah Haşimi el- Mekki gibi, Milli Mücadele'ye katılmasının yanında geniş mal varlığını da bu uğurda seferber etmiştir.

⁶¹¹ Ethem Erkoç, a.g.e., s.149

⁶¹² Ahmet Cahit Haksever, Çorum Tarihi ve Kültürü Tasavvuf Geleneği, Çorum, 2009, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, s.179

1920 yılında ilk meclisin Ankara’da toplanmasından sonra Yozgat’ta başlayan Çapanoğlu isyanı, Çorum ve Çankırı’yı tehdit eder hâle gelmiştir. Sungurlu ve Alaca, Çapanoğullarının denetimine girmiştir⁶¹³. Bu evrede Çapanoğlu kuvvetleri, Çorum’a 15 km. uzaklıktaki köylere kadar gelmişler ve gözcülerini Hatap Boğazı’na kadar göndermişlerdir. Olup bitenden haberdar olan Çorum merkezinde hummalı bir çalışma vardır. Çorum mutasarrıfı Cemal Bey, şehri savunmakta kararlıdır. Mutasarrıf, gönüllüler toplayarak şehri savunmaya çalışmıştır. Köylüler de köylerin çevresinde nöbet tutarak savunma ve muharebe görevini yürütmüşlerdir. Çorum’un böylesi büyük bir tehdit altında olduğu dönemde Şeyh Abbas Efendi, Hıdırlık tepesinin batı ve güney yamaçlarına siperler kazdırmıştır, uzaktan birer asker gibi görünmeleri için mezar taşlarına kara çul parçaları sardırmıştır. Çorum’un eli silah tutanları ve ağalarının kışlada tertibat aldığı dönemde Şeyh Abbas Efendi’nin Hıdırlık’ta almış olduğu tedbirler de işe yaramıştır. Zira Çapanoğlu ekibi tarafından Çorum’daki durumu tetkik için gönderilen Çorumlu Fişekçi Haşim’in babası ve arkadaşları, Yaydığın Tepesi’nden ve Burun Çiftlik’ten Hıdırlık ve çevresine baktıklarında pek çok siperi ve mezarlar arasına konuşlanmış çok sayıda askerin savunma konumunda olduğunu görüp hayretler içinde kalmışlar. Sabahleyin erken saatlerde Hıdırlık Tepesi’nin batı eteklerinde Şeyh Abbas’ın bıraktığı sığır ve mandaları bile uzaktan askeri birlik sanarak Alaca’daki Çapanoğlu ekibine Çorum savunmasının haşmetini anlatmışlardır.

Bu isyanın Çorum’dan uzaklaştırılmasının ardından Şeyh Abbas Külâhi halktan toplanan yardımların ve cephanenin cepheye ulaştırılmasında bizzat gayret göstermiştir.

O dönemde Şeyh Abbas’ın sahip olduğu otuz beş devesi ve dört çift at arabası ile Samsun’dan Çorum’a, Çorum’dan Sungurlu yoluyla Yahşiyân’a ve yine Çorum’dan Yozgat yoluyla Ankara’ya ve hatta Polatlı’ya kadar cephane ve askeri levâzımat taşımıştır. Sakarya Savaşı sırasında develerin sayısı altmış sekize, at arabaları da kırka ulaşmıştır. Cepheye askeri malzeme ve cephane taşımak, her zaman riskli olmuştur.⁶¹⁴ Bir defasında Arap Seyfe köyü civarında Tatlı İlyas Çetesi, yirmi altısıyla Şeyh Abbas’ın arabalarının da bulunduğu konvoyu çevirmiş; Şeyh Abbas, bunu Yozgat’taki Çapanoğulları’na tel çekmek suretiyle önlemiştir. Başka bir seferde Karabekir köyü civarında yüz kişilik Katil İlyas Çetesi, develerin yolunu kesmiştir. Şeyh Abbas, kendisini tanıtarak çetenin şerrinden develerini ve ekibini kurtarmıştır.

⁶¹³ Ethem Erkoç, a.g.e., s. 150-151

⁶¹⁴ Ethem Erkoç, a.g.e., s. 51-152

Şeyh Abbas Efendi, Milli Mücadele döneminde bütün güçlüklerle rağmen Çorum ve havalisinden cepheye askeri malzeme, erzak ve cephane taşımayı sürdürmüştür. Bunu milli bir görev bilmiş ve hep bilinçle hareket etmiştir.

Milli Mücadele’den sonra oğlu Ahmet Hayri’yi de bir kazada kaybedince bu hizmetlere aynı şevk ve heyecanla devam edememiştir. Bu durum, Şeyh Abbas Efendi’nin mali gücünü epeyce sarsmıştır.⁶¹⁵

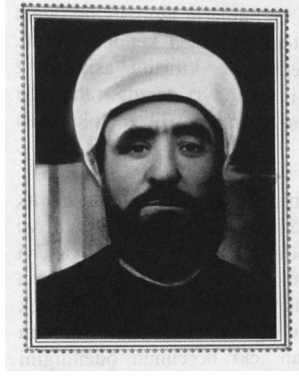
Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla ilgili kanun gereğince 1925 yılında Hıdırlık Tekkesi de kapatılmış ve ortadan kaldırılmıştır. Tekkedeki görevi böylece sona ermiş olan Abbas Efendi, Hıdırlık’a ait evkâf gelirlerinden de mahrum olmuştur. Buna rağmen o, Hıdırlık’tan ayrılmamış, caminin merdiveni altında bulunan küçük mekânda münzevi bir derviş olarak yaşamıştır. Onun geçmiş hizmet ve gayretlerini bilen Çorumlu hamiyetperver insanların yardımıyla bir lokma, bir hırka tabirine uygun bir hayat sürmüştür.

Ziyaretine gelenlere kısa ve özlü nasihatlerde bulunmuştur. Sohbetini dinleyenler, manevi etkisinde kalmışlardır. Ziyaretine her meslek ve meşrepten insan gelmiştir. Şeyh Abbas Külahi’nin ziyaretçileri arasında İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Cumhuriyeti’ne sığınan ve Çorum’a yerleşen Alman Yahudiler’de yer almışlardır. Bu Alman ziyaretçilerin arasında Hitlerin baskısından kaçan ve daha sonra İstanbul Üniversitesi Alman Edebiyatı Bölümü’nün kurucularından olan ünlü ressam Tarugott Fuchs vardı ki; Hıdırlık’ı sık sık ziyaret ettiği bilgisi anılardan günümüze kadar gelmiştir.

Şeyh Abbas Efendi, hayatının büyük bir kısmını münzevi bir derviş olarak geçirmiştir. Doksan yaşını aşkınken Hıdırlık’taki mekânında 13 Şubat 1963 tarihinde vefat etmiştir. Ertesi gün Hıdırlık Şeyhi Abbas Efendi’nin vefat haberi, Çorum’un her tarafından duyulmuş, akın akın Ulu Cami’ye gelen büyük bir kalabalığın katıldığı cenaze namazından sonra Hıdırlık’ta Kereb-i Gazi Türbesinin girişine defnedilmiştir.⁶¹⁶

⁶¹⁵ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s.48

⁶¹⁶ Ethem Erkoç, a.g.e., s.154

Urlu Hafız Arif Gevenci Hoca

617

Arif Hoca, 1887 yılında Çorum'da doğmuştur. Cami-i Kebir Sokak'ta bulunan evlerinde büyümüştür. Cami-i Kebir Medresesi'nde hafızlığını tamamladıktan sonra 36 yaşına kadar dini ilimleri tahsil etmiştir. Başta Kürt Hacı Mustafa Efendi olmak üzere devrinin âlimlerinden ders okumuş ve icazet almıştır.

Tahsilini tamamladıktan sonra yapılan imtihan sonucu Ulu Cami İmam- Hatiplik görevine ataması yapılmıştır. Düzgün kıraati, veciz ifadesi ve belîğ hitabeti ile göz doldurmuştur. Kendisinden Recep Camcı, Mehmet Büyükkareli, Mehmet Usta, Kılıçörenli Abdullah Ekin, Hakkı Bilal gibi çok sayı da kişi ders almış ve kendisini her zaman övgü ve saygıyla anmışlardır.

Arif Gevenci Hoca, Çorum'da "Urlu Hafız" diye bilinmektedir. Camideki İmam-Hatiplik görevinden başka Nakşibendi Tarikatına mensubiyeti ve tasavvuf alanındaki manevi mertebesiyle de tanınır. Talebeleri ve yakın akrabası tarafından hakkında çok sayıda menkıbe anlatılmaktadır.

Arif Hoca, Ulu Cami'deki görevi esnasında maaştan başka bir gelir kabul etmemesiyle de meşhurdur. Geçim sıkıntısı çekmiş olmasına rağmen cenazeden, mevlitten, hatimden para kabul etmemiş, başkalarına yük olmamış, emeğiyle geçinmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda mutafık, dokumacılık yağmış hatta Tokatlı bir ustadan öğrendiği yazma basma tekniğini Çorum'da uygulamıştır. Birçok dokuma tezgâhına iş vermiş ve onların ürettiği malları Merzifon ve İstanbul piyasasında pazarlamıştır.

⁶¹⁷ Çorum Belediyesi Kent Arşivi Fotoğraf Arşivi

Bu yoğun iş temposuna rağmen Ulu Cami’deki görevini hiç aksatmamıştır. 1951 yılında vefat edinceye kadar bu görevini devam ettirmiştir. Vefatından sonra vasiyeti gereği kitapları Hakkı Bilal’e verilmiştir.

Geride iki oğlu ve iki kızı kalmıştır. Kabri, Hıdırlık Mezarlığı’nda Kereb-i Gazi Türbesinin arka tarafındadır.⁶¹⁸

⁶¹⁸ Ethem Erkoç, a.g.e., s.209-210

VI. BÖLÜM

SANATÇILAR VE SPORCULAR

Sanatçılar

1918-1939 yılları arasında Milli Mücadele döneminde toplumun birleşmesine öncü olmuş, milli kültürün devamını sağlamış ve cumhuriyetin ilanı ile birlikte de yeniden şekillenen şehir hayatının oluşmasında katkı sağlamış belirlenebilen Çorumlu sanatçılar aşağıda incelenmiştir.

Abdülbaki Fevzi Ulubay

1885 yılında, Çorum’da doğmuştur. Alaybeyzade ailesine mensup Fazıl Efendi’nin oğludur. Çorum İbtidâî, Rüştiye ve İdadi Mekteplerinden sonra Arapça, Farsça, Fransızca, Tarih ve Hukuk tahsili görmüştür. Çorum’da bir süre Edebiyat Öğretmenliği yapmıştır. Çorum İlk Mektep Müfettişliği, 1910’da Darü’l Muallim Müdürlüğüne geçmiştir. İleriki yıllarda çeşitli şehirlerde öğretmenlik yapmıştır.

Feyzi Bey mizah ve latife üzerine en güzel şiir yazar şairlerimizdendir. 1921-1924 yılları arasında ticaretle de uğraşmıştır. 1929 tarihinde tekrar öğretmenlik görevine geri dönmüştür. Gazete ve mecmualarda şiirleri yayınlanmıştır.⁶¹⁹ 1954 yılında İstanbul’da vefat etmiştir.

Genelde bir gülmece ve yergi şairidir. Hem divan hem halk şiiri tarzında gülmece ve yergi şiirleri yazmıştır. Divan tarzındaki şiirlerini, mütareke döneminin siyasal mizah dergilerinde ve gazetelerinde yayımlanmıştır. Bu şiirler ona yaygın bir ün kazandırmıştır. Ulubay’ın şiirleri yayınlandığı dergilerin ve gazetelerin sahifelerinde kalmış, derlenip kitap hâline getirilmemiştir.⁶²⁰

Abdurrahman Sarıoğlu (Hilali)

1908 yılında, Çorum’un Serban köyünde doğmuştur. Babası Sarıoğlu Mustafa, Çanakkale’de şehit düşünce, yetim kalmıştır. Köyündeki hocanın yardımı ve kendi gayretiyle okuma yazma öğrenmiştir. Yaşamı köyünde çiftçilik yaparak geçmiştir. Değiş, nefes, düvaz imam ve yergi şiirleri yazmıştır. Şiirlerinde Hilâli Mahlasının kullanmıştır.⁶²¹

⁶¹⁹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e.,s.34.

⁶²⁰ Mete Taşhova, Sözlü ve Yazılı Kaynaklarla Çorum Halk Şiiri Antolojisi, Aşıklar, Ozanlar, Şairler, Çorum, 2008, T.C. Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, s.458

⁶²¹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.87

Doğal afetler, iyilikleri kötülükleriyle insanlar, erdemli olmanın yolları ve koşulları, Hz. Ali ve Ehlibeyt sevgisi, on iki imama övgü, Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye bağlılık şiirlerinin başlıca konusunu oluşturur. Sekiz yüze yakın deyişi Yunus Koçak tarafından derlenerek sağlığında “*Hilâli Baba*” adlı kitapta yayımlanmıştır.⁶²²

Abdülkadir Uslu (Kadriya)

1896 yılında, Osmancık ilçesinin Yazı Mahallesi'nde doğmuştur. 7-8 yaşlarında iken Osmancıkta Mahalle Mektebine gitmiştir. Daha sonra da “Kızıl Hasanoğlu Büyük Medresesi”ne devam etmiştir.1893'te askerliğini İstanbul'da yapmıştır.1895 yılında Osmancık Müdde-i Umûmi Muavin Jandarma Komutanlığı görevine başlamıştır. Bu görevi 1909 yılına kadar sürdürmüştür.1909 yılından sonra kendi isteği ile dava vekilliğine geçmiştir.

Genç yaşlarında iken şiir yazmaya ve saz çalmaya başlamıştır. Hem divan hem de saz şairidir. Doğaçlama türünde usta olduğu, İzani ve Ceyhuni ile atışmaları bu türün güzel örneklerindedir.⁶²³ İlk şiirini de 15 yaşında yazmıştır. İrticalen şiir söyleme gücüyle de tanınan ve Kadriyâ mahlasını kullanan Uslu'nun matbu hâlde yayımlanabilmiş üç eseri vardır. Bunlar; Hilye-i Nebeviyye, Mevlid-i Nebi Aleyhisselam, Koyun Baba Menâkıbnâmesi'dir.⁶²⁴

Ali Açık

1914 tarihinde Osmancık'ta doğmuştur. Küçük yaşta annesini ve babasını kaybetmiştir. Bir kıza aşık olmuş ancak sevdiği kıızı vermemişlerdir. Sevdiği kız İzmit'e akrabasının yanına gidince; Ali de peşinden gitmeye karar vermiş, trene kaçak binerken kaza geçirmiş ve iki ayağını kaybetmiştir. İyileşince Osmancık'a geri dönmüştür.1984 tarihinde vefat etmiştir. Basılmış bir şiir kitabı bulunmaktadır.⁶²⁵

Ali Rıza Karagöz

1911 yılında, Sarımbey köyünde doğmuştur. Çocukluğu Birinci Dünya Savaşı'nın yoksulluğu içerisinde geçmiştir. İlkokulu köyünde tamamlamıştır. Muallim Mektebine girerek okulu bitirmiştir.⁶²⁶ Hayatını çiftçilik yaparak

⁶²² Mete Taşlıova ,a.g.e., s.457

⁶²³ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.97

⁶²⁴ Mete Taşlıova, a.g.e.,s.459

⁶²⁵ Mahmut Selim Gürsel,a.g.e., s.35

⁶²⁶ Mete Taşlıova, a.g.e., s.472

kazanmıştır. Bir süre Ankara’da ticaretle uğraşmış, 1935 tarihinde askere gitmiştir ve hastalanmıştır. Askerlik dönüşü üç sene kadar köy de bağ bekçiliği yapmıştır. Bir süre tuğla üretimi işinde çalışmıştır. Tuğla üretimi işinin de rast gitmediği dönemde şiirle ilgilenmeye başlamıştır.

Şiir yazmaya 43 yaşında başlamıştır. Şiirlerinde belirgin olarak tasavvufî söyleyiş ön plandadır. 1955 tarihinde şiirlerinin bir kısmını “*Şimdilik*” adlı bir kitapta yayımlamıştır.⁶²⁷

Bektaş Haydar

1896 yılında, Alaca ilçesine bağlı İshacı köyünde doğmuştur. Aşık Haydar Mahlası ile tanınır. Asıl adı Haydar Bektaş’dır. Herhangi bir eğitim görmemiştir. Genç yaşta saz çalıp, deyiş söylemeye başlamıştır. Değişik konularda şiir yazmıştır. Şiirlerinin bir bölümü Çorumlu Dergisi’nde yayımlanmıştır.⁶²⁸ Geçimini çiftçilikten sağlayan Aşık Haydar 1966 yılında köyünde vefat etmiştir.

Ölümünden sonra deyişlerinin bir kısmını Ali Keleş “*Aman Dünya Ne Dar İmiş-1963*” adlı kitapta toplanmıştır.⁶²⁹

Hacı Ahmet (Zühdü)

1885 yılında, Çorum’un Sağrıcı Mahallesi’nde doğmuştur. Asıl adı Hacı Ahmed’tir. Bilalzadelerden Hacı Abdullah Efendi’nin oğludur. İlköğrenimden sonra medresede okumuştur. Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Yaşamı boyunca manifatura ticaretiyle uğraşmıştır. 1934’te Hacca gitmiş, uzun süre Çorum’da Ulu Cami’de vaizlik yapmıştır.

Şiirle gençlik yıllarında ilgilenmiştir.⁶³⁰ Bir yandan aruz ölçüğüyle divan tarzında şiirler yazarken öte hece hece ölçüğüyle âşık tarzında koşmalar yazmıştır. Hece ile yazdığı şiirlerinde “*Zühdü*” mahlasını kullanmıştır. 1958 yılında Çorum’da vefat etmiştir. Otuz şiirinin bulunduğu bir yazma eseri de vardır.⁶³¹

⁶²⁷ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.72

⁶²⁸ A.g.e.,s.46

⁶²⁹ Mete Taşlıova,a.g.e.,s.530

⁶³⁰ A.g.e.,s.512

⁶³¹ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.102

Halil Rifat Arıncı

1898 yılında, İskilip ilçesinde doğmuştur. İlköğrenimini İskilip'te tamamlamıştır. Ankara Muallim Mektebine (Öğretmen Okulu) kaydolmuştur. Birinci Dünya Savaşı başlayınca okuldan askere alınmış, 1916 yılında, Irak Cephesi'ne gönderilmiştir. Savaş bitince 1920'de İstanbul'a dönmüş, 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, Müdâfaa-ı Hukûk hizmetine girmiştir. Bu hizmeti nedeniyle İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilmiştir.

Cumhuriyet döneminde Çorum'un en önemli eğitimcileri arasında yer almıştır. Pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Çorumlu Dergisi'nde, Çorum'un tarihi, jeolojisi, coğrafyası üzerine inceleme yazıları yazmıştır.1938 yılında Ankara'ya yerleşmiştir. Çalıştığı İktisat Bakanlığı'ndan 1949 yılında emekli olmuştur.1972 yılında vefat etmiştir. Yayınlanmış şiir kitapları vardır.⁶³²

Hamdi Ahmet Serbestzade

Çorum'un İskilip İlçesi Ulaştepe Mahallesi'nde 1864 tarihinde doğmuştur. Serbestzade Hasan Efendi'nin oğludur. İlkokulu ve Rüştiyeyi İskilip'te okumuştur. Kastamonu Medresesinde öğretimine devam etmiştir. Ahmet Mahir Efendi'den icazet almış, Arapça, Farsça ve Fransızcaya öğrenmiştir. Manastır ve Hakkârî'de Muhasebecilik yapmıştır. Tosya Mal ve Trabzon Mal Müdürlüğü yapmıştır. Trabzon'da iken Maliye Nâzırı Cavit Bey ile ilgili bir yergi şiir yayımlanmıştır. Bunun üzerine Hicaz'a Müfettiş olarak atanmış ve oradan da Konya Defterdarlığına atanmıştır. Buradan emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra, İstanbul Süleymaniye ve Fatih medreselerinde tefsir ve fıkıh okutmuştur. Milli Mücadele zamanında tekrar memuriyete dönmüştür. Ganâim-ı Harbiye Komisyon Başkanlığında bulunmuştur. Konya Tasfiye Komisyonu başındayken, yaş haddinden tekrar emekli olmuş, İskilip'e gelmiştir. 1939 tarihinde vefat etmiştir.

Ahmet Hamdi Serbestzade' nin yazmış olduğu eserler; El yazması, Divan-ı Hamdi, Tefsiri Beyzavi Tercemesi, Yedi Cilt, Hicivname'dir. Matbu eseri ise; Diplomasiden Hikmet-i Siyasiye 1912'dir.⁶³³

Hasan Çıtak (Kör Hasan)

Çorum'da 1913'te doğmuştur. Doğuştan amadır. Çevresinde “*Kör Âşık*” namıyla tanınmıştır. O da bu tanımı bazı şiirlerinde mahlas olarak kullanmıştır. Yaşamı boyunca şiir ve müzikle ilgilenmiştir. Cebinde devamlı

⁶³² Mete Taşlıova, a.g.e.,s.519

⁶³³ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e.,s.66

küçük boy kaval taşıdığı ve meclislerde bu kavalı çaldığı anlatılmaktadır. Şiir okumayı ve dinlemeyi çok seven şair, hoşuna giden şiirleri sevdiği kişilerle okutur ve çabucak ezberlemiştir.⁶³⁴

Pek çok aşkın deyişlerini ezbere bilen Hasan Çıtak eğitilmemiştir. Yoksul bir hayat sürdürmüştür.⁶³⁵

Hasan Hüseyin Çirkin

1912 yılında, Alaca ilçesine bağlı Eskiyapar köyünde doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybetmesi nedeniyle kendisini deyişlere türkülere vermesi sonucu şiir yazmaya başlamıştır. Ustalardan söylediği şiirlerin yanında, bir süre sonra kendisinden de söylemeye başlamıştır. Şiirleri çeşitli antoloji ve kitaplarda yayımlanmıştır. Kendisinden sonra yeni kuşakların yetişmesinde emeği olan Hasan Hüseyin Çirkin, 1978 yılında vefat etmiştir.⁶³⁶

İfakat Hanım

Bazı Çorum Türkülerin derlenmesinin sağlamıştır. Dönemin halk eğlencelerinde, düğünlerinde (kadınlar için ayrılan bölümde) ud çalarak sanatını icra etmiştir.⁶³⁷

⁶³⁴ Mahmut Selim Gürsel, a.g.e., s.52

⁶³⁵ Mete Taşlıova,a.g.e.,s.524

⁶³⁶ A.g.e.,s.525

⁶³⁷ Nermin Kayım ile yapılan mülakat sonucunda elde edilen bilgi, (8 Ağustos 2014)

Mazlum Kenan Köstekçi

638

1910 yılında, Çorum'da Karakeçili Mahallesi'nde doğmuştur. Çorum milletvekili Süleyman Köstekçi'nin oğludur. İlköğrenimini bitirince Çorum'da açılan Mıntıka Ziraat Mektebinde okumuş ancak, bu mesleği sürdürmemiştir. Bir süre öğretmenlik yapmıştır. Çorum'un Doğla ve Karapınar Muhaciri köylerinde Öğretmenlik yapmıştır.1930 yılında Sivas Öğretmen Okuluna gittiyse de tüberküloza yakalandığı için oradan Ankara Gazi Öğretmen Okuluna geçmiş ve buradan mezun olmuştur.

İstanbul'da öğretmenlik yaptığı dönemde rahatsızlanmıştır. Burgaz, Heybeliada sanatoryumlarında, Haydarpaşa, Cerrahpaşa Hastanelerinin verem servislerinde yatarak sürekli tedavi görmüştür. Cerrahpaşa'da Prof. Nissen tarafından yapılan bir akciğer ameliyatı geçirmiş, iyileşir gibi olunca Çorum'a gelmiştir. Yirmi altı yaşındayken 1936 yılında Çorum'da vefat etmiştir. Şiir yazmaya, hastalandığı yıllarda başlamış ve onlara “*zakkum çiçekleri*” demiştir.

Şiirleri ölümünden sonra babası Süleyman Köstekçi tarafından toplanıp “*Zakkum Çiçekleri*” adlı bir kitaptan yayınlanmıştır.⁶³⁹

Sabri Dil

1906 yılında, Çorum'da Gülabibey Mahallesi'nde doğmuştur. Ziraat Meslek Okulundan sonra öğretmen okulunu da bitirmiştir. Bir süre Çorum ve Samsun köylerinde öğretmenlik yapmıştır. Askerliğini Yedek Subay olarak bitirmiştir. İşletmecilik ve eksperlik öğrenimi görmüştür. Adana, Mersin,

⁶³⁸ Çorum Belediyesi Fotoğraf Arşivi, Özden Uzel Arşivi

⁶³⁹ Mete Taşhova,a.g.e.,s.573

Hatay, Maraş, Muş, Mardin ve Muğla illerinde Ziraat Memurluğu, Teknik Ziraat ve Toprak İskân Müdürlüklerinde bulunmuştur. Ankara Ziraai Mücadele Enstitüsü İdari İşler Müdürlüğünden 1963 yılında emekli olmuştur.

Sabri Dil, 1989 yılında vefat etmiştir.⁶⁴⁰

Sporcular

Cumhuriyetin ilk yıllarında Çorum’da birçok dalda müsabakalar düzenlenmiştir ancak spor dalları içerisinde güreş sporu ön plana çıkmaktadır. Güreşte öne çıkan başarılı sporculardan bazıları aşağıda yer almaktadır.

Mehmet Ali Demir Kaya

87 kiloda güreş müsabakalarına katılmıştır. Kastamonu’da gerçekleşen Bölge Müsabakalarında galip geldikten sonra Ankara’da gerçekleşen Türkiye Şampiyonası’nda ikinci olmuştur.⁶⁴¹

İhsan Yıldız

İhsan Yılmaz 72 kiloda güreş müsabakalarına katılmıştır. Bölge Müsabakalarında gösterdiği başarının ardından Türkiye üçüncülüğü kazanmıştır.⁶⁴²

⁶⁴⁰ Mete Taşlıova,a.g.e.,s.605

⁶⁴¹ Çorum,7 Eylül 1938,s.1

⁶⁴² Çorum,7 Eylül 1938,s.1

VII. BÖLÜM

TÜCCÂR

Tüccâr

Çorum’da ticaret hayatı; Çorum Ticaret ve Sanayi Odası faaliyetleriyle ve oda tarafından Çorumlu tacirlerin kayıtlarının tutulmaya başlaması ile daha düzenli bir hâl almıştır. Çorum Ticaret Odasının kuruluş tarihi kendi kaynaklarında 1910⁶⁴³ Ankara Ticaret Odası kaynaklarında 1911⁶⁴⁴ ve 1967 Çorum İl Yıllığında 1913 yılında kurulduğu yazmaktadır.⁶⁴⁵ 1911’de Çorum Ticaret Odasının ilk Meclis Başkanı olarak Tütüncüzade Şükrü kayıtlara geçmiştir. Şükrü Bey bu görevi 1929 yılına kadar başarı ile sürdürmüştür. İkinci Meclis Başkanı ise Ahmet Arapoğlu’dur. 1927 yılında Mehmet Tütüncü ilk Yönetim Kurulu Başkanı olarak bildirilmiş, ardından bu görevi, 1930-1938 yılları arasında Nuri Tütek ve 1937-1938 yılları arasında da Nuri Kaleli üstlenmişlerdir.⁶⁴⁶

Çorum Ticaret Odasının kayıtlarında beş kategoride tacir bulunmaktadır. 1918-1939 tarihleri arasında kayıtları bulunan ilk üç kategoride kayıtlı olan 49 Çorumlu tacirler aşağıda belirtilmiştir.⁶⁴⁷

Ahmet Ayazoğlu

Ahmet Ayazoğlu, Çorum’da 1881 yılında doğmuştur. Zahire dükkânı olan Ahmet Ayazoğlu’nun iş yeri ise Pazar Yeri’ndedir. 1898’de ticarete başlayan Ahmet Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 12’dir ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Ahmet Bey’in ikamet ettiği yer Çorum Ümit Halife Mahallesi’dir.⁶⁴⁸

Ahmet Ersoy

Sivas ‘ta 1905 yılında doğmuştur. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası tarafından kayıtları 1931 yılında tutulmaya başlayan Ahmet Bey, eczacıdır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 259’dur ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁴⁹

⁶⁴³ <http://www.ctso.org.tr/#page=page-1>, Erişim Tarih:30 Temmuz 2015, Saat:12.08

⁶⁴⁴ <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=727>, Erişim Tarih:30 Temmuz 2015, Saat:12.12

⁶⁴⁵ 1967 Çorum İl Yıllığı,s.255

⁶⁴⁶ <http://www.ctso.org.tr/#page=page-1>, Erişim Tarih:30 Temmuz 2015, Saat:12.15 ve Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi

⁶⁴⁷ Hayriye Sol adlı tacir deftere beşinci sınıf tacir olarak kaydedilmesine rağmen, bu dönemde kadın tacir olması hasebiyle araştırmaya dâhil edilmiştir.

⁶⁴⁸ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.3

⁶⁴⁹ A.g.s.de., s.30

Alaybeyoğlu Tevfik

Alaybeyoğlu Tevfik; Çorum'da 1881 yılında doğmuştur. Zahire dükkânı olan Tevfik Bey'in iş yeri ise Hükûmet Civarı olarak kaydedilmiştir.⁶⁵⁰1924'de ticarete başlayan Tevfik Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 16'dır ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Ahmet Bey'in ikamet ettiği yer ise; Çorum Hacı Mollalar Mahallesi'dir.

Soyadı Kanunu ardından “ Atalay ” soyadını almıştır. 29 Ağustos 1947 günü 234 sayılı oda kararı ile birinci sınıfa çıkarılmıştır. Alaybeyoğlu Tevfik Bey 11 Kasım 1956 yılında vefat etmiştir.⁶⁵¹

Alemderoğlu Mustafa

Çorum'da 1885 yılında doğmuştur. İş alanı zahire olarak kaydedilmiştir. Alemderoğlu Mustafa Bey'in iş yeri ise Pazar Meydanı'ndadır. Mustafa Bey 1919 yılında ticarete başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 56'dır ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Soyadı Kanunu ardından “*Bayrak*” soyadını almıştır.⁶⁵²

Aleybeyoğlu Naim

Bkz. Eğitimciler, Naim Osman Atalay.

Alioğlu Hürşit

Çorum'da 1901 yılında doğmuştur. İş alanı zahire ve unculuk olarak kaydedilmiştir. İş yeri Cepni Mahallesi'ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 300'dür ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1934'dür. İkamet ettiği mahalle ise Çorum Cepni Mahallesi'dir⁶⁵³

⁶⁵⁰ “Hükûmet Civarı” terimi Çorum'da T.C. Çorum Valiliği Binası'nın etrafı için kullanılan bir terimdir.

⁶⁵¹ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.4

⁶⁵² A.g.s.de., s.9

⁶⁵³ A.g.s.de., s.38

Benderlioğlu Ahmet

Çorum’da 1907 yılında doğmuştur. İş yeri Pazar Meydanı’ndadır. Ahmet Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1928 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 236’dır ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlara Ahmet Bey’in 1955 yılında vefat ettiği geçirilmiştir.⁶⁵⁴

Bilaloğlu Ahmet

Bilaloğlu Ahmet Çorum 1883 yılında doğmuştur. Manifatura dükkânı olan Ahmet Bey’in iş yeri ise Kürkçüler’dedir. 1903’de ticarete başlayan Ahmet Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 5’dir ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Bilaloğlu Ahmet Bey’in ikamet ettiği yer Emir Ahmet Mahallesi’dir.⁶⁵⁵

Ceritoğlu Ahmet

Çorum’da 1901 yılında doğmuştur. İş alanı zahire olarak kaydedilmiştir. İş yeri Pazar Meydanı’ndadır. Ahmet Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1931 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 263’dür ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kaydı; 1943 yılında İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası’na alınmıştır.⁶⁵⁶

Ceritoğlu Süleyman

Çorum’da 1881 yılında doğmuştur. İş alanı zahire olarak kaydedilmiştir. Ceritoğlu Süleyman Bey’in iş yeri ise Pazar Meydanı’ndadır. Süleyman Bey 1918 yılında ticarete başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 67’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁵⁷

⁶⁵⁴ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.28

⁶⁵⁵ A.g.s.de., s.1

⁶⁵⁶ A.g.s.de., s.31

⁶⁵⁷ A.g.s.de., s.10

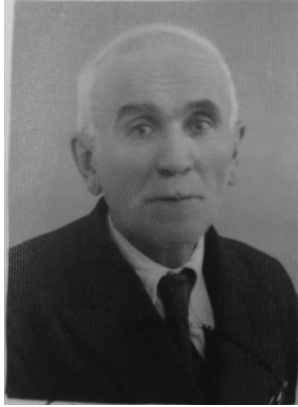
Davutoğlu Şevket

Davutoğlu Şevket, Çorum 1887 yılında doğmuştur. Manifatura dükkânı olan Şevket Bey'in iş yeri ise Pazar Yeri'ndedir.1920'de ticarete başlayan Şevket Bey ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Davutoğlu Şevket Bey'in ikamet ettiği yer Çorum Burhanoğlu Mahallesi'dir.⁶⁵⁸

Emir Hüseyin Ramiz

Çorum'da 1901 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura-kunduracılık olarak kaydedilmiştir. İş yeri Cami-i Kebir civarıdır. Ramiz Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1929 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 236'dır ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Ramiz Bey'in ikamet ettiği mahalle ise Çorum Mahmudiye Mahallesi'dir.⁶⁵⁹

Emirosmanoğlu Emin

660

Çorum'da 1884 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. Emin Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1929 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası'ndaki sicil numarası 234'dür ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁶¹

⁶⁵⁸ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s..2

⁶⁵⁹ A.g.s.de., s.27

⁶⁶⁰ A.g.s.de., s.26

⁶⁶¹ A.g.s.de., s.26

Evcioğlu Osman

Çorum’da 1887 yılında doğmuştur. İş alanı hayvancılık olarak kaydedilmiştir. İş yeri Pazar Meydanı’ndadır. Osman Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1917 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 264’dür ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁶²

Faruk Çağlar

Çorum’da 1886 yılında doğmuştur. Zahire dükkânı olan Faruk Bey’in iş yeri ise Pazar Yeri olarak kaydedilmiştir. 1919’da ticarete başlayan Faruk Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 21’dir ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Ahmet Bey’in ikamet ettiği yer İsa Halife Mahallesi’dir.

Soyadı kanunu ardından 25 Mart 1936 yılında soyadını “Çağlar” olarak yazdırmak için Ticaret ve Sanayi Odasına başvurmuştur.⁶⁶³

Hacı Abdurahmanoğlu Veli

Çorum’da 1895 yılında doğmuştur. İş alanı kerestecilik olarak kaydedilmiştir. İş yeri, Telgraphane civarındadır. Veli Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1931 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 275’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁶⁴

⁶⁶² Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s. 30

⁶⁶³ A.g.s.de., s.5

⁶⁶⁴ A.g.s.de., s.34

Hakkı Bilal

665

Çorum'da 1916 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri Kürkçüler' dendir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası'ndaki sicil numarası 490'dır ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1938'dir. İkamet ettiği mahalle ise Üçdutlar Mahallesi'dir⁶⁶⁶

Harzadınlı Emiroğlu Osman

Çorum Harzadın köyünde 1880 yılında doğmuştur. Kayıtlara zahireci olarak geçen Osman Bey'in iş yeri Pazar Yeri'ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki Sicil No'su 135'dir.Üçüncü Sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Terki-i Ticaret ettiği için kendi kararı ile 11 Şubat 1942 günü 10 No'lu karar ile kaydı silinmiştir.⁶⁶⁷

Hasan Seydim

668

Çorum'da 1902 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri Çepni Mahallesi'ndedir. Hasan Bey'in Çorum Ticaret

⁶⁶⁵ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.97

⁶⁶⁶ A.g.s.de., s.97

⁶⁶⁷ A.g.s.de., s.101

⁶⁶⁸ A.g.s.de., s.56

ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 350’dir ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilen Hasan Bey; 29 Ağustos 1947 tarihinde 234 No’lu Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Kararı ile birinci sınıf tacirliğe yükseltilmiştir. İkamet ettiği mahalle ise Çorum Üçdutlar Mahallesi’dir.⁶⁶⁹

Haşhaşoğlu Osman

Çorum’da 1903 yılında doğmuştur. İş alanı makine satıcısı olarak kaydedilmiştir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 315’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1936’dır. Ev olarak ikamet ettiği mahalle ise Çepni Mahallesi’dir.⁶⁷⁰

Hayriye Sol

Çorum’da 1901 yılında doğmuştur. İş alanı dokumacılık olarak kaydedilmiştir. İş yeri Yeni Yol Mahallesi’ndedir. Çorum Ticaret Odası’ndaki sicil numarası 573’dür ve oda kayıtlarına beşinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Hayriye Hanım’ın; ev olarak ikamet ettiği mahalle ise Çorum Yeni Yol Mahallesi No:3’dür. 5373 Sayılı Kanun ile esnaf sayılarak 23 Ekim 1949 günü 155 Sayılı karar ile Çorum Ticaret Odası’ndan kaydı silinmiştir.⁶⁷¹

Hüseyin Erkoç

Çorum’da 1871’de yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 516’dır ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı yıl 1931’dir. İkamet ettiği mahalle ise Azap Ahmet Mahallesi’dir. 08 Ekim 1942 yılında vefat etmiştir.⁶⁷²

İlhan Göreyen

Çorum’da 1887 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri Eğridere Caddesi’ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 447’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı yıl 1938’dir. İkamet ettiği mahalle ise Çepni Mahallesi’dir.⁶⁷³

⁶⁶⁹ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.56

⁶⁷⁰ A.g.s.de., s.44

⁶⁷¹ A.g.s.de., s.186

⁶⁷² A.g.s.de., s.110

⁶⁷³ A.g.s.de., s.76

İsmail İstanbulluoğlu

İsmail İstanbulluoğlu Çorum'da 1897 yılında doğmuştur. Manifatura dükkânı olan İsmail Bey'in iş yeri ise Çarkçılar'dadır. İsmail Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 6'dır ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. İsmail Bey'in ikamet ettiği yer ise; Çorum Mahallesi Hamidiye Mahallesi'dir.⁶⁷⁴

Kalelioğlu Nuri

675

Kalelioğlu Nuri, Çorum 1874 yılında doğmuştur. Manifatura dükkânı olan Nuri Bey'in iş yeri ise Kürkçüler'dedir. 1904'de ticarete başlayan Nuri Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 4'dür ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁷⁶

Kalelioğlu Şevket

Çorum'da 1887 yılında doğmuştur. Şevket Bey attâr olarak kaydedilmiştir. Kalelioğlu Şevket Bey'in iş yeri ise Attârlar'dadır. Şevket Bey 1919 yılında ticarete başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 72'dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁷⁷

⁶⁷⁴ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.2

⁶⁷⁵ A.g.s.de., s.1

⁶⁷⁶ A.g.s.de., s.1

⁶⁷⁷ A.g.s.de., s.11

Kavukçuoğlu Abdüllatif

Bkz. Cemiyetçiler.

Kürtoğlu Ömer

Kürtoğlu Ömer Çorum’da 1884 yılında doğmuştur. Zahire dükkânı olan Kürtoğlu Ömer’in iş yeri ise Pazar Yeri’ndedir. 1921’de ticarete başlayan Ömer Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 15’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁷⁸

Memduh Hafızoğlu

679

Çorum’da 1917 yılında doğmuştur. İş alanı tuhafiyeye ve hırdavat olarak kaydedilmiştir. İş yeri; Hamit Cami yakınlarındadır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 289’dur ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1936’dır. İkamet ettiği mahalle ise Çepni Mahallesi’dir.⁶⁸⁰

Mustafa Arapoğlu

Çorum’da 1919 yılında doğmuştur. İş alanı köseleci olarak kaydedilmiştir. İş yeri Pazar Yeri’ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 539’dır. İkamet ettiği mahalle ise Azap Ahmet Mahallesi’dir. 08 Ekim 1942 yılında vefat etmiştir.⁶⁸¹

⁶⁷⁸ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.3

⁶⁷⁹ A.g.s.de., s.42

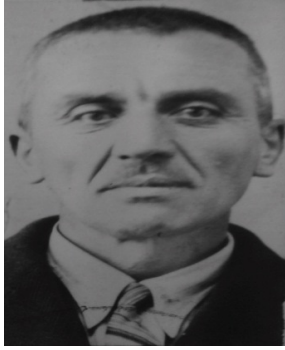
⁶⁸⁰ A.g.s.de., s.42

⁶⁸¹ A.g.s.de., s.122

Mustafa Başaran

Çorum'da doğmuştur. Mustafa Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 438'dir ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1937 yılında tutulmaya başlanmıştır.⁶⁸²

Müezzinoğlu Rüştü

683

Çorum'da 1897 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri; İskilip Caddesi'ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 301'dir ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1919'dur. 12 Temmuz 1940'da Çorum Ticaret ve Sanayi Odasından soyadının "Gülen" olarak değiştirilmesini istemiştir. Ancak daha sonra "Müezzinoğlu" soyadını kullanmıştır. İkamet ettiği mahalle ise Çorum Karakeçili Mahallesi'dir. 12 Temmuz 1967'de vefat etmiştir.⁶⁸⁴

Nazif Özçeleli

Kayıtlara göre 1888'de Diyarbakır'da doğmuştur. İş alanı kumaşçılık ve terzi olarak kaydedilmiştir. İş yeri Samsun Caddesi'ndedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 445'dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1937'dir. İkamet ettiği mahalle ise Çepni Mahallesi'dir.⁶⁸⁵

⁶⁸² Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.56

⁶⁸³ A.g.s.de., s.40

⁶⁸⁴ A.g.s.de., s.40

⁶⁸⁵ A.g.s.de., s.75

Nuri Bilal

686

Çorum’da 1905 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura (toptan – perakende) olarak kaydedilmiştir. İş yeri Kürkçüler’dedir. Nuri Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 469’dur ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilen Nuri Bey, 29 Ağustos 1947 tarihinde 234 No’lu Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Kararı ile birinci sınıfa yükseltilmiştir. İkamet ettiği mahalle ise Çorum Üçdutlar Mahallesi’dir. 04 Ocak 1963 yılında kaydı silinmiştir.⁶⁸⁷

Ömer Nortah

Çorum’da 1900 yılında doğmuştur. İkamet adresi olarak İnalözü Köyü verilmiştir. İş alanı müteahhit, tütün, bağcı olarak kaydedilmiştir. İş yeri İnalözü köyü olarak geçmektedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 271 ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁸⁸

Pertev Kalelioğlu

Bkz. Belediye Başkanları.

⁶⁸⁶ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.86

⁶⁸⁷ A.g.s.de., s.86

⁶⁸⁸ A.g.s.de., s.33

Sadık İstanbullu

Çorum'da 1887'de yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri Kürkçüler 'dedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 496'dır ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. İkamet ettiği mahalle ise Çöplü Mahallesi'dir.⁶⁸⁹

Sefa Atalay

Çorum'da 1913 yılında doğmuştur. İş alanı zahireci olarak kaydedilmiştir. İş yeri, Buğday Pazarı civarındadır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 463'dür ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. İkamet ettiği mahalle ise Çorum Karakeçili Mahallesi'dir. 01 Ocak 1973 yılında vefat etmiştir.⁶⁹⁰

Seyidoğlu İsmail

Çorum'da 1882 yılında doğmuştur. İş alanı manifaturadır. Seyidoğlu İsmail Bey'in iş yeri ise Çarkçılar'dadır. İsmail Bey 1910 yılında ticarete başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 27'dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.

Soyadı olarak "Özölçer"i kullanmaya başlanmıştır. 29 Ağustos 1947 günü 234 sayılı oda kararı ile ikinci sınıfa çıkarılmıştır.⁶⁹¹ 13 Eylül 1947'de isteği üzerine kaydı oğulları üzerine devredilmiştir.⁶⁹²

Terlemezoğlu İlhan

Çorum'da 1886 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri Pekmez Pazarı civarındadır. İlhan Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1919 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 249'dur ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. İlhan Bey'in ikamet ettiği mahalle ise Çorum Burhan Ağa Mahallesi'dir.⁶⁹³

⁶⁸⁹ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.99

⁶⁹⁰ A.g.s.de., s.73

⁶⁹¹ A.g.s.de., s.5

⁶⁹² A.g.s.de., s.6

⁶⁹³ A.g.s.de., s.29

Terlemezoğlu Salim

Çorum’da 1887 yılında doğmuştur. İş alanı manifatura olarak kaydedilmiştir. İş yeri Çarkçılar civarındır. Salim Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1919 yılında tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 250’dir ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir.⁶⁹⁴

Tevfik Uzel

695

Çorum’da 1912 yılında doğmuştur. İş alanı Çilingir olarak kaydedilmiştir. İş yeri, Çilingirler’dedir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 331’dir ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarının tutulmaya başladığı tarih 1933’dür.⁶⁹⁶

Turşuoğlu Ahmet ⁶⁹⁷

Turşuoğlu Ahmet Çorum’da 1882 yılında doğmuştur. İş alanına müteferrik iş sahası olarak yazılan Tuzcuoğlu Ahmet Bey’in iş yeri ise Kürkçüler olarak kaydedilmiştir. Ahmet Bey’in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 17’dir ve oda kayıtlarına ikinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. 03 Mart 1941 tarihli 17 sayılı oda kararı ile üçüncü sınıfa indirilmiştir.⁶⁹⁸

⁶⁹⁴ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.29

⁶⁹⁵ A.g.s.de., s.49

⁶⁹⁶ A.g.s.de., s.49

⁶⁹⁷ Turşuoğlu ya da Tuzcuoğlu (<http://www.ctso.org.tr/> kaynağındaki bilgi doğrultusunda “Turşuoğlu” olarak okunmuştur.)

⁶⁹⁸ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.4

Tuzcuoğlu Zarif

Çorum'da 1879 yılında doğmuştur. İş alanına müteferrik iş sahası olarak yazılan Tuzcuoğlu Zarif Bey'in iş yeri ise Kürkçüler olarak kaydedilmiştir. Zarif Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 24'dür ve oda kayıtlarına birinci sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Zarif Bey'in ikamet ettiği yer Çorum Kunduzhan Mahallesi'dir. 03 Mart 1941 tarihli 17 sayılı oda kararı ile ikinci sınıfa indirilmiştir⁶⁹⁹

Tütüncüzade Şükrü

Bkz. Cemiyetçiler.

Ulemaoğlu Bedri

Bkz. Sağlıkçılar, Bedri Bilginer.

Velipaşazade Şevket

Bkz. Belediye Başkanları.

Yağcıoğlu Abdülkerim

700

Çorum'da 1893 yılında doğmuştur. Abdülkerim Bey attâr olarak kaydedilmiştir. Yağcıoğlu Abdülkerim Bey'in iş yeri ise Attârlar'dadır. Abdulkerim Bey'in Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki kayıtları 1917

⁶⁹⁹ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No'lu Sicil Defteri, s.5

⁷⁰⁰ A.g.s.de., s.15

tutulmaya başlamıştır. Çorum Ticaret ve Sanayi Odasındaki sicil numarası 115’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Yağcıoğlu Abdülkerim Bey’in ikamet ettiği yer Çorum Şeyh Emin Mahallesi’dir.⁷⁰¹

Zehra Koçak

Çorum’da 1919 yılında doğmuştur. İş yeri Azap Ahmet Mahallesi’ndedir. İş alanı kadın terzi olarak kaydedilmiştir. Çorum Ticaret Odasındaki sicil numarası 591’dir ve oda kayıtlarına üçüncü sınıf tacir olarak kaydedilmiştir. Zehra Hanım’ın; ikamet ettiği mahalle ise Çorum Azap Ahmet Mahallesi’dir. 29 Ağustos 1947 günü 234 No’lu Çorum Ticaret Odası Kararı ile sınıfı ikinciliğe çıkartılmıştır. Daha sonra kaydının İstanbul Ticaret Odasına geçirilmesini istemiştir.⁷⁰²

⁷⁰¹ Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 1 No’lu Sicil Defteri, s.15

⁷⁰² A.g.s.de., s.198

VIII. BÖLÜM

HALK KAHRAMANLARI

Halk Kahramanları

Çorum, ilk Türk devletlerinin Anadolu’da kurulmaya başlamasından itibaren vatan savunmasını gerektiren her türlü seferberlik durumunda, gereken desteği sağlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında cephelelerdeki büyük başarı gösteren Ahmet Çavuş, Berkli Muhittin Çavuş, Sarıseyh köylü Mustafa Çavuş Çorum’un yetiştirdiği kahraman evlatlarındandır. Çalışmanın bu bölümünde ise Milli Mücadele döneminde mücadelenin zaferle sonuçlanmasını sağlayan ve Çorum’da günümüzde dahi sevgi ve saygıyla andığımız; 4 önemli isim, Çorumlu İstiklal Madalyası sahipleri ve Çorumlu İstiklal Savaşı Şehitleri hakkında edinebildiğimiz bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

Hacı Ebubekir Sıddık Çorbacı

Doğum yeri Çorum olan Hacı Ebubekir Sıddık Çorbacı’nın babasının adı Hilmi’dir. 17 yaşında evlenmiş ve askere alınmıştır. Osmanlı Devleti’nin o tarihteki en güney noktalarında asker olarak bulunmuştur. 8 yıl askerlikte cepheden cepheye koşmuştur. Trablusgarp, Süveyş, Yemen’de savaştıktan sonra Medine Muhafızı Fahrettin Paşa’nın mahiyetinde emir subayı olarak bulunmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Medine, Arap-İngiliz işbirliğiyle Osmanlı Devleti’nden kopartılmış, Fahrettin Paşa ve mahiyetindekilerin Medine’den ayrılmasını istemişlerdir. Hacı Ebubekir Sıddık Bey’in de dâhil olduğu Fahrettin Paşa mahiyetindeki Osmanlı askerleri hiç istemeseler de, Medine’den büyük üzüntü içinde ayrılmışlardır.

Hacı Ebubekir Sıddık Bey, İstiklal Savaşı’nda Bolvadin’de Yunanlılarla savaştı. Yunanlılara karşı alınan başarının ardından Çorum’a evine dönmüştür.

Askerliğin ardından Çorum Tapu Dairesinde Kâtiplik görevini yerine getirmeye başlamıştır. Ardından Amasya Tapu Müdürlüğüne atanmıştır. Uzun yıllar Ankara Tapu Müdürlüğü’nü yürütmüş, daha sonra Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Muavinliğine getirilmiştir. Buradan emekli olan Hacı Ebubekir Efendi görev yaptığı bütün hizmetlerde, doğruluk ve tevazunun simgesi olarak takdir görmüştür.

63 yıllık memuriyet hayatında hep kiracı olan Hacı Ebubekir Sıddık Bey’in kayıtlı bir mülkü olmamıştır. Gazilik maaşı almayı yıllar yılı içine sindiremeyen Hacı Ebubekir Sıddık Çorbacı ancak 80 yaşından sonra çevresindekilerin de baskıları sonucunda Emekli Sandığına müracaat etmiştir.

Emekli Sandığında; Hacı Ebubekir Sıddık Çorbacı'nın gazilik evrakları için hizmet cetvelini çıkararak memur evrakları, 63 yıl fiili ve itibârî ile hizmeti çıkan bu insanı görmek istemiştir. Karşısında çınar gibi ayakta sağlıklı bir adam ile karşılaşmıştır.

94 yaşında vefat eden Hacı Ebubekir Sıddık Çorbacı'nın Gazilik Beratı ve İstiklal Madalyası büyük oğlu Necdet Çorbacı'da bulunmaktadır.⁷⁰³

Hafız Hacı Rüştü Efendi

Doğum tarihi belli değildir. Çorum'dan icazet aldıktan sonra Sultan Aziz zamanında Tabur İmamı olmuş ve Belgrad Kalesi'nde Tuna hududunda bulunmuştur. Belgrad Kalesi boşaltıldıktan sonra Girit'e ve Karadağ'a gitmiştir. Hersek İhtilâlî zamanında taburu ile Mostar'da, Terbiye'de, Nikşık'te bulunmuş; Duka Boğazı'ndan vuruşa vuruşa Karadağ'a inmiş, oradan Üsküp'e geçmiştir.

Hafız Hacı Rüştü Efendi ilk kez demiryolunu Dedağaç ile Pazarcık arasında görmüştür. Hezargrad'da Serdar-ı Ekrem Ordusuna katılmıştır. Daha sonra tekrardan Girit'e Garp Trablusu'na, Hicaz'a, Yemen'e, Trabzon'a ve Alasonya'ya gitmiş ve Dömeke Kuşatması'na katılmıştır. Daha sonra 4. Ordu'ya Van'a, Sason'a, Zeytin'a gitmiştir. Hemen her gidişinde bir madalya, bir nişan ve yahut omuzundan, kaburgasından bacağına birer ikişer yara ile dönmüştür. Yaralarının eserleri kolunda ve yüzünde görünür hale gelmiştir. Gaziliğinden hoşnut, şehit olamadığı için esefli, Mahmut Şevket Paşa Kanunu ile 1909'da Alay Müftülüğünden tekaüt olup, Çorum'daki evine, tarlasına dönmüştür. O tarihte yaşı 65 üzerindedir.

Trablusgarp ve Balkan Harpleri Savaşları'nı mühimsememiş, Birinci Dünya Savaşı'na katılmak istemiştir ancak müracaatlarına geri dönüş olmamıştır. Evinde, bağında bırakılmış, beş vaktine beş katarak devlet ve milletin selâmeti için dua etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle beraber vatanın hududuna değil, içine Azîz Anadolu'nun batılarına yabancı silahı, yabancı ayağı girdiğini duyunca artık dayanamayıp, yüksek mevkilere telgrafla müracaat etmiştir.

“...Yaşım sekseni aşkın, ancak dincim. Evvelce kırk sene hizmet ve gaza yollarında çalışmıştım. Bir kaç defa yaralandım. Şimdi yine Vatan yolunda çalışmak istiyorum. Dünyada emelim kalmadı. Çocuklarımı evlendirdim ve geçinecekleri kadar toprak sahibi ettim, yetmiş torunlarım var. İhtiyar zevceme evimi verdim evlatlarım hayırlıdır. Ben önce Allah'tan sonra sizden artık şehit olma nimetini istiyorum. İzmir'e Bursa'ya giren yabancıların define bende çalışmak istiyorum. Atım, silahım hazırdır; lütfen beni de askere çağırın” demiştir.

⁷⁰³ Abdülkadir Ozulu ile gerçekleştirilen mülakat sonucu elde edilen bilgi, (20 Eylül 2014) - (Çorum Hakimiyet Gazetesi “Eczacı Talat Ceritoğlu Anlatıyor, Seri 23-24)

Bunun üzerine 1921 yılında İnci Alayı’nın Müftülüğüne tayin edilmiştir. Uzun boylu, keskin yüzü, biraz öne bükük en saf surette dindar ve ekseriya hâlidâne bir edep ve sükût içindedir. Her şeyle temiz surette ilgilidir. Yokluk ve darlığı ve en ağır çalışmaları hoş gören ve tabî bulan bir hilkattır. Subaylar, erler ve bütün köylüler kendisine en büyük saygı ve sevgiyi göstermekte, fakat kendisi de onları en büyük tevazu ile karşılamakta; bununla beraber hocalık, müftülük görevlerini yerine getirmektedir.⁷⁰⁴

Uykusu az olduğu için odasında veya çadırında hemen her gece seccadesi üzerinde sabahlamıştır. Az konuşan, konuştuğunda da hep hayırdan bahseden bir kişi olmuştur. Elleri, tırnakları yüzü, ağzı ve dişleri her zaman temiz olmuştur. Gömleği ve elbiseleri de temiz olan Hafız Hacı Rüştü Efendi çantasında deste ile sabun ve misvak bulundurmıştır. Havlusunu da gömleği gibi hep tertemiz olmuştur. Çadırının içinde ya da arkasında berber leğeni ile abdest almış ve leğendeki suyu kendi eli ile uzakça ve zararsız bir yere götürerek dökmüştür. Belli belirsiz gül yağı kullanmış, kolonya gibi güzel koku ikramlarını hemen kabul etmiştir. Renkli ve büyük mendilleri olan Hafız Efendi’nin her şeyi kendi gibi belli belirsiz gül yağı koktuğu ve her on beş günde bir izin alarak hamama gittiği, Çorumlu Emir Eri’nin de kendi gibi çok temiz olduğu belirtilmiştir.

Yardımsız, eyerin üstüne çıkamadığı fakat bir kez çıktıktan sonra gerekirse atı dörtlüye koşturduğu, yere inerken de subayından erinden kim yakın olursa şevkle Hafız Efendi’ye yardım ettiği anlatılanlar arasındadır.

Hafız Hacı Rüştü Efendi’nin çok az yiyip içtiği kahve ya da tütün kullanmadığı, ikram edilirse kahve yahut çayı kabul ettiği ancak kendisinin her daim sıcak ihlamur içtiği bilinmektedir.

Konuşması âlimce ve hâkimce olan Hafız Hacı Rüştü Efendi askere vaaz ve nasihat verirken basit ve kısa fakat sözde de tesirde de etkili cümleler kullanmıştır. Her subayda, her erde bir gazi, bir mücahit görmüş ve ona göre davranmıştır. Köy Cami’nde her Cuma vaaz vermiş, vaazlarında kimsenin miskinliğe kapılmamasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Bu yüksek yaradılışlı, yüksek emelli saf doksanlık adam, sarığında ve cübbesinin kollarındaki yeşil renkli soluk şeritleriyle bulunduğu yerde edep ve insanlık ve melekliliği süretlendirip savaş meydanında yaymıştır. Herkes ona ister istemez imrenmiştir.

Bu yaşlı kahraman 26 Ağustos 1922 arifesi olan 25 Ağustos günü Balzar Köyü Cami’nde Cuma namazından sonra, bağlı olduğu yerlerle vedalaşmış, helalleşmiştir. Daha sonra kaybolmuştur, bir hafta onu düşünen kimse olmamıştır. Nihayet Turgutlu’da yine görülmüştür. İlk muharebe gününden itibaren muhtelif kıtaların muharebe hatlarında bulunmuş; piyadelerin ve topçuların atış ve

⁷⁰⁴ Abdulkadir Ozulu, “Bir Alperen, Çorumlu Alay Müftüsü Hafız Hacı Rüştü Efendi”, Çorum Hâkimiyet Gazetesi, 2 Aralık 2000, s.2

ataşelerini teşvik etmiş; ateş yerlerinde yaya ve atla dolaşmış; hiçbir yerde kurşun veya gülle parçası gelip kendini götürmemiş. Fakat hiç olmazsa birçok gazilere ecel gelmedikçe, insanın vurulup düşmeyeceğini, ölmeyeceğini göstermiş; hatlarda aksakalı ve kısık sesiyle ezan okuyup herkese gayret vermiştir.

Hafız Hacı Rüştü Efendi bu savaşta da şehadet nasip olmadığı için çok üzülmüştür. Bu muhterem zat savaş sona erdiği günlerde karından rahatsızlanıp Manisa Hastanesi'ne kaldırılmıştır ve burada tedavi edilmiştir.

Mütarekeden sonra terhiste saygı ve sevgilerle Çorum'a gönderilmiştir. Çorum'un bu hayırlı ihtiyar oğlu 18 Şubat 1932'de vefat etmiştir.⁷⁰⁵

Hatice Kadın

Milli Mücadele döneminde Çorum'dan Samsun'a taşınan cephanelerin başında bulunan kahraman Türk kadınlarından birisidir. Sanatçı Hasan Tuluk'un anneannesi olan Hatice Kadın yine Hasan Tuluk'un eserinde Dayısı Hıdır Orak'ın oğlu Mehmet Orak'tan aldığı bilgileri, şu satırlarla anlatılmaktadır;

*"...Mehmet dedem genç yaşta ölüncü evin bütün işleri babaanneme kalmış. Ailenin tek geçim kaynağı dedemden kalan tarlalarımış. Kardeşleri Ahmet ve Osman dayımın da yardımıyla tarla ekmeyi, ekin biçmeyi ve harman sürmeyi öğrenmiş. Evin hem kadını, hem erkeği olmuş. Çoğu zaman birer yaş aralıklarla doğmuş üç çocuğunu eve bırakır; üstlerinden kilitleyip harmana gidermiş. Babam ve iki halam da yarı aç, yarı tok karnına annelerinin dönmelerini beklemiş. Seferberlik ilan edilince Çorum'dan Samsun'a nakledilecek cephaneye halkın da yardımcı olması istenmiş. Kimi kağnısıyla, gücü kuvveti yerinde olan kimi de bedeniyle... Babaannem askeriye'nin verdiği cephaneyi Havza'ya götürecekti konvoyla katılmış. Ancak karşılaşabilecekleri eşkıyadan sakınmak için de erkek kılığına girmiş. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra cephaneyi Merzifon'a kadar ulaştırmışlar. Burada cephanelerin naklinden sorumlu atlı bir komutan babaannemin kadın olduğunu öğrenince kağnısındaki cephaneyi diğer kağnılara dağıtmış ve babaanneme çocuklarının yanına dönmesini söylemiş. Yol iz bilmeden, gece gündüz, aç susuz, üstelik de eşkıyaların kol gezdiği dönüş yolculuğu babaannemi bitkin bırakmış. Ayakları kan revan içinde, aç susuz hayvanlarla, tek başına kaç günde Çorum'a geldiğini hatırlamayan babaannem yaşadıklarının etkisinden uzun süre kurtulamamış..."*⁷⁰⁶

Hıdır, Dudu ve Emine adında 3 çocuğu olan Türk kadınının Milli Mücadeleye olan desteğini simgeleyen Hatice Kadın 1948 yılında vefat etmiştir.

⁷⁰⁵ Abdulkadir Ozulu, "Bir Alperen, Çorumlu Alay Müftüsü Hafız Hacı Rüştü Efendi", Çorum Hâkimiyet Gazetesi, 4 Aralık 2000, s.2

⁷⁰⁶ Hasan Tuluk, "Taşra'da Sanatçı Olmak", Çorum, 2014, Basımı Yapılmamış Eser s.26

İstiklal Madalyası Sahibi Çorumlular

1967 Çorum İl Yıllığı'nın Çorum Askerlik Dairesinin 31.5.1968 tarihli 4061/86-1 sayılı yazına dayanarak verdiği rakamlara göre Çorum'da İstiklal Madalyası almaya hak kazanan 129 kişi bulunmaktadır. Yine kayıtlar ışığında Çorum'da Harp Malulü Maaşı alanların sayısı 66, Şehit Yetim Aylığı alanların sayısı ise 333'dür.

Çorum'da İstiklal Madalyası almaya hak kazanan 129 kişiden ismi belirlenebilenler 103 kişi şunlardır:

- Mehmet oğullarından Yakup oğlu Arif, 1298 yılında Merkez Kırkdilim köyünde doğmuştur.
- Aydın oğullarından Mustafa oğlu Şükrü, 1298 yılında Merkez Hamamlıçay köyünde doğmuştur.
- Derviş oğullarından Ahmet oğlu Osman, 1298 yılında Merkez Paşaköy köyünde doğmuştur.
- Keleş oğullarından İsmail oğlu İsmail, 1300 yılında Merkez Çanakçı köyünde doğmuştur.
- Cinbekir oğullarından Mehmet oğlu Bekir, 1302 yılında Merkez Saray köyünde doğmuştur.
- Emir Halil oğullarından Halil oğlu Hasan, 1302 yılında Merkez Yakuparpa köyünde doğmuştur.
- Körali oğullarından Ömer oğlu Satılmış, 1303 yılında Merkez Feruz köyünde doğmuştur.
- Yusuf oğullarından Hüseyin oğlu Ömer, 1303 yılında Merkez Tatar köyünde doğmuştur.
- Keleş oğullarından Ali oğlu Mustafa, Merkez 1304 Hamamlıçay köyünde doğmuştur.
- Seydi oğullarından Hüseyin oğlu Sefer, 1306 Merkez Acakaya köyünde doğmuştur.
- Murat oğullarından Mehmet oğlu Mehmet, 1308 yılında Merkez Cürümviran köyünde doğmuştur.
- Murat oğullarından Tayyar oğlu Ahmet, 1317 yılında Merkez kupbeli Mahallesi'nde doğmuştur.
- Karaoğlan oğul arından Hüseyin oğlu Ahmet, 1308 yılında Merkez deler köyünde doğmuştur.
- Köseoğullarından Ali oğlu İhsan, 1309 yılında Merkez Feruz köyünde doğmuştur.
- Uzun Hasan oğullarından Mehmet oğlu İbrahim, 1309 Merkez Divankebir köyünde doğmuştur.
- Karaosman oğullarından Yusuf oğlu Abdullah, 1309 yılında Merkez Ovacık köyünde doğmuştur.
- Uzun Hasan oğullarından Hasan oğlu Elvan, 1310 yılında Merkez Divankebir köyünde doğmuştur.
- Balcı oğullarından Ömer oğlu Abdullah, 1310 yılında Merkez Karapınar köyünde doğmuştur.

- Köse oğullarından Arif oğlu Osman, 1310 yılında Merkez Çorumviran köyünde doğmuştur.
- Somun oğullarından Mehmet oğlu Halil, 1310 yılında Merkez Deller köyünde doğmuştur.
- Kuyrukçu oğullarından İbiş oğlu Haşim, 1311 yılında Merkez Şehhamza köyünde doğmuştur.
- Çelebi oğullarından Osman oğlu Salih, 1311 yılında Merkez Ertuğrul köyünde doğmuştur.
- Emir oğullarından Hasan oğlu Mehmet, 1312 yılında Merkez Bütet köyünde doğmuştur.
- Topuz oğullarından Hüseyin oğlu Mehmet, 1314 yılında Merkez Şehhamza köyünde doğmuştur.
- Gel Hasan oğullarından Ali oğlu Şükrü, 1314 yılında Merkez Uvacık köyünde doğmuştur.
- Kel Hasan oğullarından Mustafa oğlu Hasan, 1315 yılından Merkez Uvacık köyünde doğmuştur.
- Mehmet oğullarından Mehmet oğlu Ali, 1315 yılında Merkez Kalendenoğlu köyünde doğmuştur.
- Deveci oğullarından Osman oğlu Müslim, 1315 yılında Merkez Sağpazar köyünde doğmuştur.
- Arnavut oğullarından Osman oğlu Mustafa, 1315 yılında Merkez Hamamlıçay köyünde doğmuştur.
- Kadı oğullarından Osman oğlu Şükrü, 1315 yılında Merkez Ayaz köyünde doğmuştur.
- Sarı Ömer oğullarından Osman oğlu Mustafa, 1316 yılında Merkez Güversülek köyünde doğmuştur.
- Çağlı oğullarından Mustafa Oğlu Osman, 1316 yılında Merkez Kuruçay köyünde doğmuştur.
- Hâtip oğullarından Kazım oğlu Hacı Osman, 1316 yılında Merkez Şeyheyüp Mahallesi'nde doğmuştur.
- Cırman oğullarından Mustafa Oğlu Satılmış Merkez Uvacık köyünde doğmuştur.
- Elvan oğlu Nuri (Yedek Subay), Çorum Merkez'de doğmuştur.
- Mehmet Raif (Subay Doktor), Çorum Merkez'de doğmuştur.
- Mahir Tümer (Yedek Subay), Çorum Merkez'de doğmuştur.
- Şükrü Damatoğlu (Yedek Subay), Çorum Merkez 'de doğmuştur.
- Niyazi Muhsin oğlu Muhsin, Çorum Merkez'de doğmuştur.
- Ali oğlu Bekir, Çorum Merkez'de doğmuştur.
- Seydi oğlu Naci, Çorum Merkez'de doğmuştur.
- Kadı oğlu Abdullah, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.
- Pirzade oğlu Ali Ağa, Mecitözü merkez'de doğmuştur.
- Hacizade oğlu Ali Rıza, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.
- Abdullah oğlu Hakkı, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.
- Hıdırağa oğlu Hakkı, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.
- Recep oğlu Mehmet Hulusi, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.
- Pir oğlu İbrahim, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.
- Ömer oğlu Kadir, Mecitözü Merkez'de doğmuştur.

- Ömer oğlu Nedim, Mecitözü Merkez’de doğmuştur.
- Hüseyin Ağa, Mecitözü Merkez’de doğmuştur.
- Kolağası oğlu Ziya, Çorum Merkez’de doğmuştur.
- Atalay oğlu Aziz, Çorum Merkez’de doğmuştur.
- Osman oğlu Vehbi, İskilip Merkez’de doğmuştur.
- Hakkı İskilip Merkez’de doğmuştur.
- Osman oğlu Yusuf Ziya, Sungurlu Merkez’de doğmuştur.
- Mustafa oğlu Nurettin, Sungurlu Merkez’de doğmuştur.
- Eşmeli (Yedek Subay), Sungurlu Merkez’de doğmuştur.
- Hüseyin oğlu Garip (Berat no: 28799)1313 yılında Sungurlu İnegazili köyünde doğmuştur.
- Abdurrahman oğlu Veysel Can, (Berat no: 8223) 1315 yılında Sungurlu Terzili köyünde doğmuştur.
- Yusuf oğlu Veli Karaoğlu, (Berat no:10779) 1310 yılında Sungurlu Karaoğlu köyünde doğmuştur.
- Mehmet oğlu Ali Güneş, (Berat no: 38191) 1315 yılında Sungurlu Kalenderoğlu köyünde doğmuştur.
- Muhittin oğlu Nuri Aygar, (Berat no: 10778) 1311 yılında Sungurlu Sunguroğlu Mahallesi’nde doğmuştur.
- Ömer oğlu Hidayet Öncü, (Berat no:10774) 1301 yılında Sungurlu Şekerpınar Mahallesi’nde doğmuştur.
- Nabi oğlu İbrahim Hıfzı, (Berat no:10811) 1311 yılında Sungurlu Sunguroğlu Mahallesi’nde doğmuştur.
- Ali oğlu Yusuf Ersoy, (Berat no: 10782) 1314 yılında Sungurlu İsmetpaşa Mahallesi’nde doğmuştur.
- Mustafa oğlu Ami Taşova, (Berat no: 10786) 1313 yılında Sungurlu Yürüklü köyünde doğmuştur.
- Abdullah oğlu İbrahim Dölek, (Berat no: 10781) 1315 yılında Sungurlu Sunguroğlu Mahallesi’nde doğmuştur.
- Yusuf oğlu Ahmet Han, İskilip Uğurludağ’da doğmuştur.
- Sarıoğullarından Hasan oğlu Mehmet, İskilip’te doğmuştur.
- Murat oğlu Mehmet Çavdar, İskilip’te doğmuştur.
- Bekir oğlu Ali Saygı, İskilip’te doğmuştur.
- Küllü oğullarından Bekir oğlu Abdullah Aziz, 1314 yılında Bayat köyünde doğmuştur.
- Arif oğlu Mahmut Aydın, 1312 yılında Çorum Merkez’de doğmuştur.
- Bekir oğlu Mehmet Tepencik, Çorum Merkez’de doğmuştur.
- Hamza oğlu Lâtif Özyılmaz, (Berat no: 28499) Çorum Eskiekin köyünde doğmuştur.
- Musa oğlu Kerim Çeliksoy, 1315 yılında Mecitözü Camikebir Mahallesi’nde doğmuştur.
- İbrahim oğlu Ahmet Danacı, 1316 yılında Mecitözü Camikebir Mahallesi’nde doğmuştur.
- Hasan oğlu Ahmet Ünal, 1314 yılında Mecitözü Camikebir Mahallesi’nde doğmuştur.
- Satılmış oğlu Halil Kula, 1313 yılında Mecitözü Mescit Mahallesi’nde doğmuştur.

- Satılmış oğlu Hasan Bahar, 1317 yılında Mecitözü Mescit Mahallesi'nde doğmuştur.
- İbrahim oğlu Veysel Erdem, 1315 yılında Mecitözü Sarıdere Mahallesi'nde doğmuştur.
- Hüseyin oğlu Ali Demir, 1313 yılında Mecitözü Alancık köyünde doğmuştur.
- Ali oğlu Bahri Atar, 1313 yılında Mecitözü Beyözü köyünde doğmuştur.
- Feyzullah oğlu Ali Öztürk, 1315 yılında Mecitözü Beyözü köyünde doğmuştur.
- Mustafa Oğlu Kerim Şentürk, 1317 yılında Mecitözü Çitli köyünde doğmuştur.
- Ali oğlu Şakir Altıntaş, 1312 yılında Mecitözü Çıkrık köyünde doğmuştur.
- Ömer oğlu Hakkı Öz, 1316 yılında Mecitözü Çıkrık köyünde doğmuştur.
- Mustafa oğlu Mehmet Özmen, 1315 yılında Mecitözü Doğla köyünde doğmuştur.
- Reşit oğlu Mehmet Işık, 1304 yılında Mecitözü Doğla köyünde doğmuştur.
- İsmail oğlu İsmail Çubuk, 1312 yılında Mecitözü Emirbağ köyünde doğmuştur.
- Hüseyin oğlu İbrahim Yalçın, 1315 yılında Mecitözü Elvançelebi köyünde doğmuştur.
- İbrahim oğlu Mustafa Konakçı, 1312 yılında Mecitözü Figani köyünde doğmuştur.
- Bekir oğlu Osman Altıparmak, 1317 yılında Mecitözü Figani köyünde doğmuştur.
- Mehmet oğlu İsmail Şimşek, 1300 yılında Mecitözü Geykoca köyünde doğmuştur.
- İbrahim oğlu Ahmet Ünal, 1315 yılında Mecitözü Hisarkavak köyünde doğmuştur.
- Ali oğlu Rıza Arslan, 1315 yılında Mecitözü Hisarkavak köyünde doğmuştur.
- Mustafa oğlu İsmail Şahin, 1314 yılında Mecitözü Hisarkavak köyünde doğmuştur.
- Hüseyin oğlu İbrahim Aydın, 1316 yılında Mecitözü Kuzuören köyünde doğmuştur.
- Hasan oğlu Sadık Ay, 1315 yılında Mecitözü Koseyyup köyünde doğmuştur.
- H.Mirza oğlu Kamil Yılmaz, 1310 yılında Mecitözü Söğütyolu köyünde doğmuştur.
- Mecitoğlu Ahmet Tekin, 1316 yılında Mecitözü Söğütyolu köyünde doğmuştur.
- İsmail oğlu Ali Tüzün, 1315 yılında Mecitözü Üçköy köyünde doğmuştur.⁷⁰⁷

⁷⁰⁷ Çorum İl Yıllığı 1967, s.103-104 (Çorumlu İstiklal Madalyası sahiplerinin sıralanışı ve bilgileri 1967 Çorum İl Yıllığı'nda olduğu gibi verilmiştir. Doğum tarihleri Rumi Takvime görelerdir.)

İstiklal Savaşı’nda Şehit Olan Çorumlular

İstiklal Savaşı’nda şehit olan 36.236 erin bağlı olduğu askerlik şubelerine göre dökümü yapıldığında; Çorum’dan 226 Alaca’dan 102, İskilip’ten 269 Mecitözü’nden 347, Osmancık’tan 329, Sungurlu’dan 243 erin şehit olduğu görülmektedir. Çorum’un bugünkü il sınırlarına göre toplam 1516 şehit verilmiştir. Bu toplam sayının % 5 ‘ine yakın bir rakamdır ki o dönem için Çorum nüfus payının ülke nüfusunun % 2 ‘lerini oluşturduğu göz önüne alınır; Çorum’un insan gücü olarak yaptığı fedakârlığın ölçüsü daha iyi kavranabilir.⁷⁰⁸

İki Dünya Savaşı arasında meydana gelen olaylarda şehit düşen Çorumluların listesi; Çorumlu şehitler, şehitlik albümüne göre aşağıdaki gibidir.

- Sungurlulu Nebi oğlu Abdullah, 26 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Sarımehmetoğullarından Osman oğlu Abdullah, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Beşirlerden Beşir oğlu Aydın, 24 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Abdulazız oğlu Ahmet, 30 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Ahmet oğlu Ahmet, 21 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Alimollalardan Ahmet oğlu Ahmet, 26 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu İsmaillerden Ali oğlu Mehmet, 10 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı İbrahimogullarından Ali oğlu Mehmet, 14 Ağustos 1920’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Zeonbabaogullarından Ataullah oğlu Ahmet, 7 Haziran 1920’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kürt Osmanlardan Bekir oğlu Ahmet, 10 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kuru Bekirlerden Bekir oğlu Ahmet, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Halil oğlu Ahmet, 1 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karaca Ömerlerden Hasan oğlu Ahmet, 29 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Araplardan Hüseyin oğlu Ahmet, 7 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Esirlerden Hüseyin oğlu Ahmet, 7 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Nuhurlardan Hüseyin oğlu Ahmet, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.

⁷⁰⁸ Cumhuriyet’in 50. yılında Çorum İl Yıllığı 1973, s.14

- Sungurlulu Sabanlardan Mehmet oğlu Ahmet, 24 Ekim 1920'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Ahmetoğullarından Murat oğlu Ahmet, 30 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Mustafa oğlu Ahmet, 6 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Köse Alilerden Osman oğlu Ahmet, 29 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Abazalardan Osman oğlu Ahmet, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Çakırcılardan Osman oğlu Ahmet, 2 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Osman oğlu Ahmet, 5 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ömer oğlu Ahmet, 28 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Zati oğlu Ahmet, 3 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Karamansızoğullarından Ahmet oğlu Ali, 30 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Ahmet oğlu Ali, 30 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Hamzaoğullarından Ahmet oğlu Ali, 4 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Korku Osmanlardan Ahmet oğlu Ali, 29 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Ermişlerden İbrahim oğlu Ali, 27 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Şeyhlerden İbrahim oğlu Ali, 30 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Alibey oğullarından Mehmet oğlu Ali, 31 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Gülhan oğullarından Mehmet oğlu Ali, 28 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Eminlerden Mehmet oğlu Ali, 29 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Mecellerden Mehmet oğlu Ali, 30 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Kürtoğullarından Osman oğlu Ali, 28 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Gülistanlardan Ali Osman oğlu Ali Osman, 28 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Topallardan Osman oğlu Arif, 21 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Mehmet oğlu Arslan, 26 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Beterlerden Ömer oğlu Aziz, 15 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.

- düşmüştür.
- Sungurlulu Halil oğlu Bekir, 3 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Demircilerden Mehmet oğlu Bekir, 1 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Mevlütlerden Mevlüt oğlu Bekir, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Kavsanlılardan Mustafa oğlu Bekir, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Karahalillerden Ömer oğlu Bekir, 16 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Hacıoğullarından Hasan oğlu Doğan, 13 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Yusuf oğlu Dursun, 22 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Osman oğlu Emin, 23 Mart 1922’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Kel Ahmetlerden Osman oğlu Fazlı, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Kalelilerden Osman oğlu Fazlı, 21 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Çorlardan Durmuş oğlu Gazi, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Toplulardan Ömer oğlu Hakkı, 31 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Yağcılardan Zeynel oğlu Halil, 31 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Tazılardan Ali oğlu Halil, 27 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Hasan oğlu Halil, 27 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Musa oğlu Halil, 31 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Hacılarından Ali oğlu Hamdi, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Mehmet Ali oğlu Hamza, 26 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Hasanbeylerden Sadık oğlu Hasan, 10 Kasım 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Kara Ahmetlerden Ahmet oğlu Hasan, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli İmamlardan Ahmet oğlu Hasan, 9 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Karaahmetoğullarından Ali oğlu Hasan, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Türkmenlerden Halil oğlu Hasan, 10 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Karamanlardan Hasan oğlu Hasan, 30 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Sametoğullarından Hüseyin oğlu Hasan, 29 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.

- Osmancıklı Toplalardan Hüseyin oğlu Hasan, 29 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Körlerden İbrahim oğlu Hasan, 5 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karavelilerden İsmail oğlu Hasan, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Selacılardan Mehmet oğlu Hasan, şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Mehmet oğlu Hasan, 24 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Demircilerden Süleyman oğlu Hasan, 29 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Mustafa oğlu Haşim, 17 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Davutlardan Yusuf oğlu Haydar, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Abdullah oğlu Hilmi, 2 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Halillerden Ali oğlu Hüseyin, 29 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ali oğlu Hüseyin 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Zeybekoğullarından Hasan oğlu Hüseyin, 28 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli İzzet oğlu Hüseyin, 6 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Mehmet oğlu Hüseyin, 11 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Velilerden Musa oğlu Hüseyin, 29 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ömer oğlu Hüseyin, 6 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Bağcılardan Halil oğlu Hüsnü, 28 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Hakseyhlerden Ahmet oğlu İbrahim, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Hasanlardan Hasan oğlu İbrahim, 29 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Hasan oğlu İbrahim, 17 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Kara Hasanlardan Hasan oğlu İbrahim, 10 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mustafalardan İbrahim oğlu İbrahim, 26 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Köt Mehmetlerden Mehmet oğlu İbrahim, 30 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Helvacı Bekirlerden Ömer oğlu İbrahim, 14 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Takazlardan İbrahim oğlu İdris, 17 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.

- Çorumlu Emirhalifelerden Hasan oğlu İhsan, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Karagözlerden Hasan oğlu İhsan, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Bekirkahyalardan Hüseyin oğlu İsa, 27 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Mehmet oğlu İsmail, 19 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mustafa oğlu İsmail, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Ahmet oğlu İsmail, 2 Kasım 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Çavuslardan Hüseyin oğlu İsmail, 3 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Hasanbeylerden Osman oğlu İsmail, 26 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Hatiplerden Ömer oğlu İsmail, 31 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Salih oğlu İsmail, 20 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Doğanlılardan Şükrü oğlu İsmail, 27 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Başlılardan Süleyman oğlu İzzet, 3 Eylül 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Haydar oğlu Kadir, 27 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu İslamlardan Murat oğlu Kadir, 13 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Hasan oğlu Kamil, 3 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Ömerimlerden Ömer oğlu Kerim, 24 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kör Alilerden Hasan oğlu Mahmut, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Osman oğlu Mahmut, 26 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu İsmaillerden Ahmet oğlu Mehmet, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Berberoğullarından Hüseyin oğlu Mehmet, 17 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Akçeoğullarından Mehmet oğlu Mehmet, 27 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Kömürcülerden Mustafa oğlu Mehmet, 6 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Asırlardan Necip oğlu Mehmet, 24 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Osmanlardan Osman oğlu Mehmet, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Araçoğullarından Osman oğlu Mehmet, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.

- Osmancıklı İmamoğullarından Osman oğlu Mehmet, 13 Kasım 1920'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Sait oğlu Mehmet, 26 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Yakup oğlu Mehmet, 30 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Bostancılardan Kamil oğlu Mehmet Ali, 5 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Beşbeylerden Şakir oğlu Mehmet Ali, 30 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Muhtarlardan Bekir oğlu Muhtar, 29 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Şabanlardan Osman oğlu Murat, 30 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Bekir oğlu Musa, 22 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Kalelilerden Mehmet oğlu Mustafa, 10 Kasım 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Yanıkoğullarında Ali oğlu Mustafa, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Ali oğlu Mustafa, 24 Eylül 1922'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Zeyvanlardan Ali oğlu Mustafa, 2 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Hatiplerden Ali Osman oğlu Mustafa, 3 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Porsukoğullarından Hasan oğlu Mustafa, 8 Eylül 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı İmamoğullarından İbrahim oğlu Mustafa, 12 Eylül 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Karamehmetoğullarından Mehmet oğlu Mustafa, 29 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Döngüloğullarından Mehmet oğlu Mustafa, 27 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Külahlardan Yusuf oğlu Mustafa, 14 Nisan 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kolaçlardan Yusuf oğlu Mustafa, 14 Nisan 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Hasan oğlu Nazıf, 27 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Feyzullah oğlu Niyazi, 8 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Süleyman oğlu Numan, 15 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Pırlardan Bekir oğlu Nuri, 31 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Sarıbekirlerden Osman oğlu Nuri, 29 Mart 1921'de şehit düşmüştür.

- Sungurlulu Gedikalilerden Ahmet oğlu Osman, 27 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Gedikçioğullarında Ali Osman oğlu Osman, 17 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Bekir oğlu Osman, 18 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Haydarlardan Derviş oğlu Osman, 1 Aralık 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Tufanlardan Halil oğlu Osman, 18 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Osman oğlu Osman, 15 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Emirliyelerden Seyit oğlu Osman, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Ali Oğullarından Şükrü oğlu Osman, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Abdullah oğlu Ömer, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Abid oğlu Ömer, 14 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Kuraklardan Osman oğlu Ömer, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Dölcülerden Osman oğlu Ömer, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Göbeklerden Ömer oğlu Ömer, 29 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Murat oğullarından Ömer oğlu Ömer, 27 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Hacimehmetlerden Ali oğlu Ömer, Lütfi 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Ömer oğlu Ömer Recep, 30 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Uzun Mehmetlerden Mustafa oğlu Raşit, 1 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mersinlerden Mehmet oğlu Recep, 4 Nisan 1921’de şehit edilmiştir.
- İskilipli Hacılardan Mustafa oğlu Recep, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Hacimustafalardan Osman oğlu Recep, 2 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Halillerden Osman oğlu Recep, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Andablardan Ahmet oğlu Rıza, 27 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Keloğlulardan Süleyman oğlu Rıza, 13 Aralık 1922’de şehit edilmiştir.
- Osmancıklı Eğrilerden Hasan oğlu Sadık, 7 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.

- Sungurlulu Adalardan Hasan oğlu Sadık, 12 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Emirlerden Kadir oğlu Sadık, 5 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Topallardan Mehmet oğlu Sadık, 26 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Mehmet oğlu Sadık, Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Mustafa oğlu Sadık, 14 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Kullardan Osman oğlu Sadık, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Alilerden Süleyman oğlu Sadık, 14 Ağustos 1920'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Süleyman Ağazadelerden Ahmet oğlu Salih, 28 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kelömerlerden Hüseyin oğlu Salih, 31 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kelömerlerden Hüseyin oğlu Salih, 28 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Mehmet oğlu Satılmış, 15 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Arap Alilerden ali oğlu Süleyman, 31 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kara Hasanlardan Hasan oğlu Süleyman, 25 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Cemallerden Nuri oğlu Süleyman, 26 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Gariplerden Abdulkadir oğlu Şaban, 26 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Arapoğullarından Abdulkadir oğlu Şaban, 30 Haziran 1922'de şehit edilmiştir.
- Osmancıklı Kahvecilerden Ali oğlu Şaban, 31 Ocak 1921'de şehit edilmiştir.
- Osmancıklı Akçaahmetlerden İzzet oğlu Şaban, 17 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Arslanlardan Ahmet oğlu Sair, 28 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu İbrahim oğlu Şakir, 17 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Hasanoğullarından Mustafa oğlu Şakir, 26 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Osman oğlu Şevki, 16 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İzzet oğlu Şükrü, 19 Temmuz 1922'de şehit düşmüştür.
- Osmancıklı Kapmazlardan Mehmet oğlu Talip, 27 Haziran 1921'de şehit

- düşmüştür.
- Sungurlulardan Gölbahriyelerden Hasan oğlu Turan, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Hamamcılardan Veli, 21 Mayıs 1921’de şehit edilmiştir.
 - Sungurlulu Kara Haydarlardan Veli oğlu Veli, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı İmamlardan Mehmet oğlu Veyis, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Sevadlılardan Ahmet oğlu Yakup, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Hasanbeylerden Osman oğlu Yakup, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Süleyman oğlu Yakup, 29 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Hasan oğlu Yusuf, 24 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
 - Sungurlulu Kemerlerden Osman oğlu Yusuf, 27 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Mehmet oğlu Abdullah, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Emeksizlerden İlyas oğlu Ahmet, 31 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Ahmet oğlu Ahmet, 30 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Hacı Ahmet oğlu Ahmet, 20 Mayıs 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Hacımehmetoğullarından Kamil oğlu Ahmet, 30 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
 - Ayas’ın Kalecikaya köyündeki, Kabakçioğullarından Mehmet oğlu Ahmet, 9 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Yatankavak köyündeki Yörükoğullarından Murat oğlu Ahmet, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Haydarköy köyündeki Yörükoğullarından Murat oğlu Ahmet, 28 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Evc köyündeki Botçuoğullarından Osman oğlu Ahmet, 9 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Cacunluoğullarından Kamil oğlu Ali, 24 Ekim 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Küre köyündeki Hacıoğullarından Mustafa oğlu Ali, 9 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Büyükhırka köyündeki Mollaislamoğullarından Mustafa oğlu Ali, 31 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Akçaköyündeki Mehmetoğullarından Süleyman oğlu Ali, 25 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alaca’nın Karaoğlağullarından Yusuf oğlu Ali, 1 Nisan 1922’de şehit düşmüştür.

- Çorum'un Hüyük köyündeki Davutlardan Ahmet oğlu Arif, 10 Nisan 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Osman oğlu Emin, 29 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı İsmail oğlu Halil, 26 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Akören köyündeki Zevlioğullarından Cafer oğlu Halil, 26 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Abdülkadiroğullarından Hacı Sihar oğlu Hamdi, 21 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Abdülkadiroğullarından Ömer oğlu Hamdi, 22 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Fezullahlardan Arif oğlu Hasan, 12 Nisan 1921'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Kalehisar köyündeki Ahmet oğlu Havran, 26 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Kargın köyündeki Mustafa oğlu Hüseyin, 30 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum'un Kayabüvet köyündeki Çakıroğullarından Ali oğlu Hüseyin, 3 Temmuz 1922'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Kayabüvet köyündeki Vehapoğullarından Osman oğlu Hüseyin, 3 Eylül 1922'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Tahirabat köyündeki Alioğullarından Hüseyin oğlu İbrahim, 21 Mayıs 1922'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Küçükhrıka köyündeki Ali oğullarından Hüseyin oğlu İbrahim, 11 Şubat 1922'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Mehmet oğlu İbrahim, 13 Kasım 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı İbrahim oğlu İsmail, 8 Kasım 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Topaloğullarından Hasan oğlu Kasım, 5 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Hızıoğullarından Süleyman oğlu Kasım, 26 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Asır oğlu Mahmut, 1 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Akpınar köyündeki Sarıbişlerden Hüseyin oğlu Mehmet, 12 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Büyükhrıka köyündeki Sarıoğullarından Bekir oğlu Mehmet, 5 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Karnısoğullarından Halil oğlu Musa, 24 Haziran 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Satılmış oğlu Musa, 7 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Eskiypar köyündeki Ahmet oğlu Mustafa, 28 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Ahmet oğlu Mustafa, 2 Eylül 1922'de şehit düşmüştür.
- Alacalı Muttalipoğullarından Mehmet oğlu Muttalip, 30 Ağustos 1922'de

şehit düşmüştür.

- Alaca’nın Küçükhrıka köyündeki Emirabdullahoğullarından Abdullah oğlu Osman, 21 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Alaca’nın Velibaşoğullarından Ali oğlu Osman, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- Alaca’nın Akören köyündeki Kara Hasanoğullarından Mehmet oğlu Osman, 2 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Kelosmanoğullarından Osman oğlu Osman, 10 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Osman oğlu Osman, 11 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Abdullahlardan Abdullah oğlu Ömer, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Mehmet oğlu Ömer, 28 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Azravanoğullarından Hüseyin oğlu Rasim, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Babalıklardan Mehmet oğlu Rıfat, 27 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Alaca’nın Çalköy köyündeki Muharremoğullarından Mehmet oğlu Rüştü, şehit düşmüştür.
- Alaca’nın Tutaş köyündeki İshakoğullarından Abdil oğlu Süleyman, 29 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Saralioğullarından Halit oğlu Süleyman, 12 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Aletibüyükoğullarından Mehmet oğlu Süleyman, 1 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Bodurlardan Salih oğlu Şakir, 24 Ağustos 1920’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Boduroğullarından Halil oğlu Şakir, 24 Ekim 1920’de şehit düşmüştür.
- Alaca’nın Küre köyündeki Hasan oğlu Şükrü, 28 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilip Akseki köyündeki Hacıbekir oğullarından Ömer oğlu Ali, 26 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilip İlegi köyündeki Kabakçılardan İbrahim oğlu Himmet, 10 Kasım 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Şabanlardan Şaban oğlu Hüseyin, 24 Ekim 1920’de şehit düşmüştür.
- İskilip Akseki köyündeki Hacıbekiroğullarından Recep oğlu İzzet, 12 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- Bayat’ın Eski Ali Bey B.köyündeki Nurettinlerden Hasan oğlu Mehmet, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.

- Alaca'nın İlegi köyündeki Asçıoğullarından Ömer oğlu Ramazan, 31 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilip Derekutugun Köyündeki İsmaillerden Hasan oğlu Sait, 10 Kasım 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Akçalardan Halil oğlu Şakir, 30 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Emirler köyündeki Havaoğullarından Süleyman oğlu Ahmet, 31 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli İzzetlinlerden Veli oğlu Abdullah, 30 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Alimollalardan Ahmet oğlu Ahmet, 12 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kara Alilerden Ahmet oğlu Ahmet, 26 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Uzunalioğullarından Ahmet oğlu Ahmet, 10 Nisan 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kocalardan Hasan oğlu Ahmet, 30 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- Alaca'nın Gököy köyündeki Emeksiz oğullarından İlyas oğlu Ahmet, 31 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Çomuklardan Ahmet oğlu Ali, 16 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Köselere Ahmet oğlu Ali, 25 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli İbrahim oğlu Ali, 16 Haziran 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ağca oğullarından İsmail oğlu Ali, 6 Ekim 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kenanlardan Mehmet oğlu Ali, 21 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Mustafa oğlu Ali, 17 Aralık 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kara Velilerden Mustafa oğlu Ali, Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karahocalardan Osman oğlu Ali, 4 Ekim 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Hacı Hafızlardan Ömer oğlu Ali 25 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Sadık oğlu Arif, 29 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Tufalardan Yusuf oğlu Arif, 29 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Emirhalilerden Ali oğlu Bayram, 4 Ekim 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Köse Hüseyin Mehmet oğlu Bekir, 18 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- İskilipli Öksürlerden Mehmet oğlu Bilal, 28 Ağustos 1922'de şehit düşmüştür.

- İskilipli Kırkhanlardan Recep oğlu Dursun, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Azlettinlerden Recep oğlu Dursun, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Halillerden Bekir oğlu Emin, 20 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli İbrahim oğullarından İbrahim oğlu Esat, 30 Nisan 1919’da şehit düşmüştür.
- İskilipli Helvacı Bekir oğullarından Ömer oğlu Ethem, 12 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kürtlülerden Seyit oğlu Ethem, 10 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karıslardan Bekir oğlu Habip, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Araplardan Mehmet oğlu Halil, 28 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Receplerden Kadir oğlu Hamit, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Dankazlardan Hüseyin oğlu Hasan, 6 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Alaca’nın Karlık köyündeki Hacırahmetoğullarından Kandemir oğlu Hasan, 4 Eylül 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Osmancılardan Halil oğlu Hüseyin, 10 Kasım 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Hatıplardan Hasan oğlu Hüseyin, 30 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karavelilerden İzzet oğlu Hüseyin, 6 Ekim 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Altaslardan Süleyman oğlu Hüseyin, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Abdullahlardan Mustafa oğlu İsmail, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Çam Alilerden Osman oğlu İsmail, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Haytlardan Sadık oğlu İsmail, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Yusuf oğlu İzzet, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Temekkülülerden Ahmet oğlu İzzet, 29 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karaosmanlardan Sadık oğlu İzzet, 8 Kasım 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ahmet oğlu Kadir, 3 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Bitlislerden Hüseyin oğlu Kadir, 4 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.

- İskilipli Sadık oğlu Kamil, 10 Kasım 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Dervişlerden Emin oğlu Lütfi, 17 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Sadımanlardan Osman oğlu Mahmut, 9 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilip Harunköy köyündeki Dane Bekirlerden Ali oğlu Mehmet, 27 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilip İkipınar köyündeki Mucurlardan Veli oğlu Mehmet, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Asumanlardan Arif oğlu Mehmet, 11 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Çoraklardan İbrahim oğlu Mehmet, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Delikemubellerden İbrahim oğlu Mehmet, 17 Eylül 1921’de Şehit düşmüştür.
- İskilipli İbrahim oğlu Mehmet, 17 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Mükremin oğlu Mehmet, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kel Hüseyinlerden Osman oğlu Mehmet, 10 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Sarılardan Ömer oğlu Mehmet, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Küsmüşlerden Satılmış oğlu Mehmet, 19 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli veli oğlu Mehmet, şehit düşmüştür.
- İskilipli Körbekirlerden Yusuf oğlu Mustafa, 31 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Çelebilerden Ahmet oğlu Mustafa, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Bilallerden Halil oğlu Mustafa, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kaya Eyüplerden Hasan oğlu Mustafa, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ali Kadılarından Mahmut oğlu Mustafa, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Öksüzlerden Mehmet oğlu Mustafa, 22 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Mehmet oğlu Mustafa, 26 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Köselere Mustafa oğlu Mustafa, 10 Aralık 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Öksüzlerden Yusuf oğlu Mustafa, 10 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.

- İskilipli Ahmet oğlu Nuri, 19 Ekim 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Toplardan Hasan oğlu Nuri, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Koyunbabalardan Mustafa oğlu Nuri, 7 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Körlatiflerden Battal oğlu Osman, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karlılardan Ali oğlu Osman, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Somunculardan Hasan oğlu Osman, 5 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Hacı Alilerden Hasan oğlu Osman, 29 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Osman Çavuşlardan Sadık oğlu Osman, 1 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Sarı Hüseyinlerden Hasan oğlu Ömer, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Sarihasanlardan Hasan oğlu Ömer, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Ahmet oğlu Ömer, 28 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Sarı Hüseyinlerden Hüseyin oğlu Ömer, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Şimaloğullarından Mehmet oğlu Ömer, 29 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Fettahlardan Mehmet oğlu Ömer, 9 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Karadayılardan Mehmet oğlu Ömer, 29 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Abdülhayırlardan Ali oğlu Raşit, 28 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Molla Ömerlerden Ömer oğlu Raşit, 28 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Kokulardan Mehmet oğlu Recep, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Delikurtlardan Ali oğlu Recep, 16 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancık İbik köyündeki Eğrilerden Hasan oğlu Sadık, 25 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Haytlardan İsmail oğlu Sadık, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Mesihlerden Sadık, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Halil Recepten Ali oğlu Sadık, 1 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli Eğrilerden Sadık oğlu Sadık, 29 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilip Asarcık Köyündeki Gediklerden Mehmet oğlu Satılmış, 30 Mart

- 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilipli İmamlardan Sadık oğlu Satılmış, 30 Ağustos 1922’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Ali oğlu Sofu, 2 Kasım 1920’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Tozhanlardan Arap Ali oğlu Süleyman, 28 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Abdilerden Ömer oğlu Şaban, 21 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli İsmail oğlu Şakir, 4 Ekim 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Kayakuşlardan Hasan oğlu Tevfik, 4 Ekim 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Mustafa oğlu Veli, 29 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli Velilerden Veli oğlu Veli, 7 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - İskilipli İzzetlinlerden Ahmet oğlu Veys, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Kargı Günyazı köyündeki Çoban oğullarından Seyit oğlu Ahmet, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum Gök köyündeki Hacıoğullarından Salih oğlu Ali, 11 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Kargı Örencik köyündeki Arapoğullarından Hüseyin oğlu Emin, şehit düşmüştür.
 - Kargı Gök köyündeki Hacıoğullarından Musa oğlu Halil, şehit düşmüştür.
 - Osmancık Bağözü Köyündeki Deli Hasanoğullarından Mustafa oğlu Hasan, 2 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Kargı Pelitözü köyündeki Şahbazoğullarından Ahmet oğlu Hüseyin, şehit düşmüştür.
 - Kargı Dereköyündeki Haliloğullarından Osman oğlu Hüseyin, şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Koyuncu Oğullarından Sait Mehmet oğlu İsmail, 12 Ekim 1921’de şehit düşmüştür.
 - Kargı Yeşilköyündeki Kapısız Oğullarından Ömer oğlu Mehmet, 7 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Kargılı Açıkbaş Oğullarından Hüseyin oğlu Osman, 24 Ocak 1922’de şehit düşmüştür.
 - Kargı Dereköydeki Kuzu Kız Oğullarından Osman oğlu Ömer, şehit düşmüştür.
 - Kargı Uzunyurt köyündeki Kel Oğullarından Mehmet oğlu Salih, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancık Maksutlu köyündeki Kahvecilerden Ali oğlu Şaban, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum Pelitözü köyündeki Gökhasan Oğullarından Mustafa oğlu Şakir, 19 Ocak 1922’de şehit düşmüştür.

- Osmancık Akkaya köyündeki Hamamcılardan İsmail oğlu Vesil, 21 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Kargı Yağcılar köyündeki Hasan Bey Oğullarından Abdullah oğlu Yakup, şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Abdurrahmanlardan Ahmet oğlu Abdullah 7 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü İmamlardan Süleyman oğlu Abdulmuttalip, 11 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü İbek köyündeki Ali Efendilerden Mustafa oğlu Ahmet, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Kalecik köyündeki Hacı Hasanlardan İsmail oğlu Ali, 29 Şubat 1923’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Aşçılardan Kazım oğlu Ali, 28 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Osman oğlu Ali, 9 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Kışlacık köyündeki Abdullah oğlu Asır, 28 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Alacalı Davutoğullarından Ahmet oğlu Gazi, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Pınarbaşı köyündeki Topallardan Ömer oğlu Hamdi, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Karavelilerden Osman oğlu Hasan, 29 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Koyunagılı köyündeki Devletlerden Süleyman oğlu Hasan, 30 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü İmamlardan Süleyman oğlu Hatip, 12 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Kulaksızlardan Mustafa oğlu Hüseyin, 12 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Elmapınar köyündeki Ömer oğlu Hüseyin, 12 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Ali Kocalardan Mehmet oğlu İbrahim, 27 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Kozören köyündeki Kalendellerden Satılmış oğlu İbrahim, 30 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Sanosalardan Hacı Hüseyin oğlu Mehmet, 29 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Hasan oğlu Mehmet, 27 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Kavruklardan Hüseyin oğlu Mehmet, 12 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Mecitözülü Yusufardan Arslan oğlu Mezar, 11 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.

- Mecitözü Boğazkaya köyündeki Eyüplerden Veis oğlu Mustafa, 28 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Boğazkaya köyündeki Veli oğlu Mustafa, 15 Şubat 1921'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Aşıklardan Hasan oğlu Mustafa, 1 Temmuz 1922'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Boğazkaya köyündeki Eyüplerden Veyis oğlu Mustafa, 10 Şubat 1921'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Ahmet oğlu Ömer, 3 Haziran 1921'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Alören köyündeki Zalimlerden Hüseyin oğlu Ömer, 26 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Gevillerden Arif oğlu Şükrü, 17 Nisan 1921'de şehit düşmüştür.
- Mecitözü Kılıçlardan Mustafa oğlu Veli, 27 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum Abdalata köyündeki Ahmet oğlu Abdullah, 16 Temmuz 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum Osmaniye köyündeki Mustafalardan Hasan oğlu Abdullah, 31 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Somuncuların Osman oğlu Abdullah, 2 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İdrislerden Ali oğlu Abidin, 17 Eylül 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Tangallardan Halil oğlu Ahmet, 16 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İsa oğlu Ahmet, 13 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İsmail oğlu Ahmet, 30 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum Ertuğrul Köyündeki Almuzalardan Kılıbat oğlu Ahmet, 11 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Uğrak köyündeki Mehmet oğlu Ahmet, 4 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Ayvazlardan Hüseyin oğlu Alaattin, 2 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Arpalık köyündeki Kotuculardan Hüseyin oğlu Ali, 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Kethüdalardan Hüseyin oğlu Ali, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Karacaören köyündeki Kuyrukçulardan Osman oğlu Ali, 27 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Ali Yeğen-Ali Başlardan Mehmet oğlu Arif 1 Şubat 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Sarı Bekirlerden Hasan oğlu Arslan, 27 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.

- Çorumlu Karfetlerden Mehmet oğlu Battal, 31 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorum Dutçakallı köyündeki Hasanlardan İbrahim oğlu Bekir, 28 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Karapınar köyündeki Halil oğlu Bekir, 28 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Hüseyinlerden İbrahim oğlu Bekir, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İzzet oğlu Bekir, 19 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Torunlardan Süleyman oğlu Bekir, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Gediklerden Veli oğlu Bekir, 29 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Sapa köyündeki Sarıhasanlardan Mehmet oğlu Dursun, 31 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Sapa köyündeki Çavuş Hasanlardan Mehmet Ali oğlu Dursun, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Muratlardan Hasan oğlu Elvan, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Alkındınlardan Musa oğlu Fettah, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Çorak-Bucak Merkezindeki Yusufardan Arslan oğlu Fevzi, 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Aşar Kocalardan Mustafa oğlu Garip, 26 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Üyük köyündeki Davutlardan Ahetoğlu Gazi, 10 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Abdalata köyündeki Ömer oğlu Gazi, 28 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Yusufardan Mustafa oğlu Hakkı, 13 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Çorlu Ahmetlerden Abdurrahman oğlu Halil, 27 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Tangallardan Ahmet oğlu Halil, 16 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- İskilip Seydim Çakallı köyündeki Kollu Oğullarından Ali oğlu Halil, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İbrahim oğlu Halil, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mehmetlerden Mehmet oğlu Halil, 16 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Velilerden Mustafa oğlu Halil, 28 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.

- Çorumlu Osman oğlu Halil, 10 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Sapa köyündeki Yakuplardan Halil oğlu Halim, 31 Ocak 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Karapınar köyündeki Emir Hüseyinoğullarından Osman oğlu Hamdi, şehit düşmüştür.
- Çorum Uğrak köyündeki Anarcalardan Ali oğlu Hasan, 25 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Karabürçek köyündeki Tallılardan Bekir oğlu Hasan, 27 Haziran 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Serban köyündeki Velilerden Hasan oğlu Hasan, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Kemankeslerden Hasan oğlu Hasan, 29 Haziran 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumu Hasan oğlu Hasan, 26 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Hüseyin oğlu Hasan, 26 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum Feruz köyündeki Sarıoğullarından Hüseyin oğlu Hasan, 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mehmet oğlu Hasan, 28 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum Abdalata köyündeki Mısdıklardan Mısdık oğlu Hasan, 2 Mart 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Aliçelebioğullarından Mustafa oğlu Hasan, 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum İnalözü köyündeki Kırbaşoğullarından Süleyman oğlu Hasan, 26 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.
- Çorum İnalözü köyündeki Hatipoğullarından Süleyman oğlu Hasan, 32.32.1922'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Solaklardan Ömer oğlu Hasım, 5 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Yaydığın köyündeki Topallardan Halil oğlu Hıdır, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Beydili köyündeki Toplaoğullarından Halil oğlu Hıdır, 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Hocalardan Haydar oğlu Hurşit, 10 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorum Cerit köyündeki Abdullah oğlu Hüseyin, 10 Ağustos 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Burca alilerden Ahmet oğlu Hüseyin, 21 Mayıs 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Ağacalardan Ali oğlu Hüseyin, 2 Temmuz 1921'de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Bekir oğlu Hüseyin, 28 Haziran 1922'de şehit düşmüştür.

- Çorumlu Karagözlerden Hüseyin oğlu İhsan, 3 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Arpalık köyündeki Kovacılarından Mehmet oğlu İsmail, 21 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Pınarcık köyündeki Kara Köselerden Mehmet oğlu İsmail, 26 Haizran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mehmetlerden Sani oğlu İsmail, 5 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu İbrahim oğlu İzzet, 5 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Alilerden Mahmut oğlu Kadir, 6 Haziran 1920’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Nebatlardan Osman oğlu Mahir, 27 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorum Köprüalan köyündeki Hacımevlütlerden Abdurrahman oğlu Mehmet, 10 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Ali oğlu Mehmet, 29 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Kırdioğullarından Halil oğlu Mehmet, 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Çalyayla köyündeki Yuvaklardan Mustafa oğlu Mehmet, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorum Ahilyas köyündeki Mustafa oğlu Mehmet, 27 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorum Narlık köyündeki Hacıkaraca Oğullarından Satılmış oğlu Mehmet, şehit düşmüştür.
- Çorum Dut köyündeki Ballardan Hüseyin oğlu Mehmet Ali, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorum Çorak-Bucak Merkezdeki Yusufardan Arslan oğlu Mirza, 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorum Elmalı köyündeki Süleymanlardan Mehmet oğlu Muhittin, 3 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Sarıklılardan Bekir oğlu Musa, 29 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Görezlerden Halil oğlu Mustafa, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mehmetlerden Kazım oğlu Mustafa, 26 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Çolaklardan Mehmet oğlu Mustafa, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Mehmet oğlu Mustafa, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Kara Çulhalardan Mehmet oğlu Mustafa, 15 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Çorumlu Çenesizlerden Osman oğlu Mustafa, 20 Şubat 1921’de şehit

- düşmüştür.
- Çorumlu Ömerlerden Ömer oğlu Mustafa, 11 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Yalabıyıklardan Mustafa oğlu Nuri, 10 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum Eskiemin köyündeki Hamdilerden Osman oğlu Nuri, 12 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Kaba Alilerden Halil oğlu Osman, 29 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum Göcenovacı köyündeki Kelosmanlardan Osman oğlu Osman, 10 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Abbaslardan Süleyman oğlu Osman, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Ayablardan Ahmet oğlu Ömer, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Mehmetlerden Mürsel oğlu Recep, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu adalardan Hasan oğlu Sadık, 31 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Mehmet oğlu Sadık, 25 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum İsmail köyündeki Cingöz Oğullarından Osman oğlu Safer, 29 Haziran 1922’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Solaklardan Mustafa oğlu Satılmış, 11 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorumlu Sarı Alilerden Halit oğlu Süleyman, 14 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum Sapa köyündeki İbrahimlerden Mustafa oğlu Süleyman, 14 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
 - Çorum Çalyayla köyündeki Devecilerden Osman oğlu Veli, 7 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
 - Mecitözü Sazak köyündeki Yakuplardan Seyit oğlu Yusuf, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Ömer oğullarından Osman oğlu Abdurrahman, 31 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alacalı Akören köyündeki Kanunoğullarından Süleyman oğlu Bekir, 20 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
 - Osmancık Danişment köyündeki Sarıömerlerden Ali oğlu Hamit, 28 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
 - Alaca Konaca köyündeki Sarıoğullarından Mustafa oğlu Hüseyin, 3 Eylül 1922’de şehit düşmüştür.
 - Osmancıklı Eğriömer Oğullarından Ali oğlu Satılmış, 14 Nisan 1922’de şehit düşmüştür.

- Osmancıklı Kahvecilerden ali oğlu Şaban, 1 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Osmancık Gökdere köyündeki İmamlardan Mehmet oğlu Vehbi, 4 Nisan 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlu Çayan köyündeki Budaklardan Bekir oğlu Ahmet, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Şaban Oğullarından Muhsin oğlu Ahmet, 24 Ağustos 1920’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Abdullatif oğlu Ali Haydar, 2 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Haydarlardan Derviş oğlu Ali Osman, 30 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlu Çayan köyündeki Meydan Oğullarından Bekir oğlu Arap Ahmet, 16 Temmuz 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Altıkulaklardan Sadık oğlu Hasan, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu İbrahim oğlu Hidayet, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlu Bunalan köyündeki Açkırlardan Hasan oğlu Mehmet, 26 Ağustos 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu İsmailoğullarından Kamil oğlu Mehmet Ali, 6 Temmuz 1922’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Külahlardan Yusuf oğlu Mustafa, 15 Şubat 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Bayatoğullarından Ali oğlu Mustafa, 2 Eylül 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Karavelilerden Mustafa oğlu Mustafa, 10 Ocak 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlu Kamışlı köyündeki Hasanbeylerden Hüseyin oğlu Nesimi, 30 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Murtazalardan Osman oğlu Ömer, 29 Mart 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlulu Kayaklardan Zekeriya oğlu Yakup, 21 Haziran 1921’de şehit düşmüştür.
- Sungurlu İnegazili köyündeki Bereketlerden Mehmet oğlu Yusuf, 21 Mayıs 1921’de şehit düşmüştür.⁷⁰⁹

Mustafa Hökerek

1914 yılında seferberliğin ilan edilmesinin ardından kurban bayramının dördüncü günü askerlik muvazzaf hizmetine çağrılmıştır. Ardından Kırklareli’ne sevk edilmiştir.18. Alay ve 3. Tabur’a görevlendirilmiştir.

⁷⁰⁹ Çorumlu Şehitler ve Şehitlik Albümü, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Mart 2010, s.175-184

15 Mart 1915’de hareket emrini almışlardır. On beş gün sonra Çanakkale Kumkale’ye sevk edilmişlerdir. Er Mustafa, Kumkale’de elde edilen başarının ardından Enver Paşa’dan bir takdimname almıştır. Bölgede sağ kalanlar Sedrü’l-Bahr’e görevlendirilmiştir. Mustafa, Sedrü’l Bahr’de çarpışmalara katıldıktan sonra 31., 32., ve 39., Alayalar ile birlikte Uzunköprü’ye geçmiştir. Trenle Konya’ya oradan da Gülek Boğazı’nı geçerek, Pozantı’dan Tarsus’a gelmişlerdir. Tarsus’ta on beş gün katlıktan sonra Kudüs’e oradan da Süveyş’e geçilmiştir.

Süveyş’te gerçekleşen çatışmaların ardından Osmanlı geri çekilişi başlamış, 250.000 Osmanlı askeri ile birlikte Beyrut’ta İngilizlere esir düşmüştür. Mısır’a gönderilen Mustafa, 1919 yılında serbest bırakılmıştır. Mustafa, İstanbul’a getirildikten üç ay sonra Çorum’a dönebilmiştir.

Çorum’a döndükten birkaç ay sonra Kuvâ-ı Milliyye’ye katılmıştır. Ankara’dan Adana Cephesi’ne sevk edilmiştir.1920’de bölge Fransızların çekilmesi başlayınca, buradaki birlikler Afyonkarahisarı’na kaydırılmıştır.

Afyon’da Yunanlılara karşı savaşıyan Mustafa, Dumlupınar’da yaralanmış ve Afyon Hastanesi’ne kaldırılmıştır. Verilen rapor sonucunda da memleketi Çorum Hastanesine gönderilmiştir.

Başkumandanlık Meydan Muharebesi’ne çok istese de katılmamış, 1923 yılında Çorum Hastanesinden tezkeresini almıştır.⁷¹⁰

⁷¹⁰ M. İhsan Sabuncuoğlu, a.g.e., s. 97-100

SONUÇ

“İki Dünya Savaşı Arasında Çorum ve Çevresinde İz Bırakanlar” isimli çalışmada bölgenin durumu belgeler ışığında ortaya konulmaya çalışılmış ve özellikle Çorum ve çevresinde olayların şekillenmesinde etkin olan ve bölge hafızasında yer eden kişilerden belirleyebildiklerimiz hakkında bulabildiğimiz kadarıyla bilgi verilmiştir.

Çalışmanın tarih aralığı Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne geçiş ve inkılâpların toplum tarafından kabullenilmeye çalışıldığı bir dönemi kapsamaktadır. Bu geçiş döneminde Anadolu’nun diğer şehirlerinde olduğu gibi Çorum’da da olaylar ve kişiler hızla değişmiş ancak bu hızlı değişim kayıtlara net olarak yansıtılamamıştır.

Burada belirtmek gerekirse bölgede kaymakamlık görevini yerine getiren idarecilerimizin ismini bulmak bile ancak Resmî Gazete, Başbakanlık Arşivi ve Çorum Gazetesi incelemeleri sonucu oluşmuştur ki, bu bilgilerde dahi büyük eksiklikler vardır. Yapılan çalışmalar sonucunda araştırmanın içerdiği tarih aralığında, Çorum ve çevresinde görev yapmış, iz bırakmış kişilerin kurum ve kuruluşlar tarafından isimlerinin net olarak kaydedilmediği ve belgelerin kronolojik ve sistematik bir şekilde tutulmadığı da ortaya çıkmıştır. Çorum için yaptığımız bu çalışmada Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarının diğer kaynaklara göre daha net bir şekilde tutulduğu ortaya çıkmıştır. Diğer kurum ve kuruluşlardaki bilgiler sistematik olmayıp, genelde 1945 sonrası tarihe sahip olan belgelerdedir.

Ancak taşrada pek çok yerde olduğu gibi Çorum’da da dönemsel kayıtlar bölge insanının zihninde yer etmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Günümüzde ise bölgenin yerel tarihçileri bu bilgileri kaleme alıp, kitap hâline getirerek, bizlere kaynak oluşturarak, belli bir boşluğu doldurmuşlardır. Yöredeki Kent Arşivinin çalışmaları da bölge için önemlidir.

Ulaştığımız bilgiler ışığında çalışmamızın sonucunda ortaya çıkan diğer bilgiler, bulgular şöyle sıralanmıştır:

Birinci bölümde, 1918- 1939 tarihleri arasında Çorum ve Çevresinde Milli Mücadele’ye ve o dönemdeki idarecilerin Çorum bölgesine katkıları, olaylar karşısındaki etki ve tepkileri özellikle de kamuoyunda algılanması ile ilgili bir takım sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara tipik bir örnek vermek gerekirse; Yozgat ve Zile Ayaklanmalarının birleşmesinin, Çorumluların, mahalli cemiyetlerin ve bölge Mutasarrıflığının büyük çabaları ile engellenmesini gösterebiliriz.

Diğer taraftan Cumhuriyetin ilanı ile birlikte siyasi, idari, iktisadi ve toplumsal olarak yaşanan pek çok değişim Çorum'a da sirayet etmiş, özellikle Çorum'da görev yapan Çorum Halkevi üyeleri Çorum'un kültürel hayatının yapılanmasını büyük ölçüde sağlamışlardır.

İkinci bölümde tespit edebildiğimiz kadarıyla İki Dünya Savaşı arasında Çorum'da görev yapmış mutasarrıf ve vali sayısı 12'dir. Bunlardan Samih Fethi Bey dışında kalanlar ile ilgili kayıtlara Çorum'da yaptıkları çalışmalar için olumlu yorumlar yansımıştır. Milli Mücadele döneminde Süleyman Bey'in, Bahaddin Bey'in ve Ali Cemal Bardakçı'nın bölgeye hizmetleri çoktur. Diğer görev yapan valilerde Cumhuriyet rejiminin getirdiklerini Çorum'a aşılamaı başarmışlardır. Çorum'da görev yapmış olan mutasarrıf ve valilerin 6'sı Mülkiye Mektebi, 4'ü Hukuk Mektebi, 1'i ise Mekteb-i Harbiye mezunudur. Bahaddin Bey'in mezun olduğu okulun bilgisine ulaşamamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, Çorum'da valilik görevini yerine getiren Osman Ziya Tekeli ile Çorum'da görev yapmamış olan Osman Nuri Tekeli'nin, Çorum Valisi Bahaddin Bey ile de Çorum Belediye Başkanı Baha Bey'in özellikle internet kaynaklarında karıştırıldığı tespit edilmiştir.

Kaymakamlara geldiğimizde ise çalışmada Alaca ilçesinin 5, İskilip ilçesinin 5, Mecitözü ilçesinin 4, Osmancık ilçesinin 5, Sungurlu ilçesinin 1 kaymakamının ismi tespit edilmiştir.

Çalışmada Son Osmanlı Meb'ûsân Meclisi ve TBMM'nin ilk 5 döneminde görev yapan 15 Çorum Milletvekili araştırılmıştır. Bunun sonucunda özellikle Cumhuriyetin ilan edildiği oturumu Meclis Başkanı olarak yöneten Abdullah İsmet Eker'in, Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin kurucularından olan Mustafa Elvan Cantekin'in, Osmanlı Meb'ûsân Meclisinde Çorum'u temsil eden ve vakıf konusunda uzmanlaşan Mehmet Münir Çağl'ın, Meclis'in etkin isimlerinden olduğu kayıtlara geçmiştir.

Araştırmalarımız sonundaki bir başka tespitimiz ise, bu dönemde Çorum milletvekilliği yapmış olan 15 milletvekilinin, 7'sinin Çorum doğumlu olmasıdır. Milletvekillerinden, 3'ü Mülkiye Mektebi, 2'si Tıbbiyye, 2'si Hukuk Mektebi, 2'si İlkokul, 1'i Hendese-i Mülkiye, 1'i Medrese, 1'i İdadi, 1'i Rüştüye, 1'i de hem Baytar Mektebinden hem de Hukuk Mektebinden mezundur. Bu milletvekillerinden 2'si çalışmamızın zaman aralığında milletvekilliği görevlerini yerine getirirken vefat etmişlerdir.

Tespitlerimize göre Çorum'da İki Dünya Savaşı arasında görev yapan belediye başkanlarının sayısı ise 10'dur. Çorum, Belediye Başkanlarını kendi

içerisinden seçmiştir. Bu kişiler Çorum’un illeri gelen ticaret ile uğraşan iş adamları, ya da yine Çorum’un illeri gelenlerinden Çorum dışında eğitim alıp, başka şehirlerde görev alan, daha sonra şehirlerine geri dönen hemşehrileri olmuştur. Bu konudaki tek istisnai durum Dr. Akif Tevfik Bey’in Belediye Başkanlığı olmuştur.

Bu dönem içerisinde Çorum ilçelerinden Alaca’da 6, Osmancık’ta 5, Sungurlu’da 5, İskilip’te 5 ve Mecitözü’nde 1 Belediye Başkanının isimi tespit edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Çorum’da etkili olan Cemiyetçiler ve askerler incelenmiştir. Cemiyetçilerle ilgili araştırmamızda Milli Mücadele’yi Çorum’da örgütleyen, Çorum İhtiyat Zâbitleri Cemiyeti ve Çorum Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyeti üyelerinden 30 isim tespit edilmiş, bunların 14 hakkında bilgi verilmiştir. Cemiyetçiler bölümün en sonunda da ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne üye olan 15 kişinin isimleri verilmiştir.

Çalışmada Çorum’da Milli Mücadele döneminde iz bırakmış 9 asker üzerinde durulmuştur. Osman Kamil Bey Çorum’da görev almamış ancak Çorumlu olmasından dolayı bu bölüme dâhil edilmiştir. Bu askerler özellikle iç isyanların Çorum Merkez’e yayılmaması için büyük mücadele vermişlerdir.

Dördüncü bölümde eğitimciler, hukukçular, sağlıkçılar ve haberleşmeciler incelenmiştir. 10 başlık altında incelediğimiz eğitimcilerden, Mahir Tümer, Şükrü Damatoğlu gibi Çorum’un Milli Mücadele kahramanları, Behram Lütfi Bey, Sadi Leblebici, Neşed Köseoğlu, Naim Osman Atalay gibi Cumhuriyet inkılaplarının Çorum tarafından kabullenilmesi için çalışanlar, Çorum’un yazma eserlerinin korunmasını sağlayanlarla, Çorum sözlü kültürünün yaptığı etnografik çalışmaları yazılı hâle getiren önemli Kütüphaneci Eşref Ertekin de incelenmiştir. Ayrıca Çorum’da görev yapan 9 eğitimcinin atamaları ile bilgi de verilmiştir.

Araştırmalar sonucunda gördük ki, Çorum denince akla gelen isimlerin başında olan Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, hukukçular başlığı altında incelenmiştir. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu çocukluğunu ve gençliğinin ilk yıllarını Çorum’da geçirmiştir. Yine bu bölümde çalışmaları ile Çorum tarihine ışık tutan M. İhsan Sabuncuoğlu’nun mesleğinin noterlikle birlikte yaptığı çalışmalarına da hukukçular bölümünde değinilmiştir. Cemiyetçiler içinde de yer alan Avukat Kamil Yöney’in hayatına dair bilgilere de bu bölümde yer verilmiştir. Ayrıca Çorum’da görev yapmış 25 hukukçu tespit edilmiştir. Bunlardan, 4’ü Sulh Mahkemesi Hâkimi, 4’ü Hukuk Mahkemesi

Hâkimi, 3'ü Ceza Mahkemesi Hâkimi, 1'i Ağır Ceza Mahkemesi, Hâkimi, 7'si Müddeiumumi, 2'si Müddeiumumi Muavini, 4'ü Mahkeme Azası, 1'i de Mahkeme Azası Muavini'dir.

Sağlıkçılar başlığı altında Çorum'da etkili olan 15 sağlık çalışanı tespit edilmiştir. Bu sağlık çalışanlarının 12'si hekim, 2'si diş hekimi, 1'i de eczacıdır. Yine yapılan araştırmalar sonucunda Çorum'da sağlık sektöründe çalışanlar sadece bölgenin sağlık sorunları ile değil, bölgenin siyasal ve kültürel gelişmişliği ile yakından ilgilendiği görülmüştür. Milli Mücadele döneminde Çorum'da hekimlik yapan Dr. Saim Uzel (Çelebioğlu) ve Dr. Akif Bey'in bölgede Müdâfaa-ı Hukûk Cemiyetinin örgütlenmesinde önemli role sahip olmuşlardır. Diğer taraftan, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sağlık çalışanlarının Çorum'da kültürel faaliyetlerin başını çektiği de göze çarpan diğer bir unsurdur. Bu süreçte sağlıkçılar, Halkevi Reisliği, Hilâl-i Ahmer üyelikleri ve hatta Belediye Başkanlığı görevlerini de üstlenmişlerdir. Türkiye'de kamu sektöründe ilk kadın diş hekimi olan Ferdane Bozdoğan da çalışmanın araştırdığı dönem aralığında Çorum'da önemli bir karakter olarak karşımıza çıkmıştır.

Çalışmada haberleşme memurlarına kısa da olsa yer verilmiş, Çorum'a hizmet eden ve hatırlanan 2 PTT müdürü ve 4 haberleşme memuru hakkında bilgi verilmiştir.

Din Görevlilerinin incelendiği beşinci bölümde ise, Çorum'da iz bırakmış 7 din adamının hayatı üzerinde durulmuştur. Çorum'un din adamları, özellikle Sivas Kongresi sırasında Çorum'u temsil eden Tevfik Ergun ve Milli Mücadele döneminde cephaneye taşımacılığını örgütleyen Şeyh Abbas Külâhi başta olmak üzere Milli Mücadele'ye büyük destek vermişlerdir. Ancak Teali-i İslâm Cemiyeti Başkanı İskilipli Atıf Efendi'nin Şapka Kanununa muhalefetten dolayı İstiklal Mahkemesi'nde yargılanması ve ardındaki süreçte idam edilmesi Çorum'da iz bırakmıştır.

Diğer taraftan, altıncı bölümde 15 sanatçı ve 2 sporcu yer almaktadır. Dönem içerisinde Çorum'da iz bırakmış sanatçılar arasındaki tarz çeşitliliği dikkat çekmiştir. Bunlar içinde Mazlum Kenan Köstekçi'nin ölümünden sonra yayınlanan eseri ile Türk şiirinde silinmez bir etki yaptığı görülmüştür. Çorum'un her zaman başarılı olduğu spor dalı olarak bilinen güreşte ise 2 sporcu tespit edilebilmiş ve çalışmada yer verilmiştir.

Çalışmanın yedinci bölümünde, Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivindeki Sicil Defterleri kullanılarak hazırlanan 49 tacir incelenmiştir. Bu

isimlerin tasnifinde 5 sınıftacir içerisinde, ilk üç sınıfa girenler alınarak yapılmıştır. Bu 49 tacir içinde Hayriye Sol, beşinci sınıf tacir statüsünde olmasına rağmen o dönemde işyeri sahibi bir kadın olması nedeniyle çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu başlık altında 2 kadın işyeri sahibi bulunmaktadır. Yer verdiğimiz 49 tacirin iş sahalarını belirleyebildiklerimizin kayıtlarına bakıldığında, 12’si zahireci, 17’si manifaturacı, 2’si attâr, 2’si eczacı, 2’si kundaracı ve köseleci, 2’si uncu, 2’si terzi, 2’si müteferrik iş alanı, 1’i çilingir, 1’i dokumacı, 1’i hayvancılık 1’i hırdavatçı, 1’i keresteci, 1’i kırtasiye, 1’i de makine satıcısı olarak bulunmuştur ancak işle ilgili 1 kayıta ulaşılamamıştır.

Son olarak, Milli Mücadele’de gösterdikleri kahramanlıklar ile anılmaya devam eden Çorumlular çalışmanın sekizinci bölümde işlenmiştir.6 başlık altında incelenen bu bölümde bir de kadın kahraman dikkati çekmektedir. Burada şunu da belirtmekte fayda vardır ki, Milli Mücadele sırasında şehid ve İstiklal Madalyası sahibi olan Çorumlılardan tespit edilebilenlere çalışmada yer yerilerek, aziz hatıralarına karşı olan tarih sorumluluğu yerine getirilmek istenmiştir.

Toplum her an değişen, yenilenen ve gelişen canlı bir yapıdır. Ancak şu bir gerçektir ki toplumun gelişmesi için geçmişten getirdiği birikime ve bu birikimi oluşturacak hafızaya ihtiyacı vardır. Toplumun hafıza kayıtlarını tutan bilim ise tarihtir. “İki Dünya Savaşı Arasında Çorum’da İz Bırakanlar” isimli bu çalışmada 1918 ve 1939 tarihleri arasında Çorum hafızasına yön veren kişilerden belirleyebildiğimiz kadarını kayıt altına alınmaya çalışılarak Türkiye’de büyük eksikliği hissedilen yerel tarih için bir adım atılmıştır.

Bu alanda daha çok bilimsel çalışma yapılmasının gerekliliği ve kayıtların kurum ve kuruluşlar tarafından daha özenli tutulması gerektiği de ortaya çıkmıştır.

Son olarak belirtmek gerekirse, bütün bu olayların ve kişilerin yaklaşık 75 yıl sonra bilinmeyen veya az bilinen yönleriyle tekrar incelenerek gün yüzüne çıkarılması, özellikle tarih bilimine ve bugünkü Türkiye’nin sosyal, iktisadi, kültürel açılarından yeniden şekillenmesine pragmatik bir katkı da sağlamak amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- **1. Arşivler**
- **1.1. TBMM Arşivi**
- **1.2. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü**
 - 1.2.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi
 - 1.2.2. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
- **1.3. T.C. İç işleri Bakanlığı Personel Daire Başkanlığı Arşivi**
- **1.4. Çorum Belediyesi Başkanlığı Kent Arşivi**
- **1.5. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi**

- **2. Resmî Yayınlar**
- **2.1. Albüm – Broşür**
 - *Çorumlu Şehitler ve Şehitlik Albümü*, Çorum, Mart 2010, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
 - *TBMM Albümü I. Cilt 1920-1950*, Ankara, Nisan 2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No I
 - *Çorum Halkevi Büroşürü*, 29 Birinci Teşrin-i Sani 1933, Çorum Vilayet Matbaası
 - *T.C. Çorum Vilayeti (TCÇV) Çorum'da Cumhuriyetin On Beş Yılı*, İstanbul, 1938
 - *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanları'nın Biyografileri*, Cilt I, Ankara, 2010, Genelkurmay Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı Yayınları
 - *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanları'nın Biyografileri*, Cilt II, Ankara, 2010, Genelkurmay Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı Yayınları

- **2.2. Yıllıklar**
- *Alaca İl Yıllığı 2002*, Yozgat, 2002, Alaca Kaymakamlığı Merkez ve Köylere Hizmet Götürme Birliği, Vizyon Matbaacılık
- *Cumhuriyet'in 50. yılında Çorum İl Yıllığı 1973*
- *Çorum İl Yıllığı 1967*, Ankara,[y.t.y], Dönmez Ofset
- *Çorum İl Yıllığı 2003*
- **3. Başyuru Eserleri**
- AHMAD Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, İstanbul, Mart 2007, VI. Basım, Kaynak Yayınları
- AKŞİN Sina, *Son Meşrutiyet 1919-1920*, İstanbul, Eylül 2010, III. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- ANAKÖK Tayyar, *Çorum Tarihi* ,[y.y.y.], 1950
- ARMAOĞLU Fahir, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt I-2: 1914 1995)*, İstanbul, 2005, XV. Baskı, Alkim Yayınevi
- BARDAKÇI Cemal, *Anadolu İsyancıları*, İstanbul, 1940, Koşgun Basımevi
- BAYKAL Bekir Sıtkı, *Heyet-i Temsilîye Kararları*, Ankara, 1989, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- CEBESOY Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatırları*, İstanbul, 2010, Temel Yayınları
- ÇANKAYA Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Cilt III, Ankara, 1968-1969, Mars Matbaası
- -----, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Cilt IV, Ankara, 1968-1969, Mars Matbaası
- ÇOKER Fahri Türk, *Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, C III*, Ankara, 1995, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:6

- -----, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V-Dönem 1931-1935*, Cilt II, Ankara 2005, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:12
- ÇOLAK İsmail, *Kurtuluş Savaşı'nın Eğitim Ordusu Kuvay-ı Milliyye*, İstanbul, 2008, Nesil Yayınları
- ÇUHALI Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – VIII. Dönem 1946-1950 Cilt III*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları
- DOĞAN Avni, *Kurtuluş, Kurtuluş Sonrası*, İstanbul, 1964, Dünya Yayınları
- DOĞAN Orhan, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XIX-XX. Yüzyıl Türkiye Tarihi)*, Ankara, 2011, 3. Basım, Okutman Yayıncılık
- ERDEHA Kamil, *Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, İstanbul, 1993, Remzi Kitabevi
- ERKOÇ Ethem, *Tasavvuf Geleneği ve Çorum'da Son Derviş Meşayih*, Çorum, 2013, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- ERTAN Ayfer, *Milli Mücadele Döneminde Çorum ve Çevresi*, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- ERTEKİN A. Hamdi, *İskilipli Atıf Hoca Anıt Mezar ve Külliyesi*, İskilip, 2013, İskilip Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları
- ESENGİN Kenan, *Milli Mücadele'de Ayaklanmalar*, İstanbul, 1975, Ağrı Yayınları
- GAZİ MUSTAFA KEMAL, *Nutuk*, Cilt I, Ankara, 1999, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi
- GOLOĞLU Mahmut, *Sivas Kongresi*, Ankara, 1969, Başnur Matbaası
- -----, *Üçüncü Meşrutiyet 1920*, Ankara, 1970, Başnur Matbaası
- -----, *Erzurum Kongresi*, İstanbul, Şubat 2008, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- GÜNAYDIN Ahmet Necip, *Milli Mücadele Sivas 108 Gün*, Sivas, 2008, Sivas 1000 Temel Eser No: 11

- GÜNEŞ İhsan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V-Dönem 1935-1939*, Cilt II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:26
- GÜRSEL Mahmut Selim, *Çorum 1997*, Çorum, Ağustos 1997, Kaynak Eserler Dizisi-4
- HAKSEVER Ahmet Cahit, *Çorum Tarihi ve Kültürü Tasavvuf Geleneği*, Çorum 2009, Belediyesi Kültür Yayınları
- *İlk Meclis Anketi: Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketi*, Haz.: Cihangir Gündoğdu, Ankara, 2004, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu
- KARA İsmail, *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler I*, İstanbul, 1986, Risale Yayıncılık, KARABEKİR Kazım, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul, 1988, Merk Yayıncılık
- KARACA Taha Niyazi, *Son Osmanlı Meclis-i Mebussan Seçimleri*, Ankara, 2004, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt IX, Ankara, 1999, Türk Tarih Kurumu Basımevi
- KAVUKÇU Abdullah, *20.y.y. ’da Çorum*, Basımı Yapılmamış Eser
- KILIÇ Mehmet, *Savaş Çöküş ve Mütareke Yılları*, İstanbul, 2010, Okan Üniversitesi Yayınları No.8
- KİLLİ Suna, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul, 2008, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- LEWIS Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Çev.: Metin Kıratlı, Ankara, 2000, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi
- MCNEİL William H., *Dünya Tarihi*, Çev.:Alaeddin Şenol, Ankara, Nisan 2007, 12. Baskı, İmge Kitabevi
- MERT Özcan, *Çapanoğulları*, Ankara, 1980, Kültür Bakanlığı Yayınları
- MUMCU Ahmet, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 2007, 22. Baskı, İnkılâp Kitabevi
- ONAR Mustafa, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları I*, Ankara, 1986, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları
- ORATYLI İlber, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, İstanbul, Mart 2012, Timaş Yayınları

- OZULU Abdulkadir, Milli Mücadele Yıllarında Çorum Gazetesinde Yayınlanan Makaleler ve Şiirler, Çorum, 2006, Lider Matbaacılık
- -----, *Çorum Gazeteleri Çevirileri*, Cilt I, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- -----, *Çorum Basın Tarihi Notları*, Çorum, 2012, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları,
- -----, *Çorum Gazeteleri Çevirileri*, Cilt II, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- ÖZTÜRK Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-II-Dönem 1923-1927*, Cilt III, Ankara 2005, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:
- PARKER R.A.C., *II. Dünya Savaşı*, Çev.: Müfit Günay, Ankara, Mart 2009, 2. Baskı, Dost Kitabevi Yayınları
- SABUNCUOĞLU M.İhsan, *Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II Kısım*, Çorum, 1971-1973, Kardeş Matbaası
- SAKALLI Bayram, *Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma*, Ankara, 1998, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/863
- SANDER Oral, *Osmanlı Devleti'nin Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diploması Tarihi Üzerine Bir Deneme*, Ankara, 2000, İmge Kitabevi
- SARIGÖZ Naime, *Babam ve Ben*, Basımı Yapılmamış Eser, Şubat, y.y.y., 2003
- SARIKOYUNCU Ali, *Milli Mücadelede Din Adamları II*, Ankara, 2012, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- SAYAR Mehmet, *Türk Devletlerinde Meclis(Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk*, Ankara, 1999, Atatürk Araştırma Merkez Yayınları
- SEZİKLİ Ahmet, *Şehrin Hafızası Hıdırlık Kültürü ve Çorum Hıdırlık Örneği*, Çorum, 2013, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- SILAY Mehmet, *İskipli Atıf Efendi (1876-1926)*, İstanbul, 2011, 3. Baskı, Düşün Yayıncılık
- ŞARMAN Kansu, *Türk Promethe'ler Cumhuriyet Öğrencileri Avrupa'da (1925-1945)*, 3. Baskı, İstanbul, 2008, Türkiye İş Bankası Yayınları

- ŞENER Mahmut, *Abdullah İsmet Eker Parlamento Mektebinden Yetişen Bir Siyaset Adamı*, Çorum,2011, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- TAŞLIOVA Mete, *Sözlü ve Yazılı Kaynaklarla Çorum Halk Şiiri Antolojisi, Aşıklar, Ozanlar, Şairler*, Çorum, 2008, T.C. Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları
- TİMUR Taner, *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara, 2001, 5. Baskı, İmge Kitabevi
- TULUK Hasan, “Taşra’da Sanatçı Olmak”, Çorum, 2014, Basımı Yapılmamış Eser
- TÜTÜNCÜ Mustafa, *Hatura Defterimdir*, Çorum , 2006, Lider Matbacılık
- VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, *Anıların İzinde*, İstanbul, 1977, Evrim Matbaası
- VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, *Bir Lise Öğrencisinin Milli Mücadele Anıları*, İstanbul, Nisan 1971, Varlık Yayınevi
- YİĞİT İrfan, *Çorumlu*, Cilt I, Çorum, 2008, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları
- ZÜRCHER Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev.: Yasemin Saner İstanbul, 2011, İletişim Yayınları
- -----, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev.: Nüzhet Salihoğlu, İstanbul 2011, 7. Baskı İletişim Yayınları

• **4.Sürelî Yayınlar**

• **4.1. Gazete ve Dergiler**

- T.C. Resmî Gazete
- Çorum
- Çorumlu

- Çorum Hâkimiyet
- Çorum Haber
- **4.2. Makaleler**
- AKBIYIK Yaşar, “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Çorum”, *Türk Yurdu*, Cilt 7, Sayı 122, Ankara, Ekim 1997
- ALBAYRAK Sadık, “İskilipli Mehmet Âtîf Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXII, İstanbul, 2000, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- BALTAOĞLU Ali Galip, “Atatürk’ün Seçkin İdarecisi Ali Cemal Bardakçı”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı. I, Konya, 1994
- BENHUR Çağatay, “1920’li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:24, Konya, 2008
- KILIÇ Selda, “Osmanlı Mebusan Meclisinde Ankara Mebusları ve Faaliyetleri (1908-1918)”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Cilt I, Ankara, 2012, Master Basım Yayınları
- KOÇ Bekir, “Ankara Vilayeti Salnamelerine Göre XIX. Yüzyılında Son Çeyreğinde Ankara”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 25-26 2011*, Cilt: I, Ankara, 2012, Master Basım Yayınları
- KODAL Tahir, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti’nin Nüfus Özellikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı: 1, Elazığ, 2009

- OCAK Ahmet Yaşar, “Milli Mücadelede Çapanoğlu İsyanı”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Cilt VII-X, Ankara,1970-1973
- OZULU Abdülkadir, “Damat Şükrü”, *Çorum Hâkimiyet Gazetesi*,13-15 Eylül 2001
- ----- Abdulkadir “Bir Alperen, Çorumlu Alay Müftüsü Hafız Hacı Rüştü Efendi”, *Çorum Hâkimiyet Gazetesi*, 2-4 Aralık 2000
- ÖRENÇ Ali Fuat, “Mutasarrıf”, İslam Ansiklopedisi, Cilt: XXXI, İstanbul, 2006, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- ÖZKAYA Yücel, “Kaymakam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul,2002
- TEKELİ İlhan, “Mütareke ve Kurtuluş Savaşında Çorum”, *Çorum Tarihi*, 5. Hitit Festival Komitesi ,[y.t.y.]
- ----- İlhan,“1923-1950 Döneminde Çorum’da ki Gelişmeler”,*Çorum Tarihi*, [y.t.y.], 5.Hitit Festival Komitesi
- TİMUR Taner, “Ulusallaşma Süreci İttihâтчılık ve Devrim”, *100. Yılında Jön Türk Devrimi*, Sina Akşin, Sarp Balcı, Barış Ünlü (ed.) ,İstanbul, Ekim 2010, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları
- YILDIRIM Hatice“ Bir Siyaset Adamımız Dursun (Yalvaç) Bey”, *Uluslararası Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çorum Sempozyumu*, Çorum, 2008, Cilt III, Lider Matbaacılık A.Ş
- YILMAZ Cevdet ,“Çorum İli Nüfusunun Sosyo –Ekonomik Yapısı, Demografik Nitelikleri ve Coğrafi Dağılışı Özellikleri”, *Uluslararası*

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çorum Sempozyumu, Cilt III, Çorum, 2008,
Lider Matbaacılık A.Ş.

- **5. Tez**

- ÇETİNDAS Dilek “*Popüler Tarihi Romanlar ve M. Turhan Tan*”, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2008, Yüksek Lisans Tezi

- **6. İnternet Kaynakları**

- http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.anasayfa, Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2014, Saat.10.32
- http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_293_1_2.pdf ,Erişim Tarihi:10 Ağustos 2014, Saat.16.45
- www.resmigazete.gov.tr
- http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi : 22 Ağustos 2014, Saat: 23.05
- http://www.corum.gov.tr/default_b0.aspx?content=1231, Erişim Tarihi : 23 Temmuz 2015, Saat:15.20-15.45
- www.ctso.org.tr
- <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014, Saat:13.20
- <http://www.corum.bel.tr/Baskanlarimiz.html>, Erişim Tarihi 28 Temmuz 2015, Saat 10.03-11.15
- <http://www.ctso.org.tr/#page=page-1>, Erişim Tarih: 30 Temmuz 2015, Saat:12.08

- <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=727>, Erişim Tarih:30 Temmuz 2015, Saat:12.12
- http://www.kars.gov.tr/default_B0.aspx?content=51, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014, Saat: 23.40
- <http://konya.gov.tr/gecmisdonemvalilerimiz.asp>, Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2014, Saat: 15.06
- <http://www.alaca.gov.tr/> Erşim Tarihi, 25 Ağustos 2014, Saat: 14.48
- <http://alaca.bel.tr/>, Erşim Tarihi, 25 Ağustos 2014, Saat: 16.06
- <http://www.iskilip.bel.tr/>, Erşim Tarihi, 27 Ağustos 2014, Saat: 11.06
- <http://www.mecitozu.gov.tr/> Erşim Tarihi, 29 Ağustos 2014, Saat: 14.32
- <http://www.mecitozu.bel.tr/> Erşim Tarihi, 29 Ağustos 2014, Saat: 16.04
- <http://www.sungurlu.bel.tr/> Erşim Tarihi, 27 Ağustos 2014, Saat: 13.22
- <http://www.osmancik.bel.tr/?pnum=18&pt=Eski+Ba%C5%9Fkanlar%C4%B1m%C4%B1z>, Erşim Tarihi: 29 Ağustos 2014, Saat: 14.42
- <http://www.corum.com.tr/Tekkeli-Hocaoglu-Hasan-Esref-Ertekin-R1308-M1892-1979.html>, Erişim tarihi: 24 Temmuz 2015, Saat:17.27
- **7.Mahallî Mülakatlar**
 - Abdullah Kavukçu İle Gerçekleştirilen Mülakat (4 Kasım 2013)
 - Abdülkadir Ozulu İle Gerçekleştirilen Mülakat (20 Eylül 2014)
 - Arif Hikmet Arslan İle Gerçekleştirilen Mülakat 13 Aralık 2013)

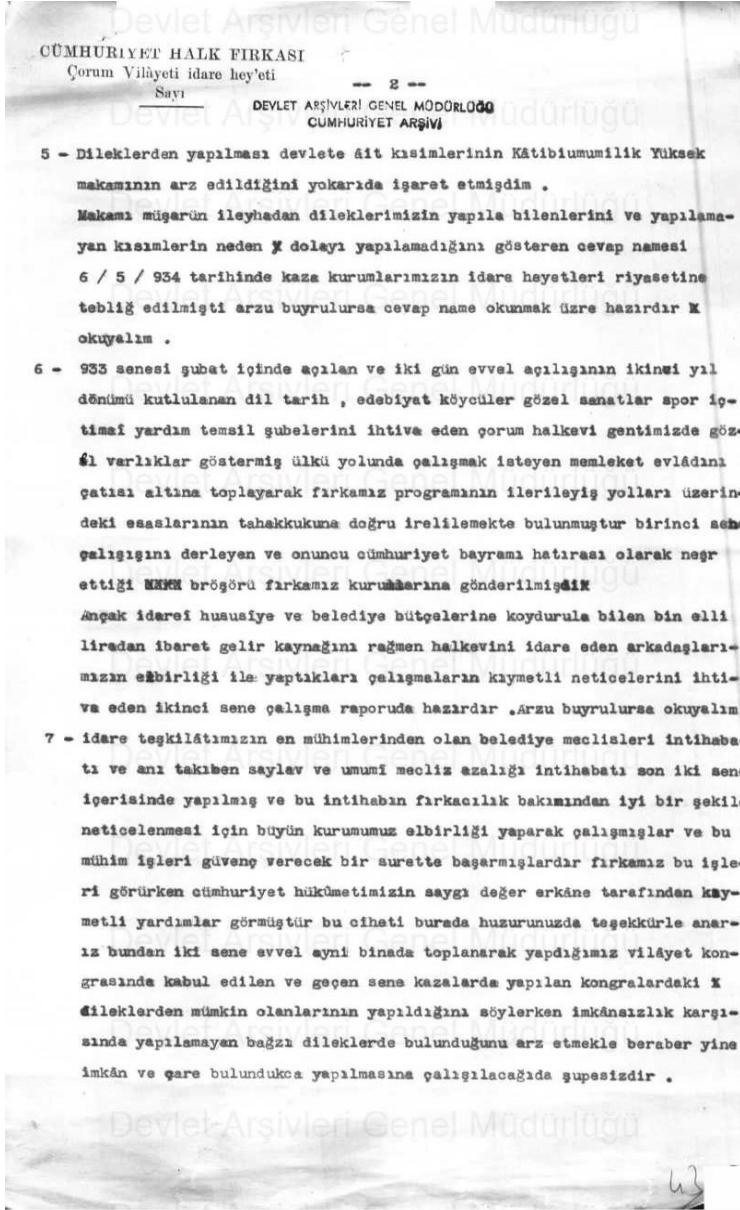
- Atilla Bozdoğan İle Gerçekleştirilen Mülakat (09 Ağustos 2014)
- Enver Leblebicioğlu İle Gerçekleştirilen Mülakat(19 Mart 2012)
- Eyyüp Erkan Damatoğlu İle Gerçekleştirilen Mülakat (16 Ağustos 2014)
- Hasan Tuluk İle Gerçekleştirilen Mülakat (15 Ağustos 2014)
- Hatice Gülen İle Gerçekleştirilen Mülakat (10 Ağustos 2014)
- İhsan Mağden İle Gerçekleştirilen Mülakat (7 Kasım 2013)
- Mehmet Tütüncü İle Gerçekleştirilen Mülakat (3 Ekim 2014)
- Mustafa Dizdaroğlu İle Gerçekleştirilen Mülakat (22 Ağustos 2014)
- Nermin Kayım İle Gerçekleştirilen Mülakat (10 Ağustos 2014)
- Oğuz Leblebicioğlu İle Gerçekleştirilen Mülakat(21 Mart 2012)
- Oğuzhan Velipaşaoğulları İle Gerçekleştirilen Mülakat (15 Kasım 2013)
- Osman Boyabatlı İle Gerçekleştirilen Mülakat (2 Kasım 2014)
- Özden Uzel İle Gerçekleştirilen Mülakat (18 Ocak 2014)
- Ümit Uzel İle Gerçekleştirilen Mülakat(18 Ocak 2014)
- Teoman Erberk İle Gerçekleştirilen Mülakat(12 Ağustos 2014)

EKLER

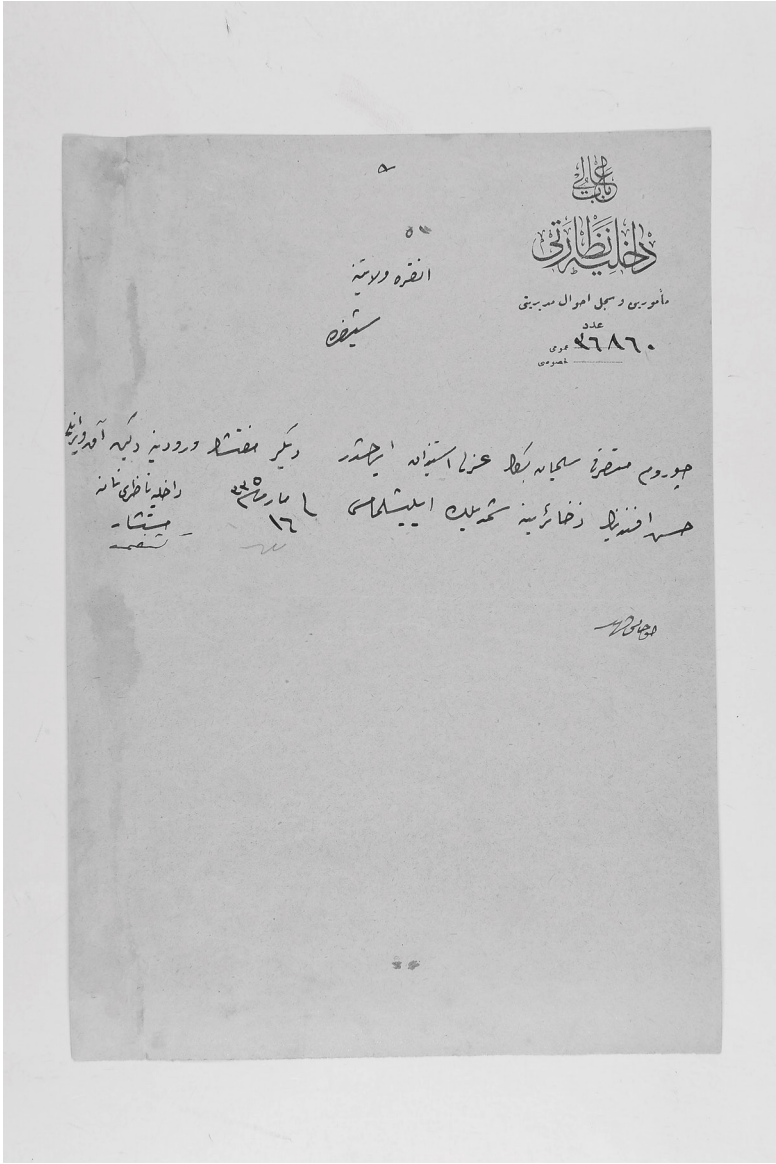
1. Çorum Halkevi'nin Açılış Tarihi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 490 100, Kutu No: 493, Dosya No:1986, Sıra No:2 (24 Şubat 1935)
2. Süleyman Sami Bey'in Görevden Alınması: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH-ŞFR, Dosya No:97, Gömlek Sıra No:154, (13.C.1337)
3. Ali Cemal Bardakçı'nın Çorum Valiliğine Çorum Valisi İsmail Adil Güven'inde Çankırı'ya Görevlendirilmesi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:6, Dosya No:52, Sıra No:16(6 Kasım 1929)
4. Ali Cemal Bardakçı'nın Konya Valiliğinden Merkez'e Alınması: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:85, Dosya No:108, Sıra No:8 (28 Aralık 1938)
5. Arif Hikmet Aykaç'ın Çorum Valiliğine Görevlendirilmesi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:36, Dosya No:32, Sıra No:8 (02 Mayıs 1933)
6. Hakkı Haydar Berksun'un Çorum Valiliğine Görevlendirilmesi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:56, Dosya No:53, Sıra No:7(21 Haziran 1935)
7. Osman Ziya Tekeli'nin Çorum Valiliğinden Ayrılışı Süreyya Yurdakul'un Çorum Valiliğine Görevlendirilmesi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:76, Dosya No:60, Sıra No:2 (25 Haziran 1937)
8. Mustafa Salih Kılıç'ın Çorum Valiliğine Görevlendirmesi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:30 18 12, Kutu No:85, Dosya No:99, Sıra No:16 (29 Kasım 1938)
9. Sıddık Mumcu'nun İkamet Adresi: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:519, Dosya No:2084, Sıra No:2-85 (29 Mayıs 1944)
10. İsmail Kemal Alpars'ın Çocuk Koruma Cemiyeti Üyeliği: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0 Kutu No:234 Dosya No:923,Sıra No:5(12 Kasım 1935)
11. Dr. Mustafa Elvan Cantekin'in Kızılay Umumi Merkezi İdare Heyeti Vazifesi İle İlgili : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0, Kutu No:234, Dosya No:923,Sıra No:5 (4 Şubat 1937)
12. Mehmet Münir Çağıl'ın Türk Kömür Madenler Anonim Şirketi İdari Meclis Üyeliği: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0 Kutu No:234 Dosya No:923,Sıra No:5(11 Ocak 1937)

13. Nebi Yıldırımtekin'in İşi İle İlgili: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0, Kutu No:234, Dosya No:923,Sıra No:5 (30 Kasım 1936)
14. Eyüp Sabri Akgöl'ün İşi İle İlgili: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 1 0 0, Kutu No:234, Dosya No:923,Sıra No:5, (14 Ocak 1936)
15. Çorum Belediye Başkanı Şevket Bey'in "Eren", Çorum Belediye Başkanı Pertev Bey'in "Kerman" soyadını Kullanması: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:493, Dosya No:1986, Sıra No:2(26 Şubat 1935)
16. Çorum Belediye Başkanı Pertev Kalelioğlu İle İlgili: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:345, Dosya No:1445, Sıra No:1(22 Ocak 1945)
17. Ferdane Bozdoğan (Erberk) Diploması
18. Ferdane Bozdoğan (Erberk) TBMM Plaket Mektubu
19. 1936 Yılı Dil Bayramı Programı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi No:490 100, Kutu No:1167, Dosya No:98, Sıra No:2
20. 10 Ekim 1936 Çorum Halkevi Dil Bayramı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:1167, Dosya No:98, Sıra No:2 (10 Ekim 1936)
21. 10 Ekim 1936 Çorum Halkevi Dil Bayramı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100, Kutu No:1167, Dosya No:98, Sıra No:2 (10 Ekim 1936)

EK: 1:

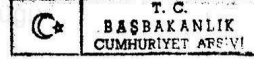
EK: 2:

EK: 3

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Muameleât Müdürlüğü
Şube 1
Sayı 3891

Kararname

Çankırı valiliğine Çorum valisi Adil , Çorum valiliğine Elazığ valisi Cemal , Elazığ valiliğine Hakkâri valisi Fahri beylerin maklen tayinleri Dahiliye Vekâletinin 26/10/929 tarih ve 3559 numaralı teskeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 6/11/929 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur .

6/11/929

REİSİCUMHUR

Yazı M. M. V.

Bş. V.

İsmail

Ad. V.

M. Gort.

M. M. V.

Mehdi Kalkan

Da. V.

S. İsmail

Ha. V.

S. T. İsmail

Ma. V.

S. Sarıca

Mf. V.

[Signature]

Na. V.

R. İsmail
İçtimada bulunmadı

İk. V.

S. İsmail

S. İ. M. V.

S. İsmail

030 19 01 92 6 52 6

EK: 4:

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
10117

Kararname

Konya Valisi Cemâl Bardakçının vekâlet emrine alınması ;
Dahiliye Vekilliğinin 26/12/938 tarih ve 6617 sayılı tezkeresile
yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 28/12/1938 ta-
rihinde onanmıştır.

28/12/938

REİSİCÜMHUR

İsmet İnönü

Bş. V.

c. Bayraktar

Ad. V.

M. M. V.

M. M. V.

Da. V.

D. V.

Ha. V.

H. V.

Ma. V.

M. V.

Mf. V.

Mf. V.

Na. V.

N. V.

İk. V.

İk. V.

S. I. M. V.

S. I. M. V.

G. I. V.

G. I. V.

Zr. V.

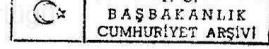
Zr. V.

020 18 85 02 85 108 8

EK: 5:

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube:
Sayı: 14905

KARARNAME

Minhal bulunan Çorum Valiliğine Aksaray Valisi Arif Hikmet Beyin naklen tayini; Dahiliye Vekillığının 15/4/933 tarih ve 3485 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 2/5/933 toplantısında kabul olunmuştur.

2/5/933

Reis-i Kurul

Gayi M. Kemal

Bğ. V.

[Signature]

Ad. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V. V.

[Signature]

Ma. V.

[Signature]

Mf. V.

[Signature]

Na. V.

[Signature]

İk. V. V.

[Signature]

S. İ. M. V.

[Signature]

G. İ. V.

[Signature]

Zr. V.

[Signature]

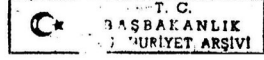
030 18 01 -2 36 32 8

EK: 6

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ

Şube :

Sayı : *2359*

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Açık bulunan Çorum Valiliğine İçel Valisi Hakkı Haydar, İçel Valiliğine İstanbul Vali Muavini Rükneddin, açık bulunan Çorum Valiliğine Kars Valisi Cevdetin tayinleri; Dahiliye Vekillığının 2I/6/-935 tarihli tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri -- Heyetince 2I/6/935 tarihinde onanmıştır.

2I/6/935

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

İ. İsmail

Ad. V.

S. Sarıca

M. M. V.

K. Gök

Ds. V.

S. Kara

Ha. V.

H. H. H.

Ma. V.

H. H. H.

Mf. V.

S. Arslan

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. H. H.

S. İ. M. V.

M. P. Noyan

G. İ. V.

Kana Karahan

Zr. V.

M. H. H.

080 18 01

02 | 56 | 53 | 7

EK: 7

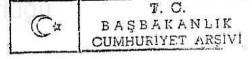
T. C. BAŞVEKALET KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ		Kararname		T. C. BAŞKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Kısayazma 2 6991					
Birinci Umumi Müfettişlik Başmüfettişi Neci Kıcıman'ın Sinop Valiliğine , Sinop Valisi Süreyya Yurdakul'un Çorum Valiliğine , Çorum Valisi Ziya Bekeli'nin Birinci Umumi Müfettişlik Başmüfettişliğine nakil ve tayinleri; İcra Vekilleri Heyetinin 25/6/- 1937 tarihli toplantısında onanmıştır.					
25/6/1937					
REİSİCUMHUR K. Atatürk					
Re. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.		
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>		
Ha. V. V.	Ma. V.	Mi. V.	Na. V.		
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>		
K. V. V.	S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.		
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>		

18 01 08 76 60 2

Fon No: 30 18 1 2 - Kutlu No: 76 - Dosya No: 60 - Sıra No: 2

EK: 8

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs
2
9945

Kararname

Görülen lüzuma binâen İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ'ın vekâlet emrine alınarak İstanbul Valiliğine Manisa Valisi Dr. Lütfi Kırdar'ın, Çorum Valisi Süreyya Yurdakul'un tekaüde sevkile Çorum Valiliğine İstanbul Polis Müdürü Salih Kılıcın naklen ve yeniden tayinleri; Dahiliye Vekillığının 29/II/938 tarih ve 6095 sayılı tezeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 29/II/938 tarihinde onanmıştır.

29/II/938

REİSİCÜMHUR

İsmail İsmail

Bş. V.

C. Başbakan

Ad. V.

Adilmi Uzun

M. M. V.

M. M. V.

Da. V.

D. P. Başbakan

Ha. V.

H. V.

Ma. V.

M. V.

Mf. V.

M. V.

Na. V.

A. Çetinbaş

İk. V.

İ. V.

S. I. M. V.

S. I. M. V.

G. I. V.

G. I. V.

Zr. V.

Zr. V.

080 18 01 02 85 99 116

EK: 9

cumhuriyet halk pa'isi genel sekreterlik
yüksek makamına

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. P. Genel Sekreterliği
Tarih: 29 Mayıs 1944
N. 9973 Eki: /

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İ6. 5 / 944 tarih ve 66574 sayılı emirleri cevabıdır,
Tanzimi emir buyrulan 944 mali yılı birinci altı aylık yoklama ilmohak
ri tanzim ve yüksek huzurlarına takdim kalındığını saygılarla arz ey
erim. 26/5/944 .

İstanbulda şışlide
osman beyde nigar
Aptımanında eski
çorum mebus
siddik mumu
Y. Sime

VII
29.5.1944

Lony

24

EK: 10

12-XI-1935
Ankara

T. B. M. M.
Azasına mahsus **DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P. Genel Sekreterliği:
Yüksek Huzuruna

Saylâvlıktan başka bir şeyle uğraştığım yoktur . Ancak Çocuk koruma cemiyetinin parasız genel merkez üyesi bulunuyorum . Derin saygılarımı sunarım .

Çorum Saylâvı

J. Kemal
Alpsor

936
17

490	01			23	5	15
-----	----	--	--	----	---	----

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 234 - Dosya No: 923 - Sıra No: 5

EK: 11

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
T. B. M. M.
Arasına mahsus

E. H. T.
Genel Sekreteri:
Eğime
mebuslukları başka
Kızıl ay ünvanı
merkezi idare beye:
tinde de vazife
görmede olgunmu
Teşgi terimle arz
eylerin

4. II. 937

Corum m.
Ş. Mustafa

937
17

7

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 234 - Dosya No: 923 - Sıra No: 5

EK: 12

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü II/I/937
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Genbağkur Yüce Katına

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
İstanbul Baro Levhasında mukayyet isemde fiilen avukatlık yapmadığım
de
gibi sayımlıktan başka bir iş ile meşgul olmadığımı, yalnız Türk Kömür
Madenler Anonim şirketi İdare Meclisi azalığında bulunduğumu " Parti ---
Tüzüğü'nün 125 inci maddesine uyarak" saygılarımla arz ederim.

Çorum Saylavı

M. İsmail Çagrı

837
17

12

EK: 13

H
T. B. M. M.

Hususi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. B.

genel Sekreterliğine

Gayriresmîlik dan ibtida teslim işi ile alışı-
lurum 30, 11, 936 , Çorum Gazetesi

N. P. Z. Z. Z.

937
17

15

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 234 - Dosya No: 923 - Sıra No: 5

EK: 14

T. B. M. M.
Azasına mahsus

14/I/936

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C . H . P . Genel
Sekreterliğine

Mebusluktan başka bir işle istigal edüp etme -
diğimizi mübeyyin mektubu alileri üzerine Ziraatla
uğraştığımı nizamnamenin maddeyi mahsusasına uyarak
arz eder saygılarımı sunarım.

Çorum Sayılavı.

Eziz Sabri Akçıl

936
17

11

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 234 - Dosya No: 923 - Sıra No: 5

EK: 15

CUMHURİYET HALK FIRKASI ----- 33 -----
 Ç.Vilâyet idare heyeti
sayı

Başkan,büyük kongraya gedecek nizamname ahkâmına göre(31000) küsur azası olan vilâyetimizden beş esas beş yedek mümessilin seçilmesini teklif etti beş esas ve beş yedek mümessilin gisli reyile seçilmesi söz birliğile onaylandı.fırkanın mühürüyle Mühürlü pusulalar mevcut azaya dağıldı ve reyler sandığa atıldı .

Bu sırada başkan mazeretine binaen kongradan ayrılan ahmet tütüncünün bırakmış olduğu kapalı zarf içindeki reyin açılıp okunmadan sandığa atılması muvafık olup olmadığını teklif etti .

Umumun muvafakatile zarfın açılarak rey pusulasının okunmadan sandığa atılması kabul edildi.Zarf açıldı içerisinde çıkıp okunan ahmet tütüncü imzalı teklire:mazeretine binaen intihap esasında bulunmayacağından rey pusulasını leffen teklif ettiği yazılı olduğu görüldü ve rey pusulası okunmadan sandığa konuldu .Sandığa atılan reyler çıkarılıp sayılarak mevcut aza adedine muvafık suretle (37) adeden ibaret olduğu görüldükden supra tasnife başlanı yapılan tasnif neticesinde .

Asıl mümessil				yedek mümessil			
36	reyle	Bay Şevket	eren çorum	9	reyle	B. Fehmi	bilgin sungurlu
35	"	DR.Pertev	kerman "	9	"	" siddık terzi	O. "
29	"	Bedri	tüzün Mecitözü	4	"	" Mahmut	toksañul alaca
29	"	Cevat	Köstekci İakiliip	4	"	" Nafiz	Mecitözü
23	"	Mehmet	Şahin Cemancık	2	"	" Şevket	kayış çorum
				2	"	" muşdak	keçeci,mecitözü

asıl ve yedek mümessiliğe seçildikleri görüldü intihabın doğruluğu söz birliğile kabul ve tasdik edilip lüzum ve ihtiyaç hasıl olduğu takdirde yedeklerden müsavi rey alanların kurra ile tefriki hususunun idare heyetince yapılması kararlaştırıldıktan sonra kongraya son verildi 86 / 2 / 935

Kâtip
 Bedri tüzün

Kâtip
 Şevket Kayış

Kongra başkanı
 DR. Pertev Kerman

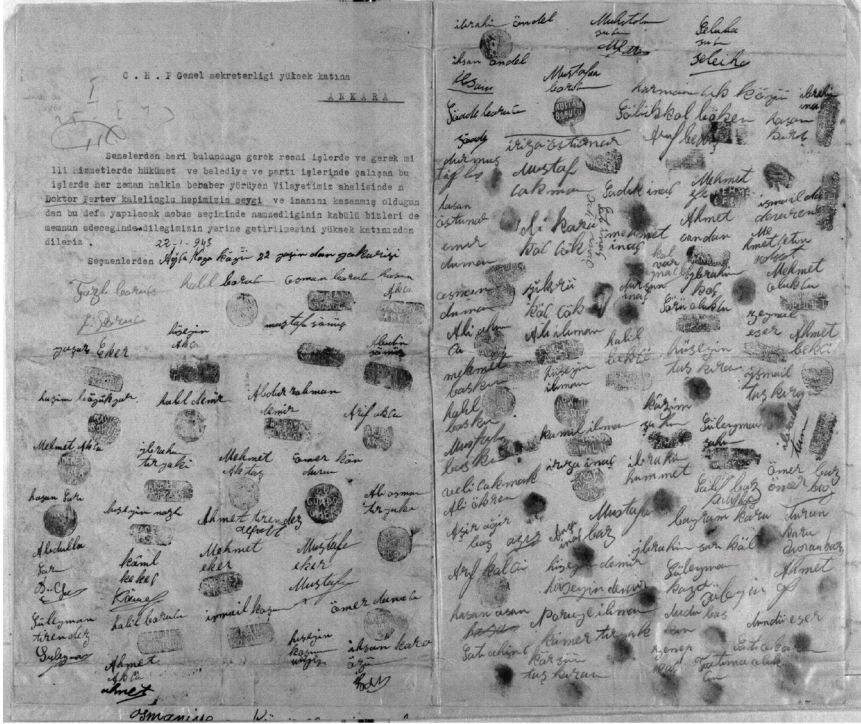
B. Fehmi

S. Kayış

B. Fehmi

26

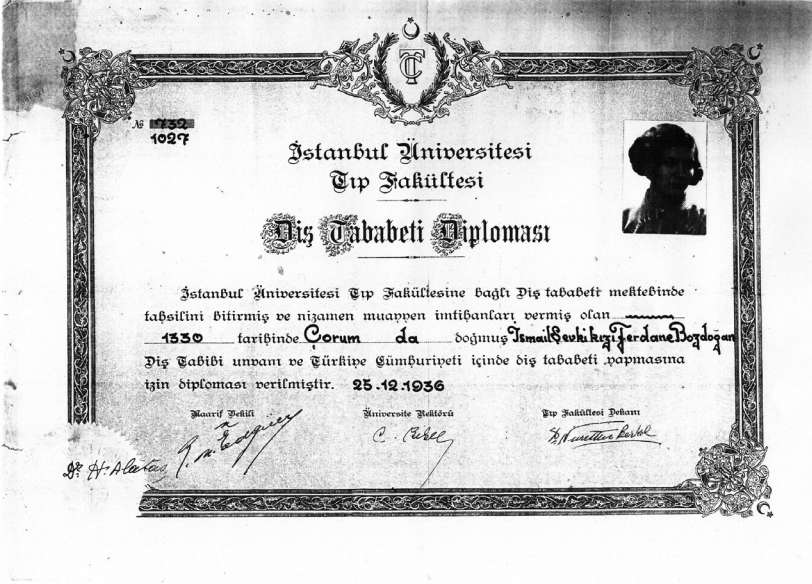
EK: 16

Form No: 100 / 1. E. Kulu No: 100 / 100 / 100 / 100 / 100

Çorum Belediyesi Genel Müdürlüğü

EK: 17

EK: 18

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
BAŞKANLIĞI**

SAYI **240/14**
KONU : Plaket.

23 Kasım 1984

Sayın, Ferdane Bozdoğan Erberk
Çiftehavuzlar, Papatya Sk. Oya Apt.
12/4, Kadıköy-İSTANBUL

5 ARALIK 1984 tarihi, Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkının Verilişinin 50 nci yıldönümüne rastlamaktadır.

Bu günü, Büyük ATATÜRK'e ve Türk Kadınına yarayış bir şekilde kutlamak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde ve Başkanlığında, çoğunluğu bayan Milletvekillerinden oluşturulan bir Çalışma Grubu teşkil edilmiştir.

Söz konusu Çalışma Grubu, Cumhuriyetimizin ilanından sonra, kamu kurum ve kuruluşlarında, ilk defa görev alan bayanlarımızı, böylesine anlamlı ve mutlu bir günde onurlandırmak ve kendilerine 5 ARALIK 1984 tarihinde, T. B. M. M. Tören Salonunda plaket vermek suretiyle ödüllendirmek karar almış bulunmaktadır.

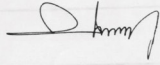
Yapılan inceleme sonucunda **Sağlık ve Sosyal Yardım**
Bakanlığında kamu görevlisi ilk bayan **Diş Hekimi**
olarak görevde bulunduğunuz tespit edilmiştir.

Törene katılacak konuklar 4 ARALIK 1984 günü ANKARA'da olacak şekilde hazırlık yapacaklardır.

5 ARALIK 1984 günü saat 09.00'da Anıt Kabir'de yapılacak saygı duruşundan sonra, aynı gün T.B.M.M. Genel Kurulunda yapılacak özel Programı takiben açılacak sergiler gezilecek ve daha sonra da verilecek repesiyonda plaket dağıtımı yapılacaktır.

Yukarıda açıklanan programda bulunmak üzere teşekkürünüz rica olunur.

Saygılarımla.

Necmettin KARADUMAN
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
BAŞKANI

Not :
Hak sahibinin hayatta olmaması halinde, plaket ekli forma göre varisine verilecektir. Böyle bir durumda varis olduğunu belirleyen belgenin ve ekli formun doldurularak acele Başkanlığımıza gönderilmesi rica olunur.

6. Diğer mirasçılar

EK: 19

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ Genel Müdürlüğü

Üçüncü Dil Kurultayı Münasebetile Yapılacak Tören Programı

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

24 - Ağustos - 936 Pazartesi günü saat 14 de İstanbulda Dolmabahçe Sarayında açılacak ve 28 - Ağustos - 936 Cuma günü akşamına kadar sürecektir olan Üçüncü Dil Kurultayı münasebetile İlimiz Merkezinde Halkevi Salonunda aşağıda yazılı olduğu üzere toplantılar yapılacaktır.

1 — 24 - Ağustos - 936 Pazartesi günü saat 14 de Kurultay Başkanının açma nutkile başlayacak olan kurultay müzakerelerini radyo ile takip için Halkevi Salonunda radyo tertibatı alınacaktır.

Radyo ile müzakereleri dinlemek için salonda öğleden sonra saat 13,5 da toplanılacaktır .

A - Birinci günü akşamı : « Dil inkılabına lüzum ve ihtiyaç var mıdır ? Bu inkılabın milliyet bakımından ehemmiyeti nedir » konusu üzerinde Orta okul Türkçe Öğretmeni Tevfik Gökmen tarafından bir konferans verilecektir.

B - Konferansdan sonra öz türkçe yazılmış bir şiir okunacaktır.

C - Müzik.

2 — İkinci günü öğleden sonra saat 14 de Arapça ve Acemce kelimelerin Türkçe karşılıkları hakkında bir müsabaka yapılacaktır. Akşamı İnkılap okulu Baş öğretmeni Mahir tarafından « Türk dilinin inkılap ceryanile inkılabtan evvelki vaziyeti » konusu üzerinde bir söylev verilecektir.

Konferanstan sonra öz Türkçe bir şiir söylenecek, ondan sonra müzik..

3 — Üçüncü çarşamba günü yine saat 14 de öz Türkçe mevzular üzerinde yazı müsabakası yapılacaktır.

Akşamı:

A - Gazipaşa okulu Baş öğretmeni Eyyup tarafından « dil mesaisinin ne suretle başarılabacağı ve bu önemli işde vatandaş vazifesi » hakkında bir konferans verilecektir.

B - Öz Türkçe Şiir.

C - Müzik.

4 — Dördüncü perşembe günü akşamı:

A - Söz müsabakaları, öz Türkçe şiirler, Müzik.

Çorum Halk Partisi Başkanlığı

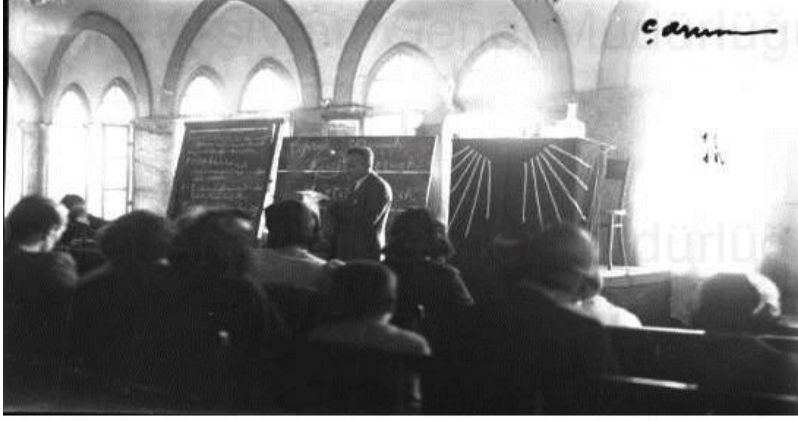
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

29

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1167 - Dosya No: 98 - Sıra No: 2

EK: 20

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1167 - Dosya No: 98 - Sıra No: 2

EK: 21

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1167 - Dosya No: 98 - Sıra No: 2